ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

ΕΤΟΣ ΚΘ΄. — 1954 — ΤΕΥΧΟΣ Δ΄.
ΙΟΥΛΙΟΣ — ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ — ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

῾Ο Χριστὸς ἐπὶ Θρόνου ῾Εκατέρωθεν ἡ Θεοτόκος καὶ ὁ ᾿Αρχάγγελος Γαβριήλ. Γονυπετής, ὁ αὐτοκράτωρ Λέων 6ος ὁ Σοφός. Ψηφιδωτὴ εἰκὼν τοῦ ὑπερθύρου τοῦ Νάρθηκος τοῦ Μουσείου τῆς ῾Αγίας Σοφίας.

Η ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΙΣ

ΟΤΑΝ Ο ΧΡΙΣΤΟΣ διώρθωσε τὰς περὶ Μεσσίου ἰδέας τῶν Μαθητῶν Του, αὐτοὶ ἀπεγοητεύθησαν. Τὸν περίμεναν Βασιλέα καὶ Λυτρωτήν, νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Ρωμαίων, καὶ νὰ ἐπανιδρύσῃ τὸ Βασίλειον τοῦ Ἰσραήλ, καὶ Αὐτὸς τοὺς ὡμίλησε διὰ ὅλως διάφορον βασιλείαν, βασιλείαν πνευματικήν, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν. Ἐπλησίαζον αἱ ἡμέραι τῶν παθῶν Του, καὶ ἔπρεπε νὰ τοὺς ἐνισχύσῃ, διὰ νὰ πιστεύσουν ὅτι ἑκουσίως δέχεται νὰ πάθῃ καὶ νὰ σταυρωθῇ καὶ νὰ προπηλακισθῇ, καὶ νὰ δυνηθοῦν ἔπειτα νὰ κηρύξουν εἰς τὸν κόσμον ὅτι Αὐτὸς εἶναι τὸ ἀπαύγασμα τοῦ οὐρανίου Πατρός.

Παίρνει τοὺς πλέον ἀγαπητοὺς Μαθητάς, τὸν Πέτρον, τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην, ἀναβαίνει εἰς ὄρος ὑψηλόν, καὶ προσεύχεται. Βράδυ θὰ ἦταν, οἱ Μαθηταὶ κουρασμένοι ἔπεσαν νὰ κοιμηθοῦν, ὅτε ἕνα ἐξαίσιο φῶς ἐπλημμύρισε τὰ πρόσωπά των. Ἤνοιξαν τὰ μάτια των, καὶ εἶδαν τὸν Ἰησοῦν ὅλως διόλου διάφορον, νὰ λάμπῃ τὸ πρόσωπόν Του, ὡσὰν ἥλιος, καὶ τὰ ἐνδύματά Του νὰ εἶναι λευκά, ὡς ἡ χιών. Τὸν εἶδαν νὰ ὁμιλῇ μὲ τὸν Μωϋσῆ καὶ τὸν Ἠλίαν διὰ τὸν ἐπικείμενον θάνατόν Του εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἤκουσαν μιὰ φωνὴ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν νὰ λέγῃ : «Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ηὐδόκησα. Αὐτοῦ ἀκούετε.» Τοὺς ἐπλησίασεν ὁ Ἰησοῦς καὶ τοὺς εἶπε : «Ἐλᾶτε, μὴ φοβῆσθε, σηκωθῆτε, μὴ πῆτε ὅμως εἰς κανένα τίποτε διὰ τὸ ὅραμα, ἕως ὅτου ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀναστηθῇ ἐκ νεκρῶν.»

Τὸ θαυμάσιο αὐτὸ συμβὰν δίδει προοπτικὴν εἰς τὰ σεπτὰ Πάθη τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἶναι ἔξοχο πρελούδιο εἰς τὸν θρίαμβον τῆς Ἀναστάσεώς Του.

***

Ὅμοια καὶ ἡμεῖς εἴμεθα ἱκανοὶ νὰ μεταμορφωθῶμεν, καὶ νὰ λάμψῃ τὸ πρόσωπόν μας, ὡσὰν ἠώς. Κάποιες φορὲς δὲν ἀντικρύσαμεν μορφὲς ἀνθρώπων θεϊκές ; Ἄγνωστες, ἀλλὰ σὰν κάπου νὰ τὶς ἐγνωρίσαμεν. Δὲν μᾶς ὡμίλησαν διόλου, ἀλλὰ σὰν κάπου νὰ τὶς ἠκούσαμεν. Τὶς εἴδαμε εἰς κάποιαν ὀθόνην, εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς τὴν παραλίαν, εἰς τὸ βουνό. Τί κρῖμα ποὺ τὸ ἄγνωστον αὐτὸ πρόσωπον ἔφυγε. Διατί δὲν ἔμεινε πλησίον μας ; Μᾶς ἔμεινε ὅμως ἡ θεία μορφή του, ἔχει σταλάξῃ εἰς τὴν ψυχήν

μας τὸ γλυκὺ φέγγος του. Καὶ ἔμοιαζε τὸ φέγγος τῆς μητέρας, ἢ τοῦ μικροῦ παιδιοῦ, ἢ τῆς μνηστῆς.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ πειὸ χαριτωμένον πλᾶσμα, διότι εἶναι καμωμένος κατ' εἰκόνα Θεοῦ. Μιὰ πνοὴ βγαίνει ἀπὸ μέσα του δημιουργική, ὅπως καὶ ἀπὸ ἕνα ἔργον τέχνης βγαίνει ἡ καλλιτεχνικὴ ἰδέα, ὡσὰν ἀποκάλυψις, ὡσὰν φῶς μυστικό.

*
* *

Καὶ βέβαια ἕνα τοιοῦτο ἐξαιρετικὸ δημιούργημα θὰ ἔβγαινε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ, ὅταν πῆρε δι' αὐτὸ Ἐκεῖνος ἰδιαίτερη φροντίδα. Τὸν ἄνθρωπο δὲν τὸν ἐδημιούργησεν, ὅπως ἐδημιούργησε τὰ ἄλλα δημιουργήματα, τὴν θάλασσαν, τὸ βουνό, τὸ φῶς, τὸ ζῷον. Δι' αὐτὰ εἶπεν ἕνα ἁπλὸ «Γενηθήτω». Γενηθήτω φῶς, συναχθήτωσαν τὰ ὕδατα, βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην. Διὰ τὸν ἄνθρωπον ἔκαμεν ὁ Θεὸς ἕνα συμβούλιον, καὶ εἶπεν : Ἂς κάμωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμῶν.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι κάτι παραπάνω ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ ἀπὸ τὸ βουνὸ καὶ ἀπὸ τὸ ζῷον. Εἶναι τὸ μόνον πλάσμα ὁ ἄνθρωπος τὸ ὁποῖον μπορεῖ νὰ λυτρωθῇ. Αὐτὸς μονάχα σκέπτεται, μπορεῖ νὰ πῇ : Ἐγὼ εἶμαι. Αὐτὸς μονάχα ἔχει θέλησιν καὶ ἀποφασίζει, διότι εἶναι θεία οὐσία, εἶναι ψυχή, πρόσωπον. Ὁ ἄνθρωπος δέχεται ἢ ἀρνεῖται, ἐκλέγει. Δίδει εἰς τὸν δισταγμόν του ἔννοιαν μυστικήν, ἔκτασιν ὀντολογικήν.

Μιὰ ζυγαριὰ ἠθικὴ εἶναι πάντα ἐνώπιόν μας. Καὶ θὰ κλίνῃ ἐκείνη ἡ πλάστιγξ ὅπου ἡμεῖς θὰ βάλωμεν τὸν ἑαυτόν μας. Ὑπάρχει κάτι μέσα μας ποὺ πρέπει αὐτὸ νὰ ζήσῃ, αὐτὸ νὰ νικήσῃ, παρ' ὅλον τὸ σῶμά μας καὶ τὶς ἐπιθυμίες μας. Μποροῦμεν νὰ χωρήσωμεν ἕως τὴν θυσίαν καὶ τὸ μαρτύριον. Ὅπως παρ' ὅλην τὴν Ἱστορίαν καὶ τὴν τραγικότητά της καὶ τοὺς πολέμους της καὶ τὰ σκοτάδιά της καὶ τὰ χάη της, ὑπάρχει τὸ Εὐαγγέλιον. Ὑπάρχει ἡ κατεύθυνσις πρὸς τοὺς αἰωνίους ὁρίζοντας, διὰ μέσου τῆς προσευχῆς καὶ τῆς ἱερᾶς ἀποστολῆς. Ὑπάρχει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ζωογονεῖ καὶ κατευθύνει καὶ κτίζει καὶ λυτρώνει, ποὺ ποτὲ δὲν ἐπαναλαμβάνεται, καὶ διαρκῶς δημιουργεῖ. Συνέχει τὰ σύμπαντα καὶ προάγει τὴν ζωήν. Βοηθεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ὁμοίωσίν του πρὸς τὸν Θεόν.

*
* *

Δι' αὐτὸ τὸν ἄνθρωπον θὰ τὸν ἀγαπήσωμεν καὶ θὰ τὸν προσέξωμεν. Δὲν δικαιούμεθα νὰ τὸν κακομεταχειρισθῶμεν. Ὁ Θεὸς τὸν ἐδημιούργησε κατ' εἰκόνα Του, καὶ ἔστειλε τὸν Μονογενῆ Του Υἱὸν νὰ ἀποθάνῃ δι' αὐτόν. Ὁ Θεὸς τὸν ἠγάπησεν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Τὸν ἐδημι-

ούργησε διὰ νὰ μοιρασθῇ μαζύ Του τὴν μακαριότητα. Ὁ ἄνθρωπος, παρὰ τὸν ἐγωϊσμόν του, παρὰ τὸν δύσκολον χαρακτῆρά του, παρὰ τὶς ἀνάγκες του καὶ τὶς ἀδυναμίες του, εἶναι ὕπαρξις πολύτιμη, ἀξιοπρόσεκτη. Κρύπτει εἰς τὸ βάθος του ἀτίμητον θησαυρόν, θεϊκὴν οὐσίαν, τὴν ἀθάνατον ψυχήν του.

Τὸν ἐπροίκισεν ὁ Θεὸς μὲ βλέμμα, μᾶς βλέπει. Τί ἆρά γε σκέπτεται, ὁ ἄλλος γιὰ μᾶς, ὅταν μᾶς βλέπῃ ; Τὸν ἐπροίκισε μὲ ἀκοήν, μᾶς ἀκούει, μᾶς ἀκροᾶται. Θεῖο δῶρο ἡ ἀκοή, ἡ ὅρασις. Ἡ λέξις ἔχει μυστηριώδη δύναμιν. Μπορεῖ νὰ μᾶς ἑνώσῃ, καὶ δύναται νὰ μᾶς χωρίσῃ. Μιὰ γλυκειὰ λέξις, ὁλόκληρος παράδεισος. Ἀφόρητη, δυσβάστακτη εἶναι ἡ χονδρὴ λέξις. Ἡ γυναῖκα σηκώνει τόσον φορτίον, γεννᾷ καὶ μεγαλώνει τὸ παιδί, στηρίζει καὶ ἐνισχύει καὶ παραμυθεῖ τὸν ἄνδρα, περιποιεῖται τὸν γέρον καὶ τὸν ἄρρωστον, καὶ κάθηται πλάγι του χρόνον μακρόν. Δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ σηκώσῃ μίαν χονδρὴν λέξιν. Ὁ ἄνδρας σηκώνει εἰς τὸν ὦμόν του ὁλόκληρο τὸ σπίτι του, μὲ τὰ θεμέλιά του, καὶ ἐργάζεται σκληρὰ διὰ τὴν οἰκογένειάν του, γιὰ ἕνα μειδίαμα τὸ βράδυ, διὰ μίαν καλὴν λέξιν. Ἔτσι εἴμεθα πλασμένοι ἀπὸ τὸν Θεόν, εἴμεθα κατ' εἰκόνα Του πλασμένοι. Καὶ εἴμεθα γεμᾶτοι ἀπὸ τρυφερότητα καὶ εἴμεθα γεμᾶτοι ἀπὸ ἀγάπην, καὶ διψοῦμεν ἀγάπην καὶ τρυφερότητα. Μοιάζομεν τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος εἶναι αὐτὴ ἡ Ἀγάπη.

Εἴμεθα ὅμοιοι μὲ τὸν Θεόν, τείνομεν νὰ Τὸν ὁμοιάσωμεν, δι' αὐτὸ ἡ λέξις μας ἔχει μυστικὴν δύναμιν. Δι' αὐτό, ὅ,τι κτίζουν οἱ ἀληθινοὶ Ποιηταὶ μένει. Ὁ Αἰσχύλος ἔδωκεν εἰς τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν τὴν αἰωνιότητα, καὶ ἔβαλε τοὺς Ἀθηναίους νὰ κλαίουν διὰ τὴν συμφορὰν τῶν ἐχθρῶν. Σὲ μιὰ βραδυὰ ἀνεβίβασε τὴν ἀνθρωπίνην στάθμην, τὸν πολιτισμόν, εἰς τὸ πανανθρώπινον. Δι' αὐτό, εἶπεν ὁ Ποιητής : «Κάθε πρᾶγμα ὡραῖο εἶναι μιὰ χαρὰ αἰωνία.»

*
* *

Εἰς μίαν στιγμὴν δυνάμεθα νὰ ἀναβῶμεν, μὲ μίαν λέξιν νὰ σωθῶμεν. Ὁ λῃστὴς ὁ ὁποῖος ἦτο δεξιὰ τοῦ Χριστοῦ ἐσταυρωμένος, ἦτο δολοφόνος, ἀλλὰ συνῆλθε καὶ μετενόησε, κάτω ἀπὸ τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ μεγάλου Ἐσταυρωμένου, κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα Του τὸ θεϊκό, καὶ μὲ μίαν καλὴν λέξιν τὴν ὁποίαν εἶπε, μαλώνοντας τὸν ἄλλον λῃστήν, ἔγινεν ἅγιος, καὶ ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Χριστὸν ὅτι τὸ ἴδιο βράδυ θὰ εἶναι μαζύ Του εἰς τὸν Παράδεισον. Ποιὸς ἔκαμε αὐτὸ τὸ θαῦμα, παρὰ ἡ θεϊκὴ οὐσία ἡ ὁποία ὑπῆρχε μέσα του, παρὰ ἡ λέξις του ἡ καλή ;

Εἴμεθα εἰς ἕνα βουνό, εἰς μίαν ἔρημον, καὶ συναντῶμεν ἕνα πρόσωπον ἄγνωστον, ἴσως καὶ ἐπικίνδυνον. Τὸν χαιρετῶμεν, καὶ περιμένομεν

μίαν λέξιν του. Ἂν μᾶς τὴν εἴπῃ, ἂν μᾶς ἀποδώσῃ τὸν χαιρετισμόν, ἐσώθημεν. Ὁ φόβος μας ἔπαυσε. Κατηλλάγημεν, ἠντλήσαμεν γαλήνην, ἔχομεν χαράν. Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι μέσα του ἀγρυπνεῖ ἡ θεία του οὐσία, καίει εἰς τὴν κανδήλαν τῆς συνειδήσεώς του τὸ μαγεμένο φῶς της. Εἴμεθα πειὰ ἀδέλφια.

*
* *

Εἴμεθα ἕνας σπινθὴρ ἀπὸ τὴν Θεότητα. Ἂν τὸ πιστεύσωμεν αὐτό, θὰ γίνωμεν μία κατάφασις εἰς τὴν ζωήν, καὶ θὰ ζήσωμεν τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς. Ἡ ψυχή μας ἀνεβαίνει μέσα ἀπὸ τὰ ἐρείπια, ὡσὰν ἕνας Καθεδρικὸς Ναός. Ἡ γῆ σείεται, καὶ αὐτὴ δὲν σείεται. Ἠχοῦν οἱ κώδωνές της, χτυποῦν τὴν αἰώνια ἐπιστροφὴν εἰς τὸν αἰώνιον Πατέρα.

Εἴμεθα στρατοπεδευμένοι εἰς τοὺς κόλπους τῆς θεότητός Του. Καὶ ἀπὸ ψυχὴν εἰς ψυχὴν πετῶμεν, ὅπως τὸ χρυσὸ φῶς τοῦ ἥλιου, ἀπὸ λειμῶνα εἰς λειμῶνα. Καὶ ἐπάνω μας ἡ γλαυκὴ ἀγάπη τοῦ οὐρανοῦ ἁπλώνεται.

*
* *

Κύριε, μπορῶ νὰ καταλάβω πῶς θέλησες νὰ μὲ κάμῃς ἱκανὸ νὰ Σὲ ὁμοιάσω καὶ νὰ γίνω μέτοχος εἰς τὴν μακαριότητά Σου. Εἶσαι ἡ Ἀγάπη, καὶ ἴδιον τῆς ἀγάπης εἶναι νὰ μεταδίδῃ πάντοτε κἄτι ἀπὸ τὴν τελειότητά της καὶ ἀπὸ τὴν μακαριότητά της. Καὶ ὅ,τι ἔπλασες ἔχει νὰ μεταδώσῃ κἄτι πολύτιμο. Εἶπες εἰς τὰ ἄνθη νὰ μᾶς δίνουν τὰ ἀρώματά των. Εἶπες εἰς τὴν αὐγὴν νὰ δίδῃ εἰς τοὺς κάλυκας λίγο νερό. Εἶπες εἰς τὸν Ἀπρίλιον νὰ δίνῃ εἰς τὰ δένδρα γλυκὺ ψίθυρον. Εἶπες εἰς τὴν καρδιὰ τὴν ἀνθρώπινη νὰ δίνῃ τὸ τραγοῦδί της, τὴν φλόγα της. Ἀκόμη καὶ εἰς τὰ κατώτερα κτίσματά Σου, τὰ ὄστρακα, νὰ δίνουν μαργαριτάρια. Οἱ ἀκτές, αἱ θάλασσες κτίζουν τὰ μαργαριτάρια, τὰ κοράλια. Καὶ ἴσως νὰ χρησιμεύουν εἰς αὐτὸ ὅλες αἱ τρικυμίες καὶ αἱ κραυγὲς μέσα ἀπὸ τὰ σπήλαια. Καὶ σὲ μᾶς, τὸ πειὸ τέλειο πλάσμα Σου, εἶπες νὰ Σὲ ὁμοιάσωμεν. Καὶ ἴσως εἰς αὐτὸ νὰ μᾶς εἶναι χρήσιμοι καὶ οἱ κεραυνοὶ καὶ αἱ ἀστραπές, τ' ἀπειράριθμα δεινά μας, χρήσιμες αἱ ἡμέρες μας ποὺ περνοῦν. Ποῦ πηγαίνουν αὐτές ; Ποῦ πηγαίνει ἡ ἠώς, ἡ νύχτα, τὸ ρόδον ; Ὅλα πρὸς Ἐσένα κατευθύνονται. Σὲ μᾶς μένει ἡ ἀγάπη Σου, καὶ ἡ ἀγάπη ἡ ἰδική μας. Μᾶς ἔκαμες ὅμοιους μὲ τὸν Ἑαυτόν Σου, ἱκανοὺς νὰ ἀγαποῦμε. Ἡ ἀγάπη μας πρὸς Ἐσένα κατευθύνεται.

† Ὁ Πριγκποννήσων ΔΩΡΟΘΕΟΣ

Η ΠΕΡΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

(ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ «ΗΝΩΜΕΝΟΙ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩι ΔΙΗΡΗΜΕΝΟΙ ΩΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ».)

ΙΔΙΑΙΤΕΡΑΝ πραγματείαν περὶ ἐκκλησίας ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος δὲν συνέγραψεν. Ἄλλως τε τὸ ζήτημα αὐτὸ δὲν παρουσιάσθη κατὰ τὴν ἐποχήν του διὰ νὰ λάβῃ ἀφορμὴν νὰ ἀναπτύξῃ αὐτὸ ἰδιαιτέρως, καθὼς π.δ.χ. τὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ τῆς ὁμοουσιότητος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, αἱ κακοδοξίαι τοῦ Μαρκίωνος καὶ ἄλλαι αἱρετικαὶ διδασκαλίαι.

Πλὴν τούτου ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, «ὁ μέγας τῆς οἰκουμένης φωστήρ», κατὰ τὸν Θεοδώρητον 1), καὶ «τῆς σοφίας ἀνεξάντλητον πέλαγος», κατὰ τὸν Νικηφόρον 2) τὸν Κάλλιστον, ὡς ῥήτωρ, ὡς ἠθικὸς διδάσκαλος, ἐπ' ἐκκλησίας κηρύττων δὲν περιορίζεται εἰς τὴν θετικὴν καὶ ψυχρὰν ἔκθεσιν τῶν δογματικῶν θεμάτων, ἀλλὰ συμφύρει μετὰ τῶν ὑψηλῶν θεωρητικῶν ἀληθειῶν καὶ ἠθικὰ διδάγματα μὲ γλῶσσαν λυρισμοῦ οὐχὶ συνήθους.

Ὁ ἀναγνώστης τῶν συγγραμμάτων τοῦ μεγάλου τούτου διδασκάλου τῆς Ἐκκλησίας διαπιστοῖ ὅτι μόλις κατορθώσῃ νὰ συλλάβῃ δογματικόν τι θέμα κατακλύζεται ὑπὸ τῶν ἠθικῶν διδαγμάτων, τὰ ὁποῖα ὡς χείμαρρος ἐκχεόμενα ἀπὸ τῆς χριστιανικῆς καρδίας καὶ τοῦ χρυσοῦ στόματος τοῦ ἀφθάστου κήρυκος μόλις ἀφίνουν νὰ ἐπιπλεύσῃ ἡ δογματικὴ ἰδέα. Τοιουτοτρόπως π.δ.χ. κηρύττων ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι σῶμα δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ὀργανικὴν ἀντίληψιν σώματος καὶ κεφαλῆς, ἀλλ' ὁρμώμενος ἐκ τῆς σχέσεως τῶν φυσικῶν τοῦ σώματος μελῶν πρὸς ἄλληλα, προσάγει ὁρμαθὸν ἐπιχειρημάτων διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ὀφείλουσι νὰ εἶναι στενῶς πρὸς ἀλλήλους συνδεδεμένοι διὰ τῆς ἀγάπης. 3)

Ὁ ὅρος «ἐκκλησία» χρησιμοποιεῖται ὑπὸ διαφόρους ἐννοίας ὑπὸ

---

1) Μὶγν Ε. Π. 82, στ. 1250.

2 Ε. Π. 146, στ. 1000.

3) Ὁμιλ. 9η πρὸς Ἐφεσίους. Μὶγν 62, στ. 73. Καὶ ὁμιλία εἰς Ἀκύλαν καὶ Πρίσκιλλαν, Μὶγν 51, στ. 206 καὶ ἀλλαχοῦ.

τοῦ ἱεροῦ πατρός. Ἐκτὸς τῆς σημασίας τοῦ εὐκτηρίου οἴκου, ὅπου συνέρχονται οἱ πιστοὶ πρὸς προσευχὴν καὶ διδασκαλίαν, ἀναφέρει τὴν λέξιν ἐκκλησία καὶ μὲ τὴν ἀρχαίαν κλασικὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ «ἐκκλησία τοῦ δήμου». Οὕτω π.δ.χ. εἰς τὴν 13ην ὁμιλίαν τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς ἐξηγῶν τὴν φράσιν «τί οὖν ἐροῦμεν ;» (ζ, 7) προσθέτει· «ὡς βουλῆς καὶ γνώμης προκειμένης, καὶ ἐκκλησίας κοινῆς συγκεκροτημένης». 4) Τὴν ἰδίαν ἔννοιαν προσδίδει εἰς τὸν ὅρον «ἐκκλησία» ὅταν ἑρμηνεύῃ αὐτὸν διὰ τῆς λέξεως συνόδου· εἰς τὸ Ὑπόμνημα τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς ἀναλύων τὴν φράσιν «ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας» (α, 3) ἐκφράζεται ὡς ἕπεται· «τοῦτο δὲ ἦν σφόδρα βαρυθυμοῦντος καὶ τὴν ὀδύνην ἐνδεικνυομένου, τὸ μὴ ἀπὸ τῆς ἀγάπης, μηδὲ ἀπὸ τῶν ὀνομάτων αὐτοὺς καλέσαι τῆς τιμῆς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς συνόδου μόνης». Τὴν ἰδίαν ἔννοιαν, κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, ἔχει ἡ λέξις ἐκκλησία ὅταν, ἀναλύων τὸ χωρίον τῆς ἰδίας ἐπιστολῆς «οὐδὲ ἀνῆλθον πρὸς τοὺς πρὸ ἐμοῦ ἀποστόλους» γράφῃ· «ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀντιοχέων... ἐκκλησία γέγονε». 5) Τὴν ἔννοιαν τῆς συναθροίσεως εἰδικώτερον ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ ἔχει, κατὰ τὸν ἴδιον πατέρα τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὅρος «ἐκκλησία», ὅταν ἀποτεινόμενος πρὸς τὸ ἐκκλησίασμα λέγῃ· «καθ' ἑκάστην ὑμῖν ἐκκλησίαν ὑπὲρ τούτου διαλεγόμεθα». 6)

Εὐρυτέραν ἔννοιαν ἔχει παρὰ τῷ ἱ. Χρυσοστόμῳ ἡ λέξις «σύνοδος», ὅταν χρησιμοποιῇ ταύτην ἀντὶ τοῦ ὅρου «κοινὸν τῆς ἐκκλησίας».

Εἰς τὴν 18ην ὁμιλ. τῆς Β' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς ἑρμηνεύων τὰς λέξεις «εἰς πρόσωπον τῶν ἐκκλησιῶν» (η'. 24) ἐπάγεται· «εἰς τὸ κοινὸν τῶν ἐκκλησιῶν»...... «μεγάλη ἡ δύναμις τῆς συνόδου». Ἐδῶ συνώνυμον τὸ «κοινὸν τῶν ἐκκλησιῶν» μὲ τὴν λέξιν «σύνοδος». Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἔχει καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἀλλαχοῦ χρησιμοποιουμένη φράσις «τὸ τῆς ἐκκλησίας πλήρωμα». 7)

---

4) Ἔκδ. Ὀξονίου Α. σ. 184. Ἐκκλησία μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ ναοῦ ὁμιλ. κζ'. Α. Κορινθ. «οὕτω καὶ τὸν τόπον πάλιν, ὡς οἰκίᾳ τῇ Ἐκκλησίᾳ κεχρησμένος». Ἔκδ. Ὀξονίου Β. σ. 331. Καὶ πολλαχοῦ ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἔννοιαν.

5) Ἔκδ. Ὀξονίου Δ'. σ. 27, 8.

6) Ὁμιλ. ιε'. πρὸς Ρωμ. Ἔκδ. Ὀξονίου Α. σ. 224.

7) Ὁ ἱ. Χρυσόστομος κάμνει χρῆσιν τῆς λέξεως συνόδου καὶ μὲ ἔννοιαν ἐντελῶς κοσμικὴν «συνάθροισις ἀνθρώπων ἐν τῇ ἀγορᾷ ἢ εἰς ἄλλο κοσμικὸν κέντρον. «Πολλαὶ γοῦν ἐν ταῖς τοιαύταις συνόδοις (κοσμικὰς συγκεντρώσεις κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου) καὶ κατῃσχύνθησαν παρθένοι». (Ὁμιλ. ιϐ'. Α. Κορινθ. Ὀξονίου ἔκδ. Β'. σ. 145). «Διὰ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας» ϐλέπε ὁμιλ. Γ'. πρὸς Ρωμ. Ὀξονίου ἔκδ. Α'. σ. 19, διὰ «δύναμις τῆς συνόδου», ὁμιλ. ιη'. Β'. Κορινθ. ἔκδ. Ὀξονίου Γ'. σελ. 197.

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ὡς ἓν σῶμα, τοῦ ὁποίου κεφαλὴ ὁ Χριστός, ἐξετάζεται διὰ μακρῶν ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου. Ἡ ὀνομασία ἐκκλησία ἐνέχει, γράφει, τὴν ἔννοιαν τοῦ πλήθους καὶ φανερώνει «σύστημα συγκεκροτημένον». 8) Ἐν τῇ ια´ ὁμιλ. πρὸς Ἐφεσίους ἀναπτύσσει τὰ ἀκόλουθα περὶ τῆς ἐκκλησίας ὡς ὀργανισμοῦ· Καθώς, λέγει, τὸ φυσικὸν σῶμα ζωογονεῖται διὰ τοῦ ζωτικοῦ τοῦ ἐνυπάρχοντος ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ πνεύματος, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ ἐκκλησία ὡς ἄλλης μὲν φύσεως, ἀλλ' ὅλον ὀργανικόν, χρησιμεύει ὡς πεδίον ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον παρέχει εἰς αὐτὴν τὴν δύναμιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς. «Ἐκκλησιαστικὸν σῶμα» τὸ ἄθροισμα τῶν πιστῶν. 8α) Καθὼς δὲ ἐν τῷ φυσικῷ σώματι διὰ πᾶν μέλος αὐτοῦ ὅρος τῆς ἐν τῇ ζωῇ ὑπάρξεώς του εἶναι ὄχι μόνον τὸ νὰ εἶναι ἡνωμένον πρὸς τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ κατέχῃ τὴν οἰκείαν ἐν αὐτῷ θέσιν, τοιουτοτρόπως καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, ὡς οὔσῃ ὀργανικῷ σώματι (ἠθικῶς), τὰ διάφορα αὐτῆς μέλη ὀφείλουσι νὰ εἶναι ἐν τάξει, «σφόδρα τεχνικῶς συνημμένα, οὐχὶ δὲ ἁπλῶς ἐρριμμένα». Καθὼς ἐν τῷ φυσικῷ σώματι ἡ συνεκτικὴ τῶν νεύρων δύναμις διαφυλάττει τὰ μέλη αὐτοῦ, τοιουτοτρόπως καὶ ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ σώματι ἡ συνεκτικὴ τῆς ἀγάπης δύναμις συγκρατεῖ καὶ διαφυλάττει τὰ μέλη αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ εἶναι πολλὰ καὶ διάφορα, τὰ μὲν τιμιώτερα, τὰ δὲ καταδεέστερα. «Τί γὰρ ἄλλο ἔστι σῶμα, ἢ τὸ πολλὰ εἶναι μέλη»; (Ὁμιλ. 31η Α´. Κορ.). Ὅλα ὅμως τὰ μέλη, ἀπὸ ἀπόψεως τῆς συστάσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, εἶναι ἀπαραίτητα καὶ ἑπομένως, ὡς πρὸς τὸ σημεῖον αὐτό, καὶ τὰ «ἐλάσσω ἴσα πρὸς μείζω» μέλη, οὐδὲ αὐτὸς ὁ ἀπόστολος κατὰ τοῦτο ἔχει τι μεῖζον. Ὅθεν οὐδαμῶς πρέπει νὰ περιφρονῶνται τὰ μικρά, ἀλλὰ καὶ ταῦτα νὰ τιμῶνται ὡς καὶ τὰ μεγάλα. 9)

Ἡ Ἐκκλησία μία, κατὰ τὸν ἱ. Χρυσόστομον. Ἓν σῶμα μία

8) Ὁμιλ. α´. Α´. Θεσσαλ. Ὀξονίου ἔκδ. ε´. 314.

8α) Ἔκδ. Ὀξον. Δ. σ. 220, 222.

9) Ὁμιλία 30 Α. Κορινθίους, καὶ ὁμλι. 31 τῆς ἰδίας ἐπιστολῆς. 3η ὁμιλ. πρὸς Ἐφεσίους. Ἔκδ. Ὀξον. Δ´. σ. 129. «Διὰ πάντων οὖν πληροῦται τὸ σῶμα αὐτοῦ. Τότε πληροῦται ἡ κεφαλή, τότε τέλειον σῶμα γίνεται, ὅταν ὁμοῦ πάντες ὦμεν συνημμένοι καὶ συγκεκολλημένοι». Ἔκδ. Ὀξονίου Β´. σ. 365, 366, πάντα γὰρ φησίν, ἕν ἐστι, καὶ οὐχ ἁπλῶς ἕν, ἀλλὰ κατὰ τὸ κυριώτερον ἐξεταζόμενα, κατὰ τὸ σῶμα εἶναι πάντα εὑρίσκεται ἓν ὄντα...» «Οὕτω καὶ ὁ Χριστός». Καὶ δέον εἰπεῖν οὕτω καὶ ἡ Ἐκκλησία, τοῦτο γὰρ ἀκόλουθον ἦν· οὕτω καὶ τοῦ Χριστοῦ τὸ σῶμα, ὅπερ ἐστιν ἡ Ἐκκλησία. Καθάπερ γὰρ καὶ σῶμα καὶ κεφαλὴ εἷς ἐστιν ἄνθρωπος, οὕτω τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν Χριστὸν ἓν ἔφησεν εἶναι Διὸ καὶ τὸν Χριστὸν ἀντὶ τῆς Ἐκκλησίας τέθεικε, τὸ σῶμα αὐτοῦ οὕτως ὀνομάζων. Ὥσπερ οὖν, φησίν, ἕν τι ἐστὶ τὸ ἡμέτερον σῶμα εἰ καὶ ἐκ πολλῶν σύγκειται· οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἕν τι πάντες ἐσμέν. Εἰ γὰρ καὶ ἐκ πολλῶν αὕτη σύγκειται μελῶν, ἀλλὰ τὰ πολλὰ ταῦτα ἓν γίνεται σῶμα».

κεφαλή. Ἑρμηνεύων τὸ χωρίον «τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ» (Β'. Κορινθ. Ὁμιλ. Α'.) γνωματεύει ὅτι ἡ ὀνομασία «Ἐκκλησία Θεοῦ» δεικνύει τὴν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας.. Εἷς ὁ Θεός. «Ἐκκλησίαν δὲ Θεοῦ καλεῖ, δεικνὺς ὅτι ἡνῶσθαι αὐτὴν χρή, εἰ γὰρ Θεοῦ ἐστιν, ἥνωται, καὶ μία ἐστιν, οὐκ ἐν Κορίνθῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ. Τὸ γὰρ τῆς Ἐκκλησίας ὄνομα οὐ χωρισμοῦ, ἀλλ' ἑνώσεως καὶ συμφωνίας ἐστὶν ὄνομα». 10) Ἡ κεφαλὴ μία, ὁ Χριστός. «Πάντας ὑπὸ μίαν ἤγαγε κεφαλήν.

Ὁ ἄλλοτε καθηγητὴς τῆς Θεολογίας Michaud, τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βέρνης, παλαιοκαθολικός, εἶχε γράψῃ ἓν ἄρθρον εἰς τὴν πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐκδιδομένην «Revue Internationale de Théologie» (1903 ἀρ. 43, σ. 495) ὑπὸ τὸν τίτλον «Ecclésiologie de St Jean Chrysostome». Εἰς τὸ ἄρθον ἐκεῖνο τὴν σχέσιν τῶν μελῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος πρὸς ἄλληλα, περὶ τῆς ὁποίας, ὡς εἴδομεν, κάμνει λόγον ὁ θεῖος Χρυσόστομος, ἐκλαμβάνει ὡς σχέσιν τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀλλήλας. Δὲν εἶναι ἀκριβὴς ἡ ἑρμηνεία αὐτή. Ὁ ἱ. Χρυσόστομος ἐξηγῶν τὸ σχετικὸν χωρίον πάντως εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὰς ἰδιαιτέρας περιστάσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐλέχθη τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Ἐπρόκειτο περὶ τοῦ μεταξὺ τῶν Κορινθίων φθόνου, ὁ ὁποῖος προήρχετο ἀπὸ τὸν ἄνισον μερισμὸν τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὁ Ἀπόστολος ἔγραψεν, ὡς ἐσημειώθη, περὶ ἰσότητος τῶν μελῶν κατὰ τὴν ἰδιότητα αὐτῶν, ὡς συνθετικῶν τοῦ σώματος. Εὔδηλον λοιπὸν ὅτι τὰ περὶ σχέσεως ἀναφέρονται εἰς τὰ μέλη, ὡς ἄτομα τῆς Ἐκκλησίας. Περὶ Ἐκκλησίας ἐπὶ μέρους ὁμιλεῖ ὁ θεῖος Χρυσόστομος εἰς τὴν ὁμιλίαν 32αν τῆς ἰδίας ἐπιστολῆς ἑρμηνεύων τὸ χωρίον «ὑμεῖς δέ ἐστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους»· «τί δέ ἐστι τὸ ἐκ μέρους ; ... ὅσον εἰκὸς ἐξ ὑμῶν οἰκοδομηθῆναι μέρος ἐπειδὴ γὰρ εἶπε «σῶμα», τὸ δὲ πᾶν σῶμα ἦν, οὐχὶ ἡ παρὰ Κορινθίοις Ἐκκλησία, ἀλλ' ἡ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, διὰ τοῦτο ἔφησεν «ἐκ μέρους»· τουτέστιν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἡ παρ' ὑμῖν μέρος ἐστὶ τῆς πανταχοῦ κειμένης Ἐκκλησίας καὶ τοῦ σώματος τοῦ διὰ πασῶν συνισταμένου τῶν Ἐκκλησιῶν...» Ἔκδ. Ὀξονίου Β'. σ. 386. Εὐνόητον διατί ὁ Μισὼν ἐξέλαβε τὰ λεχθέντα περὶ μελῶν, ἀτόμων τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ὑπονοοῦντα ἐπὶ μέρους Ἐκκλησίας. Εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῆς θεωρίας τῶν Παλαιοκαθολικῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν, ὁ λόγος περὶ ἀορίστων ἐν γένει μερικῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλως τε ἡ τοιαύτη ἀντίληψις τοῦ Michaud, καταφαίνεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἀμέσως κατωτέρω εὐκαίρως ἀκαίρως κάμνει μνείαν τῆς μικρᾶς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει (Παλαιοκαθολικήν), ὡς μιᾶς ἐπὶ μέρους Ἐκκλησίας. Ὅσα δὲ λέγονται εἰς τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην τοῦ Ἀποστόλου Παύλου περὶ τῶν μικρῶν μελῶν (ἀτόμων), τὰ ὁποῖα ἔλαβον μικρὰ χαρίσματα, τὰ ἐφαρμόζει εἰς τὴν μικρὰν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία, προσθέτει, δὲν πρέπει νὰ καταφρονῆται διὰ τὴν σμικρότητά της.

10) Ἔκδ. Ὀξονίου, Β'. σ. 6. Καὶ εἰς τὸ ὑπόμνημα τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς μᾶς πληροφορεῖ τὰ ἀκόλουθα σχετικὰ πρὸς τὴν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας· «διὸ καὶ τὸ ὄνομα τῆς Ἐκκλησίας τέθεικεν, ἐντρέπων αὐτοὺς καὶ συνάγων εἰς ἕν. Οἱ γὰρ εἰς πολλὰ διῃρημένοι μέρη, οὐκ ἂν δύναιντο ταύτῃ κα-

Οὕτω γὰρ ἂν γένοιτο ἕνωσις, οὕτως ἂν γένοιτο ἀκριβὴς συνάφεια, ὅταν ὑπὸ μίαν ἅπαντα ἀχθείη κεφαλὴν σύνδεσμόν τινα ἀναγκαῖον ἄνωθεν ἐπικείμενον ἔχοντα». 11)

Διὰ τὴν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας ὁ θεῖος πατὴρ θεωρεῖ ὡς ὅρον ἀπαραίτητον τὸ νὰ πρεσβεύωσι τὰ μέλη αὐτῆς τὴν ἰδίαν πίστιν. «Ὅταν πάντες ὁμοίως πιστεύωμεν, τότε ἑνότης ἐστί». Καὶ ἀντιστρόφως ἡ πρὸς ἀλλήλους ἑνότης τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ πραγματικὴ ἑνότης διὰ τοῦ συνδέσμου τῆς ἀγάπης, τυγχάνει ἀπόδειξις ὅτι ὑπάρχει ἑνότης ἐν τῇ πίστει. «Τοῦτο γάρ ἐστιν ἑνότης πίστεως, ὅταν πάντες ἓν ὦμεν, ὅταν πάντες ὁμοίως τὸν σύνδεσμον ἐπιγινώσκωμεν». Τὴν αὐτὴν ἀντίληψιν περὶ τοῦ ἑνιαίου δεσμοῦ καὶ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν περὶ τῆς πίστεως ὀφείλουσι νὰ ἔχωσιν οἱ ἀποτελοῦντες τὸ ἐκκλησιαστικὸν σῶμα, τὴν Ἐκκλησίαν, Χριστιανοί. 12)

Ἡ Ἐκκλησία ἁγία, διότι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐνεργεῖ ἡ χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος, ἀφήρεσε τὴν προτέραν αὐτῆς ἀκαθαρσίαν. «Καὶ τοιαύτην λαβών, καλλωπίζει αὐτὴν καὶ λούει... «ἵνα αὐτὴν ἁγιάσῃ τῷ λουτρῷ (=διὰ τοῦ βαπτίσματος) λούει αὐτῆς τὴν ἀκαθαρσίαν...» «ἐν ῥήματι», φησί. Ποιεῖ «ἐν ὀνόματι Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος». 13) Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἁγία ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν καὶ γένεσιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῆς. Τὰ μέλη αὐτῆς ἀπαλλάσσονται μὲν τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἐν τούτοις ὅμως πολλὰ ἢ ὀλίγα ἐξ αὐτῶν περιπίπτοντα εἰς ποικίλας ἁμαρτίας δὲν ἐμμένουσιν ἐν τῷ πρώτῳ καθαρμῷ. Ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἁγιαστικὸν καθίδρυμα, ἀπεργάζεται τὴν κάθρασιν τῶν ἁμαρτιῶν διὰ διαφόρων μέσων, διὰ τῶν ὁποίων χορηγεῖται ἡ καθαρτικὴ δύναμις τοῦ Παναγίου Πνεύματος. 14)

λεῖσθαι τῇ προσηγορίᾳ, τὸ γὰρ τῆς Ἐκκλησίας ὄνομα συμφωνίας ὄνομα καὶ ὁμονοίας ἐστί». Ἔκδ. Ὀξονίου Δ΄. σ. 8. Καὶ εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῆς Β΄. πρὸς Κορινθους ἐπιστολῆς, ὁμιλεῖ περὶ μιᾶς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, περὶ ἑνότητος· «πάλιν αὐτοὺς Ἐκκλησίαν καλεῖ, καὶ συνάγων πάντας εἰς ἕν καὶ συνδέων. Οὐ γὰρ ἂν γένοιτο Ἐκκλησία μία, διεσπασμένων τῶν ἐν αὐτῇ καὶ κατ' ἀλλήλων ἑστώτων». Ἔκδ. Ὀξονίου, Γ΄. σ. 4.

11) Ἔκδ. Ὀξονίου Δ΄. σ. 115.

12) Λόγος ια΄ πρὸς Ἐφεσίους. Ἔκδ. Ὀξονίου Δ΄. σ. 219. Περὶ τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ πίστει κατὰ τὸν ἱερ. Χρυσόστομον, ἔγραψεν ὀλίγας γραμμὰς ὁ Καθολικὸς ἱερεὺς Chr. Baur εἰς τὸ σύγγραμμά «Der heilige Chrysostomus». Α΄. τόμος σελ. 284, 285.

13) 20 Ὁμιλ. τῆς πρὸς Ἐφεσίους. Ἔκδ. Ὀξον. Δ΄. σ. 303.

14) Ὁμιλία εἰς Πέτρον καὶ Ἠλίαν, 1· «διὰ τῆς χορηγίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δυναμένης ἀπὸ ἁμαρτίας ἀνακαλέσασθαι εἰς δικαιοσύνην».

Ἡ Ἐκκλησία ὡς κιβωτὸς ἀνωτέρα τῆς κιβωτοῦ τοῦ Νῶε, δύναται νὰ διασώζῃ τοὺς πλανωμένους καὶ τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐπιστρέφοντας εἰς αὐτήν. «Σωτηρία ἡμῶν ἡ Ἐκκλησία». 15) Ἀρκεῖ νὰ πιστεύσῃ ὁ εἰς αὐτὴν προσερχόμενος· «πιστεῦσαι δεῖ τὸν προσερχόμενον». 16)

***

Ἀφοῦ δὲ ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀλήθεια συνέχει τὴν πίστιν καὶ τὸ κήρυγμα αὐτῆς, οἱ δὲ αἱρετικοὶ πλανῶνται ὡς πρὸς τὴν πίστιν, ἕπεται ὅτι οὗτοι εὑρηνται μακρὰν τῆς μιᾶς καὶ ἁγίας Ἐκκλησίας. Τὴν ἰδέαν αὐτὴν κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον ἀσπάζεται ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, καθόσον φρονεῖ ὅτι αἱ αἱρέσεις εἶναι γέννημα τοῦ διαβόλου. 17) Ἐκ τῶν αἱρετικῶν τῆς ἐποχῆς του συχνάκις ἀναφέρει τοὺς Ἀρειανούς, τοὺς Ἀνομοίους, τοὺς Μαρκιωνιστάς, τοὺς Βαλλεντινιανούς, τοὺς Μανιχαίους, τοὺς Μοντανιστάς, τοὺς Ἀπολλιναριστὰς καὶ Σαβελλιανούς. Περὶ τοῦ Μαρκίωνος π.δ.χ. Βαλλεντίνου καὶ Μάνεντος λέγει· «οὐκ εἶχον ἐν ἑαυτοῖς λαλοῦντα τὸν Χριστόν, τὸν τῶν ἰδίων προβάτων φειδόμενον... ἀλλὰ τὸν ἀνθρωποκτόνον, τὸν τοῦ ψεύδους πατέρα. Διὰ τοῦτο καὶ τοὺς πειθομένους αὐτοῖς πάντας ἀπώλεσαν, ἐνταῦθα μὲν αὐτοὺς ἀνοήτοις καὶ ἀφορήτοις βαρύνοντες πόνοις, ἐκεῖ δὲ εἰς τὸ ἡτοιμασμένον αὐτοῖς πῦρ συγκατακαύσαντες ἑαυτούς». 18)

Οἱ ὀρθῶς φρονοῦντες περὶ τὴν πίστιν, οἱ «Ὀρθόδοξοι», καλοῦνται ὑπὸ τοῦ θείου πατρὸς «οἰκεῖα τέκνα». 19) Ξένος πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν θεωρητέος καὶ ὁ ἐν ὀλίγοις σφάλλων ὡς πρὸς τὴν ὑγιᾶ (ὀρθὴν) πίστιν διότι «ὁ τῆς ὑγιοῦς πίστεως καὶ τὸ βραχύτατον ἀνατρέψας τῷ παντὶ λυμαίνεται ἐπὶ τὰ χείρονα προϊὼν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς». 20) Τὴν γνώμην περὶ ψυχικῆς ἀπωλείας τῶν αἱρετικῶν ἐπαναλαμβάνει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἐν τῇ 47ῃ ὁμιλίᾳ εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, ὅπου λόγον κάμνει γενικῶς πε-

---

15) Λόγος ὅτε Εὐτρόπιος εὑρεθεὶς ἔξω τῆς Ἐκκλησίας ἀπεσπάσθη, 6.

16) Ὁμιλία 22α τῆς πρὸς Ἑβραίους, 2.

17) Ὁμιλία 46η εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον· «καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς τοῦ διαβόλου μεθοδείας, τῇ ἀληθείᾳ ἀεὶ παρεισάγειν τὴν πλάνην, πολλὰ ἐπιχρωννύντα αὐτῇ τὰ ὁμοιώματα, ὥστε εὐκόλως κλέψαι τοὺς εὐεξαπατήτους». Ἔκδοσις Ἀθηνῶν, 1873. Τόμος Α΄. μέρος Β΄. σελ. 516.

18) Πραγματεία περὶ παρθενίας, γ΄.

19) Πραγματεία περὶ παρθενίας, ια΄. «ἐκείνους (Μαρκίωνα, Μάνεντα, Βαλεντινιανὸν) τοὺς αἱρετικοὺς ἀφέντες, τοῖς τέκνοις τῆς Ἐκκλησίας διαλεξώμεθα».

20) Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας. Ἔκδ. Ὀξον. Δ΄. σ. 16. «ποῦ τοίνυν οἱ λέγοντες οὐδὲν μέσον εἶναι ἡμῶν κἀκείνων (=τῶν αἱρετικῶν), ἀλλ' ἀπὸ φιλαρχίας τὴν διαφορὰν γίνεσθαι; Ἀκουέτωσαν τί φησιν ὁ Παῦλος, ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον διέτρεψαν οἱ καὶ μικρόν τι καινοτομοῦντες».

ρὶ πάντων τῶν πρεσβευόντων «πονηρὰ δόγματα». «Καὶ ἐκεῖ (ἐν τῇ παραβολῇ τῶν ζιζανίων) οἱ μὲν σώζονται, οἱ δὲ ἀπόλλυνται, ἀλλ' ἐκεῖ διὰ πονηρῶν δογμάτων αἵρεσιν». «Μία γάρ ἐστιν ἡ ἀλήθεια, καὶ οὐ πολυσχιδής». 21)

Ὁ ἱερὸς πατὴρ δὲν συνιστᾷ τὸν κατὰ τῶν αἱρετικῶν πόλεμον. «Οὐ δεῖ ἀναιρεῖν αἱρετικόν· ἐπεὶ πόλεμος ἄσπονδος ἔμελλεν εἰς τὴν οἰκουμένην εἰσάγεσθαι». 22) Προκειμένου καθόλου περὶ τῆς πρὸς τοὺς αἱρετικοὺς συμπεριφορᾶς, συνιστᾷ ὅπως οἱ Ὀρθόδοξοι ἀποφεύγωσι τὴν βίαν καὶ τὴν πίεσιν κατὰ τὴν καταπολέμησιν τῆς δογματικῆς πλάνης. 23) Εἰς τὴν «κατὰ ἀναθεματιζόντων» ὁμιλίαν κηρύττει ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀναθεματίζωμεν τοὺς αἱρετικούς, ἀλλὰ τὰ ἀσεβῆ αὐτῶν δόγματα». Ἀλλαχοῦ λέγει ὅτι καὶ ὁ ἴδιος μισεῖ μὲν τὴν πλάνην, δὲν ἀποστρέφεται ὅμως τὸν αἱρετικόν». 24)

Περὶ τῶν σχιζόντων τὴν Ἐκκλησίαν—ἀπεσπασμένων κυρίως λόγῳ ὑποταγῆς εἰς ἄλλον ἐκκλησιαστικὸν ἀρχηγὸν—25) ἀποφαίνεται κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε δὲν θεωρεῖ αὐτοὺς πλησιεστέρους πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν παρὰ τοὺς αἱρετικούς. «Τοῦ εἰς αἵρεσιν ἐμπεσεῖν, τὸ τὴν Ἐκκλησίαν σχίσαι οὐκ ἔλαττόν ἐστι κακὸν» (ὁμιλ. ια' Ἐφεσ. 5)' Καὶ ἀλλαχοῦ διατυπώνει τὴν γνώμην ὅτι κακὸν μέγιστον τυγχάνει ἡ διάσπασις τῆς Ἐκκλησίας. «Πάντων ὀλεθριώτερον τὸ διεσπάσθαι τὴν Ἐκκλησίαν», 26), κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον κατακριτέον πρέπει νὰ θεωρηθῇ τὸ κακὸν αὐτό, καθόσον ἡ τοιαύτη ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀπόσχισις δὲν εἶναι προϊὸν πεποιθήσεων καὶ ἀρχῶν, ἀλλὰ τοῦ πάθους τῆς φιλαρχίας. 27) Οἱ σχισματικοί, φρονεῖ, σχίζουσι τὸν χιτῶνα τοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖον οὐδὲ οἱ λῃσταὶ ἐτόλμησαν νὰ διαρρήξωσι». 28)

---

21) Ἔκδ. Ἀθηνῶν, ὡς ἀνωτ. σελ. 527.

22) 46 ὁμιλ. Ματθ. Ἔκδ. Ἀθηνῶν στ. 518.

23) Λόγος εἰς τὸν ἅγιον Βαβύλαν, «οὐ θέμις Χριστιανοῖς ἀνάγκῃ καὶ βίᾳ καταστρέφειν τὴν πλάνην, ἀλλὰ καὶ πειθοῖ καὶ λόγῳ καὶ προσηνείᾳ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐργάζεσθαι σωτηρίαν». (Ε. Π. Μὶγν 50 στ. 537).

24) Λόγος εἰς τὸν μάρτυρα Φωκᾶν, 2 Ε. Π. Μὶγν 50 στ. 700—701.

25) Εἶχεν ὑπ' ὄψιν πρὸ παντὸς τὰ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐπὶ τοῦ Μελετίου καὶ Παυλίνου, Ἐπισκόπων τῆς εἰρημένης πόλεως, σχίσματα. Μελετιανοὶ καὶ Παυλιανοί.

26) Ὑπόθεσις τῆς Α'. πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς.

27) Ὁμιλία ια'. Ἐφεσίους Ε. Π. Μὶγν 62 στ. 86· «εἰ μὲν γὰρ καὶ δόγματα ἔχουσιν ἐναντία, καὶ διὰ τοῦτο οὐ προσήκει ἐκείνοις ἀναμίγνυσθαι· εἰ δὲ τὰ αὐτὰ φρονοῦσι, πολλῷ μᾶλλον· τί δήποτε; ὅτι φιλαρχίας ἐστὶν ἡ νόσος... εἰ τὰ αὐτὰ δόγματα, εἰ τὰ αὐτὰ μυστήρια, τίνος ἕνεκεν ἕτερος ἄρχων ἑτέρᾳ Ἐκκλησίᾳ ἐπιπηδᾷ ;»·

28) Λόγος Γ'. κατὰ Ἰουδαίων.

Ἡ περὶ αἱρετικῶν καὶ σχισματικῶν διδασκαλία τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, καθ' ἣν ὑφίστανται ψυχικὴν ἀπώλειαν ὡς μακρὰν τοῦ σωστικοῦ περιβόλου τῆς Ἐκκλησίας διατελοῦντες, ὁδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ ἀλάθητον εἶναι προνόμιον τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ «ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας δὲν ὑπάρχει σωτηρία», εἶναι ἐπακόλουθον τοῦ ἀρνητικοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀλαθήτου. Ἀφοῦ δ.λ.δ. δὲν σώζεταί τις ἀλλαχοῦ, ἐρωτᾷ, διατί νὰ τυγχάνῃ σωτηρίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ; Διότι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἤδη καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, προφυλάσσεται ἀπὸ τῆς «πολυσχιδοῦς» πλάνης, ἐν αὐτῇ δὲ ὑπάρχει ἡ πρὸς σωτηρίαν ἀναγκαία πίστις, τὴν ὁποίαν συνέχει ἡ ἐν αὐτῇ ἀλήθεια.

Ἡ Ἐκκλησία, ἡ Νέα αὐτὴ Κιβωτός, διακρίνει ποῖα εἶναι τὰ ἀληθῆ διδάγματα τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς Ἰ. Χριστοῦ καὶ ταῦτα φυλάσσει, ἀπορρίπτει δὲ τὰ ξένα πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ τοιαύτη ἀντίληψις τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου καταφαίνεται καὶ ἀπὸ ἄλλα μὲν χωρία τῶν συγγραμμάτων του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅσα γράφει εἰς τὴν περὶ παρθενίας πραγματείαν του (ιβ'.). Ἐκεῖ τοῦ λόγου γινομένου περὶ τοῦ θεσμοῦ τῆς παρθενίας, ὡς «κρείσσονος τοῦ γάμου», προσάγει πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου τὴν ὑπὸ τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας τήρησιν τοῦ θεσμοῦ τούτου, ὡς προστάγματος τοῦ Χριστοῦ· ἄλλως «οὐκ ἂν ἐφύλαξεν αὐτόν».

* * *

Ἀνέφερα τὴν ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ πατρὸς χρησιμοποιουμένην λέξιν «οἰκουμενική», Οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ ὅλου, ἡ καθολική, εἶναι συνώνυμος μὲ τὴν λέξιν οἰκουμενική. Τοπικῶς καὶ χρονικῶς οἰκουμενική, καθολική. Ἤδη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ θείου πατρός, τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου εἶχε διαδοθῇ εἰς ὅλον σχεδὸν τὸν τότε γνωστὸν κόσμον. Ἑρμηνεύων τὸν μδ'. ψαλμὸν προσθέτει· «πᾶσα ἡ οἰκουμένη ἐκ τοῦ Πνεύματος ἐδέξατο ἐκείνου. Ἤρξατο γὰρ ἐκ Παλαιστίνης τὸ δῶρον· προῆλθε δὲ εἰς Αἴγυπτον, εἰς Φοινίκην, τὴν τῶν Σύρων, τὴν Κιλίκων, τὸν Εὐφράτην, Μέσην τῶν ποταμῶν (Μεσοποταμίαν), τὴν Καππαδοκῶν, τὴν Γάλλων, τῶν Ἰταλῶν, τὴν Λιβύην ἅπασαν, τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν, εἰς αὐτὸν τὸν ὠκεανόν. Καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν ; ὅσην ὁ ἥλιος ἐφορᾷ γῆν, τοσαύτην ἐπῆλθεν ἡ χάρις αὕτη». 29)

---

29) Ε. Π. τόμ. 55 στ. 180. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἀφηγεῖται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχήν του καὶ αἱ Βρεττανικαὶ νῆσοι ἐδέχθησαν τὸν χριστιανισμόν. «Καὶ γὰρ Βρεττανικαὶ νῆσοι, αἱ τῆς θαλάσσης ἐκτὸς κείμεναι ταύτης καὶ ἐν αὐτῷ οὖσαι τῷ ὠκεανῷ, τῆς δυνάμεως τοῦ ῥήματος ᾔσθοντο· καὶ γὰρ κἀκεῖ Ἐκκλησίαι καὶ θυσιαστήρια πεπήγασι». Πρός τε Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας ὅτι ἐστὶ

Ἡ καθολικότης καὶ τὸ ἑνιαῖον τῆς Ἐκκλησίας ἀναφέρεται ὄχι μόνον εἰς τὸν τόπον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν χρόνον. Ἡ ἔννοια τοῦ ὅλου δὲν παύει νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἂν ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν αἱρετικοὶ ἢ σχισματικοί. «Ἅπαντες οἱ διὰ τῶν Ἀποστόλων (εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως διὰ τῶν διαδόχων αὐτῶν) πιστεύσαντες ἕν εἰσι, εἰ καί τινες ἐξ αὐτῶν διεσπάσθησαν». 30) Ἑρμηνεύων τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴν γνωματεύει ὅτι ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ τῆς οἰκουμένης οἱ ἀνήκοντες εἴτε εἰς τὸ παρόν, εἴτε εἰς τὸ παρελθόν, εἴτε εἰς τὸ μέλλον εἶναι ἓν σῶμα. 31) «Μία γεγόναμεν Ἐκκλησία, ἐβροντοφώνει ἐν τῷ τότε καθεδρικῷ ναῷ τῆς Πόλεως, μιᾶς κεφαλῆς συναρμολογούμενα μέλη τελοῦμεν, ἓν οἱ πάντες κατέστημεν σῶμα». 32) Ἑρμηνεύων τὸ χωρίον τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου «καὶ ἰδοὺ μεθ' ὑμῶν πάσας τὰς ἡμέρας....», ἐκλαμβάνει τὸ ἑνιαῖον καὶ τὴν καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας χρονικῶς κατὰ τρόπον τοιοῦτον ὥστε συμπεριλαμβάνει ἐν αὐτῷ καὶ τοὺς τεθνεῶτας, δ.λ.δ. τὴν θριαμβεύουσαν ὡς συνεχίζουσαν τὴν στρατευομένην Ἐκκλησίαν. «Οὐ μετ' ἐκείνων (μαθητῶν, ἀποστόλων) εἶπεν ἔσεσθαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ πάντων τῶν μετ' ἐκείνους πιστευόντων. Οὐ γὰρ δὴ ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος οἱ ἀπόστολοι μένειν ἔμελλον· ἀλλ' ὡς ἑνὶ σώματι διαλέγεται τοῖς πιστοῖς». 33)

*
* *

Ἡ Ἐκκλησία, γράφει ὁ ἱερὸς πατήρ, ἔχει θεμελίους λίθους τοὺς ἀποστόλους καὶ πρὸ αὐτῶν τοὺς προφήτας. Λίθος ἀκρογωνιαῖος αὐτῆς μένει ὁ Χριστός, ὁ τὸ πᾶν συνέχων. «Ὁ γὰρ ἀκρογωνιαῖος λίθος καὶ τοὺς τοίχους συνέχει καὶ τοὺς θεμελίους». 34) Τῆς Ἐκκλησίας παρισταμένης διὰ τῆς εἰκόνος τῆς οἰκοδομῆς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐμφαίνεται ὡς βάσις,

---

Θεὸς ὁ Χριστός, Ε. Π. Μὶγν 48 στ. 830. Ἡ συστηματικὴ ἐκχριστιάνισις τῆς Μ. Βρεττανίας ἔλαβε χώραν, ὡς γνωστόν, μετὰ δύο αἰῶνας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χρυσοστόμου, ὁπότε ἐστάλη ὡς ἐπίσκοπος ὑπὸ τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας ὁ ἐκ Συρίας Θεόδωρος. (ἐξελληνισθεὶς Σύρος).

30) Ὁμιλία πα΄ εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον.

31) «Τί δέ ἐστιν ἓν σῶμα ; οἱ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης πιστοὶ καὶ ὄντες καὶ γενόμενοι καὶ ἐσόμενοι... ἓν σῶμά εἰσι» (Ὁμιλ. ι΄. Ε. Π. Μὶγν τόμ. 62 στ. 75).

32) Κδ΄ ὁμιλ. Πράξεις Ε. Π. Μὶγν 60, στ. 190.

33) 90 Ὁμιλ. Ε. Π. 58 στ. 789. Εἰς τὴν Α΄. ὁμιλ. Α΄. Κορινθ. ἐκφράζεται ὡς ἑξῆς· «τὴν ἐπὶ τῆς οἰκουμένης μίαν δεῖ εἶναι Ἐκκλησίαν, καίτοι τόποις πολλοῖς κεχωρισμένην, εἰ δὲ ὁ τόπος χωρίζει, ὁ Κύριος συνάπτει κοινὸς ὤν... οἱ ἐν διαφόροις τόποις ὄντες, ἐὰν μὴ διαφόρους ἔχωσι κυρίους ἀλλ' ἕνα μόνον οὐδὲν ἀπὸ τῶν τόπων εἰς ὁμόνοιαν παραβλάπτονται». Ε. Π. 61, στ. 13.

34) Ὁμιλ. στ΄. πρὸς Ἐφεσίους.

ὡς ρίζα, ἐξεικονιζομένης διὰ τοῦ σώματος διαζωγραφεῖται ὡς κεφαλή. Οὔτε ἡ οἰκοδομὴ ἄνευ βάσεως, οὔτε τὸ σῶμα ἄνευ κεφαλῆς, οὔτε ἡ Ἐκκλησία ἄνευ Χριστοῦ. Τὸ σῶμα συμπληροῦται καὶ ὑφίσταται ἐν τῇ ζωῇ διὰ τῆς κεφαλῆς. «Πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ ἡ Ἐκκλησία». 35) Ἑρμηνεύων ὁ ἱερὸς Πατὴρ τὸ χωρίον «ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν προσθέτει τὰ ἀκόλουθα· «τουτέστι, θεμέλιος οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ προφῆται· καὶ πρῶτον τίθησι τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ὄντας τοῖς χρόνοις· ἤτοι τοῦτο δεικνὺς καὶ λέγων — ὁ Ἀπόστολος Παῦλος — ὅτι θεμέλιός εἰσι καὶ οὗτοι καὶ ἐκεῖνοι, καὶ μία οἰκοδομὴ τὸ πᾶν καὶ ρίζα μία... ὅμως ὅτι ὁ τὸ π ᾶ ν σ υ ν έ χ ω ν ἐ σ τ ι ν ὁ Χ ρ ι σ τ ό ς. Παραδέχεται ὡς συνεχιστάς, ὡς διαδόχους τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς διαδόχους αὐτῶν, τοὺς ἐπισκόπους.

Ἡ ἱεραρχία, ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι, διάκονοι, μετὰ τοῦ πληρώματος ἀπαρτίζουσι τὸ ἐκκλησιαστικὸν σῶμα. «Ἐν τῷ πλήθει τῶν πιστῶν ἡ Ἐκκλησία». 36) Οἱ πιστοί, ὡς ἀρχόμενοι, καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς παρούσης πραγματείας ἐσημειώθη, εἶναι μέλη ἀπαραίτητα διὰ τὸν ἄρτιον καταρτισμὸν τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ οἱ ἀρχόμενοι ἔχουσι λόγον τινα καὶ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς παραδοχῆς μιᾶς δογματικῆς ἀληθείας, ὡς οἰκουμενικοῦ κύρους δόγματος.

Ἀναφέρων τὴν πρώτην οἰκουμ. σύνοδον, λέγει ὅτι ἦτο «παρὼν ὁ Χριστός», ὁ ὁποῖος καὶ πάντα ἐτύπου καὶ ἐνομοθέτει». 37) Προσθέτει δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τὴν γνώμην τῶν πατέρων ἐπήνεσεν ἡ οἰκουμένη ἅπασα». 38)

---

35) Ὁμιλ. γ΄., 2.

36) Ὁμιλ. πρὸ τῆς ἐξορίας. Ε. Π. 52 στ. 429.

37) Τρίτος Λόγος κατὰ Ἰουδαίων. Μὶγν Ε. Π. τόμ. 48 στ. 865.

38) Ὁ μακαρίτης καθηγητὴς Χρ. Ἀνδροῦτσος, ἀναφέρων διαφόρους πατέρας τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ περὶ Ἐκκλησίας καθόλου καὶ ἱεραρχίας κεφάλαιον τῆς Δογματικῆς του παρασιωπᾷ τὸν ἱ. Χρυσόστομον τοσαῦτα γράψαντα περὶ τοῦ θέματος τούτου· ἀναλύων τὸ ἐξωτερικὸν κριτήριον τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου γράφει ὅτι «τοῦτο εἶναι ἡ ἀναγνώρισις τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς ὑπὸ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας. Καίτοι δ.λ.δ. τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν οἰκουμενικῶν, οἱ δὲ ἱεράρχαι ἐλευθέρως συζητοῦντες καὶ κανονικῶς συνερχόμενοι ἐν γενικαῖς συνόδοις ἀποφαίνονται ipso jure, αἱ δὲ τοιαῦται ἀποφάσεις αὐτῶν εἶναι οὐχὶ ἐκ τῆς συναινέσεως τῆς Ἐκκλησίας ἀλάθητοι, ἐν τούτοις ἡ ἀ π ο δ ο χ ὴ τ ῶ ν ἀ π ο φ ά σ ε ω ν α ὐ τ ῶ ν ὑ π ὸ τ ῆ ς Ἐ κ κ λ η σ ί α ς εἶναι τὸ ἐξωτερικὸν γνώρισμα ὅτι δογματίζοντες ἐχειραγωγοῦντο, ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἡρμήνευον ὀρθῶς τὴν πίστιν τῆς Ἐκκλησίας (σελ. 290). Αὐτή, νομίζω, εἶναι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ γνώμη τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου.

Περὶ τῆς ἱεραρχίας ὁ ἡγιασμένος Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔχει γνώμην ἐντελῶς διάφορον τῆς ἀντιλήψεως τῶν προτεσταντικῶν καὶ ἀρχαίων τινῶν αἱρέσεων. «Τὴν θείαν ἀρχὴν τῆς ἱεραρχίας, ὀρθῶς σημειώνει ὁ μακαρίτης Χρ. Ἀνδροῦτσος, ἀπέρριψαν πάλαι μὲν οἱ Μοντανισταὶ καὶ αἱρέσεις τινὲς τοῦ μέσου αἰῶνος, ἰδίως δὲ καὶ κατ' ἀρχὴν οἱ Διαμαρτυρόμενοι οἱ ἀποδεχόμενοι πάντας τοὺς πιστοὺς ὡς ἱερεῖς, δικαιουμένους νὰ διδάξωσιν ἐπ' ἐκκλησίας, εἰ καὶ χάριν τῆς τάξεως τελοῦσι τοῦτο οἱ κανονικῶς κεκλημένοι, ὄντες ἴσοι πρὸς ἀλλήλους καὶ οὐχὶ κυρίως ἱερεῖς, ἀλλὰ λειτουργοί, διότι ἡ εὐχαριστία δὲν ἔχει κατ' αὐτοὺς τὸν χαρακτῆρα τῆς θυσίας». 39).

Ἀπὸ τὰ κατωτέρω καταχωρισθησόμενα λόγια τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου θὰ πεισθῇ ὁ ἀναγνώστης πόσον ἀντιθέτως πρὸς τὰς προτεσταντικὰς πεποιθήσεις καὶ πόσον ὀρθοδόξως ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐκφράζεται ὁ σοφὸς οὗτος πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας.

*
* *

Εἰς τὴν ια'. ὁμιλ. τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῆς, ἀποφαίνεται ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πρὸς παράστασιν τῆς Ἐκκλησίας ἔλαβεν ὡς ὑπόδειγμα τὸ ἀνθρώπινον σῶμα. Ὅλα τὰ μέλη εἶναι ἰσότιμα κατὰ τοῦτο, ὅτι ἔχουσι κοινὰ τὰ κυριώτερα δῶρα τὰ ὁποῖα ἐκόμισεν ὁ Σωτὴρ Χριστός. Οὐχ ἧττον ὅμως ἀναγκαῖαι τυγχάνουσι καὶ αἱ διάφοροι τάξεις διὰ τὴν σύστασιν καὶ ὑπόστασιν αὐτοῦ τούτου τοῦ σώματος. Ἀκολουθῶν δὲ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ σώματος διδάσκει οὕτω· καθὼς ἐν αὐτῷ ὑπάρχει μὲν τὸ πνεῦμα ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ὡς κύριον καὶ πρῶτον αἴτιον τῆς ζωῆς, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ διάφορα σπουδαῖα ὄργανα, τὰ ὁποῖα διὰ τῆς μεταδόσεως τῶν ἐν αὐτοῖς στοιχείων των συντελοῦσιν εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ σώματος, τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν σῶμα, καίπερ πρώτης ἀρχῆς καὶ δυνάμεως οὔσης αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐν τούτοις καὶ συνεργοὶ καὶ ὁρατοὶ συνεχισταὶ ὑπάρχουσι πρὸς ἐπιμελῆ συντήρησιν καὶ διαρκῆ ὑπόστασιν τοῦ σώματος τούτου. Οἱ πνευματικοὶ ἀρχηγοὶ διορίζονται κατ' οὐσίαν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. «Εἰ μὴ Πνεῦμα Ἅγιον, ποιμένες καὶ διδάσκαλοι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οὐκ ἦσαν· καὶ γὰρ οὗτοι διὰ τοῦ Πνεύματος γίνονται, καθὼς καὶ ὁ Παυλός φησι. Ἐν ᾧ ἔθετο ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ποιμένας». 40) (Πράξ. 28, 29).

Ἡ ἱεραρχία εἶναι ἀναγκαία ὡς μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ καὶ πληρώματος. «Μέσος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως ἕστηκεν ὁ ἱε-

---

39) Ἔνθ. ἀνωτ. σ. 291—292.

40) Ὁμιλία εἰς τὴν Ἁγίαν Πεντηκοστήν, Μὶγν, 50 στ. 458.

ρεύς». 41) Προβαίνει μέχρι τοῦ σημείου, ὡς φαίνεται, ὅτι ἄνευ ἱεραρχίας Χριστιανὸς δὲν ὑπάρχει. «εἰ γὰρ μηδὲν ἐνεργεῖ ὁ Θεὸς δι' αὐτοῦ (=τοῦ ἱερέως), οὔτε λουτρὸν ἔχεις, οὔτε μυστηρίων μετέχεις, οὔτε εὐλογιῶν ἀπολαύεις· οὐκ ἄρα Χριστιανὸς εἶ». 42)

Δίδων μεγίστην σημασίαν εἰς τὴν ὕπαρξιν κεχειροτονημένων διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λειτουργῶν τοῦ Ὑψίστου, ἐκφράζεται ὡς ἀκολούθως εἰς τὴν 11ην ὁμιλίαν τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῆς· «Ἀρκεῖν τοῦτο ἡγεῖσθε, εἰπέ μοι, τὸ λέγειν ὀρθόδοξοί εἰσι ; Τὰ δὲ τῆς χειροτονίας οἴχεται καὶ ἀπόλωλε ; Καὶ τί τὸ ὄφελος, ταύτης οὐκ ἠκριβωμένης ; Ὥσπερ γὰρ ὑπὲρ τῆς πίστεως, οὕτω καὶ ὑπὲρ ταύτης μάχεσθαι χρή· ἐπεί, εἰ παντὶ ἔξεστι πληροῦν 43) τὰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ ἱερεῖς γίνεσθαι, παρίτωσαν πάντες, εἰκῇ τὸ θυσιαστήριον ᾠκοδόμηται τοῦτο, εἰκῇ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, εἰκῇ τῶν ἱερέων ὁ ἀριθμός, ἀνέλωμεν αὐτὸν καὶ διαφθείρωμεν». 44)

Εἰς τὴν 10ην ὁμιλ. τῆς Α΄. πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολῆς γράφει· «δι' αὐτῶν (=τῶν ἱερέων» ἐτέχθητε τὴν γέννησιν τὴν αἰώνιον δι' αὐτῶν τῆς βασιλείας ἐπετύχετε, διὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν πάντα γίνεται), διὰ τοῦ ἱερέως τῶν φρικτῶν μυστηρίων (τῆς θείας μεταλήψεως, ἐπέτυχε». 45)

Εἰς τὸν τρίτον περὶ ἱερωσύνης λόγον ὁμιλῶν περὶ τῶν δύο μυστηρίων, τοῦ ἱεροῦ βαπτίσματος καὶ τῆς θείας μεταλήψεως, τὰ ὁποῖα ἐπιτελοῦνται διὰ τοῦ ἱερέως προσθέτει· «Εἰ γὰρ οὐ δύναταί τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐὰν μὴ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος ἀναγεννηθῇ καὶ ὁ μὴ τρώγων τὴν σάρκα τοῦ Κυρίου καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ πίνων, ἐκβέβληται τῆς αἰωνίου ζωῆς, **ταῦτα δὲ πάντα δι' ἑτέρου μὲν οὐδενός, μόνον δὲ διὰ τῶν ἁγίων ἐκείνων ἐπιτελεῖται χειρῶν, τῶν τοῦ ἱερέως, λέγω·** πῶς ἄν τις, τούτων ἐκτὸς ἢ τὸ τῆς γεέννης ἐκφυγεῖν δυνήσεται πῦρ, ἢ τῶν ἀποκειμένων

---

41) Ὁμιλία ε΄. εἰς τὸ εἶδον τὸν Κύριον 1. Τὴν λέξιν ἱερεὺς» μεταχειρίζεται ὁ θ. πατὴρ μὲ τὴν γενικωτέραν ἔννοιαν τοῦ λειτουργοῦ τοῦ Ὑψίστου.

42) Ὁμιλ. 2α Β. Τιμοθ. 2. Ἐδῶ ἡ λέξις Χριστιανὸς ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν λέξιν Ὀρθόδοξος. Καὶ εἰς τὴν ζ΄. πρὸς Φιλιππησίους ὁμιλίαν ἀναγινώσκομεν· «πάντες ὁμολογοῦμεν τοῦτο, καὶ Ἕλληνες καὶ Ἰουδαῖοι καὶ αἱρετικοὶ καὶ Χριστιανοὶ (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς αἱρετικούς, τοὺς μὴ Ὀρθοδόξους).

43) Προτεσταντικὴ ἡ τοιαύτη ἐκδοχὴ τῆς ἱερωσύνης, τὴν ὁποίαν πολεμεῖ σφοδρῶς ὁ μέγας διδάσκαλος.

44) Ὁμιλ. 11η Ἐφεσ. Ἔκδ. Ὀξονίου Δ΄. σ. 223.

45) Ἔκδ. Ὀξονίου Ε΄. σ. 421—422.

στεφάνων τυχεῖν ; 46)

Ἡ ἱεραρχία ἐν γένει ἐξακολουθεῖ τὸ ἔργον τοῦ Σωτῆρος· «οὕτως ἠθέλησεν (ὁ Χριστός), αὐτοῦ ἀπελθόντος, ἡμᾶς διαδέξασθαι τὴν οἰκονομίαν, ἵνα μὴ ὡς ἐγκαταλελειμμένοι διακέησθε». 47)

Ἡ ἱεραρχία ἐγκαθισταμένη διὰ χειροτονίας ἔχει ὡς καθήκοντα τὸ τελετουργικόν, τὴν τέλεσιν τῶν μυστηρίων, 48) τὴν διδασκαλίαν τοῦ λόγου καὶ τὴν ποιμαντικήν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐμπεριέχεται καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν, συμφώνως πρὸς τὰ κυριακὰ λόγια «ὧν ἂν ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας ἀφίενται καὶ ὧν ἂν κρατῆτε κεκράτηνται». Ἐπὶ τῆς Χριστοῦ καθέδρας ἐκάθισαν οἱ ερεῖς· τὴν γὰρ ἐκείνου διεδέξαντο διδασκαλίαν». 49) Ἐφωδιασμένη μὲ τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν ἡ ἱεραρχία δύναται νὰ ἀποκόπτῃ τὰ νοσοῦντα μέλη ἐκ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας ἵνα μὴ καὶ τὸ ὅλον σῶμα βλάπτηται. Ἡ τιμωρία δυνατὸν νὰ εἶναι καὶ προσωρινὴ μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ἁμαρτάνοντος. Τοιουτοτρόπως π.δ.χ. προκειμένου περὶ τῶν μεταβαινόντων εἰς τὰ θέατρα λέγει ὅτι δὲν θὰ δεχθῇ τούτους ἐντὸς τῶν περιβόλων τῆς ἐκκλησίας, ὅτι δὲν θὰ μεταδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὰ μυστήρια (=τὴν θείαν μετάληψιν) καὶ συνιστᾷ συγχρόνως εἰς τοὺς πιστοὺς ὅπως μὴ ἔρχωνται εἰς ἐπαφὴν μετ' αὐτῶν. «Μήτε λόγου νὰ μεταδώσωσι, μήτε εἰσόδου, μήτε ἐξόδου, μήτε ἀγορᾶς» νὰ κοινωνήσωσιν αὐτοῖς. 50) Πρόκειται περὶ ἑνὸς εἴδους ἀφορισμοῦ. Ἀλλαχοῦ κάμνει μνείαν καὶ τοῦ ἀναθέματος ὡς δικαιώματος τῶν ποιμένων καὶ χαρακτηρίζει αὐτὸ ὡς παντελῆ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ἀλλοτρίωσιν. 51)

Ἡ ὑπὸ τῆς ἱεραρχίας ἀποκοπὴ μελῶν ἐκ τῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας πάντως συνεπάγεται καὶ τὴν ἀλλοτρίωσιν ἐκ τῆς ἀοράτου Ἐκκλησίας. «Ἅπερ ἂν οὗτος (ὁ ἱερεὺς) κάτω κρίνῃ, ταῦτα Ἐκεῖνος (ὁ Δεσπότης) ἄνω κυροῖ.» 52)

Ἡ φύσις τῆς ἱερατικῆς ἐξουσίας εἶναι τοιαύτη ὥστε ἀποκλείεται ἡ

46) Ε.Π. 48 στ. 644. Βλέπε καὶ ἐμὸν ἔργον «Union ou Rapprochement des Eglises chrétiennes» σ. 44, ὅπου ἐξετάζω τὴν ἔννοιαν τῆς Ἐκκλησίας ὀρθοδόξως καὶ κατὰ τὰς ἀντιλήψεις προτεσταντῶν τινῶν.

47) Ὁμιλ. δ΄. πρὸς Κολασσ. 2.

48) Δὲν ἀναφέρει τὰ ἑπτὰ μυστήρια μὲ τὸν ὅρον μυστήριον. Δι' ἄλλων ὅρων ἀποδίδει καὶ εἰς τὴν ἱερωσύνην, ὡς εἴδομεν, καὶ εἰς τὸν γάμον· ρητῶς ὁρίζει διὰ τοῦ ὅρου αὐτοῦ τὸ βάπτισμα καὶ τὴν εὐχαριστίαν. (Ὁμιλ. εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Ε. Π. Μὶγν 59. στ. 463.

49) Ὁμιλ. 87 εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, 4, Μὶγν 59, στ. 472.

50) Ὁμιλία πρὸς τοὺς ἐγκαταλείψαντας τὴν Ἐκκλησίαν καὶ αὐτομολήσαντας πρὸς τὰ θέατρα.

51) Ὁμιλία κατὰ τῶν ἀναθεματιζόντων, 6.

52) Ὁμιλία εἰς τὸ «εἶδον τὸν Κύριον», 1.

χρῆσις βίας ἀπὸ μέρους τῶν ποιμένων κατὰ τῶν ποιμαινομένων. Ἡ ἱερατικὴ ἐξουσία δὲν εἶναι δεσποτεία, οὔτε αὐθεντία, οὔτε δυναστεία, ἀλλὰ δουλεία, καὶ διακονία, τὴν ὁποίαν παρέσχεν ὁ Θεὸς εἰς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἐδοκίμασεν. Ἡ πολιτικὴ ἀρχὴ εἶναι ἐξουσία ἀνάγκης καὶ φόβου, ἡ δὲ ἱερατικὴ γνώμης καὶ προαιρέσεως. Ἡ μὲν πολιτικὴ φροντίζει περὶ τοῦ σώματος, ἡ δὲ ἱερατικὴ περὶ τῆς ψυχῆς. Ἐντεῦθεν ἕπεται τὸ φυσικὸν ἐπακόλουθον ὅτι ὅσον τὸ μέσον ψυχῆς καὶ σώματος, τόσον ἡ μία διαφέρει τῆς ἄλλης. Ἡ ἱερατικὴ εἶναι καθαρῶς πνευματική, ἀποσκοποῦσα εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν ὑψηλοτέρων καὶ μυστηριωδεστέρων ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου. 53)

Τοιαύτης οὔσης τῆς φύσεως τῆς ἱερατικῆς ἀρχῆς ἀνάλογος εἶναι καὶ ὁ κύκλος τῆς ἐνεργείας αὐτῆς καὶ ἑπομένως ἡ εἰς αὐτὴν ἐμπιστοσύνη περιορίζεται εἰς τὰ ἀφορῶντα τὴν ψυχικὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου.

Ποῖος ἢ μᾶλλον ποῖοι ἀπὸ τοὺς ποιμένας ἔχουν Ἄνωθεν τὸ δικαίωμα νὰ καθορίζωσι τὸ περιεχόμενον τῆς πίστεως καὶ νὰ διατυπώνωσι τὰ δόγματα; Ἡ ἁπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης Ἐκκλησία ὅ,τι πιστεύει ἀδύνατον νὰ μὴ εἶναι ἀλήθεια παρὰ τοῦ Χριστοῦ προερχομένη. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος παραδέχεται τοῦτο καὶ ἐν τῷ πιστεύειν καὶ ἐν τῷ διδάσκειν (in docento). Τὸ δεύτερον τυγχάνει δικαίωμα «τῶν ἐπισκόπων ἁπάντων τῶν διοικούντων τὴν μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς ἐκτεινομένην Ἐκκλησίαν». Ἅπαντες οἱ ἐπίσκοποι ὡς φύλακες τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας συνερχόμενοι ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἶναι ἀλάθητοι. Τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν δεικνύει, κατὰ τὸν ἱερὸν πατέρα, ἡ σύγκλησις τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τὴν ὁποίαν μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ ἀναφέρει εἰς τὸν τρίτον κατὰ Ἰουδαίων λόγον αὐτοῦ. Θεωρεῖ αὐτὴν ὡς ἔχουσαν τὴν ἀνωτάτην αὐθεντίαν, ὡς ποδηγετουμένην καὶ ἐμπνεομένην ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἱδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας. «Εἰ δέ, γράφει, ὅπου δύο ἢ τρεῖς, μέσος ἐστὶν ὁ Χριστός, ὅπου τριακόσιοι καὶ πολλῷ πλείους παρῆσαν, πολλῷ μᾶλλον παρῆν καὶ πάντα ἐτύπου καὶ ἐνομοθέτει». 54)

---

53) Ὁμιλία ιε΄. εἰς τὴν Β΄. πρὸς Κορινθίους, 4. «Αὕτη γὰρ ἡ ἀρχὴ —ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ — τοσοῦτον τῆς πολιτικῆς ἀμείνων, ὅσον τῆς γῆς ὁ οὐρανὸς μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλέον...... ἡ ἡμετέρα ἀρχὴ περὶ ψυχῶν θεραπείαν. Ὅσον δὲ φυτῶν καὶ ψυχῆς τὸ μέσον, τοσοῦτον αὕτη βελτίων ἐκείνης. Οἱ δὲ τοῦ βίου τοῦ παρόντος ἄρχοντες, τοσοῦτον αὐτῆς ἐλάττους πάλιν, ὅσον τὸ ἑκόντος τοῦ ἄκοντος κρατεῖν βέλτιον. Αὕτη γάρ ἐστι καὶ ἡ φύσει ἀρχή. Ἐκεῖ μὲν τὸ πᾶν τῷ φόβῳ γίνεται καὶ τῇ ἀνάγκῃ· ἐνταῦθα δὲ τῆς προαιρέσεως καὶ τῆς γνώμης ἐστὶ τὸ κατόρθωμα».

54) Ἴδε σελ. 8 π. μελέτης. Ε. Π. Μὶγν τόμ. 48, στ. 865.

Ἡ διὰ τῶν τελευταίων λέξεων ἐκφραζομένη σκέψις τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου εἶναι ὁμοία πρὸς ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἀλλαχοῦ διατυπώνει ὅταν κάμνῃ λόγον περὶ τῆς ἀποστολικῆς συνόδου. Καλεῖ ἐκεῖ τὰ διατυπωθέντα «πνεύματος νομοθεσίαν». 55)

Καὶ λέγει μὲν ὁ θεῖος πατὴρ διὰ τὰ ἀποφασισθέντα ἐν τῇ πρώτῃ Συνόδῳ, ὡς εἴδομεν, ὅτι «πάντα ἐτύπου καὶ ἐνομοθέτει ὁ Χριστός», τὸ πάντα ὅμως περιορίζεται εἰς τὰς ἀληθείας τὰς ἀποκαλυπτομένας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὴν ἰδίαν ὁμιλίαν (Πράξεις Ἀπ.) διατυπώνει τὴν ἀκόλουθον γνώμην· «πάντα οὐ χρήζουσι τοῦ ἄνωθεν φωτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς εὕρηνται». 56) Ὅτι δὲν παραδέχεται τὸ ἀλάθητον τῶν συνόδων καὶ εἰς ζητήματα μὴ θρησκευτικὰ (δογματικὰ) ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὰ κατωτέρω· Εἰς τὸν ἴδιον λόγον κατὰ Ἰουδαίων (Γ΄.) προκειμένου περὶ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ χρόνου τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, θεωρεῖ τὸ ζήτημα αὐτὸ ἐκτὸς εὑρισκόμενον τῆς ἁρμοδιότητος τῆς Συνόδου. «Οὐδὲ γὰρ ἡ Ἐκκλησία χρόνων ἀκρίβειαν οἶδεν· ἀλλ' ἐπειδὴ παρὰ τὴν ἀρχὴν πᾶσιν ἔδοξε τοῖς πατράσι διῃρημένοις ὁμοῦ συνελθεῖν, καὶ ταύτην ὁρίσαι τὴν ἡμέραν, **τὴν συμφωνίαν πανταχοῦ τιμῶσα καὶ τὴν ὁμόνοιαν ἀγαπῶσα, κατεδέξατο τὸ ἐπιταχθέν**». Καὶ ἀλλαχοῦ· «Οὐ τοσοῦτον κατόρθωμα ἀπὸ τῆς τοῦ χρόνου ἀκριβείας, ὅσον ἔγκλημα ἀπὸ τῆς διαιρέσεως καὶ τοῦ σχίσματος». 57)

Ὡς ἤδη ἐσημειώθη ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος διδάσκει ὅτι ἡ Θεόθεν ταχθεῖσα ἱεραρχία περιλαμβάνει τρεῖς βαθμούς· τὸν τοῦ Ἐπισκόπου, τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ διακόνου. Οἱ ἐπίσκοποι, φρονεῖ, ὡς ἐκ τῆς ὑψηλῆς καὶ διακεκριμένης θέσεώς των ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ προανηγγέλθησαν καὶ ὑπὸ τῶν προφητῶν. Ὁ προφήτης π.δ.χ. Ἠσαΐας «οὐδ' αὐτὸ τὸ τῶν ἱερέων ὄνομα ἀπεσιώπησε τὸ τῶν ἐπισκόπων, λέγω· «καταστήσω γὰρ τοὺς ἄρχοντάς σου ἐν εἰρήνῃ, φησί, καὶ τοὺς ἐπισκόπους σου ἐν δικαιοσύνῃ». 58)

Τὰ ὀνόματα ἐπίσκοπος, πρεσβύτερος καὶ διάκονος θεωρεῖ ἀπονεμόμενα — ἰδίως τὸ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ πρεσβυτέρου — ἀδιαφόρως κατὰ

---

55) Ὁμιλ. λγ΄. εἰς τὰς Πράξεις, 3. Ἔκδ. Ἀθηνῶν σ. 333. «Πνεύματος γὰρ ἦν ἡ νομοθεσία».

56) Τὴν ἄποψιν αὐτὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀναπτύσσει εἰς τὴν Δογματικήν του ὁ Χρ. Ἀνδροῦτσος. Δὲν ἀναφέρει τὸ τόσον ἐνισχυτικὸν τῆς ἀπόψεως χωρίον αὐτὸ τοῦ ἰ. Χρυσοστόμου (μν. σελὶς Δογματικῆς).

57) Ε. Π. Μὶγν 48' στ. 871—872. Ἂς ἀναγνώσουν προσεκτικὰ τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ ἰ. Χρυσοστόμου οἱ σημερινοὶ Παλαιοημερολογῖται, καὶ ἰδίως οἱ μορφωμένοι κληρικοί των. Ὁ καθορισμὸς τοῦ χρόνου τῶν ἑορτῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ Πάσχα δὲν εἶναι ζήτημα πίστεως. «Ἡ Ἐκκλησία οὐκ οἶδεν ἀκρίβειαν χρόνων».

58) «Κατὰ Ἰουδαίων ὅτι ὁ Χριστὸς Θεός».

τὴν πρώτην ἐποχὴν τοῦ βίου τῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης. Καὶ ὅτι μὲν οἱ ἐπίσκοποι ἔστιν ὅτε ἐκαλοῦντο — ἢ μᾶλλον τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα — μὲ τὴν γενικὴν τοῦ διακόνου ὀνομασίαν ἐξάγει ἐκ τοῦ ἑξῆς χωρίου· «τὴν διακονίαν σου πληροφόρησον». Ὑπὸ τὴν διακονίαν ἐννοεῖ τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα τοῦ Τιμοθέου, ὁ ὁποῖος ἦτο πράγματι ἐπίσκοπος ἔχων δικαίωμα τοῦ χειροτονεῖν λειτουργοὺς τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ὡς ἐκ τούτου πρὸς τὸν Τιμόθεον ἀποτεινόμενος ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει· «χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει». 59) Ὅτι οἱ ἐπίσκοποι ἀρχικῶς ἐκαλοῦντο καὶ πρεσβύτεροι, ἐξάγει τοῦτο καὶ ἀλλαχόθεν μὲν ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς φράσεως· «διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου», ὅπου, κατ' αὐτὸν παραδεχόμενον ὀρθῶς ὅτι ἡ χειροτονία εἶναι ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τῶν ἐπισκόπων, πρόκειται περὶ ἐπισκόπων, τῶν πρεσβυτέρων μὴ ἐχόντων τὴν ἐξουσίαν τοῦ χειροτονεῖν. 60) Εἰς τὸν β'. λόγον τῆς πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῆς διασαφηνίζει τὸ σημεῖον αὐτὸ καλύτερον. Ἐξηγῶν τὴν λέξιν «συνεπισκόποις» γράφει· «μιᾶς πόλεως πολλοὶ ἐπίσκοποι ἦσαν; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ τοὺς πρεσβυτέρους οὕτως ἐκάλεσε. Τότε γὰρ τέως ἐκοινώνουν τοῖς ὀνόμασι (=εἶχον κοινὴν τὴν ὀνομασίαν). 61)

Ἡ μεταξὺ ἐπισκόπου καὶ πρεσβυτέρου, κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, διαφορὰ συνίσταται κυρίως εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ ἐπίσκοπος μόνον ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ χειροτονεῖν. «Τῇ χειροτονίᾳ μόνῃ ὑπερβεβήκασι καὶ τούτῳ μόνον δοκοῦσι πλεονεκτεῖν τοὺς πρεσβυτέρους». 62) Ἐδῶ ὁ ἱερὸς πατὴρ παρεσύρθη ἀπὸ τὰς συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας τὰς ὁποίας ὁ Ἀπόστολος Παῦ-

59) Ὁμιλ. α'. Φιλιππ. 1.

60) Ιγ'. ὁμιλ. Α'. Τιμοθ. 1.

61) Καὶ παρακάτω· «ὅτι γὰρ (ὁ Τιμόθεος) ἐπίσκοπος ἦν, φησί», πρὸς αὐτόν, «χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει». (Α'. Τιμ. ε'. 22). Καὶ πάλιν «ὃ ἐδόθη σοι, μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου (αὐτοῦ δ'. 14)· οὐκ ἂν δὲ πρεσβύτεροι ἐπίσκοπον ἐχειροτόνησαν. Καὶ πάλιν πρὸς Τίτον γράφων (α—5—7) φησί ; «τούτου χάριν κατέλιπόν σε ἐν Κρήτῃ, ἵνα καταστήσῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους, ὡς ἐγώ σοι διεταξάμην· εἴ τις ἀνέγκλητος μιᾶς γυναικὸς ἀνήρ»· ἃ περὶ τοῦ ἐπισκόπου φησί. Καὶ εἰπὼν ταῦτα εὐθὺς ἐπήγαγε· Δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον ἀνέγκλητον εἶναι, ὡς Θεοῦ οἰκονόμον, μὴ αὐθάδη»' Ὅπερ οὖν ἔφην, καὶ οἱ πρεσβύτεροι τὸ παλαιὸν ἐκαλοῦντο ἐπίσκοποι καὶ διάκονοι Χριστοῦ, καὶ οἱ ἐπίσκοποι πρεσβύτεροι· ὅθεν καὶ νῦν πολλοὶ συμπρεσβυτέρῳ ἐπίσκοποι γράφουσι (δ.λ.δ. ἐπίσκοποι πρὸς ἐπισκόπους) καὶ συνδιακόνῳ». Ἔκδ. Ὀξονίου ε'. σ. 8. Ἡ περὶ συγχύσεως τῶν ὀνομάτων πρεσβυτέρου καὶ ἐπισκόπου κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἱδρύσεως τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας γνώμη τῶν Θεολόγων τυγχάνει σήμερον ὁμόφωνος.

62) Ὁμιλία ια'., Α' Τιμοθ. 1.

λος ἔδιδεν εἰς τὸν Τιμόθεον καὶ εἰς τὸν Τίτον καὶ εἰς τοὺς λοιπος ἐπισκόπους καθὼς καὶ εἰς τοὺς πρεσβυτέρους Κρήτης καὶ Ἐφέσου ὡς πρὸς τὸ διδασκαλικὸν ἔργον καὶ ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα τῶν δύο αὐτῶν ἱερατικῶν βαθμούχων. Ὅπως ὅμως εἴδομεν ἀνωτέρω ἀναφέρων τὰ τῆς Α΄. ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμ. Συνόδου ἀπαριθμεῖ ἐπισκόπους, οὐχὶ πρεσβυτέρους, ὡς μέλη τῆς μεγάλης ἐκείνης κατὰ Χριστὸν συνελεύσεως εἰς τὴν ὁποίαν καθωρίσθη δογματικὴ διδασκαλία τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ διάκονοι διαφέρουσι πολύ, «καὶ οὐ τῆς αὐτῆς ἀξίας τῷ ἐπισκόπῳ εἰσί». 63)

Περὶ τοῦ γάμου ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων φρονεῖ τὰ ἑξῆς· οὐδαμῶς κωλύει ὁ ἔγγαμος βίος ὅπως ἀνέλθῃ τις καὶ αὐτὸν τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον· «τὸ πρᾶγμα (ὁ γάμος) οὐκ ἔστιν ἐναγές, ἀλλ' οὕτω τίμιον, ὡς καὶ τὸν ἅγιον ἀναβαίνειν θρόνον». 64) Ὁμολογουμένως, προσθέτει, ὁ γάμος εἰσάγει πολλοὺς περισπασμούς, οὐχ ἧττον ὅμως καὶ ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἦσαν ἔγγαμοι καὶ οὐδαμῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐμείωσαν τὴν πρὸς αὐτοὺς εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ ὑπελείφθησαν ἄλλων εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑψηλῶν καθηκόντων των. 65)

Ἐξηγῶν τὸ χωρίον «μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα» λέγει μὲν ὅτι ὑπάρχουσιν οἱ ἐννοοῦντες ἐνταῦθα τὸν ἀπὸ γυναικὸς ἐλεύθερον μένοντα, προσθέτει ὅμως ὅτι καὶ ἔγγαμος δύναται νὰ κατέχῃ τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀπήτησε, λέγει, «συμμεμετρημένην παρὰ τῶν ἐπισκόπων ἀρετήν. Ἀναφέρει δὲ καὶ τὸν Φιλογόνιον, ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας, ὡς παράδειγμα ἐγγάμου ἐπισκόπου. «Ὅτι δὲ ἐκεῖνον (τὸν Φιλογόνιον) ὁ Θεὸς ἐχειροτόνησε, καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ τρόπου δῆλον. Ἐκ μέσης γὰρ τῆς ἀγορᾶς ἁρπασθείς, ἐπὶ τὸν θρόνον ἤγετο τοῦτον· οὕτω σεμνὸν καὶ λαμπρὸν τὸν πρότερον ἐπεδείξατο βίον, καὶ γυναῖκα ἔχων καὶ θυγατέρα, καὶ ἐν δικαστηρίῳ στρεφόμενος· οὕτως ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἔλαμψεν, ὥστε εὐθέως ἐκεῖθεν ταύτης ἄξιος φανῆναι τῆς ἀρχῆς, καὶ ἀπὸ βήματος δικαστικοῦ ἐπὶ βῆμα ἤγετο ἱερόν». 66)

Ἀφοῦ τοιαύτην ἔχει γνώμην περὶ τοῦ γάμου τῶν ἐπισκόπων εὐνόητον τί ἐφρόνει περὶ τοῦ γάμου πρεσβυτέρων καὶ διακόνων.

---

63) Α΄. Τιμοθ. ἔνθ. ἀνωτ.

64) Ὁμιλ. Β΄. Τίτ. 1.

65) Ὁμιλία δ΄. εἰς τὸ «εἶδον τὸν Κύριον» 2—3.

66) Ε. Π. Μίγν, 48 στ. 751. Καὶ εἰς τὴν δ΄. ὁμιλίαν πρὸς τὸν πτωχὸν Λάζαρον (1) λέγει πρὸς τοὺς ἀκροατάς του ὅτι ἐν τῇ μεγάλῃ τῆς κρίσεως ἡμέρᾳ οὐδεὶς ἠμπορεῖ νὰ τοὺς συνδράμῃ· «οὔτε μάρτυς πατήρ, οὔτε πάππος». Διὰ τὸν Ἀντιοχείας Φιλογόνιον ἴδε καὶ ἐμὸν ἔργον «Ἱστορία τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου. Τόμ. Α΄. σ. 98.

Ἡ περὶ Ἐκκλησίας διδασκαλία τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ἔχει ἐξαιρετικὴν σημασίαν. Ὄχι μόνον εἶναι μέγας φωστὴρ τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἔζησεν εἰς περιβάλλον, ὡς ἡ Ἀντιόχεια καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις, ὅπου ἀνεπτύχθησαν καὶ ἀπεκρυσταλλώθησαν τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Βαθὺς μελετητὴς τῶν Γραφῶν καὶ γνώστης τῆς παραδόσεως, εἰς τὴν ὁποίαν προσδίδει μεγάλην σημασίαν—«παράδοσίς ἐστι, μηδὲν πλέον ζήτει»—67) ἐξήτασε μὲ πολλὴν προσοχὴν καὶ ἐμβρίθειαν καὶ τὰ ἀφορῶντα τὴν οὐσίαν τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἰδιαιτέρως, ὡς εἴδομεν, τὸ μέρος τὸ ἀφορῶν τὴν ἱεραρχίαν.

Ἂν εἴς τινα σημεῖα φαίνεται κάπως αὐστηρός, τοῦτο προέρχεται καὶ ἐκ τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς καὶ ἐκ τοῦ εἴδους τῆς διδασκαλίας του, ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης μελέτης ἐσημείωσα. Πρόκειται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περὶ ἠθικῶν ὁμιλιῶν. Προσπαθεῖ νὰ διεγείρῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἐκκλησιάσματος ἢ τῶν ἀναγνωστῶν ὑπὲρ τῆς κατὰ Χριστὸν ζωῆς. Μερικὰ ἰδιαίτερα γεγονότα λαβόντα χώραν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ὡς π.δ.χ. τὸ σχίσμα Μελετίου Παυλίνου, δίδει ἀφορμὴν εἰς τὸν ἱερὸν ἄνδρα νὰ φανῇ αὐστηρὸς ὡς πρὸς τὴν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας τῶν ὀπαδῶν τοῦ α ἢ β κληρικοῦ εὑρισκομένου εἰς διάστασιν μετὰ τοῦ νομίμου πνευματικοῦ ποιμένος τῆς ἰδίας ἐκκλησιαστικῆς περιοχῆς.

Ἡ ὕπαρξις αἱρετικῶν, ὡς π.δ.χ. οἱ Μαρκιωνῖται, ἀπεχόντων πολύ, ἀπὸ ἀπόψεως δογματικῆς διδασκαλίας, ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας, τοποθετεῖ τὸν ἡγιασμένον καὶ σοφὸν Πατριάρχην εἰς στάσιν τοιαύτην ἔναντι πολλῶν αἱρετικῶν, ὥστε νὰ παριστάνῃ αὐτοὺς τελείως ἀλλοτρίους πρὸς τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ παραδοχὴ τοῦ βαπτίσματος αἱρετικῶν τινων ἢ σχισματικῶν καὶ μάλιστα ἡ ἀναγνώρισις τοῦ ἐγκύρου τῆς ἱερωσύνης αὐτῶν δημιουργεῖ — συμφώνως καὶ πρὸς ὡρισμένους κανόνας οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν συνόδων — 68) σημεῖα ἐπαφῆς μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς μιᾶς, ἁγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Ὁσονδήποτε καὶ ἂν παρασύρεται ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ὑπὸ τοῦ ῥητορικοῦ χειμάρρου, ὀρθοδόξως ἐξετάζει κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ τὰς σχέσεις τῆς «μιᾶς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας» πρὸς διαφόρους ἀποσπασθέν-

67) Ὁμιλ. δ΄. Β. πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολῆς. «οὐ πάντα δι' ἐπιστολῆς παρεδίδοσαν, ἀλλὰ πολλὰ καὶ ἀγράφως. Ὁμοίως δὲ κἀκεῖνα καὶ ταῦτά ἐστι ἀξιόπιστα. Ὥστε καὶ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας ἀξιόπιστον ἡγούμεθα».

68) Ἰδίως τῶν δύο πρώτων Οἰκουμενικῶν Συνόδων περὶ τῶν σημείων ἐπαφῆς μεταξὺ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν ἔγραψα ἀρκετὰ εἰς τὸ ἤδη μνημονευθὲν γαλλιστὶ ἐκδοθὲν ἔργον μου· «Union ou Rapprochement des Eglises chretiennes», σ. 40 κ. ἑξ.

τας ἀπ' αὐτῆς διὰ λόγους δογματικῶν διαφορῶν ἢ ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας.

Ἡ συμβολὴ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου εἰς τὴν διατύπωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἐννοίας τῆς Ἐκκλησίας ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις εἶναι μεγάλη. Μᾶς θέτει δύο βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται τὸ οἰκοδόμημα τῶν ἀδελφικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν γνησίων ὀπαδῶν τοῦ Χριστοῦ, τῶν ἀσπαζομένων ἀνόθευτα τὰ δόγματα τῆς πίστεως, καὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀπορρέουν δύο σοβαρώτατα στοιχεῖα τῆς κατὰ τὴν ὀρθόδοξον ἀντίληψιν τῆς Ἐκκλησίας. «Ἀδελφὸν τὸ βάπτισμα ἐργάζεται καὶ ἡ τῶν θείων μυστηρίων κοινωνία». 69) Προστιθεμένης εἰς τὰς δύο βάσεις αὐτὰς καὶ τρίτης τῆς περὶ ἱερωσύνης διδασκαλίας, ὑφ' ἣν ἔννοιαν παριστάνει αὐτὴν ὁ μέγας, ὡς εἴδομεν διδάσκαλος, εἰσερχόμεθα πλησίστιοι εἰς τὸ ἄρτιον ὀρθόδοξον ἔδαφος. Ἐκεῖθεν διακρίνομεν τὰς διαφοράς, αἱ ὁποῖαι, ὡς πρὸς τὴν περὶ Ἐκκλησίας διδασκαλίαν, χωρίζουσι τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἀπὸ τὰς ἑτεροδόξους καὶ ἰδίως ἀπὸ τὰς προτεσταντικὰς Ἐκκλησίας.

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ὁπότε γίνεται πολὺς λόγος περὶ συνεργασίας τῶν διαφόρων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ συγκροτοῦνται συνελεύσεις παγχριστιανικῶν συνεδρίων πρὸς μελέτην τῆς διδασκαλίας μιᾶς ἑκάστης χριστιανικῆς ὁμολογίας, ἐπίκαιρον ἐνόμισα τὴν δημοσίευσιν τῆς παρούσης μελέτης. Νομίζω ὅμως, ὅτι θὰ ἦτο προτιμότερον, ἂν τὰ συνέδρια αὐτὰ ἦσαν καθαρῶς θεολογικά, ἄνευ ἀναμίξεως τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν. Καὶ ὅσα ἐξετέθησαν ἐδῶ ἀπὸ ἀπόψεως Ὀρθοδόξου, δικαιολογοῦσι, νομίζω, τὴν γνώμην αὐτήν.

† Ὁ μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

69) Ὁμιλ. 89. Ματθ. ἔκδ. Ἀθηνῶν σ. 858. Τὴν βιβλιογραφίαν περὶ τοῦ μεγάλου τούτου πατρὸς δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου «Ὀρθοδοξία», βλέπε καὶ ἐν σελ. 115—116 τοῦ μνημονευθέντος ἔργου μου «Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου». Τόμος Α΄. Βλέπε καὶ μελέτην περὶ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς ἐν Dictionnaire de Théologie catholique» Τόμ. Ηα (στ. 660—690) συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ G. Bardy ἔνθα καταχωρίζεται καὶ πλουσία βιβλιογραφία. Ὀλίγα γράφει περὶ τῆς ἐκκλησιολογίας τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου καὶ παραλείπει τὴν μελέτην τοῦ προμνημονευθέντος παλαιοκαθολικοῦ Michaud Ἡ περὶ Ἐκκλησίας διδσκαλία, γράφει ὁ Bardy, δὲν παρουσιάζει τι τὸ πρωτότυπον· περιορίζεται εἰς τὸ νὰ γράψῃ ὀλίγας λέξεις διὰ τὴν ἑνότητα καὶ τὴν καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν ἱ. Χρυσόστομον. Περὶ τῆς ἱεραρχίας ἐπίσης ἐλάχιστα γράφει ὁ ρηθεὶς Γάλλος· προκειμένου δὲ περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πέτρου ἐν σχέσει πρὸς τὸ πρωτεῖον τοῦ Πάπα ἀκολουθῶν τὸν B. Jugie (Echos d' Orient, 1908 σ. 5—15 Inq. 193—202) ὀρθῶς παρατηρεῖ (σ. 697) ὅτι τὸ ζήτημα αὐτὸ ὁ ἱ. Χρυσόστομος δὲν τὸ ἐκλαμβάνει ὡς οἱ κατόπιν αὐτοῦ καὶ οἱ σημερινοὶ παπικοί. Τὰ ἐγκώμια τὰ ἀπευθυνόμενα ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου πρὸς τὸν ἀπόστολον Πέτρον καὶ τὸ πρωτεῖον τοῦ Πέτρου δὲν ἔχουσι καμμίαν σχέσιν μὲ τὸ πρωτεῖον τοῦ Πάπα.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΕΝ ΤΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΗ ΣΧΟΛΗ (*)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 9ον.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Τὸ ἐν κατακλεῖδι παρὸν κεφάλαιον τῆς Ἱστορίας τῆς Σχολῆς, ἔρχεται νὰ συμπληρώσῃ ὡρισμένα κενὰ ἐκ τῶν προηγουμένων κεφαλαίων τοῦ ἰδίου Τμήματος. Θὰ ἐνδιατρίψῃ, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, εἰς ζητήματα σχετικὰ πρὸς τὴν διοργάνωσιν καὶ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῆς Σχολῆς.

Δὲν ὑπάρχει ταὐτότης γνώμης μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν συγγραφέων ὡς πρὸς τὴν ἀρχικὴν σχέσιν τῆς Σχολῆς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. 1) Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας συμφωνεῖ μὲ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δέχονται τὴν γνώμην ὅτι ἡ Σχολὴ προῆλθεν ἐκ τῶν κόλπων τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν αὐτῆς διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Κατηχουμένων.

Εἰς τὰς Σχολὰς τῶν Κατηχουμένων, αἵτινες κατ' ἀρχὰς δὲν ἦσαν τόσον καλῶς διωργανωμέναι, ὁ Ἐπίσκοπος ἢ Πρεσβύτερός τις ὑπ' αὐτὸν ἐδίδασκε τὴν Κατήχησιν. Ὁ διορισμὸς τῶν διδασκάλων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ θὰ ἐγίνετο ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων, καθὼς ἐξάγεται ἀπὸ τὴν περίπτωσιν τοῦ Ὠριγένους. «... αὐτῷ μόνῳ τῆς τοῦ κατηχεῖν διατριβῆς ὑπὸ Δημητρίου τοῦ τῆς Ἐκκλησίας προεστῶτος ἐπιτετραμμένης...» 2)

Οἱ διδάσκαλοι ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ μένουν ἄγαμοι ἢ νὰ νυμφεύωνται, νὰ παραμένουν λαϊκοὶ ἢ νὰ χειροτονῶνται. Ὁ Πάνταινος ἦτο λαϊκός, ὁ Κλήμης Πρεσβύτερος, μὲ τὴν δυνατότητα νὰ ἦτο καὶ ἔγγαμος, ὁ Ὠριγένης τύπος ἀσκητοῦ κατὰ τὰ νεανικά του ἔτη, λαϊκὸς καὶ κατόπιν Πρεσβύτερος. Τὸ ἴδιον δύναται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τοὺς μετέπειτα διδασκάλους.

Δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν ἐὰν ἡ Ἐκκλησία ἐβοήθει οἰκονομικῶς τὴν Σχολὴν καὶ τοὺς διδασκάλους. Πιθανὸν νὰ παρεῖχε ποιάν τινα συναντίληψιν.

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 203.

1) Ἴδε, Ἀνωτ., Κεφ. 7. «Ὀνομασία, Ἵδρυσις καὶ Χρονικὰ Ὅρια τῆς Σχολῆς».

2) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, III, 8.

Ὁ Κλήμης, εἰς μερικὰ χωρία, χρησιμοποιεῖ τὰς φράσεις ἐπιστρέφειν «ἐξ Ἐκκλησίας» ἢ μεταβαίνειν «ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν», 3) αἱ ὁποῖαι δυνατὸν νὰ ὑπονοοῦν κτίριον διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, οὐδὲν ὅμως παράλληλον ἀναφέρεται διὰ τὴν Σχολήν. Ὁ Mattei εἰς τὸ προμνημονευθὲν ἔργον του, δέχεται τὴν ὕπαρξιν εἰδικοῦ κτιρίου διὰ τὸ Διδασκαλεῖον καὶ μίαν Βιβλιοθήκην κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς Βιβλιοθήκης. 4) Οὐδεμίαν ὅμως πληροφορίαν ἔχομεν περὶ τοῦ τοιούτου, ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὠριγένους. Ἐκ χωρίου τινὸς παρ' Εὐσεβίῳ δυνάμεθα νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι αἱ οἰκίαι τῶν διδασκάλων ἐχρησίμευον καὶ ὡς Κτίρια διὰ τὴν Σχολήν.

Τοσοῦτος δ' ἦν ἄρα τῶν ἀπίστων ὁ πρὸς αὐτὸν πόλεμος, ὡς καὶ συστροφὰς ποιησαμένους, στρατιώτας αὐτῷ περὶ τὸν οἶκον, ἔνθα κατέμενεν, ἐπιστῆσαι διὰ τὸ πλῆθος τῶν τὰ τῆς ἱερᾶς πίστεως κατηχουμένων παρ' αὐτῷ. οὕτω δὲ ὁσημέραι ὁ κατ' αὐτοῦ διωγμὸς ἐξεκάετο, ὡς μηκέτι χωρεῖν αὐτὸν τὴν πᾶσαν πόλιν, οἴκους μὲν ἐξ οἴκων ἀμείβοντα, πανταχόθεν δὲ ἐλαυνόμενον, τῆς πληθύος ἕνεκεν τῶν δι' αὐτοῦ τῇ θείᾳ προσιόντων διδασκαλίᾳ. 5)

Ὑπὸ τὰς ἐκφράσεις «περὶ τὸν οἶκον ἔνθα κατέμενεν» καὶ «οἴκους μὲν ἐξ οἴκων ἀμείβοντα», θὰ πρέπῃ νὰ ἐκλάβωμεν τὴν οἰκίαν τοῦ Ὠριγένους. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διωγμῶν ἠναγκάζοντο νὰ μετακινῶνται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἀργότερον ὅμως ἴσως ἡ Σχολὴ νὰ ἀπέκτησε καὶ ἴδιον οἴκημα.

Οἱ διδάσκαλοι δὲν συνετηροῦντο ἀπὸ τὰ δίδακτρα τῶν μαθητῶν. Ὁ Ὠριγένης «ὡς ἂν μὴ γένοιτο τῆς παρ' ἑτέρων ἐπικουρίας ἐνδεής», 6) ἐπώλει τοὺς τόμους του τῶν ἀρχαίων Συγγραφέων. Οἱ Κληρικοὶ ἐξ αὐτῶν πιθανῶς νὰ ἐλάμβανον χρηματικήν τινα βοήθειαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. Νεώτεροι συγγραφεῖς 7) λέγουν ὅτι οἱ διδάσκαλοι ἐβοηθοῦντο οἰκονομικῶς ἀπὸ τὰ honoraria, δῶρα τῶν μαθητῶν ἢ φίλων αὐτῶν, ὅπως τοῦτο γίνεται φανερὸν ἐκ τοῦ φίλου τοῦ Ὠριγένους Ἀμβροσίου.

Δὲν φαίνεται νὰ ὑπῆρχε τακτικὸν ὡριαῖον πρόγραμμα διδασκαλίας, τοὐλάχιστον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ὠριγένους.

τότε γε μὴν ὁ Ὠριγένης ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας τὸ τῆς θείας διδασκαλί-

3) Παιδ., II, X, 99. III, XI, 79.
4) Ἐνθ. ἀν., I, 64.
5) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, III, 5, 6.
6) Αὐτ., 9.
7) W. Metcalfe, Gregory Th. 's Address to Or., Introd. p. 17. Fairweather, Op. cit., p. 10. Inge, Alexandrian Theology, op. cit., p. 313.

ας ἔργον εἰς ἅπαντας ἀφυλάκτως τοὺς προσιόντας νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἐπετέλει, τοῖς θείοις ἀόκνως μαθήμασι καὶ τοῖς εἰς αὐτὸν φοιτῶσι τὴν πᾶσαν ἀνατιθεὶς σχολήν. 8)

... καὶ προσέτι τῇ τῶν προσιόντων κατηχήσει μηδ' ἀναπνεῦσαι συγχωρούντων αὐτῷ, ἑτέρων ἀφ' ἑτέροις ἐξ ἕω καὶ μέχρις ἑσπέρας ἐπὶ τὸ παρ' αὐτῷ διδασκαλεῖον φοιτούντων... 9)

Μετὰ τὸν χωρισμὸν τῆς Σχολῆς εἰς δύο τμήματα, τὰ μαθήματα θὰ ἐγίνοντο μὲ περισσοτέραν τάξιν.

Οἱ διδάσκαλοι, διαβιοῦντες ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, εἶχον εἰς τὴν διάθεσίν των τὰς βιβλιοθήκας διὰ τὰς μελέτας αὐτῶν. Συνεχῶς ἔγραφον, ἡτοίμαζον σημειώσεις διὰ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν καὶ εἰργάζοντο ἐπὶ τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν κειμένων. Οὐδέποτε διέκοψαν τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὴν γενικὴν παιδείαν καὶ τὴν διανοητικὴν ζωὴν τῆς πόλεως ἐκείνης. Αἱ φιλοσοφικαὶ μελέται τοῦ Ὠριγένους παρὰ τῷ Ἀμμωνίῳ Σακκᾶ καὶ τὰ μαθήματα του εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν ἐξ Ἑβραίου διδασκάλου δύνανται νὰ προσαχθοῦν ὡς ἐλάχιστα παραδείγματα. Ἅπαντες ἐγνώριζον καλῶς τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἔζων μίαν ζωὴν ἀνάλογον πρὸς αὐτήν. Ὁ Κλήμης ἐταξίδευσε διὰ νὰ ἀκούσῃ τοὺς περιφήμους διδασκάλους καὶ μερικαὶ ἀπὸ τὰς ἐπισκέψεις τοῦ Ὠριγένους, π.χ. εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὴν Παλαιστίνην εἶναι ἄξιαι σημειώσεως, διότι δεικνύουν τὴν πνευματικὴν δίψαν αὐτῶν πρὸς μετάβασιν ἀλλαχοῦ καὶ ἀπόκτησιν γνώσεων ἐκ πρώτης πηγῆς διὰ τὰ ἀπασχολοῦντα αὐτοὺς ζητήματα.

Ἐδίδασκον καὶ ἐχρησιμοποίουν εἰς τὰς παραδόσεις των τὴν μέθοδον τῶν ἐρωτήσεων καὶ ἀπαντήσεων. 10) Ὁ Ὠριγένης προσεκαλεῖτο νὰ κάμῃ συζητήσεις καὶ διαλέξεις ἐκτὸς τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅπως καὶ σήμερον Ἐπιστήμονες καὶ Καθηγηταὶ περιοδεύουν καὶ δίδουν διαλέξεις εἰς ἄλλα Κράτη καὶ Πανεπιστήμια. Αἱ ἐπισκέψεις του πρὸς τὸν ἡγούμενον Ἀραβίας «κοινωνήσοντα λόγων αὐτῷ», 11) εἰς τὴν Καισάρειαν «ἔνθα καὶ διαλέγεσθαι τάς τε θείας ἑρμηνεύειν γραφάς...», 12) πρὸς τὴν Ἰουλίαν Μαμμαίαν,

παρ' ᾗ χρόνον διατρίψας πλεῖστά τε ὅσα εἰς τὴν τοῦ κυρίου δόξαν καὶ τῆς τοῦ θείου διδασκαλείου ἀρετῆς ἐπιδειξάμενος, ἐπὶ τὰς συνήθεις ἔσπευδε διατριβάς. 13)

8) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI., VIII, 6.
9) Αὐτ., VI, XV.
10) Κατὰ Κέλσου, VI, Χ. Γρηγορίου, Χαριστ. Λόγος, VII.
11) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, XIX, 15.
12) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, XIX, 16.
13) Αὐτ., VI, XXI, 4.

καὶ ἀργότερον εἰς τὴν Ἀραβίαν εἰς αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας κατατάσσονται.

Στρέφοντες τὸ βλέμμα πρὸς τοὺς μαθητάς, βλέπομεν ἀμφότερα τὰ γένη ἀντιπροσωπευόμενα. «... μὴ ἀνδράσι μόνον, καὶ γυναιξὶ δὲ τὰ θεῖα προσομιλεῖν». 14) Διεκρίνοντο οἱ προετοιμάζοντες ἑαυτοὺς εἰς τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν Βίβλον, τὸ πλῆθος «τῶν προσιόντων τῇ κατηχήσει», 15) οἱ αἱρετικοί, «μύριοι τῶν αἱρετικῶν» 16) καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὡς παράδειγμα ὁ Ἀμβρόσιος, οἱ ἐθνικοὶ καὶ φιλόσοφοι «καὶ τῶν ἀπίστων ἐθνῶν, τῶν τε ἀπὸ παιδείας καὶ φιλοσοφίας». Ἡ Σχολή, κατὰ τὴν ἀνάπτυξίν της, κατέστη κέντρον ἐκπαιδεύσεως, εἶδός τι Πανεπιστημίου δι' ὅλους τοὺς ἐραστὰς τῆς παιδείας.

Μύριοι δὲ τῶν αἱρετικῶν φιλοσόφων τε τῶν μάλιστα ἐπιφανῶν οὐκ ὀλίγοι διὰ σπουδῆς αὐτῷ προσεῖχον, μόνον οὐχὶ πρὸς τοῖς θείοις καὶ τὰ τῆς ἔξωθεν φιλοσοφίας πρὸς αὐτοῦ παιδευόμενοι». 17)

Ἡ Σχολὴ ἐξυπηρέτει ἐκ παραλλήλου τὰ τέκνα τῶν Χριστιανῶν, αὐτούς, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀνελάμβανον ἔργον Ἱεραποστολῆς, τοὺς Χριστιανοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς μέλλοντας νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰς τάξεις τοῦ Κλήρου.

Ὁ Κλήμης, ὁ Ὠριγένης, ὁ Ἱεροσολύμων Ἀλέξανδρος, ὁ Ἡρακλᾶς, ὁ Ἀλεξανδρείας Διονύσιος, Γρηγόριος ὁ Θαυματουργός, ὁ Μ. Ἀθανάσιος, Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς καὶ Βασίλειος ὁ Μέγας συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν μαθητῶν τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς, ἀκολουθοῦντες τὸ πνεῦμα καὶ τὴν μέθοδον αὐτῆς.

---

14) Αὐτ., VI, VIII, 2.
15) Αὐτ., VI, XV, 1.
16) Αὐτ., VI, XVIII, 2.
17) Αὐτ., VI, XVIII.

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 10ον.

ΚΑΤΑΤΟΠΙΣΙΣ

Τὸ ἔργον τῶν Ἀλεξανδρινῶν διδασκάλων εἶναι πολύπλευρον. Προβάλλουν ὡς ἠθικολόγοι, φιλόσοφοι, Χριστιανοὶ Θεολόγοι καὶ Κήρυκες τοῦ Θείου Λόγου. Ἀλλὰ τὸ κύριον γνώρισμά των, πρὸς τὸ ὁποῖον συνεδέετο ἡ ὅλη των ζωή, ἦτο ἡ ἐκπαίδευσις μὲ τὰ προβλήματά της. Ὁ σκοπὸς τοῦ Θεοῦ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς οὐδὲν ἄλλο ἦτο παρὰ μία συνεχὴς ἐκπαίδευσις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, μὲ διαφορετικὰς μεθόδους καὶ μέσα, ἑκάστοτε χρησιμοποιηθέντα. Καὶ ἡ κλῆσις (vocation) αὐτῶν μὲ ἀρχέτυπον τὸν σκοπὸν τοῦτον τοῦ Θεοῦ, ἀπέβλεπεν εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν μαθητῶν αὐτῶν. Κατηνάλωσαν ὅλην των σχεδὸν τὴν ζωὴν εἰς τὴν Σχολήν, διδάσκοντες, διευθύνοντες τὰς συζητήσεις καὶ προετοιμάζοντες σημειώσεις διὰ τὰ μαθήματά των. Καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον αἱ θεωρίαι, αἱ μέθοδοι, οἱ σκοποὶ καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀναπτύσσονται εἰς τὰ συγγράμματά των. Ὑπάρχουν ἰσχυραὶ ἐσωτερικαὶ μαρτυρίαι, καθ' ἃς τὰ περισσότερα τῶν ἔργων των ἀποτελοῦν τὰς προφορικὰς αὐτῶν παραδόσεις. Μέχρι ποίου βαθμοῦ ὅμως δύναται τοῦτο νὰ ὑποστηριχθῇ, μένει πρόβλημα, μὴ δυνάμενον εὐκόλως νὰ λυθῇ. Ἀλλά, οἱοσδήποτε ἐρχόμενος εἰς ἐπαφήν, ἔστω καὶ διὰ πρώτην φοράν, μὲ τὰ συγγράμματά των τὸ διαισθάνεται.

Ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἑλληνιστικῶν τούτων χρόνων μὲ τὰ διάφορα κέντρα μορφώσεως, τῇδε κἀκεῖσε διεσπαρμένα, ἐπλήρου τὰς πνευματικὰς τῶν ἀνθρώπων ἀνάγκας. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ἥτις ἐνεφανίσθη κατὰ τὸν Α΄. αἰῶνα ὡς μία νέα δύναμις, παρουσίασε διὰ τῶν ἠθικῶν αὐτῆς ἀρχῶν μίαν μέθοδον διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν.

In so doing a new ethical force of first importance was added to the effective energies of mankind, and a basis for the education

of all was laid, for the first time, in the history of the world. 1)

'Ο Χριστιανισμὸς ἔστρεψε τὴν προσοχὴν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰς ἠθικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἀνάγκας αὐτῶν καὶ ἀπέβλεψεν εἰς τὴν πλήρωσιν αὐτῶν. Εἰς τὴν ,Αλεξάνδρειαν, ἡ νέα θρησκεία εἶχε δεχθῇ πολλὰς προκλήσεις, ὄχι μόνον ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ διανοητικοῦ πεδίου, διὰ νὰ δώσῃ ἀπαντήσεις εἰς προβλήματα τῶν ὁποίων τὴν λύσιν γενεαὶ φιλοσόφων ἠγωνίσθησαν νὰ ἐπιτύχουν.

'Η θρησκεία τοῦ Χριστοῦ, ἐκτὸς τῶν πρακτικῶν αὐτῆς ἀρχῶν περὶ ζωῆς, ὤφειλε νὰ παρουσιάσῃ καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῆς εἰς τὸ πεδίον τῆς σκέψεως. Τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων πίστεως καὶ γνώσεως, πρόβλημα ὅπερ ἔλαβε σωρείαν λύσεων ἀπὸ τὴν θεολογίαν κάθε αἰῶνος, ἐγένετο ἀντιληπτὸν ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος. Οὗτος ἐπελήφθη τῆς λύσεώς του, καθὼς καὶ ὁ διάδοχός του. Τὰ ἀκολουθοῦντα κεφάλαια θὰ δείξουν τὸ κατὰ πόσον ἐπέτυχον ἢ ὄχι εἰς τὸ ἐγχείρημά των τοῦτο.

'Η ἐν 'Αλεξανδρείᾳ χρησιμοποιηθεῖσα μέθοδος ἦτο διάφορος ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἐφήρμοσε κατὰ τὴν ἰδίαν περίοδον εἰς ἕτερον τμῆμα τῆς 'Αφρικῆς ὁ Τερτυλλιανός. 'Ο τελευταῖος ἠρνήθη πᾶσαν βοήθειαν τῆς γνώσεως πρὸς τὴν πίστιν, ἐνῷ οἱ 'Αλεξανδρεῖς προσεπάθησαν νὰ προβάλουν μίαν σύνθεσιν ἐκ τῶν δύο.

Πολλοὶ παράγοντες συνέβαλον εἰς τὴν προσπάθειάν των ταύτην, ὅπως εἰς τὴν φιλοσοφίαν ὁ ἐκλεκτικισμὸς αὐτῶν, ἡ μελέτη δηλ. ὅλων τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων καὶ ἡ λῆψις τῶν καλλιτέρων ἐξ αὐτῶν στοιχείων διὰ τοὺς σκοπούς των· εἰς τὰς γενικὰς μελέτας, ὁ πόθος των ὅπως ἵστανται ἐπὶ τοῦ ἰδίου πρὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν ἐπιπέδου καὶ νὰ δύνανται οὕτω νὰ διδάσκουν καὶ χρησιμοποιοῦν τοὺς κλασσικοὺς καὶ τὰς ἄλλας ἐπιστήμας, τὰς καλουμένας 'Εγκυκλοπαιδικάς, κ. ἄ.

'Εναντίον τῶν ἐθνικῶν καὶ αἱρετικῶν δὲν ἐχρησιμοποίουν γλῶσσαν αὐστηρὰν ἢ ὑβριστικήν, ἀλλὰ παρουσίαζον τὰ ἐπιχειρήματά των κατὰ τρόπον λεπτὸν καὶ εὐγενῆ. Εἰς τὰ ἔργα των οὐδεμίαν ἀντίκρουσιν βλέπομεν τῶν συνήθους φύσεως κατηγοριῶν, τῶν προσαπτομένων εἰς τοὺς Χριστιανούς, τοὺς διαβιοῦντας εἰς ἄλλα τμήματα τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. 'Εν τῇ πραγματικότητι, ἡ νέα θρησκεία θὰ εἶχεν ἀποκτήσει περίβλεπτον θέσιν ἐν 'Αλεξανδρείᾳ. Οἱ προσπάθειαί των συνίσταντο εἰς τὸ νὰ ἀποδείξουν δι' ἐπιχειρημάτων καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας των τὸν Χριστιανισμὸν ὡς τὴν τελειοτέραν ἔκφρασιν τῆς ἠθικῆς καὶ φιλοσοφικῆς ἀληθείας καὶ τοιουτοτρόπως νὰ ἐπισύρουν τὴν προσοχὴν τῶν ἄλλων.

1) Cubberley, History of Ed., p. 7. Monroe, History of. Ed. pp. 230—2.

Ὁ Χριστιανισμός, καίτοι θρησκεία δύο αἰώνων, ἀνῆγε τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ εἰς τὸ παρελθόν. Ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν ἦτο ὁ ἴδιος Θεός, ὁ δημιουργήσας τὸν Κόσμον, ὁ ὁμιλήσας πρὸς τὸν Μωϋσέα καὶ τοὺς Προφήτας, ὁ ἐνεργήσας εἰς τὰ ἔθνη δι' ἄλλων μέσων, ὁ ἀποστείλας τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ τὸν Μονογενῆ εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ διδάξῃ καὶ σώσῃ. Ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε τὰς Βίβλους του, τὰς Ἁγίας Γραφάς, εἰς τὰς ὁποίας αἱ μεγάλαι αὐτοῦ διδασκαλίαι εὑρίσκοντο τεθησαυρισμέναι.

Ἡ πλέον ἐν χρήσει ὑπ' αὐτῶν μέθοδος, ἡ ἐξυπηρετοῦσα τοὺς σκοποὺς αὐτῶν, δὲν ἦτο ἄλλη παρὰ ἡ ἰδία ἡ ὑπὸ τῶν τελευταίων Ἑλλήνων φιλοσόφων χρησιμοποιηθεῖσα πρὸς ἐξήγησιν τῶν θαυμάτων καὶ τῶν ἱστοριῶν τῶν ἀρχαίων κειμένων. Ἦτο ἡ οὕτω καλουμένη ἀλληγορικὴ μέθοδος. Καὶ εἰς τὰς χεῖράς των κατέστη ἡ μαγικὴ ράβδος (κλεῖς) πρὸς διαφώτισιν καὶ ἐξήγησιν τῶν ἐν τῇ Ἱερᾷ Βίβλῳ εὑρισκομένων Μυστηρίων.

Ἡ Θρησκεία τοῦ Χριστοῦ εἶχε τὰς μυστικὰς αὐτῆς διδασκαλίας, τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς παράδοσιν, ἥτις ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ ἥτις διὰ μιᾶς συνεχοῦς διαδοχῆς τῶν Ἀρχαίων καὶ τῶν Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας ἔφθανεν εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἶχον τὴν ἱκανότητα νὰ ἐννοήσουν, ἀναπτύξουν καὶ μορφοποιήσουν τὰς ἁπλᾶς, τὰς μὴ εἰσέτι ἀναπτυχθείσας διδασκαλίας ἢ καὶ μὴ ἐξηγηθείσας ἀρκούντως ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων.

Ἅπαντα τὰ γνωρίσματα ταῦτα ἐχρωματίζοντο καὶ ἀπὸ τὸν Ἀπολογητικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔργου των. Ἦσαν ἀπολογηταὶ οὐχὶ ἀρνητικῆς μορφῆς ἀλλὰ θετικῆς. Εἰς τὰς προσπαθείας των πρὸς συνδιαλλαγὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ μετὰ τῆς φιλοσοφίας πολλάκις προὐχώρησαν πέραν τοῦ δέοντος, ὡς γίνεται ἀντιληπτόν, καὶ παρεξέκλιναν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ὀρθοδοξίας. Ἀλλ' ὁ ἀπολογητικὸς αὐτῶν σκοπὸς θὰ πρέπῃ πάντοτε νὰ μὴ διαφεύγῃ τὴν προσοχὴν τῶν μελετητῶν τοῦ ἔργου των.

Μετὰ τὰ γενικὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς μεθόδου διδασκαλίας αὐτῶν, θὰ εἶναι καλὸν νὰ ὑποδειχθῇ ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἀντελαμβάνοντο τὴν κλῆσιν (τὸ ἐπάγγελμα) αὐτῶν καὶ ἔθετον εἰς ἐφαρμογὴν τὰς ἀρχάς των. Τὸ πρῶτον καθῆκον τοῦ διδασκάλου, κατ' αὐτούς, συνίστατο εἰς τὸ νὰ εἶναι παιδαγωγὸς καὶ νὰ ἐφαρμόζῃ τὴν παιδαγωγίαν, ὅπερ εἰς τὴν Ἀγγλικὴν μεταφράζεται **discipline**. Ὁ διδάσκαλος, προτοῦ ἀρχίσῃ τὴν διδασκαλίαν θὰ πρέπῃ νὰ προετοιμάσῃ τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἰδίαν τακτικὴν τοῦ ἰατροῦ ἀπέναντι τῶν ἀσθενῶν αὐτοῦ καὶ νὰ θεραπεύσῃ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς. «ἵνα ἡμῶν τὰ πάθη ἰάσεται». 2) Καλοῦμεν «παιδαγωγίαν... ἀγωγὴν ἀγαθὴν ἐκ παίδων πρὸς ἀρε-

2) Παιδ., Ι, Ι, 3.

τήν». 3) Καὶ ὑπάρχουν πολλοὶ τρόποι πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῆς. Γρηγόριος ὁ Νεοκαισαρείας δίδει μίαν καλὴν περιγραφὴν αὐτῆς ὅταν ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Ὠριγένους.

Ὥσπερ εἴ τις ἀγαθὸς γεωργὸς γῆν ἀργήν τινα... πᾶν ἐκκόπτων καὶ ἐξαίρων τοῖς ἐλέγχοις καὶ τῷ κωλύειν· καθαπτόμενος ἡμῶν, καὶ μάλα Σωκρατικῶς, ἔστιν ὅτε καὶ ὑποσκελίζων τῷ λόγῳ, εἴπῃ πάντη ἀφηνιάζοντας ἡμᾶς ὥσπερ τινὰς τῶν ἀγρίων ἵππων, ἑώρα... 4)

Ὁ Κλήμης, ὅστις ἐν τῷ Χριστῷ εὗρε τὸ παράδειγμα τοῦ Παιδαγωγοῦ παρουσιάζει καὶ τοὺς ἰδιαιτέρους τρόπους ἐνεργείας Αὐτοῦ.

Παντὶ τοίνυν σθένει ὁ τῆς ἀνθρωπότητος παιδαγωγός, ὁ θεῖος ἡμῶν λόγος, πάσῃ καταχρώμενος σοφίας μηχανῇ, σώζειν ἐπιβέβληται τοὺς νηπίους, νουθετῶν, ἐπιτιμῶν, ἐπιπλήττων, ἐλέγχων, ἀπειλούμενος, ἰώμενος, ἐπαγγελλόμενος, χαριζόμενος. 5)

Ἀμφότεροι εἰδικῶς ποιοῦνται μνείαν τῆς τιμωρίας, ὅταν αὕτη καθίσταται ἀναπόφευκτος, ὅπως καὶ ὁ Θεὸς χρησιμοποιεῖ αὐτὴν εἰς τὴν Παιδαγωγίαν Αὐτοῦ. 6) Ἡ τιμωρία ὅμως αὕτη στηρίζεται ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῆς ἀγάπης καὶ σκοπὸν ἔχει τὴν καλλιτέρευσιν τοῦ τιμωρουμένου. «Κόλασις δὲ τὸν ἁμαρτήσαντα οὐκ ὠφελεῖ εἰς τὸ μὴ πεποιηκέναι ἀλλ' εἰς τὸ μηκέτι ἁμαρτάνειν μηδὲ μὴν ἄλλόν τινα τοῖς ὁμοίοις περιπεσεῖν». 7) Ἡ τιμωρία εἰς τὴν παιδαγωγίαν αὐτῶν θὰ πρέπῃ νὰ ἀποβλέπῃ, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, εἰς τὴν αὐτοπεριστολὴν καὶ αὐτοεξέτασιν τοῦ τιμωρουμένου.

Καίτοι ἡ διδασκαλία ἐφαρμόζει τὰς ἰδίας ἐνίοτε πρὸς τὴν παιδαγωγίαν μεθόδους, εἰς τὴν τελειοτέραν ὅμως αὐτῆς ἔκφρασιν εἶναι ἀνωτέρα ἐκείνης. Κατὰ τὸν Κλήμεντα «τὴν ἐπιστήμην τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων ἐντίθησιν ἡ διδασκαλία» καὶ κατὰ τὸν Ὠριγένη ὁδηγεῖ «ἐπὶ τὴν τῶν θειοτέρων γνῶσιν καὶ ἐπιστήμην». 8) Ἐὰν καθῆκον τοῦ παιδαγωγοῦ εἶναι ἡ θεραπεία τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς, καθῆκον τοῦ διδασκάλου εἶναι ἡ γυμνασία καὶ καθοδήγησις τοῦ πνεύματος πρὸς τὰς ἀναγκαίας γνώσεις. 9)

Ἀλλαχοῦ ἡ διδασκαλία φέρεται ὡς τὸ ὕψιστον ἐπὶ γῆς ἀγαθόν. 10)

3) Αὐτ., I, V, 16.
4) Λόγος Χαριστ., VII.
5) Παιδ., I, IX, 75.
6) Παιδ., I, VII, 61. Στρωμ., IV, XXIV. Εἰς Ἱερεμ., XX, 265.
7) Στρωμ., Αὐτόθι.
8) Στρωμ., I, VI, 35. Κατὰ Κέλσου III, LIX.
9) Παιδ., I, I, 3.
10) Στρωμ., VII, IX, 52.

Πάλιν ἡ εἰκὼν τοῦ διδασκάλου εἶναι ὁ Χριστός. Ὁ Ὠριγένης εὑρίσκει τὸ καλλίτερον παράδειγμα τῆς κλήσεως αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰησοῦ, ὅστις κατὰ τὸ τελευταῖον Δεῖπνον ἔπλυνε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν του. Ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ ἀγάπη ἀποτελοῦν τὰ γνωρίσματα τοῦ Χριστιανοῦ διδασκάλου. Τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου ἦτο νὰ ἴδῃ τοὺς μαθητὰς Αὐτοῦ ὡσὰν Αὐτὸν καὶ νὰ τοὺς καταστήσῃ γνωστὸν τὸ τί δύναται νὰ παράσχῃ εἰς αὐτούς. 11) Ἐκτὸς ἀπὸ τὰς γνώσεις καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθά, τὰ ὁποῖα ἀποκτοῦν οἱ μαθηταὶ ἐκ τῶν διδασκάλων αὐτῶν καὶ οἱ διδάσκαλοι ἐπίσης ἐπωφελοῦνται ἀπὸ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν.

Καὶ ἄλλως δέ, πᾶς ὁ διδάσκων, κατ' αὐτὸ τὸ διδάσκειν, ὅσῳ συνετώτερός ἐστιν ὁ μανθάνων, ὠφελεῖται εἰς ἃ διδάσκει, εἰς ἃ μανθάνει. Καὶ κρείττους γίνονται περὶ ἃ παραδιδόασι μαθήματα οἱ λέγοντες, ὅτε συνετοὶ ὄντες οἱ ἀκροαταί, καὶ οὐχ ἁπαξαπλῶς παραδέχονται, ἀλλὰ ἀντιβασανίζουσι, καὶ ἐρωτῶσι, καὶ ἐξετάζουσι τὸ βούλημα τῶν λεγομένων. 12)

Τελευταῖον, ἄξιον προσοχῆς σημεῖον, εἶναι τὸ ἐν χρήσει διδακτικὸν πρόγραμμα τῆς Σχολῆς. Καθὼς ἐλέχθη, καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσι, πλούσιον ὑλικὸν ἐκ τῶν ἔργων τῶν Ἑλλήνων Συγγραφέων, τῶν Γραμματικῶν, ἐκ τῶν Ἐπιστημῶν, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἠθικῆς ἐδιδάσκετο παραλλήλως πρὸς τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα. Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς τὴν μέθοδον, τὴν ὁποίαν ἠκολούθουν οἱ πρὸ τοῦ Ὠριγένους διδάσκαλοι. Οὗτος, εἰς μίαν τῶν ἐπιστολῶν του, λέγει διὰ τὸν Πάνταινον ὅτι συνεδύαζεν εἰς τὴν διδασκαλίαν του τὴν μελέτην τῶν αἱρέσεων καὶ τὰ περὶ ἀληθείας λεγόμενα εἰς τὰς διαφόρους φιλοσοφικὰς Σχολάς. 13) Τὴν ἰδίαν μέθοδον θὰ ἴδωμεν ὅτι καὶ ὁ Κλήμης ἠκολούθει εἰς μεγαλύτερον βαθμόν, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν σελίδων τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ. Ἕνεκα τῶν ἰδιαιτέρων χαρακτηριστικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἡ ἐκεῖ Κατηχητικὴ διδασκαλία ὤφειλεν ἀναλόγως νὰ διαρρυθμισθῇ, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς ὑπὸ τῶν ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας εὑρισκομένων καὶ τῶν φιλοσόφων ἐγειρομένας κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐνστάσεις.

Ὁ Ὠριγένης ἔδωκε νέον πνεῦμα καὶ νέας κατευθύνσεις εἰς τὴν Σχολήν.

ὃ δ' ὡς ἑαυτὸν ἑώρα μὴ ἐπαρκοῦντα τῇ τῶν θείων βαθυτέρᾳ σχολῇ τῇ τε ἐξετάσει καὶ ἑρμηνείᾳ τῶν ἱερῶν γραμμάτων καὶ προσέτι τῇ τῶν προσιόντων κατηχήσει μηδ' ἀναπνεῦσαι συγχωρούντων αὐτῷ, ἑτέρων ἐφ' ἑτέροις ἐξ ἕω καὶ μέχρις ἑσπέρας ἐπὶ τὸ παρ' αὐτῷ διδασκαλεῖον φοιτώντων, διανείμας τὰ πλή-

11) Εἰς Ἰω., XXXII, X.
12) Εἰς Ἱερεμ., XIV, 210.
13) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, XIX, 12, 13.

θη, τὸν Ἡρακλᾶν... κοινωνὸν καθίστη τῆς κατηχήσεως, τῷ μὲν τὴν πρώτην τῶν ἄρτι στοιχειουμένων εἰσαγωγὴν ἐπιτρέψας, αὐτῷ δὲ τὴν τῶν ἐν ἕξει φυλάξας ἀκρόασιν. 14)

Ἡ Κατηχητικὴ διδασκαλία ἐξηκολούθει νὰ ἀποτελῇ τὴν βάσιν καὶ τὸν λόγον τῆς ὑπάρξεως τῆς Σχολῆς. Ἦτο ἡ πρώτη βαθμὶς τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἀλλ' ὁ Ὠριγένης ἀνεδιωργάνωσε τὸ ὅλον σύστημα καὶ τὴν ἐν χρήσει μέθοδον τῆς Σχολῆς. Κατὰ δὲ τὸν Daniélou, «Ce que fonde Origène, c' est une institution nouvelle». 15) Τὸ δεύτερον τμῆμα, τὸ Ἀκαδημαϊκὸν ἢ Κολλεγιακόν, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἀκμῆς ἔφθασεν ὥστε νὰ συναγωνίζηται καὶ τὰ ἄλλα κέντρα μορφώσεως τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἡ εἴσοδος εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο ἦτο ἐλευθέρα δι' ὅλους, ἐθνικούς, αἱρετικούς, καὶ Χριστιανοὺς καὶ προσέφερεν εἰς αὐτοὺς μίαν ἀρτίαν θεολογικὴν καὶ φιλοσοφικὴν παίδευσιν.

Χάρις εἰς τὸν Γρηγόριον τὸν Νεοκαισαρείας, ὅστις ὁμιλεῖ διὰ τὴν Σχολὴν τῆς Καισαρείας, εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ ἀνασχηματίσωμεν τὴν μέθοδον τοῦ Ὠριγένους. Ἁπλῶς ἐκφραζομένη, ἤρχιζε μὲ τὴν ἀνίχνευσιν τῶν ψυχῶν, τὴν προπαρασκευὴν διὰ τὸ «γνῶθι σαυτόν», «ἑαυτούς τε γινώσκοντας, πρῶτον οἵτινές εἰσι, κἄπειτα τὰ ὄντως ἀγαθὰ ἃ μεταδιώκειν ἄνθρωπον χρὴ καὶ τὰ ἀληθῶς κακὰ ὧν ἀποτρέχειν δεῖ». 16) Ἐπηκολούθει ἡ Ἐγκύκλιος παίδευσις, ἥτις συνίστατο ἀπὸ τὰ ἴδια μαθήματα, τὰ ὁποῖα ἐδιδάσκοντο εἰς τὰ Ἑλληνικὰ κλασσικὰ Διδακτήρια. Ἀφοῦ ἐδιδάσκοντο πάντα ταῦτα καὶ προητοιμάζετο οὕτω τὸ πνεῦμα τῶν μαθητῶν διὰ νὰ δεχθῇ τὴν ἀνωτέραν ἐκδήλωσιν τῆς γνώσεως, ἤρχετο ἡ φιλοσοφία, ἡ προσπάθεια δηλ. τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ τῶν διαφόρων Σχολῶν διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας. Ἡ φιλοσοφία δὲν περιεβάλλετο ἀπὸ ἁπλᾶς μόνον λέξεις, οὔτε καὶ ἔδιδεν ἁπλῶς καὶ μόνον λύσεις διανοητικὰς εἰς τὰ διάφορα προβλήματα, ἀλλ' ὡδήγει τοὺς μύστας αὐτῆς εἰς τὴν καλλιτέραν ζωήν. Οὕτως ἐνεφανίζετο ἡ ἠθική, ἥτις συνίστατο ἀπὸ τοὺς νόμους, τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν βάσιν τῆς ἠθικότητος καὶ τῆς ὀρθῆς πράξεως ἐν τῇ καθημερινῇ ζωῇ τοῦ ἀνθρώπου. Ὑπεράνω τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἠθικῆς, ἐν εἴδει στέμματος βασιλικοῦ ἢ καὶ ἁψῖδος τοῦ Παρθενῶνος, ἵστατο ἡ ἀνωτάτη τῶν ἐπιστημῶν, ἡ Θεολογία. Καὶ πάλιν, ἡ Θεολογία οὐχὶ ὡς μία μόνον μελέτη τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ ὡς μία ἐφαρμογή, ὡς εὐσέβεια, ὡς ζῶσα σχέσις καὶ ἐπαφὴ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν.

---

14) Αὐτ., VI, XV.
15) Ἐνθ. ἀν., σ. 29.
16) Χαριστ. Λόγος, VI.

Τὰ ἑπόμενα κεφάλαια θὰ ἀναπτύξουν τὰ ἰδιαίτερα ταῦτα σημεῖα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 11ον.

Η ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Β' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' Αἰῶνος, σχεδὸν πανταχοῦ, συναντῶμεν Σχολὰς ἐν ἐξαρτήσει εὑρισκομένας ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Κατηχουμένων καὶ τὴν προπαρασκευὴν αὐτῶν διὰ τὴν εἴσοδόν των εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ὑπάρχει μία μικρὰ διαφορὰ εἰς τὴν ὀνομασίαν τῶν Σχολῶν τούτων. Καλοῦνται Σχολαὶ τῶν Κατηχουμένων, Κατηχουμενεῖα καὶ Κατηχητικαί. (Catechumenal, Catechetical). Αμφότεραι αἱ ἐκφράσεις ἀναφέρονται εἰς τὴν ἰδίαν ἔννοιαν. Διὰ τῶν λέξεων Κατηχουμενεῖα, διδασκαλία τῶν Κατηχουμένων (Catechumenal) ἐννοοῦμεν τὴν στοιχειώδη καὶ πρώτην διδασκαλίαν καὶ διὰ τῆς Κατηχητικῆς (Catechetical) τὴν διαμόρφωσιν τῶν Κατηχουμενείων εἰς μερικὰ μέρη εἰς Σχολὰς ἀνωτέρου ἐπιπέδου. 1)

Ἡ Ἀλεξανδρινὴ Σχολὴ ἵσταται ὡς παράδειγμα τῆς διαμορφώσεως ταύτης. Δὲν ἔχομεν ἰδιαιτέρας πληροφορίας διὰ τὴν πρώτην βαθμίδα τῆς θρησκευτικῆς παιδεύσεως καὶ προπαρασκευῆς ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ. Ἀλλὰ δὲν φαίνεται νὰ διαφέρῃ καὶ ἀπὸ τὰς ἄλλας Χριστιανικὰς Κοινότητας. Ὡς ἐκ τούτου θὰ προσπαθήσωμεν νὰ παρουσιάσωμεν τὴν ἐν χρήσει, κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας, μέθοδον διδασκαλίας εἰς τὰς παρομοίας Σχολὰς τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν. 2)

Οἱ ὅροι Κατήχησις, Κατηχούμενος, Κατηχητικός, ή, όν, προέρχονται ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν ρῆμα κατηχεῖν κατὰ ἦχος, ἠχεῖν ὅπερ ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀντηχεῖν (ἀντιλαλεῖν) καὶ μεταφορικῶς σημαίνει τὴν διὰ ζώσης φωνῆς διδασκαλίαν καὶ τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰς γενομένας ἐρωτήσεις. Εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν ἐνωρὶς ὁ ὅρος οὗτος ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τὴν δευτέραν ταύτην μεταφορικὴν

1) Monroe, op. cit., pp. 232—4. Cubberley, op. cit., pp. 92—4.

2) Ἡ Διδαχὴ τῶν ΙΒ' Ἀποστόλων, Αἱ Διατάξεις ἢ Διαταγαὶ τῶν ΙΒ' Ἀποστόλων, Ἰουστῖνος ὁ Μάρτυς, Οἱ Κανόνες τοῦ Ἱππολύτου, ὁ Κλήμης καὶ Ὠριγένης, ἀποτελοῦν τὰς ἀρχαιοτέρας πηγάς. Τὸ τοῦ Τερτυλλιανοῦ De Baptismo τοῦ Ἀμβροσίου De Mysteriis, Αἱ Κατηχήσεις Κυρίλλου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τὰ τοῦ Αὐγουστίνου De Catechizandis Rudibus, Sermones ad Competentes καὶ Enchiridion παρέχουν μίαν καλὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κεφαλαίου τούτου.

ἔννοιαν καὶ ἐσήμαινε τὴν διὰ ζώσης φωνῆς διδασκαλίαν τῆς πίστεως καὶ τῶν πρακτέων εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀργότερον τὴν ἰδίαν διδασκαλίαν, τὴν παρεχομένην εἰς τὰ τέκνα τῶν Χριστιανῶν.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Καινῆς Διαθήκης, δὲν βλέπομεν τὰ Κατηχουμενεῖα ὡς ἰδιαίτερα αὐτοτελῆ ἱδρύματα, ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ ἀνεύρωμεν πράξεις τινάς, ἐν ἐμβρυώδει καταστάσει, συνδεομένας πρὸς αὐτά. Τὸ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς Ἐθνικοὺς κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων ὑπεδείκνυεν εἰς αὐτοὺς τὰ ὅσα ἔπρεπε νὰ πιστεύσουν διὰ νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὴν νέαν πίστιν. Ἡ ἑνότης τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀποδοχὴ τοῦ Ἰησοῦ ὡς Κυρίου καὶ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἡ πίστις εἰς τὸν θάνατον, τὴν Ἀνάστασιν καὶ τὴν Ἀνάληψιν Αὐτοῦ καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν ἦσαν ἄρθρα, τὰ ὁποῖα θὰ ἔπρεπε νὰ πιστεύσουν οἱ ἐθνικοὶ πρὸ τοῦ βαπτίσματός των. Τὸ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους κήρυγμα ἦτο διαφορετικὸν ἀπὸ τὸ πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς γενόμενον.

Ἡ Βάπτισις τῶν 3000 κατὰ τὴν Ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, 3) τὸ Βάπτισμα τοῦ Αἰθίοπος Εὐνούχου. 4) τὸ Βάπτισμα τοῦ φύλακος τοῦ δεσμωτηρίου καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ,5) χρησιμεύουν ὡς τοιαῦτα παραδείγματα. Τὸ Μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐχωρίζετο εἰς δύο μέρη, κατὰ τὸν Dushesne.

L' un le baptême d' eau, a la vertue de purifier le converti de ses péchès. L' autre fait descendre l' Esprit — Saint dans l' âme du neophyte. 6)

Ἀργότερον ὀλίγα τινὰ ἀκόμη προσετέθησαν εἰς τὰς ἁπλᾶς ταύτας πράξεις.

Ὁ Bingham ἀριθμεῖ τέσσαρας τάξεις τῶν Κατηχουμένων. Ἦσαν: 1. Οἱ λαμβάνοντες ἰδιαίτερα μαθήματα ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας, 2. Οἱ Ἀκροώμενοι, 3. Οἱ Γόνυ Κλίνοντες καὶ 4. Οἱ Φωτισθέντες (Φωτιζόμενοι) ἢ οἱ ἀμέσως ὑποψήφιοι διὰ τὸ Βάπτισμα. 7) Ἐνῷ οἱ νεώτεροι δέχονται τὴν ὕπαρξιν μόνον δύο τάξεων, τὰς ὁποίας ἀποτελοῦν 1. Οἱ Ἀκροώμενοι (Audientes, Catechumens) καὶ 2. Οἱ Φωτιζόμενοι.

3) Πράξ., 2, 41.
4) Αὐτ., 8, 37.
5) Αὐτ., 16, 31—34.
6) Origines du Culte Chrétien, pp. 352—3.
7) I. Those privately instucted outside the Church, 2. Hearers, 3. Kneelers, 4. Competentes or immediate candidates for Baptism. As stated in Folkener, A study of the Catechumenate, Church History 15 (1946) 288.

(Illuminati, Competentes). Εἰς τὴν Δύσιν δὲν ὑπῆρχε διαφορὰ ὀνομασίας διὰ τοὺς πρώτους καὶ ἐκαλοῦντο ἁπλῶς Κατηχούμενοι. 8)

Ἡ πρώτη τάξις καλεῖται ὑπὸ τοῦ Ὠριγένους «τὸ τάγμα τῶν ἄρτι ἀρχομένων καὶ εἰσαγομένων». Ἡ Κατήχησις, κατὰ τὸν Κλήμεντα, εἶναι τὸ γάλα τῆς ψυχῆς, «γάλα μὲν ἡ κατήχησις οἱονεὶ πρώτη ψυχῆς τροφὴ νοηθήσεται». 9) Ὅτε πρόσωπόν τι ἐδείκνυε τὴν καλὴν διάθεσιν, δι' ἔργων καὶ λόγων, ὅτι ἤθελε νὰ γίνῃ Κατηχούμενος, Ἀκροώμενος, ἐδέχετο σημεῖον εἰς τὸ μέτωπόν του καὶ ἐλάμβανε τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν δι' ἀναλόγων προσευχῶν. 10) Μετὰ ταῦτα συγκατελέγετο εἰς τὴν τάξιν τῶν Κατηχουμένων. Χρονικὰ ὅρια διὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δὲν ὑπῆρχον. Ἐθεωρεῖτο μία προπαρασκευαστικὴ περίοδος διὰ τὴν ἐκμάθησιν τῶν Χριστιανικῶν ἀληθειῶν καὶ τὴν βίωσιν μιᾶς ἠθικῆς ζωῆς, ἁρμοζούσης εἰς Χριστιανόν. Μερικοὶ ἐθεώρουν καλὸν νὰ παραμείνουν εἰς τὴν τάξιν ταύτην ἐφ' ὅρου ζωῆς, μέχρις ἀκόμη καὶ τῶν τελευταίων στιγμῶν τοῦ βίου αὐτῶν πρὸς ἀποφυγὴν διαπράξεως ἁμαρτημάτων μετὰ τὸ Βάπτισμά των. Οἱ Ἀκροώμενοι εὑρίσκοντο ὑπὸ τὴν διαρκῆ ἐπίβλεψιν καὶ ἐξέτασιν τῶν Κατηχητῶν αὐτῶν ἢ ἄλλων προσώπων, καθοριζομένων διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐδιδάσκοντο τὰς ἀρχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῖς ἐπετρέπετο ἡ ἀκρόασις τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ κηρύγματος καὶ συνήθως παρέμενον εἰς τὸν Νάρθηκα μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ Διακόνου κλήσεως ὅπως ἀπέλθουν ἐκ τῆς Ἐκκλησίας. 11)

Οἱ Κατηχούμενοι ἐθεωροῦντο μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ὠριγένης εἰς τὸν Προτρεπτικὸν εἰς Μαρτύριον, παραθέτει τὰς ἀποφάσεις «συνθήκας πρὸς τὸν Θεόν», ἃς ἔλαβον, ὅπως, κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην, δεχθοῦν τὸν Θεόν, γίνουν τέκνα Αὐτοῦ καὶ μὴ παραβοῦν τὰς ὑποσχέσεις των ὅταν ἐξαναγκασθοῦν τυχὸν ὑπὸ τῶν διωκτῶν αὐτῶν. Ἔχαιρον τῶν ἰδίων πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς δικαιωμάτων ζωῆς ἀπέναντι τῶν Ρωμαϊκῶν ἀρχῶν. Ἐν καιρῷ διωγμῶν, συνελαμβάνοντο καὶ ὡδηγοῦντο εἰς τὸν θάνατον. Ὁ Εὐσέβιος περιγράφει τοὺς διωγμοὺς τούτους ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τὴν στάσιν τοῦ Ὠριγένους ἀπέναντι τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Δὲν ἠρκεῖτο εἰς τὴν διὰ λόγων μόνον διδασκαλίαν, ἀλλὰ προὐχώρει καὶ ἔ-

8) Στεφανίδου, ἐνθ. ἀν., σελ. 94—96. Duchesne, op. cit., pp. 309—310. Folkener, Ibid., p. 288 ff.

9) Κατὰ Κέλσου, III, LI. Στρωμ., V, X, 66.

10) Folkener, Ibid., p. 289.

11) Καὶ σήμερον εἰς τὰς Λειτουργίας τῶν Κατηχουμένων, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου, λέγονται αἱ κλήσεις αὗται ὡς μία ἀνάμνησις τοῦ παρελθόντος.

διδε παραδείγματα ζωῆς καὶ μαρτυρίου εἰς αὐτούς.

οὐ μόνον γὰρ ἐν δεσμοῖς τυγχάνουσιν, οὐδὲ μέχρις ὑστάτης ἀποφάσεως ἀνακρινομένοις συνῆν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταύτην ἀπαγομένοις τὴν ἐπὶ θανάτῳ τοῖς ἁγίοις μάρτυσιν, πολλῇ τῇ παρρησίᾳ χρώμενος καὶ ὁμόσε τοῖς κινδύνοις χωρῶν· ὥστε ἤδη αὐτὸν προσιόντα θαρσαλέως καὶ τοὺς μάρτυρας μετὰ πολλῆς παρρησίας φιλήματι προσαγορεύοντα πολλάκις ἐπιμανεὶς ὁ ἐν κύκλῳ τῶν ἐθνῶν δῆμος μικροῦ δεῖν κατέλευσεν, εἰ μὴ τῆς θείας δεξιᾶς βοηθοῦ καθάπαξ τυγχάνων παραδόξως διεδίδρασκεν... 12)

Ἐκ τῶν μαθητῶν του ἐμαρτύρησαν μεταξὺ ἄλλων ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἡρακλᾶ Πλούταρχος, ὁ Σέρηνος, ὁ Ἡρακλείδης κατηχούμενος εἰσέτι, ὁ Ἥρων, νεοφώτιστος, ἡ Ἡραΐς, ἔτι κατηχουμένη, ἥτις «τὸ βάπτισμα... τὸ διὰ πυρὸς λαβοῦσα, τὸν βίον ἐξελήλυθε» κ.ἄ. 13)

Ὅτε οἱ Ἀκροώμενοι, (Audiantes, Catechumens) ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἑτοίμους πρὸς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα καὶ μετὰ τὴν σχετικὴν ἔγκρισιν τοῦ Ἐπισκόπου, εἰσήρχοντο εἰς τὴν δευτέραν τάξιν τῶν Φωτιζομένων (Illuminati, Competentes). Ἡ τάξις αὔτη χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ Ὠριγένους ὡς ἑξῆς : «ἕτερον δὲ τὸ τῶν κατὰ τὸ δυνατὸν παραστησάντων ἑαυτῶν τὴν προαίρεσιν, οὐκ ἄλλο τι βούλεσθαι, ἢ τὰ Χριστιανοῖς δοκοῦντα». 14) Ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς μιᾶς τάξεως εἰς τὴν ἄλλην ἐλάμβανε χώραν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς.

Ἡμέραι βαπτίσματος εἰς τὴν Δύσιν ἦσαν τὸ Πάσχα, ἡ Πεντηκοστὴ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὰ Ἐπιφάνεια, ἡ ἑορτὴ τῆς τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως καὶ Βαπτίσεως. Ἀργότερον καὶ οἱ Δυτικοὶ ἐθεώρουν τὰ Ἐπιφάνεια ὡς ἡμέραν βαπτίσεως. Ἀρχομένης τῆς Νηστείας τὰ ὀνόματα τῶν Φωτιζομένων ὑπεβάλλοντο εἰς τὸν Ἐπίσκοπον. Οὗτοι εὑρίσκοντο ὑπὸ διηνεκῆ προετοιμασίαν, ἥτις συνίστατο εἰς τὴν πρὸς αὐτοὺς γενομένην ἠθικὴν διδασκαλίαν περὶ τοῦ τί θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποβάλουν καὶ εἰς δογματικὰ ζητήματα, τοῦ τί θὰ ἔπρεπε νὰ πιστεύσουν καὶ εἰς τὴν τακτικὴν παρακολούθησιν τῶν τελουμένων συχνάκις κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἰδικῶν ἐξορκισμῶν. Ἡ διδασκαλία περιεστρέφετο περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τεμαχίων ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐννοίας καὶ σπουδαιότητος τοῦ Χριστιανικοῦ Βαπτίσματος, εἰς τὴν ἀπομάθησιν τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως καὶ τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ. Τὴν τελευταίαν δὲ ἑβδομάδα ἀκριβῶς πρὸ τοῦ βαπτίσματος αὐτῶν, ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ μάθουν τὴν Κυριακὴν Προσευχήν, διότι μόνον οἱ πιστοὶ εἶχον τὸ προνόμιον νὰ λέγουν «Πάτερ ἡμῶν».

12) Ε. Ι., VI, III, 4.
13) Αὐτ., VI, III, 1, 2. IV, V.
14) Κατὰ Κέλσου, III, LI.

Οἱ «Φωτιζόμενοι», εἶχον τὴν ἄδειαν κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὸν Ναὸν καὶ νὰ ἵστανται εἰς τὰ δύο Κλίτη, δεξιὸν καὶ ἀριστερόν. Συμμετεῖχον εἰς τὰς προσευχὰς καὶ τοὺς Ὕμνους, ἀλλ' ἦσαν ὑποχρεωμένοι καὶ οὗτοι νὰ ἀποχωροῦν ἐκ τοῦ Ναοῦ, τὴν ἰδίαν μετὰ τῶν Ἀκροωμένων στιγμήν, δηλ. πρὸ τῆς Θείας Λειτουργίας. Ὡς πρὸς τὴν ἠθικήν των ζωὴν ἔπρεπε νὰ εἶναι πολὺ προσεκτικοί. Αἱ Ἀποστολικαὶ Διαταγαὶ δίδουν τὰς ἑξῆς ὁδηγίας πρὸς τοὺς Ἱερεῖς :

Καὶ ὅταν ᾖ πρὸς αὐτὸ λοιπὸν τὸ βαπτισθῆναι ὁ κατηχηθείς, μανθανέτω τὰ περὶ τῆς ἀποταγῆς τοῦ διαβόλου, καὶ τὰ περὶ τῆς συνταγῆς τοῦ Χριστοῦ. Δεῖ γὰρ αὐτὸν πρῶτον μὲν ἀποσχέσθαι τῶν ἐναντίων καὶ τότε ἐντὸς γενέσθαι τῶν μυστηρίων, προκαθάραντα ἑαυτοῦ τὴν καρδίαν πάσης κακοηθείας, σπίλου τε καὶ ρυτίδος· καὶ τότε τῶν ἁγίων μεταλαχεῖν· ὡς γὰρ γεωργὸς ἄριστος ἐκκαθαίρει τὴν ἄρουραν πρότερον τῶν ὑπερφυουσῶν ἐν αὐτῇ ἀκανθῶν, καὶ τότε σπείρει τὸν πυρόν· οὕτω δεῖ καὶ ὑμᾶς πρότερον πᾶσαν ἀσέβειαν ἐξελόντας ἀπ' αὐτῶν, τότε τὴν εὐσέβειαν αὐτοῖς ἐγκαταβάλλεσθαι, καὶ τοῦ βαπτίσματος ἀξιῶσαι. 15)

Ἀρχαῖαι πηγαὶ ὁμιλοῦν διεξοδικῶς περὶ τῆς ἠθικῆς προπαρασκευῆς τῶν μελλόντων νὰ δεχθοῦν τὸ θεῖον Βάπτισμα. Εἰς τὴν προετοιμασίαν ταύτην συγκαταλέγονται αἱ προσευχαί, ἡ αὐτοεξέτασις, ἡ σιωπή, ἐὰν ἔγγαμος ἀποχὴ ἀπὸ τῆς συνουσίας, αἱ νηστεῖαι καὶ ἡ ἐξομολόγησις. 16)

Οἱ Ἐξορκισμοὶ ἐτελοῦντο ὑπὸ μελῶν τοῦ κατωτέρου Κλήρου, τῶν οὕτω καλουμένων Ἐξορκιστῶν κάθε πρωΐαν, ὅτε οἱ Φωτιζόμενοι ἤρχοντο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐστρέφοντο κατὰ τῶν δαιμόνων, ἐφόσον ὑπῆρχεν ἡ πίστις ὅτι οἱ ἄνθρωποι κατείχοντο ὑπ' αὐτῶν, εἴτε ὡς ἐθνικοὶ εἴτε καὶ ὡς φέροντες ἐν ἑαυτοῖς τὸ Προπατορικὸν Ἁμάρτημα.

Ἡ τελετὴ τοῦ Βαπτίσματος (Μυήσεως) ἤρχιζε διὰ τῆς ἀποτάξεως τοῦ Σατανᾶ. Ὁ βαπτιζόμενος ἔστρεφε τὸ πρόσωπον πρὸς Δυσμάς, τὴν περιοχὴν τοῦ σκότους καὶ ἀνεγίνωσκε τὸν σχετικὸν τύπον. Ἡ ἀπόταξις ἦτο «κατὰ τοῦ Σατανᾶ, πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, πάντων τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, πάσης τῆς λατρείας αὐτοῦ καὶ πάσης τῆς πομπῆς αὐτοῦ» καὶ ἐσήμαινεν ἐν τῇ πραγματικότητι, τὴν εἰδωλολατρείαν, τοὺς τύπους λατρείας καὶ τὴν χαλαρὰν ἠθικὴν αὐτῆς. 17) Κατόπιν στρεφόμενος πρὸς ἀνατολάς, ἔδιδε τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι ἔχει ὑπακούσει (συνετάξατο) καὶ θὰ ὑπακούῃ (συντάσσεται) εἰς Χριστόν. Μετὰ ταῦτα ἤρχετο ἡ ἀπαγγελία τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἀπὸ τῶν μέσων

15) Ἀποστολικαὶ Διαταγαί, VII, 40 et passim.
16) Folkener, op. cit., pp. 293—296. Ὁμ. εἰς Λουκᾶ, XXII, IX.
17) Duchesne, Hist. Anc. de l' Eglise, I, 505.

τοῦ Β' Αἰῶνος καὶ ἑξῆς, φαίνεται αἱ Ἐκκλησίαι νὰ ἐδέχθησαν τὸ οὕτω λεγόμενον Ἀποστολικὸν Σύμβολον, μολονότι πολλαὶ Χριστιανικαὶ Κοινότητες, εἶχον ἰδικά των Σύμβολα μὲ μικρὰς μεταλλαγὰς εἰς τὰς λέξεις καὶ ἐννοίας.

Εἰς μερικὰ μέρη οἱ ὑποψήφιοι ἐσταυροῦντο δι' ἡγιασμένου ἐλαίου εἰς τὸ μέτωπον, τὰς χεῖρας καὶ τὰ κυριώτερα μέρη τοῦ σώματος αὐτῶν καὶ μεθ' ὃ ἐγίνετο ὁ ἁγιασμὸς τοῦ ὕδατος διὰ προσευχῆς. Μετὰ τὸν ἁγιασμὸν ἐτελεῖτο τὸ Ἅγιον Βάπτισμα διὰ τρισσῆς ἀναδύσεως καὶ καταδύσεως. Ἡ διὰ τοῦ ραντισμοῦ τέλεσις τοῦ Μυστηρίου ἐφηρμόζετο μόνον ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν, διὰ τοῦτο καὶ ἐκαλεῖτο Βάπτισμα τῶν Κλινικῶν. Συνδεδεμένα μετὰ τοῦ Βαπτίσματος ἦσαν τὸ Χρῖσμα, τελούμενον ὁμοίως δι' ἡγιασμένου ἐλαίου καὶ διὰ σταυρώσεως ὡς καὶ ἡ μετάδοσις τῆς Θείας Εὐχαριστίας. 18)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 12ον.

Οἱ ὅροι Ἐγκύκλιος παίδευσις, ἐγκύκλιος παιδεία, ἐγκύκλια μαθήματα προέρχονται ἐκ τῶν λέξεων ἐν + κύκλος, παίδευσις, παιδεία, μαθήματα. Κατ' ἀρχὰς ἡ ἐγκύκλιος παίδευσις ἐδείκνυε τὸν κύκλον τῶν μαθημάτων, τῶν διδασκομένων εἰς τὰ τέκνα τῶν Ἑλλήνων. Κατόπιν ἐσήμαινε τὸν ὅλον κύκλον μαθημάτων ἢ ἐπιστημῶν, ἅτινα προητοίμαζον τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν μελέτην τῆς φιλοσοφίας. Ἦτο κάτι παραπλήσιον πρὸς τὸ σύγχρονον σύστημα μορφώσεως εἰς τὰ Γυμνάσια ἢ τὰ Λύκεια τῆς Εὐρώπης. Τὸν κύκλον τοῦτον ἀπετέλουν τὰ μαθήματα τῆς γραμματικῆς, τῆς διαλεκτικῆς, τῆς ρητορικῆς, τῆς μουσικῆς, τῶν μαθηματικῶν, τῆς φυσικῆς, τῆς ἀστρονομίας καὶ τῆς γεωμετρίας.

Τὰ μαθήματα ταῦτα ἐδιδάσκοντο ἀπὸ πολλοῦ χρόνου εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἐξ αὐτῶν ἡ γραμματική, ἡ ἀστρονομία καὶ ἡ γεωμετρία διεκρίνοντο μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ.

Ὁ Πάνταινος προερχόμενος «ἀπὸ φιλοσόφου ἀγωγῆς», θὰ ἦτο καλῶς κατηρτισμένος εἰς αὐτὰ πρὸ τῆς εἰσόδου του εἰς τὸν Χριστιανισμόν.

Ὁ Κλήμης διὰ τῶν ἔργων του δίδει μίαν σαφῆ εἰκόνα τῆς μορφώσεώς του, στηριζομένης ἐπὶ τοῦ κύκλου τούτου τῶν γραμμάτων. Παραθέτει ὁλόκληρα τεμάχια ἐκ τῶν Γραμματικῶν καὶ δεικνύει μίαν πολυποίκιλον γνῶσιν τῶν κλασσικῶν κειμένων. Ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς διαλε-

---

18) Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ Μυστηρίου τούτου τηρεῖ τοὺς ἀνωτέρω τύπους.

1) Εὐσεβίου, Ε. Ι. V. Χ. 1.

κτικοὺς καὶ ῥήτορας τῆς ἐποχῆς του, οἵτινες δὲν ἐφήρμοζον ὀρθῶς τὰς ἀρχὰς καὶ μεθόδους τῶν Ἑλλήνων διδασκάλων : τοῦ Σωκράτους, τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἀναφέρει παραδείγματα ἀπὸ τὰ φυσικὰ φαινόμενα, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν ἰατρικήν. 2)

Ὁ Ὠριγένης ἐδιδάχθη ἐκ τοῦ πατρός του, ὅστις ἐπηγγέλλετο τὸν διδάσκαλον τῆς Γραμματικῆς, ὄχι μόνον τὰς Θείας Γραφὰς ἀλλὰ καὶ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα «ταῖς θείαις γραφαῖς... τῇ τῶν ἐγκυκλίων παιδείᾳ...» 3)

Ἤρχισε τὴν σταδιοδρομίαν του διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων τούτων. 4) Εἰς τὰ ἔργα του ἐπίσης, οὐχὶ ὅμως τόσον ἐκτενῶς ὡσὰν τὸν Κλήμεντα, παραθέτει γεγονότα ἀπὸ τὰς μελέτας ταύτας. Ἀργότερον ἐφήρμοσε τὴν μέθοδον αὐτὴν καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν του.

Οἱ Χριστιανοὶ διδάσκαλοι τῆς Ἀλεξανδρείας συμπεριελάμβανον τὰ ἐγκύκλια μαθήματα εἰς τὸ πρόγραμμά των τῆς Σχολῆς. Ὅπως καὶ εἰς τὴν θύραθεν παιδείαν, τὰ μαθήματα ταῦτα δὲν ἐδιδάσκοντο αὐτὰ καθ' ἑαυτά, ἀλλὰ δι' ἕτερον σκοπόν. Ἀπετέλουν μίαν εἰσαγωγήν, τρόπον τινά, εἰς μίαν ἀνωτέραν βαθμίδα τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, καὶ δή, τὴν φιλοσοφίαν καὶ εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ἐχρησίμευον ὡς μέσα πρὸς ἑρμηνείαν καὶ κατανόησιν τῶν Ἁγίων Γραφῶν. Ὁ Κλήμης καλεῖ τὴν παίδευσιν ταύτην «εὔχρηστον» καὶ «συνεργὰ τοίνυν φιλοσοφίας τὰ μαθήματα...» 5)

Ὁ Ὠριγένης, ὁ ἀρχικῶς διδάσκαλος τῶν γραμμάτων, ἔπαυσε διὰ μίαν χρονικὴν περίοδον, ὅτε ἀνέλαβε τὴν Κατήχησιν, τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθημάτων τούτων.

ἀσύμφωνον ἡγησάμενος τὴν τῶν γραμματικῶν λόγων διδασκαλίαν τῇ πρὸς τὰ θεῖα παιδεύματα ἀσκήσει, μὴ μελλήσας ἀπορρήγνυσιν ἅτε ἀνωφελῆ 6) καὶ τοῖς ἱεροῖς μαθήμασιν ἐναντίαν τὴν τῶν γραμματικῶν λόγων διατριβήν...

Εὐτυχῶς ἡ ἀντίθετος αὕτη στάσις του δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ καὶ βλέπομεν ἀργότερον τὴν μεγάλην σημασίαν τὴν ὁποίαν προσδίδει εἰς τὰ μαθήματα ταῦτα ἐν τῇ μεθόδῳ διδασκαλίας του.

Εἰσῆγέ τε γὰρ ὅσους εὐφυῶς ἔχοντας ἑώρα, καὶ ἐπὶ τὰ φιλόσοφα μαθήματα, γεωμετρίαν καὶ ἀριθμητικὴν καὶ τἄλλα προπαιδεύματα παραδιδούς...

---

2) Οἱ μελεταὶ τοῦ Κλήμεντος, ὡς πρὸς τὸ πρόβλημα τῶν σπουδῶν του καὶ τῆς χρήσεως παραπομπῶν ἐκ τῶν κλασσικῶν συγγραφέων, συμφωνοῦν ἐπὶ τοῦ σημείου ὅτι καίτοι ἔκαμε χρῆσιν ἐπιτομῶν ἢ συνόψεων ἐκ τῆς βιβλιοθήκης αὐτοῦ, ὅμως ἐγνώριζεν ἐκ προσωπικῆς αὐτοῦ πείρας τὰ κλασσικὰ κείμενα.

3) VI, II, 7.

4) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, II, 15.

5) Στρωμ., II, I, 2. VI, XI, 91.

6) Ε. Ι., VI, III, 8.

πολλοὺς δὲ καὶ τῶν ἰδιωτικωτέρων ἐνῆγεν ἐπὶ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, οὐ μικρὰν αὐτοῖς ἔσεσθαι φάσκων ἐξ ἐκείνων ἐπιτηδειότητα εἰς τὴν τῶν θείων γραφῶν θεωρίαν τε καὶ παρασκευήν, ὅθεν μάλιστα καὶ ἑαυτῷ ἀναγκαίαν ἡγήσατο τὴν περὶ τὰ κοσμικὰ καὶ φιλόσοφα μαθήματα ἄσκησιν. 7)

Εἰς τὴν πρὸς Γρηγόριον τὸν Νεοκαισαρείας Ἐπιστολήν του, αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἐξηγεῖ τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων τούτων. Ἀποδεικνύει δὲ εἰς τὸν πρώην μαθητήν του ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἀποτελεῖ τὸν κύριον σκοπὸν τῆς ζωῆς.

Ἀλλ' ἐγὼ τῇ πάσει τῆς εὐφυΐας δυνάμει σου ἐβουλόμην καταχρήσασθαί σε τελικῶς μὲν εἰς Χριστιανισμόν, ποιητικῶς δὲ διὰ τοῦτ' ἂν ηὐξάμην παραλαβεῖν σε καὶ φιλοσοφίας Ἑλλήνων τὰ οἱονεὶ εἰς Χριστιανισμὸν δυνάμενα γενέσθαι ἐγκύκλια μαθήματα ἢ προπαιδεύματα, καὶ τὰ ἀπὸ γεωμετρίας καὶ ἀστρονομίας χρήσιμα ἐσόμενα εἰς τὴν τῶν ἱερῶν Γραφῶν διήγησιν, ἵν' ὅπερ φασὶ φιλοσόφων παῖδες περὶ γεωμετρίας καὶ μουσικῆς, γραμματικῆς τε καὶ ρητορικῆς καὶ ἀστρονομίας, ὡς συνερίθων φιλοσοφία, τοῦθ' ἡμεῖς εἴπωμεν καὶ περὶ αὐτῆς φιλοσοφίας πρὸς Χριστιανισμόν. 8)

Ὁ Γρηγόριος εἰς τὸν Χαριστήριόν του πρὸς Ὠριγένη Λόγον ἐπιχέει ἀρκετὸν φῶς ἐπὶ τῆς μεθόδου διδασκαλίας τοῦ Ὠριγένους. Μετὰ τὸν καθαρμὸν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῶν παθῶν παρέδιδεν εἰς τοὺς μαθητάς του τὰ ἐγκύκλια μαθήματα.

Ὁ Ὠριγένης, εἰς τὰς Συζητήσεις (Argumentation) προσεπάθει κατ' ἀρχὰς νὰ διεγείρῃ τὴν συγκίνησιν τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ κατόπιν νὰ δείξῃ τὴν ἀδιαφορίαν των ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτέρου αὐτῶν χαρίσματος δηλ. τοῦ Λόγου «τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου ἀμελήσαντες». 9)

Αἱ ἱκανότητές του καθίσταντο ἀντιληπταὶ ὄχι μόνον ἐν τῇ χρήσει τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου, ἀλλὰ καὶ τῆς Σωκρατικῆς, τῆς οὕτω καλουμένης μαιευτικῆς, ὅτε προβάλλων ἐρωτήσεις ἐλάμβανεν ἀπαντήσεις καὶ μετέπειτα δι' ἐπιχειρημάτων προσεπάθει νὰ παρουσιάσῃ τὴν ἀλήθειαν. Παραλλήλως πρὸς αὐτὰ

Μὴ δὴ τὰ προφανῆ μόνον καὶ προκύπτοντα, ἔστι δ' ὅτε δολερὰ καὶ σεσοφισμένα· τὰ δὲ ἔνδον διερευνωμένους μὲν καὶ περικρούοντας ἕκαστον, μή πή τι σαθρὸν ἠχῇ, καὶ ἐν αὐτοῖς πιστουμένους ἑαυτούς πρῶτον, οὕτως καὶ τοῖς ἐκτὸς συνομολογεῖν καὶ ἀποφαίνεσθαι περὶ ἑκάστων ἐδίδασκεν. 10)

Εἰς τὸ μάθημα τῆς Ρητορικῆς δὲν ἐπέμενε τόσον ἐπὶ τῆς

7) Αὐτ., VI, XVIII.
8) Ἐπιστ. εἰς Γρηγ., 1.
9) Χαριστ. Λόγος, VI.
10) Αὐτ. VI, VII.

λογοτεχνικῆς ἀκριβολογίας ἢ τῆς καλλιλογίας. Τοῦτο καταφαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἔργων του. Προσεπάθει μᾶλλον νὰ κάμῃ τοὺς μαθητάς του ἱκανοὺς εἰς τὸ νὰ χρησιμοποιοῦν ἀκριβεῖς ὁρισμούς, νὰ ἔχουν πνεῦμα κριτικὸν καὶ κατάληψιν (καταληπτικότητα). Οὐδόλως ὡμοίαζε πρὸς τοὺς ῥήτορας, οἵτινες συνεζήτουν

εἴ τι Ἑλληνικὸν ἢ βάρβαρόν ἐστι τῇ φωνῇ... ἀλλὰ τοῦτο πᾶσιν ἀναγκαιότατον Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις καὶ σοφοῖς καὶ ἰδιώταις, καὶ ὅλως... πᾶσιν ἀνθρώποις τοῖς ὁντινοῦν βίον ἑλομένοις. 11)

Ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς τοῦ Β΄ καὶ τοῦ Γ΄ Αἰῶνος μ. Χ., ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τὴν σκιὰν τοῦ Χρυσοῦ Αἰῶνος, διαρκῶς ἐπέδρα ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἡ Γραμματικὴ ἤνθιζε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην σχεδὸν πανταχοῦ, τὸ κατ' ἐξοχὴν ὅμως κέντρον διὰ τὰς μελέτας ταύτας ἐσυνέχιζε νὰ παραμένῃ ἡ Ἀλεξάνδρεια. Ἡ μελέτη τῶν Κλασσικῶν, τὰ Σχόλια καὶ αἱ Σημειώσεις ἐχρησιμοποιοῦντο ἐπίσης ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν διδασκάλων ὡς μέσα, διὰ τῶν ὁποίων διήνοιγον πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτῶν τὸν κόσμον τῶν ἀρχαίων. Ὁ Κλήμης διαρκῶς ἐφήρμοζε ταῦτα καὶ ὁ Ὠριγένης ἦτο «διηγούμενος, ὑπομνηματιζόμενός τε καὶ θεωρῶν εἰς ἕκαστα» τῶν ἔργων τῶν φιλοσόφων.

Ὁ Κλήμης εἰς τὸν Προτρεπτικόν του ἀφιερώνει ὁλόκληρον κεφάλαιον εἰς τὴν μελέτην τῆς Μουσικῆς. Ἀνέπτυσσεν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ τὰς περὶ Μουσικῆς θεωρίας, τὰς μεγάλας φυσιογνωμίας τῆς Μυθολογίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τοὺς ὕμνους τῶν πόλεων αὐτῆς. Ἡ Μουσικὴ καθίστα τὴν ψυχὴν ἱκανὴν πρὸς ἔκφρασιν τῶν ἑκάστοτε πληρούντων αὐτὴν αἰσθημάτων χαρᾶς ἢ λύπης. Ἡ ἐν τῇ Σχολῇ διδασκαλία τῆς Μουσικῆς κατηύθυνε τὰ πνεύματα τῶν μαθητῶν εἰς ὕμνον, προσευχὴν καὶ δοξολογίαν τοῦ Ὀνόματος τοῦ Θεοῦ. Ἦτο μέσον ἐπικοινωνίας μετ' Αὐτοῦ. «Ἀπτέον ἄρα μουσικῆς πρὸς κατακόσμησιν ἤθους καὶ καταστολήν». 12) Ὁ Κλήμης ἐπέκρινε τὴν κακὴν χρῆσιν αὐτῆς.

Περιττὴ δὲ μουσικὴ ἀποπτυστέα ἡ κατακλῶσα τὰς ψυχὰς καὶ εἰς ποικιλίαν ἐμβάλλουσα, τοτὲ μὲν θρηνώδης, τοτὲ δὲ ἀκόλαστον καὶ ἡδυπαθῆ, τοτὲ δὲ ἐκβακχευομένην καὶ μανικήν. 13)

Μεταξὺ τῶν ἐπιστημῶν ἐξέχουσαν θέσιν κατεῖχεν ἡ Φυσική. Ἡ μελέτη τῶν φυσικῶν νόμων τοῦ κόσμου τούτου καὶ τοῦ Σύμπαντος ὑπεδείκνυεν εἰς τὰ πνεύματα τῶν μαθητῶν τὴν ὕπαρξιν ἑνὸς τελείου Νοῦ ὄπισθεν τῶν νόμων τούτων. Οἱ μαθηταὶ ᾐσθάνοντο βαθέως τὴν σμικρότητά

11) Χαριστ. Λόγος, VII.
12) Στρωμ., VI, XI, 89—90.
13) Αὐτόθι.

των πρὸ τοῦ ἐξαιρετικοῦ μεγαλείου τῆς Δυνάμεως ταύτης, ἡ ὁποία εἶναι ὁ Δημιουργὸς Θεός. Παραλλήλως πρὸς τὴν Φυσικὴν ὁ Ὠριγένης ἐδίδασκε καὶ τὴν Φυσιολογίαν, τὴν μελέτην τῆς φύσεως. Ἐλάμβανεν ἕκαστον ἀντικείμενον,

σαφηνίζων ἕκαστα τῶν ὄντων καὶ διακρίνων, καὶ μάλα σαφῶς εἰς τὰ πρώτιστα στοιχεῖα, κατεπιπλέκων τῷ λόγῳ, καὶ ἐπιπορευόμενος τήν τε τῶν ὅλων καὶ τὴν ἐπὶ μέρους ἑκάστου φύσιν· τροπήν τε τὴν πολυειδῆ, καὶ μεταβολὴν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ. 14)

Τὰ Μαθηματικά, «ἡ ἱερὰ μελέτη τῶν ἀριθμῶν», προσέφερον πολλὰ εἰς τὰς ἐνασχολήσεις τῶν διδασκάλων. Οἱ ἀριθμοί, τὰ σύμβολα τῆς παλαιᾶς Αἰγυπτιακῆς θρησκείας καὶ τῶν Πυθαγορείων, κατεῖχον συμβολικὴν θέσιν εἰς τὰ συστήματά των. Ὁ Φίλων καὶ οἱ Γνωστικοὶ ἦσαν οἱ πρόδρομοι. Ὁ Κλήμης καὶ ὁ Ὠριγένης ἠκολούθουν. Καὶ τὰ ὀνόματα ἐπίσης εἶχον τὴν ἰδίαν σπουδαιότητα. Οἱ ἀριθμοὶ ἵσταντο διὰ γεγονότα, ἢ πέδρων ἐπ' αὐτῶν, ἐπὶ τῶν τόπων καὶ τῶν προσώπων. 15)

Ὁ Γρηγόριος διὰ τὴν Γεωμετρίαν λέγει

τὴν μέν, ὡς ἀποβάθραν πάντων ἁπλῶς ποιησάμενος οὖσαν ἄσειστον, τὴν γεωμετρίαν, καὶ κρηπῖδα τινα ἀσφαλῆ τῶν ἄλλων. 16)

Γεωμετρίαν μὲν τὴν πᾶσι φίλην καὶ ἀναμφισβήτητον. 17)

Ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ Οἰκοδομητικὴ ἐβασίζοντο ἐπ' αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ κυριωτέρα αὐτῆς σημασία ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι ἐθεωρεῖτο ἡ βάσις καὶ κλίμαξ, ἡ πρὸς τὴν Ἀστρονομίαν ἄγουσα.

Κατακλείοντες τὸ παρὸν κεφάλαιον, παραθέτομεν τὰς τελευταίας λέξεις τοῦ Γρηγορίου, τὰ σχετικὰς μὲ τὰς ἐπισήμους ταύτας.

Ἀνάγων δὲ καὶ μέχρι τῶν ἀνωτάτω διὰ τῆς ἀστρονομίας, ὥσπερ διὰ κλίμακός τινος οὐρανομήκους, ἑκατέρου τοῦ μαθήματος, βατὸν ἡμῖν τὸν οὐρανὸν παρασκευάσας. 18)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 13ον.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ — ΗΘΙΚΗ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Κατὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς εἰς τὰς αὐτὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς καὶ

---

14) Χαριστ. Λόγος, VIII.

15) Tollinton, Selections from the Com... of Origen, pp. XL—XLI, with some references.

16) Χαριστ. Λόγος, Αὐτόθι.

17) Αὐτόθι.

18) Χαριστ. Λόγος, VIII.

εἰς ἀπόστασιν ὀλίγον μόνον ἑκατοντάδων χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ Τερτυλλιανὸς ἐκήρυττε κατὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ ἀνῆγε τὰς ἀρχὰς αὐτῆς εἰς τὸν διάβολον, ἡ Σχολή, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τῶν μεγάλων διδασκάλων ἐχάρασσε τὸν δρόμον πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἀληθείας, δι' ὅλων τῶν ἐφικτῶν μέσων, καὶ τῆς προσφορᾶς αὐτῆς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πίστεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Πρὸ πάσης προσπαθείας πρὸς ἔκθεσιν τῆς μεθόδου διδασκαλίας τῆς φιλοσοφίας καὶ ἠθικῆς, ἡ παράθεσις ὀλίγων γραμμῶν διὰ τὰς σχέσεις τῶν διδασκάλων πρὸς τὴν φιλοσοφίαν δὲν εἶναι ἄσκοπος.

Ὁ Πάνταινος καὶ ὁ Κλήμης ἀπὸ τῆς φιλοσόφου ζωῆς ἐστράφησαν πρὸς τὴν Χριστιανικὴν πίστιν. Ὁ Ὠριγένης ἐξ ἀντιθέτου, γεννηθεὶς Χριστιανός, ἀπέκτησεν εὐρείας γνώσεις διὰ τῶν φιλοσοφικῶν αὐτοῦ μελετῶν.

Ἓν ἐκ τῶν συνήθων ἐπιθέτων, τῶν ἀποδιδομένων, ὀρθῶς ἢ ἐσφαλμένως, εἰς αὐτοὺς εἶναι καὶ ἡ ὀνομασία των ὡς Χριστιανῶν Πλατωνικῶν. Ἡ Σκέψις τοῦ Πλάτωνος κατέχει μίαν ἰδιάζουσαν θέσιν εἰς τὴν μέθοδον καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν. Κατὰ τὴν γενικὴν ἀντίληψιν τῶν νεωτέρων, ἀμφότεροι κατεῖχον ἄμεσον γνῶσιν τῶν ἔργων αὐτοῦ. Τμήματα ἐκ τῶν συγγραμμάτων του παρατίθενται, σημεῖα ἐκ τοῦ συστήματός του παρουσιάζονται καὶ μελετῶνται. Εἰς μίαν ἐποχήν, καθ' ἣν ἤνθιζεν ἡ Πλατωνικὴ Σκέψις διὰ τοῦ Μέσου Πλατωνισμοῦ καὶ τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ, οἱ ἡμέτεροι διδάσκαλοι ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν Πλάτωνα καὶ διὰ μέσου τῶν φιλοσοφικῶν τούτων Σχολῶν. Ἡ γνώμη αὕτη εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῇ μετὰ βεβαιότητος διὰ τὸν Μέσον Πλατωνισμόν, ὅστις ἀνεπτύχθη κατὰ τοὺς προηγουμένους αἰῶνας, τὸ ἴδιον ὅμως δὲν δύναται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὸν Νεοπλατωνισμόν, σύστημα ἐσχάτως καὶ παραλλήλως πρὸς τὸ σύστημα τοῦ Ὠριγένους διαμορφωθὲν καὶ ἀνάγον τὰς ἀρχάς του εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Κλήμεντος. Οἱ νεώτεροι, εἰς τὰ ἔργα των περὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν, παραδέχονται καὶ στρέφουν τὰς συζητήσεις των γύρω ἀπὸ αὐτὰς τὰς τρεῖς ὑποθέσεις περὶ τῶν σχέσεών των πρὸς τὸν Πλάτωνα. Αἱ μελλοντικαὶ ἔρευναι θὰ διαφωτίσουν κατὰ καλλίτερον τρόπον τὰ προβλήματα ταῦτα. Ἡ σχέσις καὶ ἐπίδρασις τοῦ Πλάτωνος ἐπὶ τῆς σκέψεως τῶν Ἀλεξανδρινῶν θὰ καταδειχθοῦν εἰς τὰ ἑπόμενα κεφάλαια.

Ἕτερον συγγενὲς σύστημα ἦτο τῶν Στωϊκῶν. Εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς ἐναλλαγῆς τῶν ἰδεῶν τῶν διαφόρων φιλοσοφικῶν Σχολῶν, ἡ Στωϊκὴ φιλοσοφία φαίνεται νὰ εἰσέδυσεν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ συστήματος τούτου εἴτε ἀμέσως, διὰ τῶν Στωϊκῶν διδασκάλων, εἴτε καὶ ἐμμέσως, διὰ τῶν συγχρόνων Πλατωνικῶν συστημάτων καὶ τῶν εὐρέως πως εἰς τὸ περιβάλλον διαδεδομένων ἀρχῶν αὐτῶν, γίνεται αἰσθητὴ ἐπὶ τῶν ἔργων αὐτῶν τῶν διδασκάλων. Ἡ πρὸς

τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς σχέσις τοῦ Πλατωνισμοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ διαμφισβητηθῇ. Τοῦτο ὑποστηρίζεται ὑπὸ πάντων. Γίνεται δὲ ἀντιληπτὸν καὶ ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν διδασκάλων. Ὁ H. Chadwik εἰς ἄρθρον του, 1) προσπαθῶν νὰ δείξῃ τὰς σχέσεις τοῦ Ὠριγένους πρὸς τὴν Στοάν, δὲν καταρρίπτει τὴν ἀνωτέρω γνώμην, ἀλλὰ τὴν τροποποιεῖ. Τὰ ἐπιχειρήματά του, ἰδίως τὰ συνδεόμενα πρὸς τὰς ἠθικὰς τοῦ Ὠριγένους ἀρχάς, στηρίζουν τὴν θέσιν του.

Ἄλλαι φιλοσοφικαὶ σχολαί, τὰς ὁποίας διαρκῶς θὰ πρέπῃ νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν εἰς τὴν μελέτην τῶν διδασκάλων ἡμῶν, εἶναι ἡ τοῦ Φίλωνος τοῦ Ἰουδαίου καὶ τῶν Χριστιανῶν Αἱρετικῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν Γνωστικῶν.

Ὑπάρχουν διάφοροι πλευραὶ τῆς περὶ τὴν φιλοσοφίαν χρήσεως καὶ ἀντιλήψεώς των. Ὁ ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος διδόμενος ὁρισμὸς τῆς φιλοσοφίας εἶναι ὁ ἑξῆς : «φαμὲν φιλοσοφίαν ζήτησιν ἔχειν περὶ ἀληθείας καὶ τῆς τῶν ὄντων φύσεως». 2)

Φιλοσοφία αὐτὴ πρὸς σοφίας κτῆσιν συνεργεῖ.

Ἔστι γὰρ ἡ μὲν φιλοσοφία ἐπιτήδευσις (σοφίας), ἡ σοφία δὲ ἐπιστήμη θείων καὶ ἀνθρωπίνων καὶ τῶν τούτων αἰτίων.

Ἡ γὰρ τῶν νοητῶν γνῶσις καὶ κατάληψις βεβαία δεόντως ἂν λέγοιτο ἐπιστήμη. 3)

Συμφώνως πρὸς τοὺς ὁρισμοὺς τούτους, ἡ φιλοσοφία καλύπτει εὐρεῖαν σειρὰν ἀντικειμένων, σχετιζομένων πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τὴν φύσιν καὶ τὰ αἴτια τῶν ἀνθρωπίνων καὶ τῶν θείων πραγμάτων.

Εἰς τὴν διαπραγμάτευσιν τῆς φιλοσοφίας δὲν φαίνονται νὰ τρέφουν ἰδιαιτέραν ἐκτίμησιν εἰς ἓν ὡρισμένον σύστημα. Θέλουν νὰ γνωρίζουν, νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ νὰ διδάσκουν πάντα τὰ συστήματα διὰ τὸ ἰδικόν των διαφέρον καὶ τὸ καλὸν τῶν μαθητῶν αὐτῶν. Ὁ Ἐκλεκτικισμός, ὑπὸ τὴν καλλιτέραν αὐτοῦ ἐκδήλωσιν, τοὺς χαρακτηρίζει.

Φιλοσοφίαν δὲ οὐ τὴν Στωϊκὴν λέγων οὐδὲ τὴν Πλατωνικὴν ἢ τὴν Ἐπικούρειόν τε καὶ Ἀριστοτελικήν, ἀλλ' ὅσα εἴρηται παρ' ἑκάστῃ τῶν αἱρέσεων τούτων καλῶς, δικαιοσύνη μετὰ εὐσεβοῦς ἐπιστήμης ἐκδιδάσκουσα, τοῦτο σύμπαν τὸ ἐκλεκτικὸν φιλοσοφίαν φημί. 4)

Τὸ χωρίον τοῦτο διαφωτίζει καλῶς τὴν στάσιν τοῦ Κλήμεντος. Ὁ Ὠριγένης βαδίζει ἐπὶ τὰ ἴδια ἴχνη.

---

1) Origen, Celsus and the Stoa, Journal of Th. Studies, 40 (1947) pp. 34—49.

2) Στρωμ., I, V, 32.

3) Αὐτ., 30. Κατὰ Κέλσου, III, LXXII. Στρωμ., VII, III, 17.

4) Στρωμ., I, VII, 37.

φιλοσοφεῖν μὲν γὰρ ἠξίου, ἀναλεγομένους τῶν ἀρχαίων πάντα ὅσα καὶ ὑμνῳδῶν ἐστι γράμματα πάσῃ δυνάμει μηδὲν ἐκποιουμένους, μηδ' ἀποδοκιμάζοντας, πλὴν ὅσα τῶν ἀθέων εἴη, ὅσοι ἐκκυλισθέντες ὁμοῦ καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἐννοιῶν, οὐκ εἶναι Θεὸν καὶ Πρόνοιαν λέγουσι... 5)

Τοιοῦτον σύστημα, ἀρνούμενον τὸν Θεὸν καὶ τὴν Πρόνοιαν Αὐτοῦ ἦτο τὸ τῶν Ἐπικουρείων, ὅπερ οὐδεμίαν θέσιν κατελάμβανεν εἰς τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν. Ὁ Σκεπτικισμὸς καὶ οἱ Σοφισταί, ἀκολουθοῦντες τὰς ἰδίας γραμμάς, αὐστηρῶς κατεκρίνοντο.

Μία παράδοξος ὑπόθεσις, περὶ τῆς σχέσεως τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας πρὸς τὰ ἔργα τῶν Ἑβραίων, 6) ἥτις ἀνεπτύχθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Φίλωνος, ἐγένετο πλήρως ἀποδεκτὴ καὶ ἐχρησιμοποιήθη ἐκτενῶς ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος, οὐχὶ ὅμως εἰς τὸν ἴδιον βαθμὸνκαὶ ὑπὸ τοῦ Ὠριγένους. Ἡ διδασκαλία τοῦ Μωϋσέως ἦτο μία φιλοσοφία, ἐκ τεσσάρων μερῶν ἀποτελουμένη. Τὰ μέρη ταῦτα ἦσαν : Τὸ ἱστορικόν, τὸ νομοθετικόν, τὸ ἱερουργικὸν καὶ τὸ θεολογικὸν ἢ ἡ ἐποπτεία. 7) Ἡ ἰδία ἀρχὴ τῆς παραδοχῆς τῶν Πατριαρχῶν καὶ Προφητῶν τοῦ Ἰσραὴλ ὡς φιλοσόφων κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἀντίληψιν συναντᾶται εἰς τὰ ἔργα τοῦ Κλήμεντος. Ἡ φιλοσοφία τῶν Ἑβραίων ἦτο ἀρχαιοτέρα τῆς τῶν Ἑλλήνων «πολλαῖς γενεαῖς πρεσβυτέραν τὴν κατὰ Ἑβραίων φιλοσοφίαν». 8) Ὄχι μόνον οἱ Ἰουδαῖοι ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη τῆς Ἀνατολῆς ἦσαν πρόδρομοι τῶν Ἑλλήνων. «Φιλοσοφία τοίνυν πολυωφελές τι χρῆμα πάλαι μὲν ἤκμασε παρὰ βαρβάροις κατὰ τὰ ἔθνη διαλάμψασα, ὕστερον δὲ καὶ εἰς Ἕλληνας κατῆλθεν». 9) Οἱ Ἕλληνες καλοῦνται κλέπται, οἵτινες πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔκλεψαν σπινθῆράς τινας ἀληθείας ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους καὶ τοὺς βαρβάρους. 10)

Ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τοῦ Πλάτωνος. Ἡ κλασσικὴ παραπομπὴ τοῦ Κλήμεντος ἔχει ὡς ἑξῆς :

Πόθεν ὦ Πλάτων, ἀλήθειαν αἰνίττῃ πόθεν ἡ τῶν λόγων ἄφθονος χορηγία τὴν θεοσέβειαν μαντεύεται ; σοφώτερα, φησίν, τούτων βαρβάρων τὰ γένη. οἶδά σου τοὺς διδασκάλους, κἂν ἀποκρύπτειν ἐθέλῃς· γεωμετρίαν παρ' Αἰγυπτίων μανθάνεις, ἀστρονομίαν παρὰ Βαβυλωνίων, ἐπῳδὰς τὰς ὑγιεῖς παρὰ Θρᾳκῶν λαμβάνεις, πολλά σε καὶ Ἀσσύριοι πεπαιδεύκασι, νόμους δὲ τοὺς ὅσοι ἀλη-

5) Χαριστ. Λόγος, XIII.
6) Ἴδε ἀνωτ.., Κεφ. 3Β «Ὁ Ἰουδαϊσμός».
7) Στρωμ., I, XXVIII, 176.
8) Αὐτ., I, XIV, 64, 65. I, XXI, 101.
9) Αὐτ., I, XV, 71.
10) Αὐτ., I, XVII, 86, 87. II, I, 1. V, XIV, 140.

θεὶς καὶ δόξαν τὴν τοῦ Θεοῦ παρ' αὐτῶν ὠφέλησαι τῶν Ἑβραίων, 11)

Ὁ Ὠριγένης δὲν ἐκφράζεται διὰ τὸν Πλάτωνα τόσον- ἐμφαντικῶς. 12)

Εἰς τὰ πρῶτα κεφάλαια τοῦ Προτρεπτικοῦ, ἐξ ἀπολογητικῶν ἴσως λόγων, συναντῶμεν μίαν αὐστηρὰν πολεμικὴν κατὰ τῆς φιλοσοφίας, ἔνθα πολλοὶ τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων καὶ ποιητῶν καλοῦνται ἄθεοι, βλέπομεν ὅμως τὴν ἄποψιν ταύτην νὰ χάνῃ τὴν ὀξύτητα αὐτῆς εἰς τὰ τελευταῖα κεφάλαια τοῦ βιβλίου τούτου καὶ εἰς τοὺς Στρωματεῖς. Πολλοὶ ἐκ τῶν φιλοσόφων ἐγνώρισαν τὸν Θεόν. Ὁ Κλήμης παρουσιάζει τὴν φιλοσοφίαν ὡς προσαρμοζομένην εἰς τοὺς σκοποὺς καὶ τὸ ἔργον τοῦ Λόγου διὰ μέσου τῆς ἱστορίας. «Ἐναύσματα τοῦ Θείου λαβόντες Ἕλληνες ἄττα τῆς ἀληθείας ἐφθέγξαντο».13) Ἡ φιλοσοφία ἐδόθη εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.14) Εἶναι κάτι παράλληλον πρὸς τὰς δύο ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθείσας διαθήκας καὶ ἐξυπηρετεῖ τὸν ἴδιον διὰ τοὺς Ἕλληνας σκοπόν. 15) «Ὥστε οὐκ ἄτοπον καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐκ τῆς θείας προνοίας δεδόσθαι προπαιδεύουσαν εἰς τὴν διὰ Χριστοῦ τελείωσιν». 16) Καταφέρεται δὲ ἐναντίον ἐκείνων, οἵτινες ἀνάγουν τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς τὸν διάβολον. 17)

Ἡ διδασκαλία τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Χριστιανισμῷ προετοιμάζει τὴν πρὸς τὰ πνευματικὰ ἐπιτεύγματα ὁδὸν καὶ ὁδηγεῖ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὴν εὐσέβειαν. 18) Ὁ Ὠριγένης δὲν φαίνεται νὰ εἶναι τόσον αἰσιόδοξος διὰ τοὺς ἐν τῷ παρελθόντι καρποὺς τῆς φιλοσοφίας. Ἀλλ' αἰσθάνεται τὸ ἴδιον, ὅπως καὶ ὁ Κλήμης, διὰ τὴν ἐν τῷ παρόντι χρῆσιν αὐτῆς. Ὁ Γρηγόριος ὁμιλῶν διὰ τὸν διδάσκαλόν του λέγει, «Ἓν δέ μοι φίλον καὶ ἀγαπώμενον, φιλοσοφία τε καὶ ὁ ταύτης καθηγεμὼν οὗτος ὁ Θεῖος ἄνθρωπος». 19) Σκοπὸς τῆς μελέτης τῆς φιλοσοφίας, ὅπως καὶ παρὰ Κλήμεντι, ἦτο νὰ προετοιμάσῃ τὸν νοῦν πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἀληθείας καὶ νὰ ὁδηγήσῃ αὐτὸν εἰς πράγματα συνδεόμενα πρὸς τὸ Θεῖον. Ἐκτὸς τούτου «καὶ ἑαυτοὺς γινώσκειν ἐθέλειν τε καὶ πειρᾶσθαι· τοῦτο δὴ τὸ ἄριστον φιλοσοφίας ἔργον». 20) Ἡ μέθοδος αὕτη τοῦ Ὠριγένους ἔφερε τὸ πνεῦμα

---

11) Προτρ., VI, 70.
12) Κατὰ Κέλσου, VI, XIX.
13) Προτρ., VII, 74, 75.
14) Στρωμ., I, VII, 37.
15) Αὐτ., VI, V, 42.
16) Αὐτ., VI, XVII, 153.
17) Αὐτ., VI, VIII, 66.
18) Αὐτ., I, I, 17. I, II, 28.
19) Χαριστ. Λόγος, VI.
20) Αὐτ., XI.

τῶν μαθητῶν του εἰς ἀνώτερα ἐπίπεδα.

Τὸ δὲ εἶναι ὄντως ἔργον φρονήσεως, καὶ ταύτην εἶναι τὴν θείαν φρόνησιν, καλῶς τοῖς παλαιοῖς λέγεται· τὴν αὐτὴν ὄντως οὖσαν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου ἀρετήν· αὐτῆς τῆς ψυχῆς ἑαυτὴν ὥσπερ ἐν κατόπτρῳ ὁρᾶν μελετώσης, καὶ τὸν θεῖον νοῦν, εἰς ἀξία γένοιτο τῆς κοινωνίας τῆςδε, ἐν αὐτῇ κατοπτριζομένης, ὁδόν τε ἀπόρρητόν τινα ταύτης ἀποθεώσεως ἐξιχνευομένης. 21)

ΗΘΙΚΗ

Τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, ὅπερ μετέτρεψε τὴν φιλοσοφίαν εἰς μίαν τέχνην τῆς ζωῆς, ἰσχυρῶς διαζωγραφίζεται εἰς τὰ ἔργα τῶν Ἀλεξανδρινῶν. Εἰς τὸν ἐκλεκτικισμόν των, ἡ ἠθικὴ διαδραματίζει ἕνα σπουδαῖον ἢ μᾶλλον τὸν πρωτεύοντα ρόλον δι' αὐτούς. Ὁ Κλήμης συνήθως καλεῖται Χριστιανὸς ἠθικολόγος (Χρίστιαν Μόραλιστ). Ὁ τίτλος οὗτος δικαίως τοῦ ἀπονέμεται, μὲ τὴν προϋπόθεσιν ὅμως ὅτι κατέχει καὶ ἐξέχουσαν ἐν τῇ Χριστιανικῇ Θεολογίᾳ θέσιν. Δὲν ἀσχολεῖται τόσον πολὺ μὲ τὰς ἀρχὰς τῆς ἠθικῆς ὅσον μὲ τὴν ἠθικὴν ζωὴν καὶ τὰς λεπτομερείας αὐτῆς. Φαίνεται ὅτι εἶχε γνωρίσει καλῶς τὴν ζωὴν καὶ πάσας τὰς ἐκδηλώσεις αὐτῆς. Τὸ ἠθικόν του ἰδεῶδες ἐνσαρκώνεται εἰς ἕνα ἄνθρωπον, ζῶντα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐκλύσεως τοῦ πλούτου καὶ τῆς πολυτελείας. Ἡ ἠθικὴ χαρακτηρίζεται διττῶς : ὡς κοινωνικὴ καὶ ἀτομική, μὲ ἰδιαιτέραν ἔμφασιν ἐπὶ τῆς πρώτης.

Ὁ Ὠριγένης στρέφει τὴν προσοχήν του μᾶλλον εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς θεωρίας τῆς ἠθικῆς παρὰ πρὸς τὰς λεπτομερείας αὐτῆς. Τὸ ἠθικόν του ἰδεῶδες, λαμβανόμενον ἐκ τοῦ ὅλου συστήματος αὐτοῦ προσωποποιεῖται εἰς τὸν διαρκῆ ἀγῶνα μεταξὺ καλοῦ καὶ κακοῦ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον καὶ ἐν τῷ σύμπαντι. Ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του τὸν ὡδήγησε πρὸς τὸν ἀσκητισμόν, ὅστις ἐκδηλοῦται εἰς τὴν ἀπομόνωσιν, εἰς τὴν πρὸς τοὺς ἄλλους βοήθειαν καὶ εἰς μίαν συνεχῆ προσωπικὴν τελείωσιν. Εἰς τὸν μετέπειτα ἐν Καισαρείᾳ βίον αὐτοῦ, καθ' ὃ Πρεσβύτερος, ἀσχολεῖται περισσότερον μὲ τὸν λαόν, καὶ ἀναπτύσσει ἀκολούθως εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ τοὺς πρακτικοὺς τρόπους καὶ τὰς λεπτομερείας τῆς ζωῆς.

Αἱ πηγαὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἀρύονται τὰς περὶ ἠθικῆς διδασκαλίας αὐτῶν εἶναι ποικίλαι. Τὰ ὅσα ἐλέχθησαν περὶ τῆς φιλοσοφίας εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπαναληφθοῦν καὶ διὰ τὴν ἠθικήν. Εἰς τὰς σελίδας τοῦ Κλήμεντος συναντᾶται μία συνεχὴς χρῆσις τῆς Πλατωνικῆς ὁρολογίας. Ὄχι μόνον ὁ Πλατωνισμὸς ἀλλ' εἰς πολλὰ σημεῖα καὶ ὁ Στωϊκισμός, ἡ ὑψηλὴ αὕτη ἠ-

---

21) Χαριστ. Λόγος, XI.

θικὴ φιλοσοφία, παρέχει εἰς αὐτὸν ὑλικὸν πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ ἠθικοῦ συστήματος. Ὁ Ὠριγένης κάμνει χρῆσιν μᾶλλον τῆς Πλατωνικῆς ἠθικῆς. Παραλλήλως πρὸς τὰς ἐπιδράσεις ταύτας, ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία διαρκῶς προβάλλει τὸ ἠθικὸν αὐτῆς ἰδεῶδες, ἐν τῇ ἀτομικῇ καὶ τῇ κοινωνικῇ αὐτοῦ μορφῇ, εἰς τὴν σκέψιν αὐτῶν.

(Συνεχίζεται)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ
Καθηγητής

ΕΙΧΕΝ Ο ΚΥΡΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΝ ΨΥΧΗΝ;

Ο ΓΝΩΣΤΟΣ Καθηγητὴς τῆς Πατρολογίας καὶ τῆς Πατερικῆς Θεολογίας ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ Ἀνατολικῶν Σπουδῶν ἐν Ρώμῃ κ. I. Ortiz de Urbina, εἰς μελέτην του δημοσιευθεῖσαν ἐσχάτως εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος τοῦ Περιοδικοῦ Orientalia Christiana Periodica, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον (1), παρουσιάζει, εἰς μίαν ἀξιοπρόσεκτον σύνθεσιν, τὸ ζήτημα τῆς ὑπάρξεως ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἐν τῷ ἐνανθρωπήσαντι Λόγῳ καὶ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ παρὰ τῷ Μ. Ἀθανασίῳ. Περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου διδασκαλίας τοῦ ἱεροῦ τούτου Πατρὸς ὑπῆρχον καὶ ὑπάρχουσι παρὰ τοῖς διαφόροις συγχρόνοις θεολόγοις ἀμφιβολίαι τινές, καὶ δὴ ἐξ ἀφορμῆς ὡρισμένων κειμένων αὐτοῦ, ἐμφανιζόντων ἐσωτερικάς τινας δυσκολίας ἢ καὶ ἀντιφάσεις, εἰς βαθμὸν μάλιστα ὥστε τὸ ὅλον τοῦτο ζήτημα νὰ παρουσιάζῃ σήμερον ἐνδιαφέρον δογματικὸν οὐ τὸ τυχόν.

Τὸ ζήτημα ἔχει τὴν βιβλιογραφικὴν αὐτοῦ ἱστορίαν, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ σεβαστὸς ἡμῶν Καθηγητὴς κ. de Urbina, ἣν καὶ θὰ προσπαθήσωμεν νὰ συνοψίσωμεν εἰσαγωγικῶς ἐνταῦθα.

Ἐν ἔτει 1899, ὁ K. Hoss, εἰς ἔργον εἰδικὸν ἐπὶ τῆς Χριστολογίας τοῦ Μ. Ἀθανασίου (2), ἀπέδωσεν εἰς τὸν Μέγαν ἀλεξανδρινὸν Διδάσκαλον τὴν ἀπολλιναρίζουσαν πλάνην, ὅτι ὁ Κύριος δὲν εἶχεν ἀνθρωπίνην ψυχὴν καὶ ὅτι ὁ Λόγος ἐνανθρωπήσας ἐνεδύθη ἁπλῶς τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα, ἣν καὶ ἐζωοποίησε διὰ τῆς Ὑποστατικῆς Ἑνώσεως.

Μετ᾽ αὐτὸν ὁ G. Voisin, εἰς ἄρθρον του ἐπὶ τῆς ἀθανασιανῆς Χριστολογίας (3), μετατοπίζων τὸ θέμα ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς θεωρητικῆς θεολογικῆς ἐρεύνης εἰς τὸ πλαίσιον τῆς θετικῆς φιλολογικῆς καὶ δὴ καὶ χρονολογικῆς ἀναλύσεως τῶν ἀθανασιανῶν κειμένων, ἀπέδειξεν ὅτι ὁ μέγας

---

(1) DE URBINA Ortiz I., L' anima umana di Cristo secondo S. Atanasio, : «Orientalia Christiana Periodica» 20 (1954), pp. 27/43.

(2) HOSS K., Studien über das Schriftum und die Theologie des Athanasius auf Grund einer Echtheitsuntersuchung von Athanasius «Contra Gentes» und «De Incarnatione» (Freiburg 1899).

(3) VOISIN G., La doctrine christologique de s. Athanase,: «Revue d' Histoire Ecclésiastique» 1 (1900), pp. 226/248 καὶ εἰδικώτερον σελ. 246)7.

Διδάσκαλος εἰς τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, τὰ πρὸ τοῦ 362 γραφέντα, καὶ συγκεκριμένως πρὶν ἢ συντάξῃ τὸν περίφημον «Πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς Τόμον» αὐτοῦ, ὁσάκις ὡμίλησε περὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Κυρίου, περιωρίσθη εἰς τὰς γενικὰς ἐκφράσεις «σὰρξ» καὶ «σῶμα», καὶ ὅτι ἀργότερον μόνον ἐδίδαξεν ἀπεριφράστως τὴν ὕπαρξιν ἐν αὐτῷ ἀνθρωπίνης ψυχῆς, διδασκαλία, ἥτις, ὡς λέγει ὁ G. Voisin, ἐγενικεύθη ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἀργότερον διὰ τῶν λοιπῶν Πατέρων, διδαξάντων, κατὰ τοῦ Ἀπολλιναρισμοῦ ἀκριβῶς, ὅτι ὁ Κύριος ἐκέκτητο ψυχὴν καὶ πνεῦμα ἀνθρώπινα.

Τὴν αὐτὴν ἄποψιν ἐδέχθησαν κατὰ καιροὺς καὶ πλεῖστοι ἐκ τῶν νεωτέρων Θεολόγων τῆς Δύσεως (4).

Τὴν θέσιν ταύτην ὑπεστήριξε μετὰ μείζονος ἀκριβολογίας πρό τινων ἐτῶν καὶ ὁ γνωστὸς Θεολόγος M. Richard, εἰς μίαν εἰδικὴν περὶ τῆς «Ψυχολογίας» τοῦ Κυρίου μελέτην αὐτοῦ (5).

Μίαν τελευταίαν ἀνάλυσιν καὶ μελέτην τοῦ ζητήματος παρέχει καὶ ὁ πολὺς A. Grillmeier, ὁ ἕτερος τῶν ἐκδοτῶν τῶν περιφήμων ἐπὶ τῆς Θεολογίας καὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐργασιῶν, τῶν περιληφθεισῶν, ὡς γνωστόν, εἰς τοὺς τρεῖς τόμους, τοὺς ἐκδιδομένους ἐπὶ τῇ 1500ῇ ἐπετείῳ αὐτῆς. Καὶ οὗτος ἐπίσης ἐντοπίζει τὴν ἔρευναν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἀθανασιανῶν κειμένων, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν τοῦ Κυρίου, ἐντὸς τῶν χρονολογικῶν αὐτῶν πλαισίων, δεχόμενος ὅτι ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐδίδαξεν ἀπεριφράστως περὶ τῆς ὑπάρξεως ἀνθρωπίνης ψυχῆς παρὰ τῷ Κυρίῳ μόνον ἀπὸ τοῦ 362 καὶ ἑξῆς (6).

Ὁ κ de Urbina, εἰς τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν τελευταίαν μελέτην αὐτοῦ, συμμεριζόμενος κατ' ἀρχὴν τὰ συμπεράσματα, εἰς ἃ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἤχθησαν, σκοπεῖ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἦτο βασικὸν κεφάλαιον τῆς ἀθανασιανῆς διδασκαλίας τὸ ὅτι ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶχεν ἀνθρωπίνην ψυχήν, ὅτι τοῦτο ἀναντιρρήτως ἐδίδαξεν ὁ Μ. Ἀθανάσιος εἰς τὰ ἀπὸ τοῦ 362 καὶ ἑξῆς συγγράμματα αὐτοῦ, ὅτι ἡ ἀπουσία σαφῶν ἐκ-

---

(4) Ἴδε τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν ἐν «Orientalia Christiana Periodica» 20 (1954), σελ. 28.

(5) RICHARD M., Saint Athanase et la psychologie du Christ selon les Ariens, : «Mélanges de Science Religieuse» 4 (1942), pp. 5/54.

(6) GRILLMEIER A., Die theologische und sprachliche Vorbereitung des christologischen Formel von Chalkedon, : A. GRILLMEIER — H. BACHT, Das Konzil von Chalkedon, Tom. I (Würzburg 1951), pp. 77/102.

φράσεων εἰς τὰ πρὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔργα τοῦ ἀλεξανδρινοῦ Πατρὸς δὲν σημαίνει ποσῶς ὅτι εἶχεν οὗτος διάφορον τότε γνώμην ἐπὶ τοῦ προκειμένου, καὶ ὅτι τελικῶς ὑπὸ τὸ φῶς τῶν μετὰ τὸ 362 σαφῶν ἀθανασιανῶν μαρτυριῶν δέον νὰ ἐξετασθῶσι καὶ ἑρμηνευθῶσι καὶ ὅλα τὰ παράλληλα κείμενα τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ὅσα ἢ δὲν ὁμιλοῦσι σαφῶς περὶ τοῦ πράγματος ἢ καὶ ὁμιλοῦντα ἀποδεικνύονται ἀντίθετα πρὸς τὸ θέμα.

***

Εἰς τὴν βιβλιογραφικὴν ταύτην ἱστορίαν τοῦ ζητήματος, τὴν ὁποίαν ἀνακεφαλαιοῖ ἐν τῇ μελέτῃ αὐτοῦ ὁ σεβαστὸς Καθηγητὴς κ. de Urbina, δὲν περιλαμβάνεται βεβαίως ἡ παρ' ἡμῖν ἑλληνικὴ ὀρθόδοξος βιβλιογραφία (7).

Ἔχομεν ὑπ' ὄψει τὰς δύο εἰδικὰς περὶ Μ. Ἀθανασίου μελέτας, αἵτινες εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη. Πρόκειται ἀφ' ἑνὸς μὲν περὶ τῆς ἱστορικοχρονογραφικῆς μονογραφίας τοῦ Σεβ. Μιχαὴλ Κωνσταντινίδου, νῦν Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς (8), ἀφ' ἑτέρου δὲ περὶ τῆς εἰδικῆς ἐπὶ τῆς χριστολογικῆς διδασκαλίας τοῦ Μ. Ἀθανασίου μελέτης τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, ἀποτελούσης διηυρυμένην ἔκδοσιν τῆς ἐν τῇ Ἱερᾷ Θεολογικῇ Σχολῇ Χάλκης Διατριβῆς αὐτοῦ καὶ δημοσιευθείσης ἐν τῷ «Ἐκκλησιαστικῷ Φάρῳ» τῆς Ἀλεξανδρείας (9).

Ἐκ τῶν μελετῶν τούτων ἡ πρώτη, ἔχουσα καθαρῶς ἱστορικὸν χαρακτῆρα καὶ ἐνδιατρίβουσα μᾶλλον περὶ τοὺς ἱστορικοὺς σταθμούς, μεγάλους καὶ μικρούς, τῶν ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας ἀγώνων τοῦ μεγάλου Πατρός, δὲν ὁμιλεῖ εἰδικῶς περὶ τοῦ ἀνὰ χεῖρας ζητήματος τῆς παρὰ τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ ὑπάρξεως ἀνθρωπίνης ψυχῆς, λέγεται ὅμως ἐν αὐτῇ, οὐχὶ ἅπαξ καὶ δίς, καὶ δὴ ὁσάκις ὁ λόγος περὶ τοῦ προσώπου καὶ τῶν φύσεων τοῦ Θεανθρώπου, ὅτι Οὗτος ἦτο τέλειος ἄνθρωπος, μὴ στερούμενός ποσῶς ὅλων ἐκείνων τῶν στοιχείων, ὅσα, προσιδιάζοντα τῷ ἀνθρώπῳ, ἀπετέλεσαν τὸ ἀντικείμενον τῆς σωτηριώδους ἐνεργείας τοῦ Κυρίου, χωρὶς ὅμως θεολογικῶς νὰ ἀναλύηται εὐρύτερον ἡ σκέψις τοῦ ἱεροῦ Πατρός, καὶ τοῦτο

(7) Συμπληρωματικῶς ἀναφέρομεν καὶ τὰς δύο σχετικὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου μελέτας τῶν PELL C. A., Die Lehre des heiligen Athanasius (1889), καὶ SRTATER H., Die Erlösungslehre des heiligen Athanasius (1894).

(8) ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ Μιχαήλ, Ὁ Μ. Ἀθανάσιος καὶ ἡ ἐποχὴ αὐτοῦ (Ἀθῆναι 1937).

(9) ΓΕΡΜΑΝΟΥ, Μητρ. Σάρδεων, Ἡ περὶ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ Διδασκαλία τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου, ἐν «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος» 32 (1933), σελ. 564)568 καὶ 33 (1934), σελ. 88)113, 272)291 καὶ 393)408.

λόγῳ τῆς ἱστορικῆς, ὡς εἴπομεν, φύσεως τῆς ἐργασίας τοῦ Σεβ. συγγραφέως (10).

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν δευτέραν ἐκ τῶν ὡς ἄνω μελετῶν, τὴν τοῦ ἀειμνήστου Σάρδεων Γερμανοῦ, αὕτη, εἰδικῶς ἀναφερομένη εἰς τὴν περὶ Λόγου διδασκαλίαν τοῦ ἀλεξανδρινοῦ Πατρός, ἀφιεροῖ ἀρκετὰς παραγράφους εἰς τὸ ὑπὸ μελέτην ζήτημα. Ὁ συγγραφεὺς ἐν ταύτῃ ἐκκινεῖ ἐκ τῆς ὀρθῆς ἀρχῆς, ὅτι διὰ τὸν Μ. Ἀθανάσιον τὸ ζήτημα τῶν δύο φύσεων τοῦ Θεανθρώπου δὲν ἠδύνατο νὰ τεθῇ ἄλλως εἰμὴ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς, ὅτι ὁ τέλειος καθ' ἑαυτὸν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦτο ἅμα καὶ τέλειος ἄνθρωπος, τῆς ἀνθρωπίνης Αὐτοῦ φύσεως οὔσης κατὰ πάντα ὁμοίας τῇ ἡμετέρᾳ, ὑποκειμένης μὲν πάσαις ταῖς ἀνθρωπίναις ἀσθενείαις καὶ ἀτελείαις καὶ αὐτῷ ἔτι τῷ θανάτῳ, ἀπηλλαγμένης δὲ μόνον τῆς πρὸς τὸ κακὸν ῥοπῆς καὶ κλίσεως. Τὴν τελειότητα ὅμως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἐμπεδουμένην διὰ πλείστων ἀθανασιανῶν κειμένων (11), ἀρνοῦνται, λέγει ὁ ἀείμνηστος συγγραφεύς, «ἔστιν ὅτε τὰ ἄλλοθι ἄλλως ὑπ' αὐτοῦ (τοῦ Μ. Ἀθανασίου) λεγόμενα καὶ μάλιστα ὡς ἀποκλείοντα τὸ ψυχικὸν μέρος αὐτῆς. Οὕτως ὑπάρχουσιν ἐκφράσεις, συνεχίζει λέγων ὁ συγγραφεύς, ἐν αἷς ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Χριστοῦ καλεῖται ἁπλῶς σ ά ρ ξ ἢ σ ῶ μ α, οὐχὶ δὲ σπανίως αἱ λέξεις αὗται χαρακτηρίζονται ὡς ο ἶ κ ο ς ἢ ν α ὸ ς ἢ ὄ ρ γ α ν ο ν ἢ ἔ ν δ υ μ α τοῦ Λόγου» (12).

Ὑπὸ τὰς ἐκφράσεις ταύτας ὁ Σάρδεων Γερμανὸς διαβλέπει τὴν ἀπὸ μέρους τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου ἄρνησιν τοῦ ψυχικοῦ ἐν τῷ Κυρίῳ στοιχείου, ἄρνησιν ὅμως τὴν ὁποίαν οὗτος δὲν χαρακτηρίζει ὡς ἀπόλυτον, ἀλλ' ὡς πολὺ σχετικήν, δεδομένου ὅτι ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς ὡς ἄνω ἐκφράσεις ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι τινὲς ἀθανασιαναὶ μαρτυρίαι, ἐν αἷς ἐμμεσώτερον ἴσως, ἀλλ' ἐξ ἴσου θετικῶς, κατὰ τὸν ἡμέτερον ἀείμνηστον συγγραφέα διδάσκεται ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀθανασίου ἡ ὕπαρξις ἀνθρωπίνης ψυχῆς παρὰ τῷ Κυρίῳ (13).

(10) ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ Μ., Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος καὶ ἡ ἐποχὴ αὐτοῦ (Ἀθῆναι 1937), σελ. 242 κ. ἑξ..

(11) ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Κατὰ Ἀρειανῶν, Α, 43, 44, 51—52. Γ, 32 καὶ 33. Περὶ ἐνανθρωπήσεως, 8, 9 καὶ 20. Περὶ ἀποφάσεων τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, 14. Εἰς τὰ χωρία ταῦτα θὰ ἐπανέλθωμεν ἐν τοῖς ἐφ' ἑξῆς.

(12) ΓΕΡΜΑΝΟΥ, Μητρ. Σάρδεων, Ἡ περὶ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ Διδασκαλία τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου, ἐν «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος» 33 (1934), σελ. 287. Πρβλ. καὶ τὰ ἃ παρέχει ἀθανασιανὰ κείμενα : Κατὰ Ἀρειανῶν, Β, 7, 46. Γ, 31, 34, 52, 53. Περὶ ἐνανθρωπήσεως, 18, 43, 44. Πρὸς Ἐπίκτητον, 2, 4, 10. Πρὸς Ἀδέλφιον, 4. Περὶ Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, 11, 26. Περὶ ἀποφάσεων τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, 14, 31.

(13) ΓΕΡΜΑΝΟΥ, Μητρ. Σάρδεων, ἔνθ. ἀνωτ., σελ. 288.

Κατὰ ταῦτα, ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἐν τῷ Κυρίῳ, ὁ ἀείμνηστος Σάρδεων Γερμανὸς διαβλέπει ὑπάρχουσαν ἀντίφασιν εἰς τὰ ἃ διακατέχομεν σήμερον στοιχεῖα ἐκ τῆς ἀθανασιανῆς φιλολογίας. Τὴν ἀντίφασιν ὅμως ταύτην δὲν προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσῃ ποσῶς ὁ ἀείμνηστος συγγραφεὺς οὔτε θεολογικῶς οὔτε — πολὺ ὀλιγώτερον — χρονολογικῶς, ὡς πράττουσιν οἱ προμνησθέντες ξένοι θεολόγοι, οἵτινες καὶ θεωροῦσι ταύτην αἰρομένην, ἐν τῇ εἰδικῇ ταύτῃ περιπτώσει τῆς Θεολογίας τοῦ Μ. Ἀθανασίου, διὰ τοῦ χρονολογικοῦ παράγοντος, ἀποδεικνύοντες, ὅτι νέαι μετὰ τὸ ἔτος 362 περὶ τὴν πίστιν πλάναι ἐδημιούργησαν τὴν ἀνάγκην νέας καὶ ὑπὸ πλατυτέραν μορφὴν διατυπώσεως τῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀντιλήψεως τοῦ ἱεροῦ ἀλεξανδρινοῦ Πατρός.

***

Πάντως, ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ἐξ ὅσων μέχρι τοῦδε ἐλέχθησαν, ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ ὅλον ζήτημα δὲν ἔχει λυθῇ ὁριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως ἐν τῇ συγχρόνῳ θεολογικῇ φιλολογίᾳ. Καὶ παρὰ τὸ ἀναμφίλεκτον δογματικὸν ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει τὸ ζήτημα καθ' ἑαυτό, εἶναι γεγονὸς ὅτι τοῦτο περιωρίσθη πάντοτε ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸ ἀσχοληθέντων εἰδικῶν καὶ ἄλλων, ἢ εἰς τὸ αὐστηρὸν πλαίσιον τῆς χρονολογικῆς καὶ φιλολογικῆς ἀναλύσεως τῶν ὑπαρχόντων περὶ τὸ ζήτημα ἀθανασιανῶν κειμένων, ἢ εἰς τὴν ἁπλῆν διαπίστωσιν καὶ θέσιν τοῦ ζητήματος, κατὰ τὸ γνωστὸν «ὁριζόντιον» σύστημα μελέτης ἐν τῇ Θεολογίᾳ, χωρὶς νὰ μελετηθῇ ἀρκούντως καὶ κατὰ τὴν ἀπαραίτητον εἰς πᾶσαν θεολογικὴν ἔρευναν «κάθετον» μέθοδον ἐξονυχίσεως καὶ ἐμβαθύνσεως τοῦ ὅλου θέματος. Δὲν ἐδόθη δηλονότι εἰς τὸ ζήτημα ἡ ἀπαραίτητος θεολογικὴ θεωρητικὴ προοπτική, ἡ τοποθετοῦσα αὐτὸ ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς θεολογικῆς συσχετίσεως πρὸς ἄλλας κεφαλαιώδεις τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἀληθείας καὶ δὴ πρὸς τὴν γενικὴν τῆς Ἐκκλησίας Χριστολογικὴν διδασκαλίαν, καὶ εἰδικώτερον πρὸς τὴν καθόλου περὶ ἀνθρώπου, περὶ σώματος καὶ ψυχῆς καὶ περὶ θανάτου διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ πρὸς τὴν ἀπέναντι τούτων θέσιν τοῦ μυστηρίου τῆς Ὑποστατικῆς Ἑνώσεως, ἀληθείας, πάσας ταύτας, πρὸς ἃς στενῶς συνδέεται ἡ περὶ ἀνθρωπίνης ἐν τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ ψυχῆς πραγματικότης.

Κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, τὸ ὅλον ζήτημα τίθεται ὑπὸ μίαν διπλῆν προοπτικήν, τὴν ἑξῆς : α) Δύναται κατ' ἀρχὴν νὰ θεωρηθῇ, ὅτι ὁ Κύριος ἐνανθρωπήσας ἐνεδύθη μόνον τὴν περὶ ἧς γενικῶς ἡ Ἁγία Γραφὴ ὁμιλεῖ «σάρκα» ἄνευ ψυχῆς ; β) Ἐὰν μὴ ὁ Κύριος ἐκέκτητο ἀνθρωπίνην ψυχήν, πῶς νοεῖται ὁ θάνατος Αὐτοῦ, γνωστοῦ ὄντος ὅτι θάνατος δὲν εἶναι ἄλλο τί εἰμὴ χωρισμὸς τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος ;

Ἐξεταστέον λοιπὸν τί διδάσκει ἐπὶ τῶν δύο τούτων κατόψεων τοῦ

ὅλου ζητήματος ὁ Μέγας Ἀθανάσιος ; Ὑπάρχει βεβαίως πλῆθος ἀθανασιανῶν κειμένων, ἅτινα καὶ θὰ ἀναλύσωμεν ἐν τοῖς κατωτέρω. Πρὶν ὅμως εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἐπὶ μέρους τούτων μαρτυριῶν, ἂς ἴδωμεν δι' ὀλίγων ποία ἡ γενικῶς ἐν τῇ Θεολογίᾳ ἀντίληψις καὶ προβληματολογία τῶν δύο τούτων θέσεων.

*
* *

Γνωστὸν ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή, ὁμιλοῦσα περὶ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, χρησιμοποιεῖ συνηθέστερον τὴν γενικὴν ἔκφρασιν: «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο» (Ἰωάν. 1, 15) καὶ τὰς ταύτῃ παρεμφερεῖς καὶ ἀναλόγους, εἰς τρόπον ὥστε ἀπὸ βιβλικῆς ἀπόψεωες τὸ ὅλον ζήτημα τῆς ἐνανθρωπήσεως νὰ περιστρέφηται περὶ μίαν ὁρολογίαν, ἔχουσαν ὡς ἄξονα αὐτῆς τὴν συστοιχίαν «Λόγος—σὰρξ» (14) καὶ «Χριστὸς —σῶμα» (15), οὐχὶ δὲ τὴν ἑτέραν συστοιχίαν «Λόγος—ἄνθρωπος», ἢ καὶ τὸν συνηθέστερον θεολογικὸν ὅρον «Ἐνανθρώπησις», τὸν γενικευθέντα ἐν τῇ Θεολογίᾳ ἀργότερον καὶ σὺν τῇ καθόλου ἐξελίξει τῆς θεολογικῆς φρασεολογίας καὶ ὁρολογίας.

Τούτων οὕτως ἐχόντων καὶ τῆς ὅλης θεολογικῆς ἀπὸ βιβλικῆς ἀπόψεως βαρύτητος τιθεμένης ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς λέξεως «σάρξ», γεννᾶται ἡ ἀπορία : ὑπὸ τὴν «σάρκα» νοητέα ἀναγκαστικῶς καὶ ἡ ψυχή, ἢ ἀντιθέτως ἀποκλειστέα ἡ δευτέρα, ἅτε τῆς ζωοποιήσεως τῆς σαρκὸς ἐν τῇ Ὑποστατικῇ Ἑνώσει δυναμένης νὰ γένηται οὐχὶ ἐμμέσως διὰ τῆς «ψυχῆς», ἀλλὰ ἀμέσως δι' αὐτοῦ τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν τῇ σαρκὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ ;

Καὶ ὅτι μὲν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ προσλαβόμενος, κατὰ τὴν προαιωνίαν Βουλὴν τοῦ Θεοῦ, ἑκουσίως καὶ αὐτογνωμόνως τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν (16), ὁ καταστήσας ταύτην ὄργανον καὶ κατοικητήριον τῆς Θείας Ὑποστάσεως, θέμενος αὐτὴν καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτῆς ὡς σκοπὸν τῆς Ἑαυτοῦ ἐνανθρωπήσεως, τοῦτο δὲν τίθεταί ποσῶς ἐν ἀμφιβόλῳ. Οὐχ' ἧττον ὅμως δὲν δύναται νὰ ἀγνοηθῇ καὶ ἡ ἑτέρα θεολογικὴ πραγματικότης, καθ' ἣν ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐνεδύθη οὐχὶ μίαν ἄ ζ ω ο ν σ ά ρ κ α, νεκρὰν καθ' ἑαυτήν, χρῄζουσαν ζωοποιήσεως ἔξωθεν κλπ., ἀλλ' ἀντιθέτως ἐνεδύθη σ ά ρ κ α ἐ μ ψ υ χ ω μ έ ν η ν εἰς τ έ λ ε ι ο ν ἄν-

(14) Πρβλ Ἰωάν. 1, 14. Ρωμ. 1, 3. Ἑβρ. 2, 14 κ. ἄλλ..

(15) Πρβλ. Ἰωάν. 19, 38. Ματθ. 27, 59. Ρωμ. 7, 4. Ἑβρ. 10, 10. Α' Πέτρ. 2, 24.

(16) «Ὅς... ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν ἑαυτόν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ....» (Φιλιππ. 2, 7—8).

θ ρ ω π ο ν, εἰς τελείαν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἥτις καὶ ὡς τοιαύτη ἀκριβῶς, ὡς πλήρης καὶ τελεία ἀνθρωπίνη φύσις, ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς ἀπηρτισμένη, ἦτο ἡ μόνη τῷ Λόγῳ τοῦ Θεοῦ ἁρμόζουσα, ἡ μόνη δυναμένη νὰ προσιδιάσῃ Αὐτῷ, καὶ ἡ ὁποία προσέτι ἠδύνατο νὰ εἶναι ἡ μόνη ἀντιπροσωπευτικὴ τῆς χρῃζούσης ἀμέσου σωτηρίας ἀνθρωπίνης φύσεως.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀπηρτισμένῃ ἀνθρωπίνῃ φύσει ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἦτο φύσει καὶ θέσει ἡ πρώτη καὶ κυρία πηγὴ ζωῆς τῆς «σαρκός», ἅτε τοῦ Λόγου ὄντος καθ' Ἑαυτὸν ἡ «Ζωή», ἡ κατ' ἐξοχὴν Ζωή, ἡ αὐτοζωὴ μὲν δι' Ἑαυτὸν (17), ἡ πηγὴ δὲ πάσης ζωῆς διὰ τὰ ἐκτὸς Αὐτοῦ ὑπάρχοντα (18), ἐν τῷ γεγονότι ὅμως τούτῳ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἀσφαλῶς ἡ ἣν ἐνεδύθη ὁ Κύριος «σὰρξ» δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι ἐστερημένη ψυχῆς καὶ ἄρα νεκρὰ καθ' ἑαυτήν, διότι ὡς τοιαύτη θὰ ἦτο τελείως ἀνοίκειος καὶ ἀκατάλληλος τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ προσέτι οὐδὲ ἠδύνατο τὴν σάρκα μόνην ἐκ τοῦ ὅλου ἀνθρώπου νὰ ἀναλάβῃ καὶ ἐνδυθῇ ὁ Κύριος, τοῦτο μὲν διότι δὲν θὰ ἦτο ὁ ὅλος ἄνθρωπος, αὐτὸς ἀκριβῶς τὸν ὁποῖον ὤφειλε νὰ ἐνδυθῇ ὁ Κύριος, ἵνα σώσῃ αὐτόν, ἀλλὰ τὸ ἕτερον μόνον τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὸν στοιχείων, τοῦτο δὲ διότι τὸ ὁ κατ' ἐξοχὴν ἔπεσεν ἐν τῇ προπατορικῇ πτώσει ἀνθρώπινον στοιχεῖον, ἡ ψυχή, θὰ ἔμενε πάντη ἀμέτοχος τῆς διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως προσγενομένης σωτηρίας, τῆς σαρκὸς μόνης — ἀκολουθησάσης, ὡς γνωστόν, τὴν ψυχὴν ἐν τῇ πτώσει αὐτῆς καὶ ἀποβάσης ὀργάνου τῆς ἁμαρτίας οὐχὶ δὲ αἰτίας αὐτῆς — τῆς σαρκός, λέγω, μόνης καρπουμένης τὰς σωτηριώδεις ἀκολουθίας τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἐφ' ὅσον αὐτὴ μόνη θὰ ηὐμοίρει νὰ ἴδῃ ἑαυτὴν μονομερῶς ἀναλαμβανομένην ὑπὸ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου.

Πάντα ταῦτα εἶναι ὡς τόσαι θεολογικαὶ ἀσυνέπειαι, εἰς ἃς ἄγει ἡ πρώτη ἐκ τῶν δύο ἀνωτέρω θέσεων. Εἶναι θεολογικῶς καὶ λογικῶς πάντη ἀστήρικτος ἡ ἀντίληψις καθ' ἑαυτήν, ὅτι ὁ Κύριος ἐνεδύθη μόνον «σάρκα» ἄψυχον, οὐχὶ δὲ σάρκα καὶ ψυχήν, ἤτοι τὸν ὅλον ἀπηρτισμένον ἄνθρωπον. Δὲν ἠδύνατο δὲ ποσῶς, ὡς θὰ ἴδωμεν καὶ ἐν τοῖς ἐφ' ἑξῆς, νὰ διδάξῃ τοιοῦτόν τι ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, ὅπερ θὰ ἀπεδείκνυεν αὐτὸν ἀ ρ ε ι α ν ί ζ ο ν τ α ἅμα καὶ ἀ π ο λ λ ι ν α ρ ί ζ ο ν τ α. Καὶ ἀρειανίζοντα μὲν διότι ἡ ἀντίληψις, ὅτι ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει τοῦ Λόγου ἔχομεν ὡς ἀναλαμβανόμενον στοιχεῖον τὴν σάρκα μόνον, θὰ ἐνίσχυε τὰς γνωστὰς πλάνας τοῦ Ἀρείου περὶ «Λόγου κτίσματος» καὶ περὶ «οὐσίας» τοῦ Υἱοῦ ἐλάσσονος τῆς τοῦ ἀγεννήτου Θεοῦ καὶ Πατρός. Ἀπολλιναρίζοντα δὲ διό-

(17) Πρβλ. Ἰωάν. 1, 4. 5, 26. 6, 63 κλπ. Α΄ Ἰωάν. 5, 11 κ. ἄλλ..
(18) Πρβλ. Ἰωάν. 5, 40. 6, 33. 10, 10, 28. 17, 2. Πραξ. 3, 15. Ρωμ. 6, 23. Α΄ Ἰωάν. 5, 16 κ. ἄλλ.

τι ἡ τοιαύτη διδασκαλία δὲν θὰ διέφερε ποσῶς τῆς πλάνης τοῦ Ἀπολλιναρίου περὶ «Θεοῦ ἐνσάρκου», ἐν τῷ ὁποίῳ πᾶν τὸ μὴ σαρκικὸν ἀναπληροῦται, ἐν πνεύματι αὐτὸ τοῦτο μονοφυσιτικῷ, ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου.

Τραγικώτεραι εἶναι αἱ Θεολογικαὶ ἀσυνέπειαι, εἰς ἃς ἄγει ἡ δευτέρα θέσις. Τὴν ἁπλῆν ἐρώτησιν «πῶς νοητέος ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου, ἐὰν μὴ Οὗτος ἐκέκτητο ψυχήν;» ἀκολουθεῖ σειρὰ ὅλη ἀποριῶν. Καὶ δὴ α) Πῶς νοεῖται «θάνατος» καθ' ἑαυτὸν ἐν τῷ Κυρίῳ, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε ψυχὴ ἐν Αὐτῷ, δεδομένου ὅτι ἐκεῖ μόνον ὑπάρχει θάνατος ἔνθα χωρίζεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ σώματος, ἐν ᾧ αὕτη ἐνοικεῖ ; β) Ἐὰν δὲν εἶχεν ὁ Κύριος ψυχήν, τί ἐχωρίσθη ἐν τῷ ἱστορικῶς καὶ φυσικῶς μεμαρτυρημένῳ θανάτῳ τοῦ Κυρίου ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ τεταμένου σώματος Αὐτοῦ ; Μήπως ὁ «Λόγος» ἀπὸ τῆς σαρκός ; Ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει ἔπαυσεν ὑφισταμένη ἡ Ὑποστατικὴ Ἕνωσις, ἥτις ἐν τούτοις ἀπετέλεσε τὴν βάσιν καὶ προϋπόθεσιν καὶ ὅλων τῶν λοιπῶν μετὰ θάνατον λαμπρῶν ἐκδηλώσεων τοῦ δοξασθέντος ἐν τῇ Ἀναστάσει Θεανθρώπου Ἰησοῦ. γ) Τοῦ θανάτου μὴ δυναμένου νὰ νοηθῇ ἄλλως εἰμὴ μόνον ὡς χωρισμοῦ τοῦ σώματος ἀπὸ τοῦ ζωοποιοῦντος αὐτὸ στοιχείου, ποῖον τὸ στοιχεῖον τοῦτο καθ' ἑαυτό ; Μήπως ὁ Λόγος μόνος ; Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ Κυρίου ἔχομεν ἕνα πλήρη Δοκητισμόν, μένει δὲ τελείως ἀνεξήγητον τί «παραδίδει» εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ Σταυροῦ Αὐτοῦ, ὅταν ἀναφωνεῖ τὸ «εἰς χεῖράς Σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου» (Λουκ. 23, 46). Ἢ μήπως ὁ Λόγος καὶ ἡ ψυχὴ ἐν ταὐτῷ ; Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἤδη ἀνομολογεῖται ἡ ὕπαρξις ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἐν τῷ Ἰησοῦ.

Ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ Κυρίου ἐχωρίσθη ἀπὸ τοῦ σώματος Αὐτοῦ τὸ ζωοποιοῦν πᾶν ἀνθρώπινον σῶμα στοιχεῖον, ἤτοι ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή. Αὕτη χωρισθεῖσα ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐπέφερε τὸν φυσικὸν θάνατον τοῦ Κυρίου, ὁ δὲ Λόγος καθ' Ἑαυτόν, καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου, ἦτο ὁ ρυθμίζων θεανδρικῶς τὰ κατὰ τὴν Ὑποστατικὴν Ἕνωσιν, μείνασαν ἀδιάλυτον καὶ ἐν τῷ θανάτῳ. Αὐτὸς δὲ ὁ Λόγος, ἀνεπηρέαστος διαμείνας ἀπὸ τὸ μυστήριον τοῦ Θανάτου, καθ' ἣν στιγμὴν τὸ σῶμα ἔκειτο ἐν τῷ τάφῳ, κατῆλθεν εἰς Ἅδου καὶ ἐκήρυξε καὶ τοῖς ἐκεῖ, κατὰ τὴν ρητὴν μαρτυρίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, διδασκούσης διὰ τοῦ Πέτρου, ὅτι «Χριστὸς ἅπαξ περὶ ἁμαρτιῶν ἔπαθε...... θανατωθεὶς μὲν σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ τῷ πνεύματι, ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι παρευρεθεὶς ἐκήρυξεν....» (Α' Πέτρ. 3, 19).

Ἀλλ' ἤδη ἂς ἀφήσωμεν τὸν λόγον εἰς τὰ ὑπάρχοντα ἐπὶ τοῦ θέματος ἀθανασιανὰ κείμενα.

Δ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
Καθηγητὴς τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης.

(Συνεχίζεται)

ΧΡΥΣΟΥΝ ΙΩΒΗΛΑΙΟΝ ΤΟΥ ΜΑΚ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ Κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΕΝ ΔΑΜΑΣΚΩ ἀπὸ τῆς 3ης μέχρι τῆς 5ης Ἰουλίου ἑωρτάσθη τὸ χρυσοῦν Ἰωβηλαῖον τῶν πεντήκοντα ἐτῶν τῆς ἀρχιερατικῆς καὶ πατριαρχικῆς διακονίας τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἀντιοχείας Κυρίου Ἀλεξάνδρου τοῦ Γ΄, εἰς ὃ προσεκλήθη εἰς συμμετοχὴν καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτο ὡρίσθη συνοδικῶς Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν Χαλκηδόνος κ. Θωμᾶ, Πριγκηποννήσων κ. Δωροθέου καὶ Εἰρηνουπόλεως κ. Κωνσταντίνου.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀνεχώρησε σιδηροδρομικῶς τὴν Πέμπτην 1ην Ἰουλίου πρωΐ, τὸ δὲ Σάββατον πρωΐ ἔφθασεν εἰς Χαλέπιον,ὅπου τὴν ὑπεδέχθη ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἐπιφανείας κ. Ἰγνάτιος, ὅστις μέχρι τῆς Παρασκευῆς, 9ης Ἰουλίου, ὅτε καὶ τὴν προέπεμψεν εἰς τὸ ἀεροδρόμιον Βηρυττοῦ, ἐπιστρέφουσαν ἀεροπορικῶς, παρέμεινε καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐν Συρίᾳ καὶ Λιβάνῳ ἐπὶ 7ήμερον παραμονῆς αὐτῆς πλησίον αὐτῆς, ὡς ξεναγὸς ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας καὶ φίλος πολύτιμος. Εἰς τὴν Δαμασκόν, ἔξω τῆς Πόλεως, ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ εἰς αὐτὴν τὴν προϋπήντησεν ὁ Κλῆρος καὶ αἱ Κοινοτικαὶ Ἀρχαὶ αὐτῆς, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Βόστρων κ. Ἀθανάσιον καὶ τὸν Θεοφιλέστατον Πατριαρχικὸν Ἐπίτροπον καὶ Πρωτοσύγκελλον Ἐπίσκοπον Ἐδέσσης κ. Μελέτιον. Ἀπὸ ὅπου διήρχετο ἡ Ἐπιτροπὴ ἐσύριζον τὰ αὐτοκίνητα τῆς πόλεως τιμητικῶς.

Ἡ Ἐπιτροπὴ παρέστη καὶ μετέσχεν εἰς ὅλας τὰς τελετὰς τοῦ τριημέρου Ἑορτασμοῦ.

Οἱ Ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν ἦσαν :

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ :

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σεβαστείας κ. Ἀθηναγόρας,
Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Τιβεριάδος κ. Βενέδικτος,
Ὁ Πανοσιολογιώτατος Γέρων Σκευοφύλαξ κ. Κυριακός,
Ὁ Γραμματεὺς κ. Γεώργιος Σαΐδ.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΡΩΣΣΙΑΣ :

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μὶνσκ κ. Πιτιρίμ,
Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ὀδησσοῦ καὶ Βοροσιλόγκραδ κ. Νήκων,
Ὁ Ἐπίσκοπος Κισνοβίου κ. Νεκτάριος,

Ὁ Καθηγητὴς κ. Βλαδίμηρος Ταλιζίν.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ :

Ὁ Μητροπολίτης Μολδαβίας κ. Σεβαστιανός,
Ὁ Ἐπίσκοπος Ρόμαν κ. Θεόφιλος.
Ὁ Βικάριος τοῦ Πατριαρχείου Πατὴρ κ. Ἀλέξανδρος.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΥΠΡΟΥ :

Ὁ Μητροπολίτης Κιτίου κ. Ἄνθιμος,
Ὁ Ἐπίσκοπος Σαλαμῖνος κ. Γεννάδιος,
Ὁ κ. Κωνσταντῖνος Μυριανθόπουλος,
Ὁ κ. Νικόλαος Κρανιδιώτης,
Ὁ κ. Ματθαῖος Κωνσταντινίδης.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ :

Ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμων,
Ὁ Μητροπολίτης Μεσσηνίας κ. Χρυσόστομος,
Ὁ Ἀρχιμανδρίτης κ. Φρομέντιος.

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΟΡΟΥΣ ΣΙΝΑ :

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σιναίου κ. Πορφύριος,
Ὁ Ἀρχιμανδρίτης κ. Ἰωακείμ,
Ὁ Ἀρχιμανδρίτης κ. Γρηγόριος.

Η ΑΓΓΛΙΚΑΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ :

Ὁ Ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων κ. Steward.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ :

Ὁ Πρύτανις κ. Ἀπόστολος Δασκαλάκης, Καθηγητής.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ :

Ὁ Μητροπολίτης Νουβίας κ. Ἄνθιμος, Καθηγητής,
Ὁ Ἀρχιμανδρίτης κ. Παρθένιος Πολάκης, Καθηγητής.

Ὁ ἑορτασμὸς ἀπετελέσθη :

α΄.) Ἐκ τοῦ Ἑσπερινοῦ τοῦ Σαββάτου ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Καθεδρικῷ Ναῷ χοροστατησάσης τῆς Αὐτοῦ Μακαριότητος ἐν μέσῳ τῶν Ἀντιπροσώπων τῶν Ἐκκλησιῶν, Κοινοτικῶν Ἀντιπροσωπειῶν καὶ πλήθους Λαοῦ.

β΄.) Ἐκ τῆς Λειτουργίας τῆς Κυριακῆς (2 Ἰουλίου). Ἐλειτούργησεν ἡ Αὐτοῦ Μακαριότης μετὰ τῶν Προέδρων τῶν Ἀντιπροσωπειῶν τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν κατὰ σειρὰν Συνταγματίου καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς Μητροπολίτου Τριπόλεως κ. Θεοδοσίου.

Εἰς τὴν Λειτουργίαν παρέστησαν ὁ Πρόεδρος τῆς Συριακῆς Δημοκρατίας κ. Χάσεμ - ἐλ - Ἀτάση, ὁ Πρόεδρος τῆς Συριακῆς Κυβερνήσεως Σαῒτ βέη - ἐλ - Γκάζζη, πάντες οἱ Ἀντιπρόσωποι τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τῶν Πανεπιστημίων, διαφόρων ξένων Ἐκκλησιῶν πολλῶν Κοινοτήτων τοῦ Κλίματος,, καὶ συρροὴ πολλοῦ πλήθους. Χορῳδία μικτὴ ἐκ θηλέων καὶ ἀρρένων ἔψαλεν ὑπὸ τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Πρωτοψάλτου τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ κ. Ἡλία Συμεωνίδου.

γ΄.) Ἐκ τοῦ ἐπισήμου Γεύματος τὴν μεσημβρίαν τῆς Κυριακῆς, ὅπου παρεκάθησαν ὁ Ἐξοχώτατος Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, πάντες οἱ Ἀντιπρόσωποι τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ Πανεπιστημίων, ξένων Ἐκκλησιῶν, ἀντιπρόσωποι διαφόρων Κοινοτήτων καὶ ἔγκριτα πρόσωπα.

δ΄.) Ἐκ τῆς λιτανείας γενομένης κατὰ τὸ δειλινὸν τῆς Κυριακῆς ἀπὸ τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ ἕως τοῦ Ἱ. Ναοῦ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, κειμένου εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἐν συνοικίᾳ, κατοικουμένῃ κυρίως ὑπὸ Ὀρθοδόξων, ἐν πεζοπορείᾳ τῶν πάντων, Διακόνων, Ἱερέων, Ἀρχιερέων καὶ κόσμου πολλοῦ, μόνου τοῦ Πατριάρχου ἐποχουμένου αὐτοκινήτου καὶ ἔχοντος παρ' Ἑαυτῷ τὸν Μητροπολίτην Χαλκηδόνος κ. Θωμᾶν. Ἔκαμαν βαθεῖαν αἴσθησιν εἰς τοὺς πάντας ἡ μεγάλη κοσμοσυρροή, οἱ ἀλαλαγμοί, αἱ διάφοροι κατὰ τὴν λιτανείαν ἐπιδείξεις, τὰ ἄνθη καὶ τὰ ἀρώματα, τὰ ἐκ τῶν οἰκιῶν κατὰ τὴν πορείαν ραινόμενα.

ε΄.) Τὸ ἑσπέρας τῆς Κυριακῆς εἰς τὴν μεγάλην αὐλὴν τῆς παρὰ τὸ Πατριαρχεῖον Κοινοτικῆς Σχολῆς διεξήχθη ὑπὸ νύκτα ἡ τελετὴ τῆς ἀκροάσεως τῶν προσφωνήσεων τῶν Ἀντιπροσωπειῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν Πανεπιστημίων καὶ τῶν διαφόρων Κοινοτήτων, καὶ τῆς ἐπιδόσεως τῶν δώρων. Ἐκ μέρους τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ὡμίλησεν ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Χαλκηδόνος κ. Θωμᾶς, ἐκ προσώπου δὲ τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Πριγκηποννήσων κ. Δωρόθεος. Τὸ προσκομισθὲν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας δῶρον χρυσοκέντητος Ἐπιτάφιος ἤρεσε τὰ μάλιστα εἴς τε τὴν Αὐτοῦ Μακαριότητα καὶ τὴν Ἱεραρχίαν τοῦ Ἀντιοχικοῦ Θρόνου.

ς΄.) Τὴν πρωΐαν τῆς Δευτέρας, ὥραν 10ην, εἰς τὰ Ἀνάκτορα, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, ἐνώπιον τῶν Ἱεραρχῶν τοῦ Θρόνου καὶ τῶν Ἀντιπροσώπων τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἀπένειμεν εἰς τὴν Αὐτοῦ Μακαριότητα τὸ μεγαλύτερον παράσημον τοῦ Κράτους, καὶ ἐδεξιώθη τοὺς προσελθόντας.

ζ΄.) Ἠκολούθησεν ἡ ἐπίσκεψις τῶν δύο ὡραιοτάτων Μονῶν τῆς Ἁγίας Θέκλης τῆς Μαλούλας καὶ τῆς Παναγίας τῆς Σεδνάγιας, εἰς 1400

Ἡ Α. Θ. Μακαριότης ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας
Κύριος ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ὁ Γ΄.

καὶ 1500 μέτρα ὕψους ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Εἰς τὴν τελευταίαν δὲ Μονὴν παρετέθη γεῦμα, εἰς ὃ παρεκάθησε καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως. Εἰς τὸ τέλος τοῦ γεύματος ἡ Αὐτοῦ Μακαριότης διένειμεν εἰς τοὺς προσκεκλημένους ἀναμνηστικὸν μετάλλιον τοῦ Ἰωβηλαίου, ἐκήρυξε τὸ τέλος τῶν ἑορτῶν, καὶ ηὐχαρίστησε τοὺς πάντας.

Καὶ οὕτω ἔληξαν αἱ ὅλαι τελεταὶ τοῦ χρυσοῦ Ἰωβηλαίου τῆς Αὐτοῦ Μακαριότητος, διεξαχθεῖσαι ἐν ἐπιβλητικότητι καὶ μεγαλοπρεπείᾳ ἀσυνήθει, ἐν ἀφάτῳ ἀγαλλιάσει καὶ οἰκοδομῇ τοῦ εὐλαβοῦς Ὀρθοδόξου λαοῦ τοῦ Κλίματος τῆς Ἀντιοχείας, καὶ ἐν βαθείᾳ ἱκανοποιήσει πάντων τῶν προσκεκλημένων καὶ μετασχόντων εἰς αὐτὰς Ἀντιπροσώπων. Ἡ Αὐτοῦ Μακαριότης ἀνέθηκεν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν νὰ ἐκφράσῃ εἰς τὴν Αὐτοῦ Θειοτάτην Παναγιότητα καὶ τὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον τὰς θερμὰς Αὐτῆς καὶ τῆς Ἐκκλησίας Αὐτῆς εὐχαριστίας.

Τὴν Δευτέραν ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπεσκέφθη εἰς τὴν Τουρκικὴν Πρεσβείαν τὸν Ἐπιτετραμμένον Εὐγενέστατον κ. Ἰσμαὴλ Σουϊσάλ, εὐχαριστηθέντα τὰ μάλιστα. Ἡ Ἐπιτροπὴ δὲ ἔμεινε καὶ τὴν Τρίτην (6ην Ἰουλίου), καὶ τὸ ἑσπέρας αὐτῆς μετέβη εἰς τὴν Βηρυττόν, ὅπου ἐκάθησε μέχρι τῆς Παρασκευῆς, τυχοῦσα ἐξαιρετικῆς φιλοξενείας ἐκ μέρους τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Βηρυττοῦ κ. Ἠλία Σαλίμπυ.

Εἰς τὴν Βηρυττὸν ἐπεσκέφθη τὸν Ἐξοχώτατον Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας τοῦ Λιβάνου κ. Kamil Chamoun, γενομένη τιμητικώτατα δεκτή. Ἐπίσης ἐπεσκέφθη τὴν Τουρκικὴν Πρεσβείαν καὶ τὸν Ἕλληνα Πρεσβευτὴν κ. Γ. Σεφεριάδην.

ΑΙ ΕΠΑΡΧΙΑΙ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΕΠΑΡΧΙΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΥΡΙΑΝ :

1.— Δαμασκός, Ἀντιόχεια, ἡ περιοχὴ καί τινες ἄλλαι περιφέρειαι, σχηματίζουν τὴν Ἐπαρχίαν τοῦ Πατριάρχου, μὲ ἕδραν τὴν Δαμασκόν.
2.— Χορὰν καὶ Δζεμπὲλ Δροὺζ (Βόστρων), μὲ ἕδραν τὴν Σουέϊδα.
3.— Χὸμς (Ἔμεσσα), μὲ ἕδραν τὴν Χόμς.
4.— Χάμα (Ἐπιφάνεια), μὲ ἕδραν τὴν Χάμα.
5.— Χαλεπίου, μὲ ἕδραν τὸ Χαλέπιον.
6.— Λατταχίας (Λαοδίκεια), μὲ ἕδραν τὴν Λαττάκια.

ΕΠΑΡΧΙΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΛΙΒΑΝΟΝ :

1.— Τριπόλεως, μὲ ἕδραν τὴν Τρίπολιν.
2.— Βηρυττοῦ (μὲ τὸ χωρίον Σοὺκ ἐλ Γκάρμπ), μὲ ἕδραν τὴν Βηρυττόν.
3.— Μπαλμπὲκ καὶ Ζάχλης (Ἡλιούπολις), μὲ ἕδραν τὴν Ζάχλε.
4.— Ἀκκὰρ (Ἀρκαδίας), μὲ ἕδραν τὴν Χάλμπα.

5.— Λιβάνου, μὲ ἕδραν τὴν Χαντέθ, (πλησίον τῆς Βηρυττοῦ).
6.— Τύρου καὶ Σιδῶνος, μὲ ἕδραν τὴν Μαρζαγιούν.

ΕΠΑΡΧΙΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑΝ :
1.— Ταρσός, Ἄδανα, Μερσίνη (χηρεύει ἀπὸ τὸ 1905).
2.— Διαρβεκίρη καὶ Μεσοποταμία (Ἀμίδης), χηρεύει ἀπὸ τὸ 1914).
3.— Ἐρζεροὺμ (χηρεύει ἀπὸ τὸ 1905).

Ἡ Ἀντιόχεια ὑπάγεται εἰς τὴν Δαμασκόν, καὶ ἡ Ἀλεξανδρέττα εἰς τὸ Χαλέπιον.

ΕΠΑΡΧΙΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΙΡΑΚ :
1.— Βαγδάτης καὶ Μεσοποταμίας, μὲ ἕδραν τὴν Βαγδάτην.

Η ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΧΑΛΚΗΔΟΝΟΣ

Μακαριώτατε,

Ἐπὶ τῇ σημερινῇ εὐσήμῳ εὐκαιρίᾳ τοῦ Ἰωβηλαίου τῆς ἀρχιερατικῆς καὶ πατριαρχικῆς διακονίας τῆς Ὑμετέρας Γερασμίας Μακαριότητος ἐν τῇ παλαιφάτῳ ταύτῃ Ἐκκλησίᾳ τῶν Πρωτοκορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, ἐγὼ καὶ οἱ μετ' ἐμοῦ ἅγιοι ἀδελφοί, κομίζομεν Ὑμῖν καὶ τῇ πρεσβυγενεῖ Ἐκκλησίᾳ τῶν Ἀντιοχέων τὰς συγχαρητηρίους προσαγορεύσεις, τοὺς ἀδελφικοὺς ἀσπασμοὺς καὶ τὴν ἔκφρασιν τῶν καλλιτέρων αἰσθημάτων καὶ εὐχῶν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Προκαθημένου αὐτῆς, Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Ἀθηναγόρου τοῦ Α΄. Ἔμπλεοι ἀπὸ αἰσθήματα ἀγάπης καὶ χαρᾶς ἐπὶ τῇ χαρμοσύνῳ τῆς σήμερον ἐπετείῳ, ἀπευθύνομεν Ὑμῖν, Μακαριώτατε, εἰλικρινῆ τὰ συγχαρητήρια τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, καὶ θεωροῦμεν εὔκαιρον τὴν στιγμὴν ὅπως διατρανώσωμεν τὰ διακατέχοντα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, τὸν Προκαθήμενον αὐτῆς καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς αἰσθήματα ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ μεμαρτυρημένης εἰρήνης ἐν Χριστῷ.

Ἐπιτραπείτω ἡμῖν, Μακαριώτατε, ὅπως κατὰ τὴν εὔσημον ταύτην στιγμήν, πρὸς τοῖς συγχαρητηρίοις καὶ τοῖς ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αἰσθήμασιν, ὑπογραμμίσωμεν ἐν ὀλίγοις καὶ τὴν μακρὰν ἐκείνην σειρὰν τῶν γεγονότων καὶ συνθηκῶν, εὐτυχῶν καὶ δυστυχῶν κατὰ καιρούς, ὅσα ἐπαγίωσαν καὶ ἐσφυρηλάτησαν τοὺς μέχρι σήμερον ἀπαραχαράκτους δεσμοὺς φιλίας, ἀγάπης καὶ συνεργασίας οἱ ὁποῖοι ἑνοῦσι σήμερον τὰς δύο ἱστορικὰς ἡμῶν Ἐκκλησίας.

Ἀντίδοσις ἀγαθῶν σχέσεων καὶ ἀμοιβαίας ἀγάπης, συνερ-

γασίας καὶ ἀλληλοστηρίξεως ὑπῆρξε, Μακαριώτατε, ἡ μακρὰ ἱστορία τῶν σχέσεων τῶν δύο παλαιφάτων τούτων θρόνων τῆς Ἀνατολῆς. Μικρὰ ἐπισκοπὴ τοῦ θέματος τῆς Θράκης ἡ Ἐκκλησία τῆς πόλεως τοῦ Βυζαντίου, κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας τῆς παλαιοχριστιανικῆς ἐποχῆς, ἔστρεφε εὐλαβῆ τὰ βλέμματα αὐτῆς πρὸς τὴν ἁγιωτάτην Ἐκκλησίαν τῆς Καθέδρας τῶν Πρωτοκορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, λέγω, τῆς Ἀντιοχείας, τὴν ὁποίαν εἶχον τιμήσῃ ἤδη διὰ τῆς ἁγιότητος καὶ τοῦ ἀμωμήτου μαρτυρικοῦ αἵματός των εἷς Ἰγνάτιος, εἷς Βαβύλας, εἷς Λουκιανὸς καὶ τόσοι ἄλλοι ἥρωες τῆς πίστεως ἡμῶν.

Ὅτε ἀργότερον αἱ βουλαὶ τοῦ Θεοῦ ἤγαγον τὴν Ἐκκλησίαν Βυζαντίου εἰς περιωπὴν πρωτοθρόνου Θρόνου ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ νεοπαγοῦς Χριστιανικοῦ Κράτους τῆς Ἀνατολῆς, ὡς πρὸς ἀδελφὴν πρεσβυγενῆ ἔστρεψε τὰ βλέμματα αὐτῆς ἵνα δανεισθῇ ὅ,τι ἔλειπεν αὐτῇ φύσει καὶ θέσει, ἀπὸ τοῦ ἐμψύχου ὑλικοῦ ἐκκλησιαστικῶν παραγόντων καὶ φυσιογνωμιῶν μέχρι καὶ τοῦ λειτουργικοῦ ρυθμοῦ καὶ τύπου ἢ καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν παραδεδομένων κειμένων τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Δὲν εἶναι τυχαῖον, ἐπὶ παραδείγματι, τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία εἶδεν ἑαυτὴν τιμωμένην διὰ τῆς Προεδρείας τοῦ ἐν ἁγίοις Πατριάρχου Ἀντιοχείας Μελετίου ἐν τῇ Δευτέρᾳ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ, καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι μετ' ὀλίγα ἔτη ἔφερεν ἐπὶ τοῦ Θρόνου τῆς Βασιλευούσης τὸν Ἀντιοχέα πρεσβύτερον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπανελάμβανε καὶ μετὰ τρεῖς δεκαετηρίδας διὰ τὸν καὶ αὖθις Ἀντιοχέα πρεσβύτερον, τὸν ἀτυχῆ Νεστόριον, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναδειχθῇ καὶ οὗτος εἷς δεύτερος Χρυσόστομος.

Εἰς τὴν ἀμέσως μεταγενεστέραν ἐποχὴν καὶ δὴ συγκεκριμένως ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ μοιραίου διὰ τὴν Ἀνατολὴν Ε'. αἰῶνος, ὅτε ἤρχισαν κλίνουσαι πρὸς τὴν δύσιν των αἱ περίφημοι Σχολαὶ τῆς Ἀντιοχείας, Ἐδέσσης, Νισσίβεως κλπ., ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία εἶναι ἡ μόνη ἐγκύπτουσα ἐπὶ τῆς δοκιμαζομένης ἀδελφῆς Ἀντιοχειανῆς Ἐκκλησίας, ὡς φιλόστοργος ἀδελφή, ἐπιμελουμένη ἑκάστοτε τὰς πληγάς, τὰς ὁποίας αἱ συνθῆκαι τῶν καιρῶν ἐπέφερον ἐπὶ τοῦ σώματος ἐκείνης. Ὁ Νεστοριανισμός, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Μονοφυσιτισμὸς καὶ ὁ Μονοθελητισμός, μὲ ὅλας τὰς γνωστὰς περιπετείας των διὰ τὴν Ἀνατολήν, ἀλλὰ καὶ αἱ ταλαιπωρίαι τῶν κατὰ καιροὺς καταστροφῶν, σει-

σμῶν, ἀπειλῶν καὶ λοιπῶν ἀτυχημάτων, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ αἱ ξενικαὶ κατοχαί, τῶν Περσῶν πρῶτον, τῶν Ἀράβων ἀργότερον καὶ ὁριστικῶς, κατέστησαν τὴν παρουσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν Ἀντιοχείᾳ ὄχι μόνον παρήγορον σκιάν, ἀλλὰ καὶ σωστικὴν αὐτὸ τοῦτο δύναμιν διὰ τὴν ζωὴν καὶ ἐπιβίωσιν τῆς Καθέδρας τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ἐν Ἀντιοχείᾳ.

Οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἐν Βυζαντίῳ ἐξελέγοντο καὶ ἐν αὐτῇ διέμενον οἱ κατὰ καιροὺς Πατριάρχαι Ἀντιοχείας κατὰ τὴν σκοτεινὴν περίοδον τῆς Εἰκονομαχίας καὶ τῆς ἀλλοθρήσκου Ἀραβικῆς κατοχῆς. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι ἐν ὀνόματι τῆς ἐκ τῆς Βασιλευούσης προερχομένης πνευματικῆς δυνάμεως ἐγένετο ἐπιτυχῶς ὁ ἀγὼν κατὰ τῶν Ἰακωβιτῶν καὶ Μαρωνιτῶν, κατὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν λοιπῶν ἀλλοθρήσκων ὀρθοδοξομάχων τῆς περιοχῆς. Τίς δύναται νὰ λησμονήσῃ τὴν εὐρεῖαν πολιτικὴν διορατικότητα τοῦ φίλου τῆς ἀντιοχειανῆς Ἐκκλησίας Φωτίου, καὶ τὰς εὐεργετικὰς διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Θεουπόλεως ἐπεμβάσεις τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος ; Διὸ καὶ ὅτε τὸ 969 τὰ στρατεύματα Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ εἰσήρχοντο εἰς Ἀντιόχειαν, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐνεκαινιάζοντο νέαι εἰρηνικαὶ καὶ εὐεργετικώταται διὰ τὴν Ὀρθοδοξίαν ἐπαφαὶ μεταξὺ τῶν δύο πόλεων, τῆς Πρωτευούσης καὶ τῆς Ἀντιοχείας, ἐπεκταθεῖσαι μέχρι τῶν σκοτεινῶν ἐτῶν τῶν Σταυροφοριῶν, ὅτε καὶ πάλιν ἡ ἱερὰ στέγη τῆς Μονῆς τῶν Ὁδηγῶν ἐν τῇ Πόλει παρεῖχεν εἰς τοὺς Προκαθημένους τῆς Ἀντιοχειανῆς Ἐκκλησίας ὄχι μόνον τὴν θερμὴν φιλοξενίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ κατάλληλον κανονικὸν ἔδαφος, τὸ ἀπαραίτητον ἵνα θεωρηθῇ ὡς κανονικῶς ὑφιστάμενος ὁ Θρόνος Ἀντιοχείας καὶ ὡς κανονικῶς συνεχιζομένη ἡ ἀποστολικὴ διαδοχὴ ἐπὶ τῆς Καθέδρας τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, τὴν ὁποίαν αὐτοβούλως ἐσφετερίζοντο οἱ Λατῖνοι κύριαρχοι τοῦ τόπου καὶ τὰ ὄργανά των.

Πλὴν αὐτονόητον ὅτι εἰς τὴν μακρὰν αὐτὴν περίοδον τῶν εὐεργετικῶν ἐπαφῶν εἶχε πάντοτε καὶ ἡ μαρτυρικὴ Ἐκκλησία τῆς Ἀντιοχείας πολλὰ νὰ προσφέρῃ ἀμοιβαίως εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα τῆς Ὀρθοδοξίας. Θὰ μείνῃ ἀλησμόνητος ἀσφαλῶς εἰς τὰς σελίδας τῆς ἱστορίας τοῦ Ὀρθοδόξου εἰρηνισμοῦ ἡ γαλήνιος καὶ νηφαλία ἀλληλογραφία τοῦ Ἀντιοχείας Πέτρου, ὅστις πρὸ 900 ἀκριβῶς ἐτῶν, τὸ 1054, συνίστα εἰρήνην καὶ διαλλακτικότητα εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Μιχαὴλ τὸν Κηρουλάριον, καυτηριάζοντα τότε τὰς ὑπερφιάλους ἀξιώσεις καὶ τὰς πλάνας τῆς

πρὸς τὸ Σχῖσμα ὁδευούσης Πρεσβυτέρας Ρώμης. Θὰ μείνῃ ὡσαύτως ἔξοχος ἐν τῷ στερεώματι τῆς Θεολογίας καὶ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ἡ φυσιογνωμία Θεοδώρου τοῦ Βαλσαμῶνος, ἐκλεγέντος ἐν Κων)πόλει Πατριάρχου Ἀντιοχείας καὶ πολλαχῶς ἐξυπηρετήσαντος τὴν Ἐκκλησίαν του καὶ τὴν Ὀρθοδοξίαν. Ὅτε δὲ ἀργότερον ἀρχίζουν ἀντιξοώτεραι καὶ διὰ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον συνθῆκαι, ἀνυστεροβούλως πάντοτε ἡ Ἐκκλησία Ἀντιοχείας τάσσεται πρὸς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ. Τοῦτο γίνεται κατὰ τὰς ἀνιαρὰς διενέξεις περὶ τὸ πρόσωπον καὶ τὴν διδασκαλίαν Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, τοῦτο διαφαίνεται ἀκόμη σαφέστερον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ ψευδενωτικῆς Συνόδου, ὅτε εἰς Μᾶρκον τὸν Εὐγενικὸν ἀναθέτει ἡ Ἐκκλησία Ἀντιοχείας τὴν ἀντιπροσώπευσίν της ἐν τῇ Συνόδῳ ἐκείνῃ. Ὅτε δὲ ἀργότερον ὁ ἥρως οὗτος τῆς Ὀρθοδοξίας ἠρνήθη νὰ ὑπογράψῃ τὸν Τόμον τῆς ψευδενώσεως, ἡ ἄρνησίς του ἐκείνη ἀπέβη βαρυτέρα εἰς συνεπείας, ὡς ἐκπροσωποῦσα δύο ταυτοχρόνως Θρόνους τῆς Ἀνατολῆς.

Κοινὴ τύχη ἀνέμενε τὰς δύο Ἐκκλησίας ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ΄. αἰῶνος. Ὑπὸ ξένην καὶ ἀλλόθρησκον κατοχὴν διατελοῦσαι αἱ δύο Ἐκκλησίαι συνταυτίζουσι τὰς τύχας των, ἀλλὰ καὶ συνενοῦσι τὰς δυνάμεις των διὰ νὰ ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τοῦ ἐπιβουλευομένου αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπόστασίν των ὑπούλου Προσηλυτισμοῦ ἐκ μέρους τῶν Λατίνων καὶ τῶν Προτεσταντῶν. Καὶ εἰς τὰς ἐπεμβάσεις τῶν ξένων Διπλωματιῶν, ἀντιτάσσεται κοινὴ ἄμυνα. Καὶ γενικῶς ἐν τῇ διοικήσει τὸ Φανάριον προασπίζει ἐπὶ αἰῶνας ὅλους παρὰ τῷ κυριάρχῳ Κράτει τὰ συμφέροντα τῆς Δαμασκοῦ καὶ ἐν Φαναρίῳ εὑρίσκουσιν ὄχι μόνον ἀπήχησιν τὰ κατὰ καιροὺς παράπονα τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας, ἀλλὰ καὶ λύονται αἱ ἑκάστοτε διαφοραί, κατὰ τρόπον ἱκανοποιοῦντα πάντοτε τὰς ἀντιφρονούσας παρατάξεις καὶ διασώζοντα τὸ κῦρος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως.

Τοιαύτας, πλαισιουμένας διὰ τοῦ φωτοστεφάνου τῆς ἀμοιβαίας κατανοήσεως, τῆς συνεργασίας καὶ τῆς ἀνυστεροβούλου στηρίξεως, βλέπομεν, Μακαριώτατε, τὰς σχέσεις αἱ ὁποῖαι ἥνωσαν τὸν Πανίερον Θρόνον Σου μετὰ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Αἰῶνες μακροί, κοινῆς ἐν Χριστῷ ἱστορίας καὶ δράσεως, ἔθεσαν τὴν ηὐλογημένην σφραγίδα των ἐπὶ τῶν δεσμῶν τῶν δύο ἡμῶν Ἐκκλησιῶν, εἰς τρόπον ὥστε τὸ σημερινὸν ἱερὸν

τῆς ἀρχιερατείας Σου Ἰωβηλαῖον, ὅπερ ὡδήγησε τὰ βήματα ἡμῶν πτερόεντα πρὸ τοῦ ἱστορικοῦ Θρόνου Σου, νὰ προσλαμβάνῃ μίαν ὅλως ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν ἣν ἀντιπροσωπεύομεν Ἐκκλησίαν. Ζῶμεν, Μακαριώτατε τὴν συγκίνησιν τῶν μακαρίων ἡμερῶν τῶν ἀνυποκρίτων παλαιῶν δεσμῶν τῶν δύο ἡμῶν Ἐκκλησιῶν, ὅτε ἄγγελεῖς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐν Χριστῷ ὁμονοίας μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν συνηντῶντο κατὰ καιροὺς ἵνα διαβεβαιωθῶσιν ἀμοιβαίως περὶ τῆς παγίας καὶ ἀδιασαλλεύτου αὐτῶν ἀγάπης καὶ φιλίας. Εὐλογητὸν τὸ ὄνομα τοῦ Ὑψίστου, τὸ ἐπιφυλάξαν ἡμῖν καὶ ὑμῖν τὴν ηὐλογημένην ταύτην ἡμέραν καὶ στιγμήν.

Κατηνάλωσας, Μακαριώτατε, ἐπὶ πεντηκονταετίαν ὅλην τὴν ζωὴν καὶ ἀκμήν Σου, τόσον ὑπὸ τὸν ἱερὸν σάκκον τοῦ Ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος, ὅσον καὶ ἀμεσώτερον ὑπὸ τὸν βαρὺν μανδύαν τῆς Πατριαρχικῆς εὐθύνης, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἁγίας ταύτης Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἔξαρσιν καὶ προώθησιν τῶν δεσμῶν αὐτῆς μετὰ τῆς πρώτης τῶν Ὀρθοδόξων ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν. Παραλαβὼν ἐκ ταύτης. καὶ δὴ ὑπὸ τὴν ἱερὰν στέγην τῆς Χαλκίτιδος Σχολῆς, τὴν γαλουχίαν τῆς ἱερᾶς παιδείας ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ Εὐαγγελίου ἀπέδωκας αὐτῇ διὰ τῆς μέχρι σήμερον ἀρχιερατικῆς καὶ πατριαρχικῆς δράσεώς Σου πλούσια καὶ ἀγαθὰ πάντοτε τὰ ὀφλήματα, μείνας πιστὸς καὶ διατηρήσας πιστὴν ἣν διαποιμαίνεις Ἐκκλησίαν τῶν Ἀντιοχέων εἰς τοὺς ἀπ' αἰώνων ἐπιβαλλομένους καὶ σφυρηλατηθέντας ἀμοιβαίους δεσμούς. Διὸ καὶ ὁ πρῶτος κατὰ Ἀνατολὰς Θρόνος οὗτος σήμερον, οὐχὶ ἁπλῶς χαίρει καὶ συγχαίρει ἐπὶ τῷ εὐσήμῳ Ἰωβηλαίῳ Σου, ἀλλὰ καὶ ἐγκαυχᾶται ἐν Κυρίῳ, διότι ἐν τῷ προσώπῳ Σου ἀναγνωρίζει ὄχι μόνον τὸν εἰλικρινῆ ἀδελφὸν ἐν τῇ πίστει, ἀλλὰ καὶ τὸν πρόθυμον συνοδοιπόρον ἐν τῷ ἀντιξόῳ καὶ ἀνωφερεῖ πολλάκις δρόμῳ, ὃν καλοῦνται νὰ διανύσωσιν αἱ Ὀρθόδοξοι ἡμῶν Ἐκκλησίαι.

Εἴησαν δὲ τὰ ἔτη τῆς Πατριαρχείας Σου, Μακαριώτατε, ὡς πλεῖστα, ὑγιεινὰ καὶ εὐφρόσυνα, ηὐλογημέναι δὲ ἀπὸ Θεοῦ καὶ αἱ ἐφεξῆς ἡμέραι τῆς Ζωῆς Σου, ἵνα ἀποβῇ ἡ ἐν τῷ ἀμπελῶνι τοῦ Κυρίου διακονία Σου ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀκτινοβολοῦσα καὶ λάμπουσα, οἰκοδομητικὴ δὲ τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως ἐν τῷ κόσμῳ. Ἀμήν.

Η ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΡΙΓΚΗΠΟΝΝΗΣΩΝ

Μακαριώτατε,

Τὸ νὰ ἔλθωμεν εἰς τὸν ἱερὸν αὐτὸν τόπον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξεκίνησεν ὁ Παῦλος, καὶ νὰ προσκομίσωμεν εἰς τὴν Ὑμετέραν ἀγαπητὴν Μακαριότητα, κατὰ τὴν λαμπρὰν αὐτὴν ἡμέραν τοῦ χρυσοῦ 'Ιωβηλαίου Της, τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, καὶ τὸν χαιρετισμὸν ἀπὸ τὴν Χάλκην τῆς μητρὸς Σχολῆς, ἥτις σεμνύνεται ὅτι Τὴν ἐγαλούχησε, θὰ μᾶς μείνῃ βαθεῖα χαρὰ καὶ ἀληθινὴ παρηγορία.

Εἰς ἕνα αἰθέριον κόμβον δενόμεθα σήμερον αἱ 'Ορθόδοξοι 'Εκκλησίαι γύρω ἀπὸ τὴν μακρὰν διακονίαν τῆς Ὑμετέρας γερασμίας Μακαριότητος, τὰς πολυετεῖς προσφορὰς καὶ θυσίας Της, τὸ λαμπρὸν ἔργον Της. Συνάντησις μὲ τὴν ἀλήθειαν εἶναι ἡ προσφορά, καὶ ἡ καλυτέρα ἀμοιβὴ εἰς τὴν ζωὴν εἶναι ἡ θυσία, ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸν ἄλλον. Οἱ ὅροι τῆς εὐτυχίας εἶναι μόχθοι καὶ ἀγῶνες καὶ ἐγκαρτέρησις. Ἔχετε ἐργασθῇ, ἔχετε καλύψῃ, Μακαριώτατε, ὅσον ὀλίγοι, τὴν μεγάλην ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ : «'Εργάζεσθε ἐφόσον ἡμέρα ἐστί». Διαρκῶς ἀξιοποιεῖτε τὴν 'Αγιωτάτην 'Εκκλησίαν τῆς 'Αντιοχείας.

Καὶ εἶναι ἡ στιγμὴ πρόσφορος νὰ ἐξάρωμεν τὸ γεγονός : πόσον ἡ 'Εκκλησία αὕτη εἶναι ἀλληλέγγυος μὲ ὅλην τὴν 'Ορθοδοξίαν, ἰδιαιτέρως δὲ μὲ τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον, μὲ τὸν πολιτισμὸν τὸν ἀνθρώπινον, τὸν πολιτισμὸν ὁ ὁποῖος εἶναι πνευματικότης καὶ φῶς. Μόνον μὲ τὴν ἀλληλεγγύην, ἡ ὁποία εἶναι δεμένη μὲ τὴν ποιότητα τοῦ ἀνθρώπου, θὰ ἔχωμεν τὴν δυνατότητα νὰ ἀναβῶμεν περισσότερον, καὶ νὰ κρατήσωμεν καλύτερα τὰς μεγάλας εὐθύνας. Εἶναι προδοσία ἡ ἔλλειψις ἀλληλεγγύης, ἐφόσον εἴμεθα κόμβος σχέσεων, καὶ αἱ σχέσεις ὑφίστανται διὰ μέσου ὅλων, καὶ ὁ ναὸς ὑφίσταται διὰ μέσου ἑκάστης πέτρας αὐτοῦ. Ἂς φυσήσῃ ὁ ἄνεμος τῆς δυνάμεως, τὸ δένδρον δὲν εἶναι μόνον του, τὸ περιστοιχίζουν τόσα ἄλλα.

Ἡ διαπίστωσις αὐτὴ εἶναι τὸ καλύτερον ἔρεισμα τῆς σημερινῆς μας χαρᾶς, μὲ τὴν ὁποίαν νοιώθομεν ὅτι τὸ χρυσοῦν 'Ιωβηλαῖόν Σας, Μακαριώτατε, εἶναι ἕνας ὕμνος πρὸς τὸν Θεόν, διὰ τὴν ὡριμότητα εἰς τὴν ὁποίαν ἐφθάσατε, διὰ τὸ μέλι τῶν μακρῶν ἡμερῶν Σας, τὸ γλυκὺ μέλι τῆς εὐλογημένης διακονίας Σας, τὸ ξανθὸ καὶ βαρύ, τὸ διάφανο καὶ ρευστὸ καὶ ροῶδες μέλι τῆς γλυκύτητος καὶ καλωσύνης Σας.

Διήλθετε τὸ θέρος μὲ τὸν κάματον καὶ τὴν θερμότητά του, μὲ θερισμένο σιτάρι εἰς τοὺς ἀγρούς. Εἶσθε εἰς τὸ φθινόπωρον τῆς ζωῆς Σας, μὲ τὴν ὡριμότητα καὶ τὴν ἀφθονίαν καὶ τὸν πλοῦτον. Διὰ πρόσωπα, ὡσὰν τὴν Ὑμετέραν ἀγαπητὴν Μακαριότητα τὸ φθινόπωρον δὲν εἶναι μελαγχολικόν, σύμβολον τοῦ θανάτου, μὲ τὰ φύλλα τὰ ὁποῖα πίπτουν καὶ τὸ προαίσθημα τοῦ χειμῶνος. Διὰ τὴν Ὑμετέραν Μακαριότητα, ἡ ὁποία ἦτο πάντοτε ἕνα στῆθος προτεταμένον διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ φθινόπωρον εἶναι ὁ χρόνος τῆς συγκομιδῆς, καὶ τῆς ἀμοιβῆς τῆς προσπαθείας. Ἡ σταφυλὴ ὡρίμασε, καὶ συνθλίβεται διὰ νὰ γίνῃ οἶνος, ὁ οἶνος τῆς Τραπέζης, καὶ ὁ οἶνος τοῦ Μυστηρίου, ὁ οἶνος ἀπὸ τὸν ὁποῖον πίνομεν ἀπὸ τὸ αὐτὸ ποτήριον οἱ πάντες. Ὁ χρόνος, τὸν ὁποῖον εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν λησμονοῦμεν, ὅταν τοποθετηθῇ εἰς τὴν θέσιν του, κάμνει τὴν αἰωνιότητα διαφανῆ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας, οὕτως ὥστε, ἂν μίαν ἡμέραν μᾶς ἔλθῃ ἡ εἰκὼν τοῦ ἀποχωρισμοῦ, μὲ τὰ χελιδόνια τὰ ὁποῖα φεύγουν, θὰ μᾶς ἔλθῃ μὲ αἴσθημα βαθείας γαλήνης. Οἱ καθαρμοὶ τῆς ζωῆς, αἱ θυσίαι της, ὀλίγον κατ' ὀλίγον μᾶς κάμνουν καθαροὺς καὶ μᾶς δίδουν τὴν γεῦσιν τῆς αἰωνιότητος.

Αὐτὴν τὴν γεῦσιν τῆς αἰωνιότητος δοκιμάζομεν, Μακαριώτατε, εἰς τὸ θερμὸ αὐτὸ Συμπόσιον τοῦ χρυσοῦ Σας Ἰωβηλαίου, ὅπου παρακάθηται καὶ ἡ μητέρα μας τροφὸς Σχολὴ τῆς Χάλκης, ὁ σιτοβολὼν αὐτὸς τῆς ἀγάπης μας, ἡ ὁποία καὶ οἰνοχοεῖ τὴν στιγμὴν αὐτὴν τὴν ἀκραιφνῆ χαράν της, εὐχομένη εἰς τὴν Ὑμετέραν Μακαριότητα, ὑψηλὸν καὶ ἔνδοξον Τέκνον της, πᾶσαν παρὰ Θεοῦ ἀγαθοσύνην καὶ εὐλογίαν. Εἴησαν τὰ ἔτη Αὐτῆς μακρὰ καὶ εὐδαίμονα.

Ὁ Χριστὸς ἐπὶ θρόνου, μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Θ΄. τοῦ Μονομάχου καὶ τῆς αὐτοκρατείρας Ζωῆς. Ψηφιδωτὴ εἰκὼν τοῦ νοτίου κλίτους τοῦ γυναικωνίτου τοῦ Μουσείου τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Ἔργον τοῦ ΙΑ΄. αἰῶνος.

ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ ΤΣΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΡΧΕΙΟΦΥΛΑΚΟΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ

ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

Β′

«ΤΜΗΜΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ Ι.ΜΟΝΗΣ ΑΓ.ΤΡΙΑΔΟΣ ΧΑΛΚΗΣ» *)

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς καθημερινὰς ἀκολουθίας ἀπὸ τὰ τέλη τῆς 6′. τῆς Διακαινησίμου μέχρι τῆς Κυριακῆς τῶν ἁγίων Πάντων μετὰ τῶν συναξαρίων τῶν ἐν τοῖς Κανόσι τῶν Κυριακῶν.

Ἡ ἀκολουθία τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς δὲν περιγράφεται.

Ἐν ἀρχῇ ὑπάρχουν δύο πρόσθετα φύλλα ἐκ μεμβράνης ἔχοντα τεμάχιον Τριῳδίου γραφῆς ἀρχαιοτέρας ἐποχῆς.

(36) ΑΡΙΘΜ. 42

Ὀνομασία.

Πεντηκοστάριον

Χάρτ. 0,21.5Χ17. φ. 318. Στίχοι σελ. 24. Σελίδες μονόστηλοι. Δέσιμον σύγχρονον. Πανόδετον ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν.

Περιέχει τὰς καθημερινὰς ἀκολουθίας ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Κυριακῆς τῶν ἁγίων Πάντων.

Ἐν ἀρχῇ ἓν φύλλον ἐκ μεμβράνης ἔχον ἀποσπάσματα μηναίου γραφῆς, 12ου αἰῶνος καὶ ἀκολουθεῖ κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν ἁγίων Πάντων καὶ ἐν τέλει ἓν φύλλον ἐκ μεμβράνης ὅμοιον τοῦ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου.

*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους (Ἔτος ΚΘ′. (1954) σελ. 165).

(37) ΑΡΙΘΜ. 43

Ὀνομασία

Μηναῖον Σεπτεμβρίου

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,28Χ0,19,5. φ. 399. Στίχοι σελ. 22. Σελίδες μονόστηλοι. Δέσιμον μεταγενεστέρας ἐποχῆς. Γραφὴ καλή. Διατήρησις ἀρκούντως καλή. Κῶδιξ ἄναρχος καὶ ἀτελής.

Ἐποχή

XVI αἰῶνος.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς ἀκολουθίας τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου. Ἐν ἀρχῇ ὑπάρχει πρόσθετον φύλλον δι' ἄλλης χειρός : «Τοῦ ἐν ἁγίοις π(ατ)ρ(ὸ)ς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου λόγος εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ τελώνου καὶ φαρισαίου» καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Εὐαγγελίου : «ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸν ἱερὸν προσεύξασθαι· ὁ εἷς φαρισαῖος καὶ ὁ ἕτερος τελώνης», ἀτελής· λήγει εἰς τὰς λέξεις: «οὕτω καὶ ἡ ὑπερηφάνεια·». Καὶ εὐθὺς ἀμέσως δι' ἄλλης χειρὸς ἀγραμμάτου : «+ἐτοῦτο το μηναίων ὑπάρχει τῆς Ἐλπίδος καὶ ὅστις τὸ ἀποξενόσι ἔχῃ τὰς ἀρὰς τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων τῆς ἐν νικαίᾳ συνόδου συνελθόντων». Ὁ κῶδιξ παραβληθεὶς τῷ ἐντύπῳ εὑρέθη ἔχων διαφοράς τινας. Οὕτω :

φ. 24 α—32 β : «Ἀκολουθία τοῦ ἁγιασμοῦ».

φ. 89 α –101 α, ὑπάρχει καὶ ἡ ἀκολουθία τοῦ ἁγίου μάρτυρος Εὐδοξίου : «οὗτινος ἡ ἀκολουθία ψάλλεται ἐν τοῖς ἀποδείπνοις».

(38) ΑΡΙΘΜ. 44

Ὀνομασία

Μηναῖον Σεπτεμβρίου

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,21,5Χ0,15,5. φ. 220. Δέσιμον δι' ἐρυθροῦ δέρματος ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. Γραφὴ ἀρίστη. Διατήρησις ἀρίστη. Στίχοι σελ. 18. Σελίδες μονόστηλοι.

Περιεχόμενον

Ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει ἀνὰ τέσσαρα φύλλα λευκά.

Ἐν τῇ ἐσωτερικῇ πλευρᾷ τοῦ τρίτου ἀγράφου φύλλου ὡς καὶ ἐν τῷ ἀγράφῳ φ. 220 β ὑπάρχει διὰ νεωτέρας ἀγραμμάτου χειρὸς σημείωσις, ὅτι τὸ παρὸν μηναῖον ἀνήκει εἰς τὴν ἱ. μονὴν Παναγίας Χάλκης.

Ὁ Κῶδιξ περιλαμβάνει τὰς ἀκολουθίας τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου ἀπὸ τῆς 1ης μέχρι τῆς 15ης συμπεριλαμβανομένης (εἰς α—λ τετράδια).

(39) ΑΡΙΘΜ. 45

Ὀνομασία

Μηναῖον Σεπτεμβρίου - Ὀκτωβρίου καὶ Νοεμβρίου

Ἐποχή

XVII αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,28Χ0,21. φ. 200. Δέσιμον μεταγενεστέρας ἐποχῆς. Στίχοι σελίδων διάφοροι. Σελίδες μονόστηλοι καὶ δίστηλοι. Διατήρησις σχεδὸν καλή. Κῶδιξ ἄναρχος καὶ ἀτελής. Γραφὴ διαφόρων χειρῶν.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς ἀκολουθίας τῶν μηνῶν Σεπτεμβρίου, Ὀκτωβρίου καὶ Νοεμβρίου.

Ἄρχεται ἀπὸ τῆς 4ης Σεπτεμβρίου καὶ λήγει εἰς τὴν 25ην Νοεμβρίου. Ἀρχή : «κατεφρόνησας τοῦ ζῆν Βαβύλα μακάριε».

Ἡ ἀκολουθία τῆς ἑορτῆς τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης εὑρίσκεται εἰς τὰς κδ΄. καὶ οὐχὶ εἰς τὰς κε΄. Νοεμβρίου.

φ. 184 β : «μηνὶ τῷ αὐτῷ κδ΄. : «Τῆς ἁγίας μ(ε)γα(λο)μάρ(τυρος) αἰκατερίνης καὶ τοῦ ἁγίου μ(ε)γα(λο)μάρ(τυρος) μερκουρίου».

(41) ΑΡΙΘΜ. 46

Ὀνομασία

Μηναῖον Ὀκτωβρίου

Ἐποχή

Χ αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,22X0,14,5. φ. 125. Στίχοι σελίδων 27. Σελίδες μονόστηλοι. Λέσιμον μεταγενεστέρας ἐποχῆς. Διατήρησις καλή. Γραφὴ καλή. Κῶδιξ ἄναρχος καὶ ἀτελής.

Περιεχόμενον

Περιέχει ἄνευ συναξαρίων τὰς ἀκολουθίας τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς γ'. μέχρι τῆς λα'. Ἀρχὴ τοῦ σωζομένου : «χαῖρε ὁδὸς ὑπλανὴς σ(ωτη)ρίας» τέλος : «ὁ τῶν π(ατέ)ρων Θ(εὸ)ς εὐ(λογη)τός».

(41) ΑΡΙΘΜ. 47

Ὀνομασία

Μηναῖον (3) Νοεμβρίου

Ἐποχή

XIV αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,29.5X0,20.5. φ. 153. Στίχοι σελ. 37. Σελίδες μονόστηλοι. Λέσιμον ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. Διατήρησις καλή. Γραφὴ εὐανάγνωστος. Μελάνη ὑπόξανθος.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς ἀκολουθίας τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου μετὰ συναξαρίων καὶ μετὰ πολλῶν στιχηρῶν φερόντων καὶ σημεῖα τῆς μουσικῆς. Ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει ἀνὰ ἓν φύλλον λευκόν. Ἐν τῷ λευκῷ φύλλῳ τῆς ἀρχῆς δι' ἄλλης χειρὸς ἀγραμμάτου : «+ ἡ βίβλος αὔτη πέφυκε τῆς Παντουργοῦ Τριάδος τῆς ἐν τῇ νήσο Χάλκη τε μονῆς τοῦ ἐσόπτρου· καὶ εἴτις βουληθῇ ποτε λαθραίος ταύτην πάρει καιχωρισμένος ἔσεται τριάδος τῆς ἁγίας ἐν τῷ αἰῶνι τουτο γε καὶ τω ἐλευσομένῳ. — Ἀκολουθεῖ ἡ ἰδιόχειρος ὑπογραφὴ τοῦ Μητροφάνους : οἱ π(ατέ)ρες μέμνησθε τοῦ μ(ητ)ροφάνους::

Ἐν τῷ τελευταίῳ φύλλῳ 153 β τοῦ κώδικος διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης :

---

8) Περὶ τῶν Μηναίων καὶ Μηνολογίων βλ.: (Leo Allatius de libris eccl. Graecorum. Paris 1645 p. 78—93).

Τὸ γνωστότερον χειρόγραφον μηνολόγιον εἶναι τὸ τοῦ Βασιλείου Β'. (976—1025), ἐκδοθὲν ὑπὸ Card. Albani ἐν Urbino 1727 τόμ. I, II, III, ἀνατύπωσις ἐν τῇ 'Ελλην. Πατρολ. Migne τόμ 117.

«Ἐπληρώθ(η) ὁ παρὼν νοέμβριος μὴν διὰ χειρὸς καμοῦ ἁμαρτωλοῦ μιχαὴλ ἀναγνώστου τοῦ μεσοπαταμίτου, καὶ οἱ ψάλλοντες οἵ καὶ τυχόντες εὔχεσθέ μοι εἰ χωρικὸς εἰμι πολλῶν γραμμάτων· ἐν μηνὶ μαΐῳ εἰς τὰς κδ΄ ἔτος ,ςωος (=6876=1368) ἰνδ. 6 ἀμήν, ἀμήν, ἀμήν».

Ἐν τῇ ἐσωτερικῇ πλευρᾷ τὸ τέλος τοῦ σταχώματος δι' ἄλλης νεωτέρας χειρὸς ἀγραμμάτου :

«+ αὔτη ἡ βίβλος ἐστὶν Θωμᾶ τοῦ ἐκ Πρηνκῦπου Καρέας».

Χαρακτηριστικὸν τοῦ χειρογράφου εἶναι ὅτι ὡς καὶ ἐν τῷ χειρογράφῳ 45 ἡ ἑορτὴ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης εὕρηται εἰς τὰς κδ΄. Νοεμβρίου.

(42) ΑΡΙΘΜ. 48

Μηναῖον Νοεμβρίου

Ἐποχή

ΧΙ αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,30.5Χ0,21. φ. 184. Στίχοι σελ. 28. Σελίδες δίστηλοι. Διατήρησις ἀρίστη. Γραφὴ εὐανάγνωστος. Λέσιμον ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν.

Περιεχόμενον

Ὁ Κῶδιξ διήρηται εἰς α—κγ΄. ὀκτάφυλλα τετράδια, ὧν τὸ τελευταῖον ἑπτάφυλλον. Περιέχει τὰς ἀκολουθίας τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου ἄνευ συναξαρίων.

Ἐν τῇ κάτω ὤᾳ τοῦ φ. 1 α : ἡ γνωστὴ σημείωσις ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν Μονὴν τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἰδιόχειρος ὑπογραφὴ τοῦ Μητροφάνους : «Οἱ Π(ατ)έρες μέμνησθε τοῦ μ(ητ)ροφάνους: —».

Ἐν τῇ ἐσωτερικῇ πλευρᾷ τοῦ δεξιοῦ σταχώματος δι' ἄλλης χειρός:

«+ οἱ εὐδοκιμήσαντες παλαιοὶ καὶ νέοι ἰατροὶ εἰσὶν οὗτοι :
Ἀσκληπιὸς μαχαίων, Ὀριβάσιος ροῦφος.
+ Ἰατρῶν ὄχ ἄριστος ἐστὶν ὁ Πορδαλήριος».

ΑΡΙΘΜ. 49

Τὸ ὑπ' ἀριθμ. 49 χειρόγραφον ἐλλείπει.

(43) ΑΡΙΘΜ. 50

Ὀνομασία

Μηναῖον Δεκεμβρίου

Ἐποχή

XI αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,22,5X0,15. φ. 294. Στίχοι σελ. 21. Σελίδες μονόστηλοι. Δέσιμον μεταγενεστέρας ἐποχῆς ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. Γραφὴ καλή. Κῶδιξ πεπαλαιωμένος καὶ σεσαθρωμένος. Πλεῖστα φύλλα ἐν τέλει σώζονται μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ καθέτως. Κῶδιξ ἄναρχος καὶ ἀτελής.

Περιεχόμενον

Περιλαμβάνει τὰς ἀκολουθίας τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου, ἄνευ συναξαρίων. Τὸ σωζόμενον ἄρχεται : «ἀξίως ἐνέπνευσε».

(44) ΑΡΙΘΜ. 51

Ὀνομασία

Μηναῖον Δεκεμβρίου

Ἐποχή

XVI αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,22X0,17. φ. 294. Στίχοι σελ. 22. Σελίδες μονόστηλοι. Δέσιμον μεταγενεστέρας ἐποχῆς. Γραφὴ σχεδὸν καλή. Κῶδιξ πεπαλαιωμένος καὶ ἐφθαρμένος. Ἄναρχος καὶ ἀτελής.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς ἀκολουθίας τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου ἄνευ συναξαρίων.

(45) ΑΡΙΘΜ. 52

Ὀνομασία

Μηναῖον Δεκεμβρίου - Ἰανουαρίου

Ἐποχή

XVII αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,21Χ0,16. φ. 372. Στίχοι σελίδων 21. Σελίδες μονόστηλοι. Δέσιμον μεταγενεστέρας ἐποχῆς ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. Διατήρησις ἀρίστη. Γραφὴ ἐξαίρετος. Κῶδιξ ἄναρχος.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς ἀκολουθίας τῶν μηνῶν Δεκεμβρίου καὶ Ἰανουαρίου, ἄνευ συναξαρίων. Τὸ σῳζόμενον ἄρχεται διὰ τοῦ τροπαρίου τῆς α΄ ᾠδῆς τοῦ κανόνος τοῦ προφήτου Ναούμ.

Ἡ ἀκολουθία τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν ἐλλείπει. Ἐν τῷ φ. 372 β «+ ἡ Βίβλος αὕτη πέφυκε τῆς Παντουργοῦ Τριάδος κ.τ.λ.» καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἰδιόχειρος ὑπογραφὴ τοῦ Μητροφάνους :

«οἱ Π(ατέ)ρες μέμνησθε τοῦ μ(ητ)ροφάνους:—»

(46) ΑΡΙΘΜ. 53

Ὀνομασία

Μηναῖον Δεκεμβρίου - Ἰανουαρίου

Ἐποχή

ΧV αἰῶνος (1492):

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. βομβ. 0,34Χ022. φ. 196. Σελίδες δίστηλοι. Στίχοι σελίδων 50. Στάχωσις ἐκ δέρματος μέλανος ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. Γραφὴ ἀρίστη.

Περιεχόμενον

φ. 1—96 α : «Ἀκολουθία τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου».

Ἐν τῷ τέλει τοῦ φ. 96 α διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως :

«+ Τῷ συμπληρωτῇ τῶν καλῶν, Θ(ε)ῷ δόξα : + πολλῶν πόνων ἔραναν ἠκριβωμένοι· οὐδὲν περιττὸν οὐδὲ λεῖπον ἐνθάδε· τὰ πάντα δ' ὡς χρή· καὶ καλῶς ἐσκεμμένα· χάρις δὲ πᾶσα τῷ τιμίῳ Προδρόμῳ· τῷ δόντι ἰσχὺν δωροθέῳ τῷ Παντλίμῳ· ἵνα ταῦτα γράψειεν, εἰ καὶ σφαλμένα : + μαΐῳ Κ. ἡμέρα παρασκευῇ ὥρᾳ τρίτῃ τῆς ἡμέ(ρας) +, ἔτους ζ ινδ. ιδ. (;)

φ. 96 β λευκόν.

φ. 97—101 α : «Προφητεῖαι τῶν Χριστουγέννων». Ἐλλεπεῖς.

φ. 101 α—102 β : Λευκά.

φ. 103 α—196 β : «Ἀκολουθία τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου».

φ. 180 α—182 β : Λευκά.

(47) ΑΡΙΘΜ. 54

Ὀνομασία

Μηναῖον Ἰανουαρίου - Φεβρουαρίου

Ἐποχή

XVI αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,31.5Χ0,23.5. φ. 110. Στίχοι σελ. 25. Σελίδες μονόστηλοι. Δέσιμον μεταγενεστέρας ἐποχῆς. Διατήρησις μετρία. Γραφὴ καλή. Κῶδιξ ἄναρχος καὶ ἀτελής.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς ἀκολουθίας τῶν μηνῶν Ἰανουαρίου — Φεβρουαρίου. Τὸ σῳζόμενον ἄρχεται διὰ τῶν λέξεων :

«Πολύευκτε, τῆς ὄντως Πολυεύκτου» καὶ λήγει «ἀναφανεὶς τῷ θείῳ λαῷ καὶ τῇ ὁμη...».

(48) ΑΡΙΘΜ. 55

Ὀνομασία

Μηναῖον Φεβρουαρίου

Ἐποχή

XVI αἰῶνος (1510).

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,21Χ0,14. φ. 162. Στίχοι σελ. 17. Σελίδες μονόστηλοι. Δέσιμον ἐκ δέρματος ὑπερύθρου ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. Διατήρησις ἀρίστη. Γραφὴ καλή.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς ἀκολουθίας τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου, ἄνευ συναξαρίων. Διήρηται εἰς σεσημασμένα κάτωθεν α—κα΄ ὀκτάφυλλα τετράδια, ὧν τὸ κ΄. ἑπτάφυλλον καὶ τὸ κα΄ τετράφυλλον. Ἐν ἀρχῇ τρία καὶ ἐν τέλει ἓν φύλλον λευκά.

Ἐν τῇ κάτω ὤᾳ τοῦ 161 6 δι' ἄλλης χειρὸς σημείωσις :

«τὸ παρ(ὸν) ὑπάρχ(ει) τῆς Παναγίας τῆς ἐκ τῆς Χάλκ(ης) καὶ ὅ(στις)

(ἀπε)ξενώσῃ αὐτὸ ἔστω ἀσυγχώρητος καὶ ἀφωρησμένος ἀπὸ Θ(εο)ῦ Παντοκράτορος».

Ἐν τῷ φ. 162 α διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως :

«+ Χάριν Θ(ε)ῷ τῷ δόντι τέρμα τῇ βίβλῳ χειρὶ γραφεῖσι μοναχοῦ Παφνουτίου ἐπὶ ἔτους ζιη (7108=1510) ἰνδ. ιγ΄. ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ε΄. ἡμέρᾳ ,ϛ».

«+ ἐπὶ ἔτους ζιη΄. ἰνδ. ιγ΄. γέγονε σεισμὸς 9) πάνυ σφόδρα καὶ ἐχάλασεν ἡ τροῦλ(α) τοῦ τιμίου Προδρόμου τῆς Χάλκης ὁμοίως καὶ τοῦ σ(ωτῆ)ρ(ο)ς ἐν τῇ ἀντιγόνι καὶ τὸ διπλοκιόνιον ἐν τῷ στενῷ καὶ τὰ τείχη τῆς Πόλεως ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ια΄. ἡμέρᾳ γ΄. ὥρᾳ τῆς νυκτὸς ,ϛ».

(49) ΑΡΙΘΜ. 56

Ὀνομασία

Μηναῖον Μαρτίου

Ἐποχή

XV αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,21Χ0,14. φ. 142. Στίχοι σελίδων 24. Σελίδες μονόστηλοι. Κῶδιξ ἀτελής. Δέσιμον νεωτέρας ἐποχῆς. Γραφὴ καλή.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς ἀκολουθίας τοῦ μηνὸς Μαρτίου ἄνευ συναξαρίων. Διαιρεῖται εἰς α—ιη΄. ὀκτάφυλλα τετράδια, τοῦ γ΄ ὄντος ἑπταφύλλου καὶ τοῦ ιγ΄ πρώτου φύλλου ἐλλείποντος.

Προστίθενται :

φ. 105 α — 113 β : «Ἀκολουθία τῶν ὡρῶν τῶν Χριστο(ῦ)γέννων.

φ. 113 β—121 : «Ἀκολουθία τῶν ὡρῶν τῶν Φώτων».

φ. 122 α—142 β : «Ἀκολουθία τῶν ὡρῶν τῆς ἁγί(ας) καὶ μ(εγά)λ(ης) Παρασκευῆς.

Ἐν ἀρχῇ ὑπάρχει ἐν τῇ ἐσωτερικῇ πλευρᾷ τοῦ ἐκτὸς κειμένου φύλλου ἡ ἔμμετρος σημείωσις ὅτι ὁ κῶδιξ ἀνήκει εἰς τὴν ἱ. Μονὴν Ἁγίας Τριάδος Χάλκης καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἰδιόχειρος ὑπογραφή :

9) Συναφῶς περὶ σεισμῶν βλ. Χειρόγραφον Μονῆς Παναγίας Χάλκης ὑπ' ἀριθμ. 78 (ὥᾳ τοῦ φ. 37 β) ἴδε Αἰμιλ. Τσακοπούλου : Περιγραφ. Κατάλ. Χειρογράφων. Α΄. Τμῆμα Χειρογράφων Παναγίας Καμαριωτίσσης, σελ. 126 σημ. 118).

«οἱ π(ατέ)ρ(ε)ς μέμνηθε τοῦ μ(ητ)ροφάνους».

Ἐν τέλει προσήρτηνται δύο φύλλα ἐκ μεμβράνης περιέχοντα περικοπὴν Εὐαγγελίου μετὰ σημείων ἀρχαίας μουσικῆς.

(50) ΑΡΙΘΜ. 57

Ὀνομασία

Μηναῖον Μαρτίου

Ἐποχή

XVII αἰῶνος (1626).

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,21X0,14. φ. 218. Στίχοι σελ. 18. Σελίδες μονόστηλοι. Δέσιμον ἐκ μέλανος δέρματος ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. Διατήρησις ἀρίστη. Γραφὴ καλή.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς ἀκολουθίας τοῦ μηνὸς Μαρτίου ἄνευ συναξαρίων.

Διαιρεῖται εἰς α—κζ΄ σεσημασμένα κάτωθεν ὀκτάφυλλα τετράδια. Ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει ἀνὰ δύο φύλλα λευκά.

Ἐν τῷ δευτέρῳ φύλλῳ τῆς ἀρχῆς μονοκονδυλιὰ πολλάκις ἐπαναλαμβανομένη :

«Δανιὴλ ἱερομόναχος».

Ἐν τῷ πρώτῳ λευκῷ φύλλῳ τοῦ τέλους δι' ἄλλης χειρός :

«τὸ παρὸν μινέον ὑπάρχυ τῆς Παναγίας Χάλκης».

Ἐν τῷ δευτέρῳ λευκῷ φύλλῳ τοῦ τέλους δι' ἄλλης ἀγραμμάτου χειρός : «+ τὸ παρὸν μηναῖον ὑπάρχει τῆς Παναγίας Χάλκης καὶ ὅστις τὸ ἀποξενώσει νὰ ἔχει τὰς ἀρὰς τὸν ξακοσίον δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφώρων πατέρων ἡμῶν τὴν κατάραν τοῦ δεξε των ἀρχόντων τοῦ Ἰοῦδα καὶ τὴν κατάραν τοῦ ἁμαρτωλοῦ. Δανιὴλ ἱερομόναχος».

Ἐν τῇ κάτω ὤᾳ τοῦ φ. 1 α δι' ἑτέρας χειρός : «μηναῖον τῆς Παναγίας τῆς ἐν νήσῳ Χάλκης».

Ἐν τέλει φ. 218 β διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης :

«Τέλος τοῦ μαρτίου μηνός» καὶ εὐθὺς ἀμέσως διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς καὶ διὰ μαύρης μελάνης :

«+δίδουμι Χ(ριστ)έ, ρῶσιν τῷ γεγραφότι· τῷ πολλά σοι πταίσαντι,

Χ(ριστ)έ μου σῶσον : — ξ β ψ ϡ λ φ θ ν β ω π θ α χ ζ λ χ ξ ε ν λ ω + ,ζ ρ λ δ 10) (=6134—1626)

(51) ΑΡΙΘΜ. 58

Ὀνομασία

Μηναῖον Μαρτίου - Ἀπριλίου - Μαΐου

Ἐποχή

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,29Χ0,21.5. φ. 315. Στίχοι σελίδων 32. Σελίδες δίστηλοι. Δέσιμον νεωτέρας ἐποχῆς. Διατήρησις καλή. Γραφὴ καλή.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς ἀκολουθίας τῶν μηνῶν Μαρτίου (φ. 1—112 α), Ἀπριλίου (φ. 112 α—223 α) καὶ Μαΐου (φ. 223 α—315 β) μετὰ συναξαρίων. Διήρηται εἰς Μ β τετράδια, ὧν ἐλλείπει τὸ β' καί τινα φύλλα ἄλλων.

Ἐν τῷ φ. 315 β διὰ πρασινοχρόου μελάνης : «αὕτη ἡ βίβλος Ἰωσὴφ ἱερομονάχου καὶ πνε(υματικ)οῦ π(ατ)ρό(ς)».

Ἐν τῷ τελευταίῳ, λευκῷ φύλλῳ, ἐκτὸς κειμένου, ἡ ἔμμετρος σημείωσις τοῦ Μητροφάνους μετὰ τῆς γνωστῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ.

---

10) Βυζαντινὴ κρυπτογραφία : «Μητροφάνης καθηγούμενος». Σημ.: Γραφεὺς τοῦ χειρογράφου εἶναι ὁ Πατριάρχης Μητροφάνης διατελῶν τότε ἡγούμενος τῆς Ἱ. Μονῆς ἁγίας Τριάδος Χάλκης. Ὁ ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς χειρογράφοις συνήθης κρυπτογραφικὸς ἀλφάβητος, προελθὼν ἐκ μεταθέσεως τῶν γραμμάτων ἔχει ὧδε : θ η ζ ς ε γ β α ϡ π ο ξ ν μ λ κ ϡ ω ψ χ φ υ τ σ
α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω.

Βλ.: τὰ περὶ τῶν διαφόρων συστημάτων τῆς παρ' Ἕλλησι κρυπτογραφίας γεγραμμένα παρὰ τοῦ Gardhausen : Griechische palaeographie, σ. 231 κ. ἑ.) Ἴδιος κρυπτογραφικὸς ἀλφάβητος μετὰ τῶν ἀντιστοίχων γραμμάτων εὑρέθη ἐν Ἱεροσολυμιτικῷ κώδικι (πρβλ. Ἀθαν. Παπαδοπούλου Κεραμέως (Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη τόμ. Β'. σ. 319, αὐτόθι Κώδ. 203, σελ. 309. Κρυπτογραφικοὶ ἀλφάβητοι μετὰ τῆς ἀναλύσεως αὐτῶν εὑρίσκονται καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμ. III. Β. 1 Κώδικι τῆς Κρατικῆς Βιβλιοθήκης τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Νεαπόλεως.

(52) ΑΡΙΘΜ. 59

Ὀνομασία

Μηναῖον Ἀπριλίου

Ἐποχή

XVI αἰῶνος. (1519)

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. βομβ. 0,21.5Χ0,13.5. φ. 182. Στίχοι σελίδων 18. Σελίδες μονόστηλοι. Δέσιμον συγχρόνου ἐποχῆς. Γραφὴ ἀρίστη.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς ἀκολουθίας τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου ἄνευ συναξαρίων.

Διήρηται εἰς α—κζ΄. τετράδια σεσημασμένα κάτωθεν δι᾽ ἐρυθρᾶς μελάνης, ὧν τὰ ὑπ᾽ ἀριθμ. ε΄, η΄ καὶ ι΄ ΚϚ΄ εἰσὶν ὀκτάφυλλα, τῶν δὲ λοιπῶν τὸ μὲν θ΄. ἑπτάφυλλον, τὸ δὲ κζ΄. τετράφυλλον. Τὰ δὲ β΄.—δ΄. τετράδια παντελῶς ἐλλείπουσιν. Ἐν ἀρχῇ ἓν καὶ ἐν τέλει δύο φύλλα λευκά. Ἐν τῷ πρώτῳ ἀγράφῳ φύλλῳ διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς τοῦ γραφέως : «+ ὁ παρὼν μὴν ἀπρίλλιος πέφυκε τοῦ μοναστηρίου τῆς Χάλκησ».

Ἐν τῷ τελευταίῳ ἀγράφῳ φύλλῳ :

«Θε(ο)ῦ τὸ δῶρον καὶ π(ό)νος Ἰωάσαφ ἔτους ,ζκζ ἰνδ. ζ΄. μηνὶ ἀπριλλίῳ β΄ ἡμερ. ζ΄.».

(53) ΑΡΙΘΜ. 60

Ὀνομασία

Μηναῖον Ἀπριλίου

Ἐποχή

XV αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,24Χ0,13.5. φ. 206. Στίχοι σελ. 20. Σελίδες μονόστηλοι. Δέσιμον ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν, πεπαλαιωμένων. Διατήρησις καλή. Γραφὴ καλή.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς ἀκολουθίας τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου.

Ἐν τῷ φ. 204 α προσετέθη : «Εὐχὴ ἐπὶ ἀνομβρίας».

Ἐν ἀρχῇ δύο φύλλα λευκά. Ἐν τῷ α΄. λευκῷ φύλλῳ δι᾽ ἀδεξίου καὶ λίαν ἀνορθογράφου χειρός : — Παπᾶ δαμασκηνὸς ἱερομόναχος μανωλά-

κης ἀπὸ τὴν καλαμάτα ἔκαμε εἰς τὴν ἁγία Τριάδα ἐφημέριος χρόνια 2, ἤτοι δύο—.

Ἐν τῷ 6′ λευκῷ : ἡ γνωστὴ σημείωσις μετὰ τῆς ἰδιοχείρου ὑπογραφῆς τοῦ Μητροφάνους.

Ἐν τῷ φ. 206 α δι' ἄλλης χειρὸς καλλιγράφου : «Ἡ παροῦσα βίβλος ἐγράφη, πόνω καὶ δεξιώτητι, σωφρονίῳ διακόνῳ ἀναλώμασι δὲ κυροῦ μ(ητ)ροφάνους ἱερομονάχου καὶ πν(ευματ)ικοῦ ἡγουμένου τῆς ἁγίας καὶ ἱερᾶς μονῆς τῆς ζωαρχικῆς τριάδος. ἐπὶ ἔτους ζ μη. ἰνδ. ιγ.

«Ἡ βίβλος αὕτη, τῆς ἁγίας Τριάδος
Τῆς κειμένης ἄντικρη τοῦ αὐξεντίου
Ἐν τῇ νήσῳ Χάλκης τε, μονῆς Ἐσώπτρου...

(54) ΑΡΙΘΜ. 61

Ὀνομασία

Μηναῖον Μαΐου

Ἐποχή

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. βομβ. 0,205Χ0,14. φ. 162. Στίχοι σελ. 28. Σελίδες μονόστηλοι. Δέσιμον ἐκ μέλανος δέρματος ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. Διατήρησις καλή.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς ἀκολουθίας τοῦ μηνὸς Μαΐου μετὰ συναξαρίων.

Ἐν ἀρχῇ ἡ γνωστὴ σημείωσις τοῦ Μητροφάνους μετὰ τῆς ἰδιοχείρου αὐτοῦ ὑπογραφῆς.

Ἐν τῷ φ. 162 α διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως :
«τῆς ἁγί(ας) τριάδος τῆς ἐν τῇ Χάλκ(η)».

Τὸ φ. 1 ἐν μέρει ἐφθαρμένον.

(55) ΑΡΙΘΜ. 62

Ὀνομασία

Μηναῖον Μαΐου

Ἐποχή

XVI αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,21.5Χ0,15.5. φ. 212. Στίχοι σελ. 20. Σελίδες μονόστηλοι. Δέσιμον ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν, σεσαθρωμένον. Διατήρησις σχεδὸν καλή. Γραφὴ καλή. Πλεῖστα φύλλα ἐν τέλει σεσαθρωμένα καὶ βεβλαμμένα.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς ἀκολουθίας τοῦ μηνὸς Μαΐου ἄνευ συναξαρίων. Ἐν ἀρχῇ ὑπῆρχεν ἡ ἔμμετρος σημείωσις τοῦ Μητροφάνους, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τούτου σεσαθρωμένου.

(56) ΑΡΙΘΜ. 63

Ὀνομασία

Μηναῖον Μαΐου

Ἐποχή

XVII αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,23.5Χ0,16. φ. 212. Στίχοι σελ. 20. Σελίδες μονόστηλοι. Δέσιμον συγχρόνου ἐποχῆς. Διατήρησις σχεδὸν καλή. Γραφὴ μετρία καὶ ἀνορθόγραφη.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς ἀκολουθίας τοῦ μηνὸς Μαΐου ἄνευ συναξαρίων.

Ἐν τῷ φ. 212 α διὰ τῆς αὐτῆς χειρός : «Ἐγράφη ἡ παροῦσα βίβλος διὰ χειρὸς ἐμοῦ ταπεινοῦ καὶ ἁμαρτωλοῦ μαξίμου τάχα καὶ ἱερομονάχου καὶ ἡ ἀναγινώσκωντες εὔχεσθαι διὰ τὸν πολών μου σφαλμάτων ὅπως λάβων ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν μου».

(57) ΑΡΙΘΜ. 64

Ὀνομασία.

Κῶδιξ ἀνάμικτος

Ἐποχή

XVI αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. βομβ. 0,24Χ0,15. φ. 238. Στίχοι σελίδων διάφοροι. Σελίδες

μονόστηλοι. Δέσιμον νεωτέρας ἐποχῆς. Γραφὴ καλή. Κῶδιξ ἀξιόλογος, ἄναρχος καὶ ἀτελὴς καὶ σητόβρωτος.

Περιεχόμενον

1) φ. 1—37 α Ἄνευ ἀρχῆς : ἡ ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως».

Ἐν τῷ λευκῷ φ. 37 β : ἡ γνωστὴ σημείωσις :

«+ ἡ βίβλος αὕτη πέφυκε τῆς Παντουργοῦ Τριάδος ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ τε μονῆς τε τοῦ Ἐσόπτρου καὶ εἴτις βουληθῇ ποτὲ ταύτην ἀποσυλῆσαι κεχωρισμένος ἔσεται Τριάδος τῆς ἁγίας ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ γε καὶ τῷ ἐλευσομένῳ.— Οἱ π(ατέ)ρες μέμνησθε τοῦ μ(ητ)ροφάνους».

2) φ. 38—105 α «Θεοκτίστου : «Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἐν ἁγίοις π(ατ)ρ(ὸ)ς ἡμῶν Ἀθανασίου ἀρχιεπισκόπου Κῶ — Πόλεως».

3) φ. 106—132 α : Θεοκτίστου. Ἐγκώμιον εἰς τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον Π(ατρ)ριάρχην Κωνσταντίνου Πόλεως τὸν νέον».

φ. 132 β λευκόν.

4) φ. 133—145 α : «Μηνὶ αὐγούστῳ ΚΓ+ ἀκολουθία εἰς τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ λειψάνου τοῦ ἐν ἁγίοις η(ατ)ρ(ὸ)ς ἡμῶν ἀθανασίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλε(ως) τοῦ νέου».

5) φ. 145 β—150 β : «Τῷ αὐτῷ μηνὶ ΚΓ΄. ἡ ἀκολουθία τοῦ λειψάνου τοῦ ἐν ἁγίοις π(ατ)ρ(ὸ)ς ἡμῶν ἀθανασίου τοῦ νέου Πατ)ριάρχου Κωνσταντινουπόλεως». Συνίσταται δὲ ἐκ μικροῦ καὶ μεγάλου ἑσπερινοῦ· λιτῆς καὶ ὄρθρου, μετὰ δύο κανόνων τῆς ἑορτῆς τοῦ συναξαρίου καὶ τοῦ λοιποῦ τῆς ἀκολουθίας.

6) φ. 151—164 α : «Τριώδια...... τῆς μεγάλης ἑβδομάδος ψαλλόμενα εἰς τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα ἡμῶν καὶ ἅγιον Ἀθανάσιον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως».

7) φ. 154 β—155 α : «Ἀντίφωνα εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτήν, ἑορτὴν τῆς ἀνακομιδῆς».

φ. 155 β λευκόν.

8) φ. 156—198 α : «Θεοκτίστου τοῦ στουδίτου· λόγος εἰς τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ λειψάνου τοῦ ἐν ἁγίοις π(ατ)ρ(ὸ)ς ἡμῶν ἀθανασίου Π(ατ)ριάρχου Κωνσταντινουπόλεως».

φ. 198 β λευκόν.

9) φ. 199 α : Θεοκτίστου : Εἰς τὸν ἐν ἁγίοις π(ατ)έρα ἡμῶν ἅγιον ἀθανάσιον τὸν νέον».

φ. 199—203 α Ἦχος α΄ ἀρχόμενος : «Χριστὸν ποθῶν ἀθανάσιος».

φ. 203 α—207 α : Ἦχος β΄ ἐπιγραφόμενος : «Ἰαμβόκροτος ἢ Χο-

ρίαμβος» καὶ ἀρχόμενος : «στίβει θαλάσσης».

φ. 207 α—210 β Ἦχος γ΄. ἀρχόμενος : «θείας Ἀθανάσιε πάτερ ὅσιε».

φ. 210 β—115 α Ἦχος δ΄. ἐπιγραφόμενος «ἰαμβόκροτος ἢ χορίαμβος διαφόροις μέτροις ἐνασμενίζων» καὶ ἀρχόμενος : «θείῳ καλυφθεὶς ἀθανάσιε».

φ. 115 α—117 β Ἦχος δ΄. ἀρχόμενος : «Χοροὶ ἱερῶν ποιμένων ὁμοῦ».

φ. 117 β—122 α Ἦχος δὲ ἕτερος κανὼν ἀρχόμενος : «Τὸν βίον μου ἴθυνον πρὸς ἀρετὴν ἀθανάσιε».

φ. 122 α—125 α Ἦχος πλ. α΄. ἀρχόμενος : «Τῷ σ(ωτῆ)ρι θε(ῷ) παρεστηκὼς ἐν χαρᾷ· δυσώπει π(άτ)ερ ἀθανάσιε».

φ. 125 α—129 α Ἦχος πλ. ς΄. ἀρχόμενος : «Δεῦτε μοι συνελθόντες ὦ φιλέορτοι».

φ. 129 α—232 α : Ἦχος βαρύς. ἀρχόμενος : «Τὴν Πανταιτίαν καὶ παρεκτικὴν ζωῆς τὴν ἄρρητον σοφίαν οτῦ Θ(εο)ῦ».

φ. 232 α—236 α : Ἦχος βαρύς. ἀρχόμενος : «ἄβυσσον οὐρανόθεν· τὴν διὰ πλῆθος ἐλέους».

φ. 236 α—238 α Ἦχος πλ. δ΄. ἀρχόμενος : «Σ(ταυ)ρῷ Χ(ριστο)ῦ πεποιθώς· ἐκ νεότητός σου». Τὸ τέλος ἐλλείπει.

(58) ΑΡΙΘΜ. 65

Ὀνομασία.

Κῶδιξ ἀνάμικτος

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. βομβ. 0,23Χ0,15,5. φ. 342. Στίχοι σελίδων 24. Σελίδες μονόστηλοι. Δέσιμον νεωτέρας ἐποχῆς. Διατήρησις σχεδὸν καλή. Γραφὴ καλή. Λόγῳ ὑγρασίας ἱκανὰ φύλλα ἐβλάβησαν. Κῶδιξ σκωληκόβρωτος ἀλλὰ ἀξιόλογος ὡς περιέχων ὑλικὸν ἀνέκδοτον. Ἄναρχος καὶ ἀτελής.

Περιεχόμενον

1) φ. 1—10 β : «Ὁ ἀκάθιστος ὕμνος», ἄναρχος.

2) φ. 10 β—26 β : «Ἀκολουθία εἰς τὸν ἅγιον π(ατέ)ρα ἡμῶν ἀθανάσιον».

(Συνεχίζεται)

Ἡ Θεοτόκος μετὰ τοῦ παιδίου Ἰησοῦ, μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Β΄. τοῦ Κομνηνοῦ καὶ τῆς αὐτοκρατείρας Εἰρήνης. Ψηφιδωτὴ εἰκὼν τοῦ νοτίου κλίτους τοῦ γυναικωνίτου τοῦ Μουσείου τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Ἔργον τοῦ ΙΒ΄. αἰῶνος.

Η ΕΝ MALABAR ΤΩΝ ΙΝΔΙΩΝ ΣΥΡΙΑΝΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ (*)

Η ΕΝ DIAMPER ΣΥΝΟΔΟΣ

ΤΗΝ 20ὴν ΙΟΥΝΙΟΥ τοῦ ἔτους 1599, τρίτην Κυριακὴν μετὰ τὴν Πεντηκοστήν, συνῆλθε, κατὰ τὰ συμπεφωνημένα μεταξὺ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μενέζη καὶ τοῦ Ἀρχιδιακόνου Γεωργίου, Σύνοδος ἐν Diamper ἡ ὁποία ἀπετέλεσεν ἕνα ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων σταθμῶν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ζωῆς τῆς ἐν Malabar Συριανῆς Ἐκκλησίας. Τῆς Συνόδου ταύτης μετέσχον 133 ἰθαγενεῖς πρεσβύτεροι, 20 διάκονοι καὶ 600 λαϊκοὶ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐν Μαλαμπὰρ χριστιανικῶν κοινοτήτων (122). Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος προτιθέμενος νὰ ἐπιβλέψῃ αὐτοπροσώπως τῶν λεπτομερειῶν τῆς συγκλήσεως τῆς Συνόδου, ἔφθασεν ἐκ τῆς Goa εἰς Diamper τὴν 9ην Ἰουνίου, ἔχων ἐκ τῶν προτέρων παρεσκευασμένας τὰς ἀποφάσεις ἐφ' ὅλων τῶν ζητημάτων, περὶ τὰ ὁποῖα θὰ ἠσχολεῖτο ἡ Σύνοδος, ἧς αἱ ἐργασίαι ἤρξαντο ἐπισήμως τὴν 20ὴν Ἰουνίου, δι' ἐπὶ τούτῳ μεγαλοπρεποῦς τελετῆς, καθ' ἣν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι, ἐντολῇ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, ἐψάλησαν πρῶτον συριστὶ καὶ εἶτα λατινιστὶ (123). Αἱ ἐργασίαι τῆς Συνόδου, διαρκέσασαι ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα, διεξήχθησαν ἐντὸς ἀτμοσφαίρας πιέσεως καὶ βίας. Πρὸς ἐκφοβισμὸν τῶν συνέδρων παρίστατο σκοπίμως καὶ ὁ Πορτογάλος κυβερνήτης τοῦ Cochin, μετὰ τῶν ἐπιτελῶν ἀξιωματικῶν αὐτοῦ καὶ ἰσχυρᾶς στρατιωτικῆς δυνάμεως (124). Αἱ ἀποφάσεις ἐφ' ὅλων σχεδὸν τῶν ζητημάτων ἐνεκρίθησαν ὑπὸ τῆς Συνόδου, ὡς εἶχον ἤδη καταρτισθῇ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μενέζη, παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις καὶ διαμαρτυρίας τῶν ἰθαγενῶν, αἵτινες ὡς μόνον ἀποτέλεσμα ἔσχον ὅπως ἐπέλθουν δευτερευούσης ἁπλῶς σημασίας τροποποιήσεις εἴς τινας τῶν ληφθεισῶν ἀποφάσεων. Οἱ σκοποὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἐπραγματοποιήθησαν καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν γραμμήν. Ἡ Σύνοδος ἐπέβαλε τὴν ρωμαιοκαθολικὴν δογματικὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν παπικὴν κυριαρχίαν

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελὶς 216.

122) F. E. Keay A History of the Syrian Church in India p. 40.

123) Vacant, Dictionnaire de Theologie Catholique. Tom. XIV col. 3111.

124) E. M. Philip, The Indian Church of St Thomas p. 118.

ἐπὶ τῆς πρεσβυγενοῦς ἐν Malabar Συριανῆς Ἐκκλησίας. Αἱ ἀποφάσεις τῆς ἐν Τριδέντῳ Συνόδου, ὁ θεσμὸς τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως, ἡ περὶ ἀποδόσεως τιμῆς εἰς τὴν Παρθένον Μαρίαν διδασκαλία, αἱ ὑπὲρ τῶν νεκρῶν λειτουργίαι, ὁ τρόπος τῆς ἱερᾶς ἐξομολογήσεως κατὰ τὸν λατινικὸν τύπον, ἡ ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς χρῆσις παραστάσεων, ἡ περὶ καθαρτηρίου πυρὸς διδασκαλία, ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀγαμία τοῦ κλήρου, ἡ συμπλήρωσις τοῦ κανόνος τῶν βιβλίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς, πάντα ταῦτα ἐγένοντο ἀπὸ μέρους τῶν ἰθαγενῶν ἀποδεκτά (125).

Πολύτιμα ἔργα τῆς Συριακῆς φιλολογίας κατεδικάσθησαν ὑπὸ τῆς Συνόδου εἰς τὸν διὰ τοῦ πυρὸς ἐξαφανισμόν (126). Τὴν αὐτὴν τύχην ἔ-

125) Οἱ μετασχόντες τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνόδου ἰθαγενεῖς κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ ἀντιπρόσωποι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑπογράψουν 23 ἐν ὅλῳ «Δεκρέτα», ἐν οἷς ἐξητάζοντο τὰ ἀπασχολήσαντα τὴν Σύνοδον διάφορα ζητήματα Περὶ τὰ βασικὰ δογματικὰ ζητήματα ἠσχολεῖτο τὸ περίφημον «Δεκρέτον» πίστεως ἐκ 14 κεφαλαίων, ὅπερ θὰ ἐχρησίμευεν ὡς μία Σύνοψις διδασκαλίας μέχρις οὗ καταρτισθῇ ἀναλελυμένη εἰς μαλαιαλαμικὴν γλῶσσαν Κατήχησις. Τὰ κυριώτερα θέματα περὶ τὰ ὁποῖα διέτριβον τὰ 14 κεφάλαια τοῦ εἰρημένου «Δεκρέτου» ἦσαν : 1) Περὶ Ἁγίας Τριάδος, 2) Περὶ Ἐνσαρκώσεως, 3) Περὶ θείας Μητρότητος τῆς Μαρίας, 4) Περὶ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, 5) Περὶ ἐσχάτων, 6) Περὶ φυλάκων ἀγγέλων, 7) Περὶ Ἐκκλησίας καὶ τῆς ὀργανώσεως αὐτῆς καὶ 8) Περὶ Κανόνος τῶν βιβλίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Φαίνεται ὅτι ὁ Κανὼν τῶν βιβλίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς παρὰ τοῖς Συρομαλαμπαρίταις δὲν περιελάμβανε τὰ βιβλία Ἐσθήρ, Τωβίτ, Σοφίαν Σολομῶντος, Β΄. Πέτρου, Β΄. καὶ Γ΄. Ἰωάννου, ἐπιστολὰς τοῦ Ἰούδα καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν. Ἔλειπεν ὡσαύτως ἡ περικοπὴ τῆς πόρνης, τὸ χωρίον τῶν τριῶν μαρτύρων ἐν τῷ οὐρανῷ καί τινες ἄλλαι λέξεις. Εἶναι ἀληθές, ὅτι αἱ ἐλλείψεις αὗται δὲν ἀπαντῶσιν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν ἐν Μαλαμπὰρ Συριανὴν Ἐκκλησίαν. Τὰ συριακὰ κείμενα τῆς Γραφῆς ἦσαν τὰ αὐτὰ πανταχοῦ καὶ δὴ ἤδη πολὺ πρὸ τοῦ Νεστορίου. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἀποδοθῇ εἰς τοὺς Νεστοριανοὺς ἡ κατηγορία ὅτι αὐτοὶ παρήλλαξαν τὴν Γραφήν, ἐφ' ὅσον εἶναι γνωστὸν ὅτι οὗτοι περιωρίζοντο ἁπλῶς εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τῆς λέξεως «Θεὸς» διὰ τῆς λέξεως «Χριστός». Vacant, Dictionnaire de Theologie Catholique Tom. XIV, col. 3112 — 3114.

(126) Τὸ σπουδαιότερον ἐκ τῶν ἔργων τούτων εἶναι : α) ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα «πρωτευαγγέλιον τοῦ Ἰακώβου» γνωριζομένη ἀπόκρυφος διήγησις τῆς παιδικῆς ἡλικίας τοῦ Ἰησοῦ, β) ἀπόκρυφος ἐπιστολὴ «περὶ Κυριακῆς ἀργίας»,, γ) ἀνώνυμον σύγγραμα «περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», δ) τὸ

σχον καὶ τὰ λειτουργικὰ βιβλία τῆς ἐν Malabar Συριανῆς Ἐκκλησίας, ἐξ ὧν, ἀποφάσει τῆς Συνόδου, ἄλλα μὲν ἐκάησαν, ὡς αἱρετικά, ἄλλα δέ, παραδοθέντα εἰς τοὺς Ἰησουΐτας πρὸς διόρθωσιν, ἠλλοιώθησαν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε νὰ καταστοῦν σχεδὸν ἀγνώριστα (127).

Πλὴν ὅμως τῶν ὡς ἄνω βασικῶν θεμάτων ἡ ἐν Diamper Σύνοδος ἠσχολήθη καὶ περὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔθιμα καὶ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τῶν ἰθαγενῶν, οἵτινες, ζῶντες εἰς μίαν χώραν ἀποκεκλεισμένην, ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως καὶ ἐκ πολιτικῶν λόγων, τοῦ λοιποῦ χριστιανικοῦ κόσμου, χώραν διαπεποτισμένην εἰς ὅλας τὰς ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς αὐτῆς ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον ἰνδικὸν πολιτισμόν, χώραν ἐν τῇ ὁποίᾳ ἰδιαιτέρως ἡ θρησκευτικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ εὑρίσκοντο εἰς ἄμεσον συνάρτησιν, ἦτο πολὺ φυσικὸν νὰ ὑποστοῦν διαφόρους ἐθνικὰς ἐπιδράσεις εἴς τε τὴν θρησκευτικὴν καὶ κοινωνικὴν αὐτῶν ζωήν. Καὶ ἐπήνεγκε μὲν ὁμολογουμένως ἡ Σύνοδος σημαντικάς τινας μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τῶν ἰθαγενῶν, θεσπίσασα εἰδικὰς διατάξεις ἐπὶ ζητημάτων κληρονομίας, υἱοθεσίας καὶ ἄλλων (128), δὲν παρέλειψεν ὅμως ἀφ' ἑτέρου

«Βιβλίον τῶν Πατέρων» ἢ «Συλλογὴ δογματικῶν μαρτυριῶν», ε) τὸ «περὶ Μυστηρίων» ἔργον τοῦ Πατριάρχου Τιμοθέου τοῦ Β΄, στ) ἡ «Θεολογικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια» καὶ «ὁ παράδεισος τῆς Ἐδέμ», τοῦ Μητροπολίτου Νισίβεως Mar Abdiso ζ) Ἑρμηνεία τῶν Εὐαγγελίων κατὰ Θεόδωρον τὸν Μοψουεστίας, η) Βίοι προσώπων θεωρουμένων ὡς ἁγίων ὑπὸ τῶν Νεστοριανῶν, θ) Συλλογὴ μοναχικῶν βιογραφιῶν, ἀνάλογος πρὸς τὴν Συλλογὴν «Ἄνθος ἁγίων», (Flos sanctorum), ἥτις ταυτίζεται πρὸς τὸ «περὶ Παρθενίας» βιβλίον τοῦ Ἐπισκόπου Βασσόρας Ἰσοντενάχ, ι) τὸ «Βιβλίον τῶν χειροτονιῶν», ια) οἱ ὕμνοι τοῦ Γεωργίου Βάρδα, ιβ) οἱ ὕμνοι τοῦ Qamis bar Qardahe, ιγ) ἡ Συλλογὴ τῆς Μεσοποταμιακῆς Ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἢ «Βιβλίον τῶν Κανόνων» καὶ ἄλλα. Heiler Fr. Urkirche und Ostkirche, München, 1937 (Die Katholische kirche des Osten und Wesnens, Tom. A. p. 533). Vacant, Dictionnaire de Theologie Catholique. Tom. XIV col. 3113—3114.

127) F. E. Keay. A. History of the Syrian Church in India p. 42 καὶ Heiler Fr. Urkirche und Ostkirche, München, 1937 Tom. A. p. 533.

128) Παρὰ τοῖς Συρομαλαμπαρίταις, κατ' ἐπίδρασιν ἀσφαλῶς τῶν ἐθνικῶν τοπικῶν ἐθίμων, κληρονομικὰ δικαιώματα εἶχον μόνον τὰ ἄρρενα τέκνα. Ἡ Σύνοδος ὥρισεν ὅπως ἐφεξῆς καὶ τὰ θήλεα ἔχουν ἴσα πρὸς τὰ ἄρρενα τέκνα κληρονομικὰ δικαιώματα. Κατὰ τὰ κρατοῦντα ἐπίσης παρὰ τοῖς Συρομαλαμπαρίταις, ἐξ ἰνδικῆς καὶ πάλιν ἐπιδράσεως, οἱ γονεῖς εἶχον ἀπεριόριστον ἐ-

ὅπως ἐκλατινίσῃ καὶ πλεῖστα ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτῶν ἐθίμων, ἐπιβαλοῦσα τὸ λατινικὸν ἑορτολόγιον, τὴν τέλεσιν τοῦ σημείου τοῦ Σταυροῦ κατὰ τὸν λατινικὸν τύπον, καὶ τὴν ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς χρῆσιν ἡγιασμένου ὕδατος (eau bénite) (129).

Χωροῦσα ἔτι περαιτέρω ἡ Σύνοδος καὶ ἀποσκοποῦσα εἰς τὴν προφύλαξιν τῶν Χριστιανῶν τοῦ τόπου ἀπὸ τοῦ ἐνδεχομένου κινδύνου τῶν ἐθνικῶν ἐπιδράσεων ἀφ' ἑνὸς μὲν κατεδίκασε τὴν διδασκαλίαν τῆς μετεμψυχώσεως καὶ τῆς μοιρολατρείας (Fatalisme), ἀφ' ἑτέρου δὲ ὥρισεν ὅπως οἱ Χριστιανόπαιδες φοιτῶσιν ὑποχρεωτικῶς εἰς χριστιανικὰ σχολεῖα, ἐπιτρέψασα μόνον εἰς περίπτωσιν ἀνάγκης, τὴν φοίτησιν αὐτῶν εἰς ἐθνικὰ ἐκπαιδευτήρια, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως πάντοτε ὅπως ἀπαλλάσσωνται τῆς ὑποχρεώσεως νὰ παρίστανται εἰς εἰδωλολατρικὰς τελετάς (130).

Ἵνα μὴ δὲ αἱ ληφθεῖσαι ἐπὶ τῶν διαφόρων ζητημάτων ἀποφάσεις μείνωσι γράμμα νεκρόν, ἀλλὰ μετουσιωθῶσιν εἰς ζωήν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύνανται οἱ ἰθαγενεῖς, ἐπὶ τῇ βάσει τούτων, νὰ μορφώνωσι νέαν πλέον ἐκκλησιαστικὴν συνείδησιν, ἡ Σύνοδος ὥρισεν ὅπως τὰ Πρακτικὰ τῶν συνεδριῶν αὐτῆς, ἀναγινώσκωνται ἐπ' ἐκκλησίας, ἀνελλιπῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως, κατὰ τὰς ἀκολουθίας τῶν Κυριακῶν καὶ τῶν ἑορτῶν, καθ' ἃς δὲν θὰ

λευθερίαν εἰς τὸ ζήτημα τῆς υἱοθεσίας, καὶ δὴ εἰς βάρος τῶν φυσικῶν τέκνων. Ἡ Σύνοδος εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην ὅπως περιορίσῃ τὴν ἐλευθερίαν ταύτην τῶν γονέων, θεσπίσασα εἰδικὰς εὐεργετικὰς διατάξεις ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῶν φυσικῶν τέκνων. Vacant, Dictionnaire de Theologie Catholique. Tom. XIV col. 3150.

129) Heiler Fr. Urkirche und Ostkirche, München, 1937. Tom A. p. 533

130) Θὰ ἐκτιμηθῇ δεόντως ἥ τε ἔκτασις τοῦ ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν ἐπιδράσεων κινδύνου, ὃν ὁμολογουμένως διέτρεχον οἱ Χριστιανοὶ τοῦ τόπου, ἀλλὰ καὶ ἡ σημασία τῶν σχετικῶν ἀποφάσεων τῆς Συνόδου, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ εἰδωλολάτραι ἐν Malabar ἀπετέλουν ὄχι μόνον τὴν συντριπτικὴν πλειοψηφίαν τοῦ πληθυσμοῦ, ἔχοντες εἰς πλείστας περιοχάς, τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τοῦ διδάσκειν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνωτέραν ἀπό γε κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς πλευρᾶς τάξιν τῆς Χώρας, ἧς οἱ Χριστιανοὶ κάτοικοι ἦτο εὔκολον ὅπως ὀλισθήσουν εἰς τὸν πειρασμὸν τῆς ἐξοικειώσεως αὐτῶν πρὸς τὰ λοιπὰ θρησκεύματα καὶ νὰ ὑποστοῦν ἑπομένως ἰσχυρὰν τὴν ἀπὸ μέρους αὐτῶν ἐπίδρασιν, καὶ ἄλλως, ἀλλὰ καὶ διότι αἱ τελεταὶ τῶν διαφόρων ἐν Malabar. θρησκευμάτων διεξήγοντο δημοσίᾳ ἡ μία πλησίον τῆς ἄλλης. Vacant, Dictionnaire de Theologie Catholique. Tom. XIV' col. 3112.

ὑπῆρχε κήρυγμα, ἢ κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἑορτῶν μόνον, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον αἱ Κυριακαὶ θὰ ἦσαν ἀφιερωμέναι εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς Κατηχήσεως.

Κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίαν τῆς Συνόδου, 27ην Ἰουνίου, ἀνεγνώσθησαν τὰ ὀνόματα 65 Κοινοτήτων, ὡς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἱερατικῶς Προϊσταμένων καὶ ἐφημερίων αὐτῶν, τινὲς τῶν ὁποίων θὰ εἶχον καὶ τὴν ἐποπτικὴν εὐθύνην τῶν ἐξυπηρετούντων τὰς ἀνάγκας μικροῦ ἀριθμοῦ πιστῶν παρεκκλησίων τῆς ὑπαίθρου, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἵνα καὶ ταῦτα ἀποβῶσιν ἐν καιρῷ Κοινοτικὰ Κέντρα. Οἱ οὑτωσὶ διορισθέντες ἱερεῖς προσερχόμενοι ἠσπάζοντο τὴν χεῖρα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μενέζη, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπηύθυνε πρὸς αὐτοὺς θερμὴν προσαγόρευσιν καὶ δὴ εἰς ὕφος τῶν χειροτονούντων, κατὰ τὸν λατινικὸν τύπον, Ἐπισκόπων. Εἶτα ὅλοι ὁμοῦ, 150 ἱερεῖς καὶ 600 λαϊκοὶ ἀντιπρόσωποι, ὑπέγραψαν τὰ Πρακτικά. Πόσοι ὅμως ἐκ τῶν ὑπογραψάντων ἐπίστευον εἰλικρινῶς εἰς ὅσα ὑπέγραψαν ; Ἀσφαλῶς πολὺ ὀλίγοι. Ὁπωσδήποτε ὅμως ὑπέγραψαν διὰ νὰ ἐπακολουθήσῃ εὐθὺς ἀμέσως πανηγυρικὴ δοξολογία, ἡ ὁποία καὶ ἐπεσφράγισε τὸ ὅλον ἔργον τῆς Συνόδου, ἔργον τὸ ὁποῖον κατ' οὐσίαν ἐσήμαινε τὴν κατάλυσιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ἐν Malabar Συριανῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ὑποταγὴν αὐτῆς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης (131).

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἱστορικὴ ἐκείνη ἡμέρα τῆς 27ης Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1599, ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν ὄχι μόνον ἀντιπρόσωποι δύο Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ δύο κόσμοι μὲ διάφορον γλῶσσαν, διάφορον χαρακτῆρα, διάφορον νοοτροπίαν καὶ ψυχολογίαν, ἀντήλλασσον τὸν ἀσπασμὸν τῆς συμφιλιώσεως δὲν ἀπεκόμισε τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Ἡ ἐν Diamper Σύνοδος, διὰ τὴν σύγκλησιν τῆς ὁποίας ἐχρειάσθησαν τόσων μηνῶν προσπάθειαι καὶ συζητήσεις, κόποι καὶ ἀγῶνες, ἐσυμβόλιζεν ἴσως τὸ οἰκοδόμημα τῆς συμφιλιώσεως καὶ τῆς ἑνώσεως, οἰκοδόμημα ὅμως, ὅπερ ὑπῆρξε δημιούργημα ἀνάγκης καὶ βίας, καὶ ἑπομένως οἰκοδόμημα

131) Πρὸ τῆς διαλύσεως τῆς Συνόδου ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μενέζης προσέφερεν εἰς ἕνα ἕκαστον ἐκ τῶν Ἱερατικῶς Προϊσταμένων τῶν Κοινοτήτων ἀνὰ ἓν λίθινον ἀντιμίνσιον, καθαγιασθὲν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, δοχεῖον Ἁγίου Μύρου, Εὐχολόγιον, περιέχον τὴν ἀκολουθίαν τῶν Μυστηρίων, κατὰ μετάφρασιν ἐκ τῆς λατινικῆς εἰς τὴν συριακὴν γλῶσσαν, φελώνιον διὰ τὴν τέλεσιν τῶν Μυστηρίων, καὶ Κατήχησιν εἰς μαλαιαλαμικὴν γλῶσσαν, προικοδοτήσας ἅμα καὶ ὅλους τοὺς ναοὺς καὶ τὰ παρεκκλήσια τῆς ὑπαίθρου διὰ δισκοποτήρων, καλυμμάτων τῆς Ἁγίας Τραπέζης καὶ ἱερῶν ἀμφίων. Vacant, Dictionnaire de Theologie Catholique. Tom. XIV col. 3114.

πάντοτε ἐπισφαλὲς καὶ ἑτοιμόρροπον. Ὁ Ἀρχηγὸς τῆς ἐν Malabar Συριανῆς Ἐκκλησίας Ἀρχιδιάκονος Γεώργιος, περιελθὼν εἰς ἀδυναμίαν καὶ πανταχόθεν ἀπειλούμενος, συγκατετέθη εἰς τὴν σύγκλησιν τῆς Συνόδου μόνον ἐξ ἀνάγκης καὶ πρὸς διάσωσιν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἐπαπειλούντων αὐτὸ ποικίλων κινδύνων. Διὰ τὸν Λατῖνον Ἀρχιεπίσκοπον Μενέζην πάλιν ἡ σύγκλησις τῆς Συνόδου ἀπετέλει ὄχι μόνον ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς παπικῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῆς ἐν Malabar Συριανῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ζήτημα προσωπικοῦ γοήτρου. Ὑπὸ τὰς ὡς ἄνω συνθήκας καὶ ἐπιδιώξεις συνεκλήθη ἡ ἐν Diamper Σύνοδος. Ὁ Ἀρχιδιάκονος Γεώργιος καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν ἰθαγενεῖς δὲν ἤθελον νὰ θυσιάσουν τὴν πίστιν τῶν πατέρων αὐτῶν. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μενέζης ἀφ' ἑτέρου δὲν ἀντελαμβάνετο τὴν ἕνωσιν, εἰ μὴ μόνον ὡς ἁπλῆν ὑποταγὴν τῶν ἰθαγενῶν εἰς τὴν παπικὴν κυριαρχίαν. Μία ἐκ τῶν δύο ἀπόψεων τούτων ἔπρεπε νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἦτο προφανὲς ὅτι κατ' ἀνάγκην θὰ ὑπεχώρουν ὁ Ἀρχιδιάκονος καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν ἰθαγενεῖς, οἱ ὁποῖοι καὶ εὑρέθησαν ἐν ἀδυναμίᾳ καὶ ἐνώπιον τῆς ἀνωτέρας βίας τῶν πραγμάτων. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μενέζης ὅμως ἐξεμεταλεύθη τὴν ἀδυναμίαν αὐτῶν ταύτην μετ' ἀδιαλλαξίας καὶ ἄνευ πολιτικότητος, λησμονῶν ὅτι ἔπρεπε νὰ δημιουργήσῃ ἔργον σταθερὸν καὶ διαρκείας καὶ σκεπτόμενος ἴσως μόνον νὰ ἐπιτύχῃ ἄμεσα ἀποτελέσματα ὑπὲρ τοῦ ἀτομικοῦ αὐτοῦ κύρους. Οὕτως ἐπραγματοποιήθη μία Ἕνωσις, τὴν ὁποίαν οἱ ἰθαγενεῖς ὑπέγραψαν μὲ αἱμάσσουσαν καρδίαν, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ καταδίκης ἐκ τῆς ὁποίας θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἀπαλλαγοῦν, εὐθὺς ὡς θὰ ἐπέτρεπον τοῦτο αἱ περιστάσεις. Ἐντεῦθεν ἴσως ὁρμώμενοι διαμαρτυρόμενοι ἱστορικοὶ τῆς ἐν Malabar Συριανῆς Ἐκκλησίας ἐχαρακτήρισαν τὴν βιαίαν ταύτην ἕνωσιν διὰ τῶν λόγων τοῦ Τακίτου «solitudinem faciunt et pacem appelant» (δημιουργοῦν ἐρήμωσιν καὶ ἀποκαλοῦν ταύτην εἰρήνην (132). Καὶ ρωμαιοκαθολικοὶ ὅμως θεολόγοι συγγραφεῖς ἀπὸ τοῦ Assemani, μέχρι τοῦ Πρίγκηπος Μὰξ τῆς Σαξωνίας (133) καὶ τοῦ Korolewski (134) ἤσκησαν αὐστηρὰν κριτικὴν ἐναντίον τῆς μεθόδου ταύτης τοῦ ἐκλατινισμοῦ (135).

(Συνεχίζεται) † Ὁ Σάρδεων ΜΑΞΙΜΟΣ

---

132) Milna Rae : The Syrian Church in India, London 1892, p. 255.

133) Vorlesungen über die orientalische Kirchenfrage, p. 225.

134) L' uniatisme (Jr Coll 5/6) 1927, p. 36.

135) Heiler Fr. Urkirche und Ostkirche, München, p. 534.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΜΗΝΩΝ : ΙΟΥΝΙΟΥ - ΙΟΥΛΙΟΥ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Ἡ ἐν Ἔβανστον Β΄ Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν

Κατὰ τὴν Συνοδικὴν Συνεδρίαν τῆς 10ης Ἰουνίου κατηρτίσθη ἡ εἰς Ἔβανστον μεταβησομένη Πατριαρχικὴ Ἀντιπροσωπεία, ἀπαρτισθεῖσα ἐκ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως κ. Γενναδίου, τῶν Ἀρχιεπισκόπων Ἀμερικῆς κ. Μιχαὴλ μετὰ τῶν βοηθῶν αὐτοῦ Ἐπισκόπων καὶ Θυατείρων κ. Ἀθηναγόρα, τοῦ Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Πανοσιολογιωτάτου Ἀρχιμανδρίτου κ. Ἰακώβου Παπαϊωάννου, τῶν Πανοσιολογιωτάτων Καθηγητῶν τῆς ἐν Χάλκη Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀρχιμανδρίτου κ. Μαξίμου Ρεπανέλλη καὶ Διακόνου κ. Χρυσοστόμου Κωνσταντινίδου, καὶ Καθηγητῶν τοῦ ἐν Παρισίοις Ρωσσικοῦ Θεολογικοῦ Ἰνστιτούτου.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ ἐν προετοιμασίᾳ Ἐπιτροπὴ ἐκ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως κ. Γενναδίου καὶ τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου κ. Ἰακώβου Παπαϊωάννου εἶχε προηγουμένως κατὰ συνοδικὴν ἀπόφασιν μεταβῆ εἰς Ἀθήνας ὅπου ἐπεκοινώνησε καὶ συνειργάσθη μετὰ τῆς οἰκείας Ἐπιτροπῆς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἐν Ἔβανστον συνερχομένης Συνελεύσεως.

Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολὴ

Τῇ Δευτέρᾳ, 14ῃ Ἰουνίου, Ἑορτῇ τῆς Ἁγίας Τριάδος τὴν Θείαν Λειτουργίαν ἐν τῷ ἑορτάζοντι Ἱερῷ Ναῷ τῆς Σχολῆς ἐτέλεσεν ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Κυδωνιῶν κ. Ἀγαθάγγελος. Τὴν Αὐτοῦ Θειοτάτην Παναγιότητα ἐξεπροσώπησεν ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου κ. Ἰάκωβος. Τὴν μεσημβρίαν εἰς τὴν μοναστηριακὴν τράπεζαν τῆς Σχολῆς παρεκάθησαν οἱ ἐπίσημοι καὶ οἱ μαθηταί, ἀνεγνώσθη δέ, κατὰ τὴν τάξιν ὁ περὶ μυσταγωγίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λόγος τοῦ ἱεροῦ Φωτίου.

Κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἐψάλη κατὰ τὴν κρατήσασαν ἐν τῇ Σχολῇ ἀρχαίαν παράδοσιν, ἡ Ἀκολουθία τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φωτίου, τοῦ Μεγάλου, Ἱδρυτοῦ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Εἰς τὴν Συνοδικὴν συνεδρίαν τῆς 17ης Ἰουνίου ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἰκονίου κ. Ἰάκωβος, Σχολάρχης τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς, διωρίσθη καὶ ἱδρυτὴς αὐτῆς.

Καθοσιώσεις ἀποφοίτων

Τῇ Κυριακῇ, 11ῃ Ἰουλίου, ἐν Πατριαρχικῇ καὶ Συνοδικῇ Λειτουργίᾳ

ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τῆς Σχολῆς ἐγένετο ἡ εἰθισμένη τελετὴ τῆς καθοσιώσεως τῶν ἐφετεινῶν ἀποφοίτων τῆς Σχολῆς. Μὲ τὴν Αὐτοῦ Θειοτάτην Παναγιότητα συνελειτούργησαν οἱ Σεβασμιώτατοι Μητροπολῖται Δέρκων κ. Ἰάκωβος, Πριγκηποννήσων κ. Δωρόθεος, Ἡλιουπόλεως κ. Γεννάδιος, Θεοδωρουπόλεως κ. Λεόντιος καὶ Εἰρηνουπόλεως κ. Κωνσταντῖνος οἱ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρῖται κ. κ. Εὐάγγελος Ἀντωνιάδης καὶ Ἀνδρέας Παντολέοντος. Παρέστησαν οἱ κ.κ. Ὀσμὰν Γκιουνέη, Διευθυντὴς τοῦ Τμήματος Μειονοτικῶν Σχολῶν τῆς ἐνταῦθα Διευθύνσεως τῆς Παιδείας, Θ. Γεωργιάδης, Γ. Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος, Τζὼν Θάτσερ, Διευθυντὴς τοῦ Βυζαντινολογικοῦ Ἰνστιτούτου Ντάμπαρτον Ὄουξ, οἱ Γυμνασιάρχαι Ἀλέξανδρος Ἰατρόπουλος, τοῦ Ἰωακειμείου Παρθεναγωγείου, Ἀλ. Χατζόπουλος, τοῦ Ζαππείου Παρθεναγωγείου, Γεώργιος Δικταμπάνης, τῆς Μεγάλης Σχολῆς, οἱ Πρόεδροι τῶν Νοσοκομείων Βαλουκλῆ κ.κ. Στ. Κιομουρτζόγλου, καὶ τοῦ Ἰωακειμείου Παρθεναγωγείου κ. Σάββας Ἀρσλάνογλους, Καθηγηταὶ Γυμνασίων, πολλοὶ ἐκ τῶν παλαιῶν ἀποφοίτων τῆς Σχολῆς, Ἐπιστήμονες, Βιομήχανοι, Ἔμποροι, πρόκριτοι τῆς ἐνταῦθα Ὁμογενείας, ἅπαντες οἱ Καθηγηταὶ τῆς Σχολῆς, καὶ πυκνὸν πλῆθος προσκυνητῶν.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς Θείας Λειτουργίας, ὁ Πατριάρχης περιβληθεὶς μανδύαν, ἐπιτραχήλιον καὶ ὠμοφόριον, ἐξῆλθε τοῦ Ἱεροῦ Βήματος, προπορευομένων τῶν Ἱερέων καὶ Διακόνων, καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν Θρόνον, τῶν Συνοδικῶν Ἀρχιερέων καταλαβόντων τὰς οἰκείας αὐτῶν θέσεις ἐν τῷ Σωλέᾳ. Ἔναντι τοῦ Θρόνου ἔλαβε θέσιν ὁ Σεβ. Σχολάρχης μετὰ τῶν Ἐλλογ. Καθηγητῶν τῆς Σχολῆς, ἐν μέσῳ δὲ τοῦ Σωλέα οἱ ἐφετεινοὶ ἀπόφοιτοι, οἵτινες εἶναι ὁ Ἱερολογιώτατος Διάκονος κ. Γερμανὸς Ἀθανασιάδης ἐκ Μακροχωρίου, καὶ οἱ κ.κ. Ἀθανάσιος Μουρούκης ἐκ Σταυροδρομίου, Κυριακὸς Παπάζογλους ἐξ Ἁγίου Στεφάνου, Νικόλαος Πετροπέλλης ἐξ Ἴμβρου, καὶ Παναγιώτης Χαβιαρόπουλος ἐκ Γαλατᾶ.

Ἐπηκολούθησεν ἡ νενομισμένη εἰδικὴ Ἀκολουθία τῆς καθοσιώσεως, καθ' ἣν οἱ Ἀπόφοιτοι ἔψαλον τὸ «Εἴδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν...». Εἶτα προσεφώνησεν ὁ Σχολάρχης, καὶ ἀπὸ μέρους τῶν Ἀποφοίτων ὁ Διάκονος κ. Γερμανὸς Ἀθανασιάδης. Ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης κατέστεψε τὴν τελετὴν διὰ καταλλήλων πατρικῶν λόγων.

Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ἐπηκολούθησε δεξίωσις εἰς τὴν Αἴθουσαν τῶν Τελετῶν τῆς Σχολῆς. Τὴν μεσημβρίαν παρετέθη γεῦμα, εἰς τὸ ὁποῖον παρεκάθησαν : ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης, οἱ Ἅγιοι Ἀρχιερεῖς, ὁ Σεβ. Σχολάρχης, τὸ Καθηγητικὸν Σῶμα, οἱ Ἐπίσημοι ἐπισκέπται καὶ οἱ Ἱεροσπουδασταί.

Ἐκλογὴ δύο νέων Μητροπολιτῶν

Κατὰ τὴν Συνεδρίαν τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τῆς 5ης Αὐγούστου, εἰσηγήσει τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος, ἐνεκρίθη ἡ εἰς Μητροπολίτας προαγωγὴ τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Τράλλεων κ. Ἱερωνύμου, καὶ τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Ἀρχιμανδρίτου κ. Ἰακώβου Παπαϊωάννου, Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, ψήφων δὲ κανονικῶν γενομένων ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, πρὸς πλήρωσιν τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων Ροδοπόλεως καὶ Φιλαδελφείας, Μητροπολίτης Ροδοπόλεως ἐξελέγη ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Τράλλεων κ. Ἱερώνυμος Μητροπολίτης δὲ Φιλαδελφείας ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρίτης κ. Ἰάκωβος Παπαϊωάννου.

Χειροτονία τοῦ ἐψηφισμένου Μητροπολίτου Φιλαδελφείας κ. Ἰακώβου

Ἐν μέσῳ εὐσεβοῦς καὶ φιλεόρτου ἐκκλησιάσματος καὶ ἐγκρίτων προσώπων ἐτελέσθη τὴν Κυριακήν, 8ην Αὐγούστου, ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, μὲ ἐπιβολὴν καὶ ἱεροπρέπειαν, ἡ εἰς Ἀρχιερέα χειροτονία τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐψηφισμένου Μητροπολίτου Φιλαδελφείας κ. Ἰακώβου. Ἐλειτούργησεν ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης μετὰ τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν Πριγκηποννήσων κ. Δωροθέου, Θεοδωρουπόλεως κ. Λεοντίου, Εἰρηνουπόλεως κ. Κωνσταντίνου, Κυδωνιῶν κ. Ἀγαθαγγέλου, Ἰκονίου κ. Ἰακώβου καὶ Ροδοπόλεως κ. Ἱερωνύμου.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ροδοπόλεως Ἱερώνυμος

Ἐγεννήθη ἐν Κων)πόλει τῷ 1912. Τὰ πρῶτα γράμματα διήκουσεν ἐν τῷ Ζωγραφείῳ Γυμνασίῳ. Μετὰ ταῦτα εἰσήχθη εἰς τὴν κατὰ Χάλκην Ἱ. Θεολογικὴν Σχολήν, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησε τῷ 1939.

Προσελήφθη Ἀρχιδιάκονος τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Δέρκων κατὰ τὸ ἔτος 1940. Ἐπὶ Πατριάρχου Βενιαμὶν τοῦ Α΄, κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1942 διωρίσθη Πατριαρχικὸς Ἐφημέριος καὶ Βοηθὸς Ἀρχειοφύλαξ. Τῷ 1946 Μάξιμος ὁ Ε΄. προήγαγεν αὐτὸν εἰς Ἀρχειοφύλακα. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην παρέμεινε μέχρι τοῦ 1951, ὅτε κατὰ Ἰανουάριον τοῦ ἰδίου ἔτους ἐξελέγη Ἐπίσκοπος Τράλλεων, διορισθεὶς εἰς τὴν Κοινότητα Κουρτουλοὺς ὡς Ἀρχιερατικῶς αὐτῆς Προϊστάμενος.

Φιλαδελφείας Ἰάκωβος

Ὁ Μητροπολίτης Φιλαδελφείας κ. Ἰάκωβος, κατὰ κόσμον Γεώργιος, ἐκ Καρύστου ὁρμώμενος, υἱὸς Ἱερέως, διήκουσε τὰ πρῶτα γράμματα ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτοῦ πατρίδι, ἀκολούθως ἐφοίτησεν εἰς τὸ Β΄ Γυμνάσιον Πειραιῶς καὶ Ἀμαρουσίου, ἐνεγράφη ἐν ἔτει 1938 εἰς τὴν Ἱερὰν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης, ἐξ ἧς καὶ ἀπεφοίτησε τῷ 1942. Κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς φοιτήσεως αὐτοῦ ἐχειροτονήθη εἰς Διάκονον. Ἅμα τῇ ἀποφοιτήσει αὐτοῦ διωρίσθη ὑπὸ τοῦ τότε Γέροντος Μητροπολίτου Χαλκηδόνος, μετέπειτα δὲ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Μαξίμου τοῦ Ε΄ Διάκονος ἐν τῇ Κοινότητι Χαλκηδόνος, εἶτα δὲ Ἀρχιδιάκονος αὐτοῦ. Ἐν ἔτει 1946 προσελήφθη ὡς Κωδικογράφος εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, μετὰ ἓν δὲ ἔτος προήχθη εἰς Ὑπογραμματέα, τῷ δὲ 1950 εἰς Ἀρχιγραμματέα.

Ἀνασυγκρότησις τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου

Κατὰ τὴν συνοδικὴν συνεδρίαν τῆς 17ης Αὐγούστου 1954 ἀνασυγκροτηθεῖσα ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος διὰ τὴν νέαν αὐτῆς περίοδον, ἀπετελέσθη ἐκ τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν : Χαλκηδόνος κ. Θωμᾶ, Δέρκων κ. Ἰακώβου, Πριγκηποννήσων κ. Δωροθέου, Ἡλιουπόλεως κ. Γενναδίου, Θεοδωρουπόλεως κ. Λεοντίου, Εἰρηνουπόλεως κ. Κωνσταντίνου, Κυδωνιῶν κ. Ἀγαθαγγέλου, Σάρδεων κ. Μαξίμου, Ἰκονίου κ. Ἰακώβου, Ἴμβρου καὶ Τενέδου κ. Μελίτωνος, Ροδοπόλεως κ. Ἱερωνύμου καὶ Φιλαδελφείας κ. Ἰακώβου.

ΑΦΙΞΕΙΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Ἀμερικανὸς Βυζαντινολόγος

Τὴν 5ην Ἰουλίου ἀφίκοντο ἐνταῦθα καὶ ἐπεσκέφθησαν τὰ Πατριαρχεῖα ὁ διακεκριμένος Ἀμερικανὸς Βυζαντινολόγος κ. Ράστ Γ. Κρές, τοῦ ἐν Οὐ-

άσιγκτων Βυζαντινολογικοῦ Ἰνστιτούτου «Ντάμπαρτον Ὄουξ», μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου κ. Τζὼν Θάτσερ. Τὸν κ. Ρ. Κρὲς συνώδευαν ἡ σύζυγος αὐτοῦ κ. Βιργινία καὶ τὰ τέκνα των Ἄρτεμις καὶ Ἰωννάθαν. Ἐγένοντο τιμητικῶς δεκτοὶ παρὰ τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος.

Τὸ Βυζαντινολογικὸν Ἰνστιτοῦτον «Νταμπάρτον Ὄουξ» διενεργεῖ, ὡς γνωστόν, τὰς ἐργασίας ἀποκαλύψεως καὶ στερεώσεως τῶν ψηφιδωτῶν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τῆς Μονῆς τῆς Χώρας.

Ὁ Μητροπολίτης Μεσσηνίας κ. Χρυσόστομος

Κατ' ἀπόφασιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀφίκετο ἐνταῦθα τῇ 19ῃ Ἰουνίου ἀεροπορικῶς ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μεσσηνίας κ. Χρυσόστομος, ἐκ τῶν ἐκλεκτοτέρων Ἱεραρχῶν αὐτῆς, ἵνα λάβῃ παρὰ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας τὴν ἀπαιτουμένην διὰ τὰς ἐν Ἑλλάδι θρησκευτικὰς ἀνάγκας ποσότητα Ἁγίου Μύρου. Ἀπὸ μέρους τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος ἐν τῷ ἀεροδρομίῳ τὴν Αὐτοῦ Σεβασμιότητα ὑπεδέχθη ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιμανδρίτης κ. Ἰάκωβος Παπαϊωάννου, ὁδηγήσας αὐτὴν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον «Πέρα Παλάς», ἔνθα καὶ κατέλυσεν. Εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ἐγένετο δεκτὴ μετὰ θερμῆς ἐγκαρδιότητος ὑπὸ τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος, πρὸς Ἣν καὶ διεβίβασε τὸν ἀδελφικὸν χαιρετισμὸν καὶ τὴν ἔκφρασιν τῆς πρὸς τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν πολλῆς αὐτοῦ ἀφοσιώσεως καὶ ἀγάπης τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κυρίου Σπυρίδωνος καὶ συμπάσης τῆς Ἱεραρχίας. Ἡ αὐτοῦ Σεβασμιότης ἐπεσκέφθη τὰ διάφορα ἀξιοθέατα μνημεῖα τῆς Πόλεως, τὸν Σχολάζοντα Πατριάρχην κ. Μάξιμον, Ἀρχιερεῖς φίλους καὶ τὴν 23ην τοῦ μηνὸς ἀνεχώρησε προπεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ Πανοσ. Ἀρχιγραμματέως.

Ὁ Μητροπολίτης Κερκύρας καὶ Παξῶν κ. Μεθόδιος

Τὴν 3ην Ἰουλίου ἀφίκετο ἐνταῦθα ἀεροπορικῶς ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Κερκύρας καὶ Παξῶν κ. Μεθόδιος, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Γραμματέως αὐτοῦ Αἰδεσ. Ἱερέως κ. Δημητρίου Ἀρταβάνη. Ἀπὸ μέρους τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος τὴν Αὐτοῦ Σεβασμιότητα ὑπήντησεν ἐν τῷ ἀεροδρομίῳ τοῦ Γεσήλκιοϊ ὁ Πανοσιολογιώτατος Μέγας Πρωτοσύγκελλος κ. Αἰμιλιανός, ὁδηγήσας Αὐτὴν μετὰ τοῦ συνοδοῦ Δημητρίου Ἱερέως εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ἔνθα ἐγένοντο δεκτοὶ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου μετὰ πολλῆς ἐγκαρδιότητος. Καὶ ἐφιλοξενήθησαν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα. Τὴν Κυριακήν, 4ην τοῦ μηνός, ἐχοροστάτησεν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Ναόν.

Τὴν 13ην τοῦ μηνὸς ἡ τόσον γνωστὴ Σκήτη τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος τῆς Χάλκης ἦγε τὴν ἐπέτειον τοῦ θαύματος τῆς θεραπείας τοῦ ἐξ Ἑώας τυφλοῦ. Ἐφέτος ἐπανηγύρισε κατ' ἐξαιρετικὸν τρόπον. Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Κερκύρας κ. Μεθόδις, ἦλθεν ἐνταῦθα, προφρόνως ἀποδεξάμενος ἀδελφικὴν πρόσκλησιν τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος, κομίζων καὶ ἱερὰ ἀντικείμενα ἐκ τοῦ ἐκεῖ ἀποτεθησαυρισμένου ἱεροῦ Λειψάνου τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος. Ἡ Αὐτοῦ Σεβασμιότης, τὴν μὲν παραμονὴν ἐχοροστάτησε κατὰ τὸν Ἑσπερινόν, ἐξέθηκεν εἰς προσκύνημα τὰ ἱερὰ ἀντικείμενα, καὶ ὡμίλησεν ἐξάρας τὴν ἱερὰν μορφὴν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος. Ἐπηκολούθησε κατανυκτικὴ ἀγρυπνία, τῇ συμμετοχῇ πολυπληθοῦς ἐκκλησιά-

σματος. Τῇ ἐπαύριον δέ, ἡμέρᾳ τῆς πανηγύρεως, ἐλειτούργησε καὶ ἐκήρυξε τὸν θεῖον λόγον ἐπὶ τοῦ ἔργου τοῦ τιμωμένου Ἁγίου, ὡς ὑπερασπιστοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας. Τὴν θείαν Λειτουργίαν παρηκολούθησε καὶ ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης.

Ὁ Ἐπίσκοπος Ἀβύδου κ. Εἰρηναῖος

Τὴν 27ην Ἰουλίου, προερχόμενος ἐκ τῆς ἕδρας αὐτοῦ ἐν Μπουένος Ἄϋρες τῆς Ἀργεντινῆς, τῆς στ΄ Περιφερείας τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς, ἀφίκετο ἐνταῦθα ἀεροπορικῶς ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀβύδου κ. Εἰρηναῖος, ἐκ τῶν ἀποφοίτων τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης. Ἀπὸ μέρους τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος ὑπήντησεν αὐτὸν ὁ Πανοσιολ. Μέγας Ἀρχιδιάκονος κ. Γεώργιος, καὶ ὡδήγησεν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ἔνθα ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου μετὰ πολλῆς ἐγκαρδιότητος. Ἡ Αὐτοῦ Θεοφιλία ἐφιλοξενήθη εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας.

Ὁ Ἐπίσκοπος Κατάνης κ. Κασσιανὸς

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου ἀφίκοντο εἰς τὴν Πόλιν οἱ προσκληθέντες ὑπὸ τῆς Ἐφορείας τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Κατάνης κ. Κασσιανός, Διευθυντὴς τοῦ ἐν Παρισίοις Ὀρθοδόξου Ρωσσικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Θεολογίας, μετὰ τῶν Ἐλλογιμωτάτων Καθηγητῶν κ.κ. Ἀντωνίου Καρτασὼφ καὶ Λέοντος Ζάντερ, καὶ δύο φοιτητῶν τοῦ αὐτοῦ Ἰνστιτούτου, οἵτινες καὶ ἐφιλοξενήθησαν ἐπὶ μῆνα ἐν τῇ Ἱερᾷ Θεολογικῇ Σχολῇ.

Ὁ Ἔξαρχος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Βλαδίμηρος, δι' ἐπιστολῆς αὐτοῦ ἀπὸ 27ης Μαΐου πρὸς τὴν Αὐτοῦ Θειοτάτην Παναγιότητα, ἐκφράζει τὴν χαρὰν αὐτοῦ διὰ τὴν ἐνταῦθα ἔλευσιν τῶν ὡς ἄνω, διότι θὰ ἔχωσι τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπικοινωνήσωσι προσωπικῶς μετὰ τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος καὶ θὰ δυνηθῶσι νὰ δημιουργήσωσι μίαν ἐπαφὴν μετὰ τῆς περιφήμου Σχολῆς τῆς Χάλκης. Καὶ εὐχαριστεῖ τὴν Αὐτοῦ Θειοτάτην Παναγιότητα διὰ τὴν πατρικὴν ταύτην μέριμναν Αὐτῆς.

Ἀποστολὴ εἰς Ἄγκυραν

Ἐν τῇ Συνοδικῇ Συνεδρίᾳ τῆς 17ης Ἰουνίου ἀπεφασίσθη ὅπως Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν Χαλκηδόνος κ. Θωμᾶ καὶ Ἡλιουπόλεως κ. Γενναδίου μεταβῇ εἰς Ἄγκυραν καὶ ἐπικοινωνήσῃ μετὰ τῶν ἁρμοδίων Κυβερνητικῶν Ἀρχῶν, ἐπί τινων ἐκκρεμῶν κοινοτικῶν ζητημάτων. Ἡ Ἐπιτροπή, συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ κ. Νικολάου Σαρρῆ, Δικηγόρου τῶν Πατριαρχείων, ἀνεχώρησε σιδηροδρομικῶς εἰς Ἄγκυραν τὴν 22αν τοῦ μηνός. Ἀπὸ μέρους τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος προέπεμψεν αὐτοὺς εἰς τὸν Σταθμὸν ὁ Πανοσιολ. Μέγας Πρωτοσύγκελλος κ. Αἰμιλιανός.

Ἐπιστροφὴ τοῦ Πρωθυπουργοῦ ἐξ Ἀμερικῆς

Τῇ 8ῃ Ἰουνίου ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Χαλκηδόνος μετὰ τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Μεγάλου Πρωτοσυγκέλλου κ. Αἰμιλιανοῦ ἐχαιρέτησαν ἀπὸ μέρους τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Ἀθηναγόρου, ἐν τῷ ἀεροδρομίῳ τοῦ Γεσήλκιοϊ τὸν ἐπανακάμψαντα ἐξ Ἀμερικῆς Ἐξοχώτατον Πρωθυπουργὸν κ. Ἀδνὰν Μενδερές, ὅστις ἐξέφρασε θερμὰς εὐχαριστίας, καὶ τὴν παράκλησιν ὅπως διαβιβασθῶσιν εἰς τὴν Αὐτοῦ Θειοτάτην Παναγιότητα τὰ σεβάσματα αὐτοῦ.

Ὁ Ὑφυπουργὸς τῆς Πρωθυπουργίας παρὰ τῇ Αὐτοῦ Θειοτάτῃ Παναγιότητι

Τὴν Κυριακήν, 27ην Ἰουνίου, καὶ ὥραν 18ην, τὴν Αὐτοῦ Θειοτάτην Παναγιότητα ἐπεσκέφθη εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ὁ Ἐξοχώτατος κ. Ἀχμὲτ Σαλὴχ Κορούρ, Ὑφυπουργὸς τῆς Πρωθυπουργίας, ὡς ἀπεσταλμένος τῆς Αὐτοῦ Ἐξοχότητος τοῦ Πρωθυπουργοῦ κ. Ἀδνὰν Μενδερές. Ὁ κ. Ὑφυπουργὸς ἐγένετο δεκτὸς μετὰ τιμῶν, παρὰ δὲ τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος μετ' ἐγκαρδιότητος πολλῆς. Ὁ κ. Ὑφυπουργὸς ἐκόμισε πρὸς τὸν Πατριάρχην τὸν χαιρετισμὸν τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ καὶ τὰς εὐχαριστίας αὐτοῦ διὰ τὴν εἰς Ἄγκυραν μετάβασιν τῆς ἐκ τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν Χαλκηδόνος καὶ Ἡλιουπόλεως καὶ τοῦ κ. Ν. Σαρρῆ Πατριαρχικῆς Ἀντιπροσωπείας, ὡς καὶ τὴν διαβεβαίωσιν Αὐτοῦ ὅτι ἡ Κυβέρνησις εἶναι πλήρως διατεθειμένη νὰ δώσῃ ἐπίλυσιν καὶ τῶν ὑπολοίπων ἐκκρεμῶν ζητημάτων τοῦ Πατριαρχείου.

Ὁ Πατριάρχης, εὐχαριστήσας τὸν κ. Ὑφυπουργὸν διὰ τὴν ἐπίσκεψιν καὶ τὰς ὑψηλὰς διαθέσεις καὶ ἐκδηλώσεις τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, παρεκάλεσεν ὅπως διαβιβασθῶσιν αὐτῷ αἱ εὐχαριστίαι τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις δὲν παύει νὰ εὔχηται ὑπὲρ τῶν Ἀρχόντων τῆς Χώρας καὶ τῆς εὐτυχίας αὐτῆς.

Ὁ κ. Ὑφυπουργὸς κατὰ τὴν ἀναχώρησιν προεπέμφθη μετὰ τῶν αὐτῶν καὶ κατὰ τὴν ἔλευσιν τιμῶν.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΑΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑΙ

Τράπεζα Ἐδκαφίου

Τὴν 12ην Ἰουνίου καὶ ὥραν 11ην ἐγένοντο, ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ, τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐνταῦθα νέου Ὑποκαταστήματος τῆς νεοϊδρυθείσης ὑπὸ τῆς σεβαστῆς Κυβερνήσεως Τραπέζης Βακουφίων. Τῆς τελετῆς προέστη ὁ κ. Μεχμὲτ Ἀλῆ, βοηθὸς Νομάρχης. Ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης προσκληθεῖσα ἐπισήμως δι' ἐπιτροπῆς, ἀντεπροσωπεύθη κατ' αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Μ. Πρωτοσυγκέλλου κ. Αἰμιλιανοῦ.

Ἐθνικὴ ἑορτὴ Γαλλίας

Ἐπὶ τῇ Ἐθνικῇ Ἑορτῇ τῆς Γαλλίας, 14ῃ Ἰουλίου, ἡ Αὐτοῦ Ἐξοχότης ὁ ἐν Ἀγκύρᾳ Πρεσβευτὴς αὐτῆς Comte de Hardouin, διωργάνωσε δεξίωσιν ἐν τῷ ἐνταῦθα Προξενείῳ τῆς Γαλλίας μετὰ τῶν ἐνταῦθα Προξενικῶν Ἀρχῶν. Ἀπὸ μέρους τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος παρέστη ὁ Πανοσιολογιώτατος Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Αἰμιλιανὸς μετὰ τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Ὑπογραμματέως κ. Συμεών.

Ἐθνικὴ Ἑορτὴ Ἡνωμένων Πολιτειῶν Ἀμερικῆς

Ἐπὶ τῇ 168ῃ Ἐπετείῳ τῆς Ἀνεξαρτησίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, σεπτῇ ἐντολῇ, ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιμανδρίτης κ. Ἰάκωβος Παπα-ωάννου, μεταβὰς εἰς τὸ Ἀμερικανικὸν Προξενεῖον ἐκόμισεν εἰς τὸν Ἐντιμότατον Γεν. Πρόξενον κ. Μακατῆ τὰς συγχαρητηρίους προσρήσεις τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος, καὶ παρεκάλεσε ὅπως διαβιβάσῃ αὐτὰς τῷ Ἐξοχωτάτῳ Προέδρῳ κ. Ἀϊζενχάουερ.

Μονάδες τοῦ στόλου τοῦ Ἰσραὴλ

Ἐπὶ τῇ ἀφίξει εἰς τὸν λιμένα τῆς Πόλεως μονάδων τοῦ στόλου τοῦ Ἰσραήλ, διωργανώθησαν τῇ 9ῃ Ἰουλί-

ου ἐπὶ τῆς Κοβέρτας καὶ ἐν τῷ Κέντρῳ Ταξεὶμ δεξιώσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐκ μέρους τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος, προσκληθείσης, παρέστη ὁ Πανοσιολογιώτατος Μέγας Πρωτοσύγκελλος κ. Αἰμιλιανός, ὁ ὁποῖος καὶ διεβίβασε τῷ Πρεσβευτῇ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῷ Διοικητῇ τῆς Μοίρας τὰς Πατριαρχικὰς προσρήσεις καὶ εὐχάς.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας εἰς τὴν Πόλιν

Ἡ Αὐτοῦ Ἐξοχότης ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κ. Τζελὰλ Μπαγιάρ, ἐπὶ τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τῆς Μεγάλης Ἐθνοσυνελεύσεως, ἀφίκετο τὴν πρωΐαν τῆς 8ης Ἰουνίου σιδηροδρομικῶς εἰς τὴν Πόλιν, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἐξοχωτάτου κ. Ρεφὴκ Κοραλτάν, Προέδρου τῆς Μεγάλης Ἐθνοσυνελεύσεως, καὶ τῶν ἀκολούθων αὐτῶν. Ἀπὸ μέρους τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος τοὺς Ἐξοχωτάτους Προέδρους ἐχαιρέτησαν ἐν τῷ Σταθμῷ Χαϊδὰρ Πασᾶ ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως κ. Γεννάδιος καὶ ὁ Πανοσιολογιώτατος Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Αἰμιλιανός.

Ὁ Πατριάρχης τῶν Ἀρμενίων εἰς τὰ Πατριαρχεῖα

Τὴν 11ην Αὐγούστου 1954 καὶ περὶ ὥραν 10ην ἡ Αὐτοῦ Μακαριότης ὁ Πατριάρχης τῶν Ἀρμενίων κ. Καρακὶν Χατσατουριὰν ἐπεσκέφθη τὴν Αὐτοῦ Θειοτάτην Παναγιότητα, γενόμενος τιμητικώτατα δεκτὸς καὶ ἐν βαθείᾳ ἀδελφικῇ ἀγάπῃ.

Ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ Πατριαρχεῖα

Τῇ 16ῃ Ἰουνίου ἐπεσκέφθη τὴν Αὐτοῦ Θειοτάτην Παναγιότητα ἡ Αὐτοῦ Ἐξοχότης ὁ ἐν Ἀγκύρᾳ Πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος κ. Ἰωάννης Καλλέργης, γενόμενος δεκτὸς μετὰ τῶν προσηκουσῶν τιμῶν, παρὰ δὲ τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος μετὰ πολλῆς ἐγκαρδιότητος.

Τῇ ἐπαύριον, 17ῃ Ἰουνίου, ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης, συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτου κ. Εὐαγγέλου Ἀντωνιάδου, ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Τριτεύοντος, ἀνταπέδωκε τὴν ἐπίσκεψιν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Προξενείῳ πρὸς τὴν Αὐτοῦ Ἐξοχότητα.

Τῇ δὲ 19ῃ τοῦ μηνὸς παρέθεσε γεῦμα πρὸς τιμὴν Αὐτῆς.

Ὁ πρεσβευτὴς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα

Τὴν 11ην Αὐγούστου 1954 καὶ περὶ ὥραν 11ην τὴν Αὐτοῦ Θειοτάτην Παναγιότητα ἐπεσκέφθη ὁ Ἐξοχώτατος Πρεσβευτὴς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς κ. Αὔρα Γουῶρρεν, γενόμενος δεκτὸς μετὰ τῶν προσηκουσῶν τιμῶν.

Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀμερικῆς

Χοροστατοῦντος τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς κ. Μιχαήλ, ἐψάλη τὴν 30ὴν Μαΐου 1954 Δοξολογία ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ τῆς Νέας Ὑόρκης, πρὸς τιμὴν τῆς Α. Μ. τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αἰθιοπίας Χαϊλὲ Σελασιέ, ἐκκλησιασθέντος ἐν αὐτῷ. Ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος προσεφώνησε καταλλήλως καὶ ηὐλόγησε τὸν Αὐτοκράτορα, ἀσπασθέντα τὸν Τίμιον Σταυρὸν καὶ τὴν δεξιὰν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου. Πυκνὸν πλῆθος παρηκολούθησε τὴν Δοξολογίαν, μεθ' ἣν ἐξεδηλώθη δι' ἐπευφημιῶν ὑπὲρ τοῦ ἡρωϊκοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ τῆς Χώρας Αὐτοῦ.

Ἐγκαίνια Ἱεροῦ Ναοῦ

Τὴν 30ὴν Μαΐου ἐτελέσθησαν ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀμερικῇ εὑρισκομένου Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Θυατείρων κ. Ἀθηναγόρου τὰ ἐγκαίνια τοῦ νεοδμήτου μεγαλοπρεποῦς Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος τῆς ὁμωνύμου Κοινότητος ἐν Γοῦστερ Μασσαχουσέτης.

Ἐξετάσεις Σχολῶν

Τὴν 6ην Ἰουνίου ἐγένοντο ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου (Γκάρισσον Ν. Ὑόρκης), ἐν ἐπιβλητικῇ τελετῇ, αἱ ἐξετάσεις καὶ ἡ ἀπονομὴ τῶν Διπλωμάτων εἰς τὰς ἀποφοίτουςτοῦ Διδασκαλικοῦ Κολλεγίου αὐτοῦ, καὶ βραβείων εἰς τὰς ἀριστευσάσας. Οἱ πολυπληθεῖς προσκεκλημένοι καὶ συμμετασχόντες ἔμειναν λίαν ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὰς ἐπιδόσεις τῶν Φοιτητριῶν καὶ τὴν ἐν γένει πρόοδον τῆς Ἀκαδημίας, ὡς καὶ ἀπὸ τὴν παράστασιν τῶν Φοιτητριῶν τοῦ δράματος τοῦ Εὐριπίδου «Ἱκέτιδες».

Τὴν 14ην Ἰουνίου ἐγένοντο αἱ ἐξετάσεις καὶ ἡ ἀπονομὴ τῶν Διπλωμάτων εἰς τοὺς τελειοφοίτους τῆς ἐν Μπρουκλάϊν, Μασσ., Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς, τῆς ὁποίας οἱ ἀπόφοιτοι προορίζονται ὡς Ἱερατικοὶ Προϊστάμενοι τῶν Κοινοτήτων. Ἡ ἡμέρα αὕτη ἐλαμπρύνθη διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς κ. Μιχαὴλ καὶ τοῦ τέως Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Θυατείρων κ. Ἀθηναγόρα καὶ διὰ τῆς προσελεύσεως χιλιάδων Ὁμογενῶν ἐξ ὅλων τῶν Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Ἡ Ἑβδομὰς τοῦ Ἁγίου Παύλου

Μὲ πολλὴν λαμπρότητα ἑωρτάσθη ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἐφέτος ἡ Ἑβδομὰς τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν Παύλου. Ἡ Ἑβδομὰς αὕτη, μὲ πλούσιον πρόγραμμα ἀπὸ ἱερὰς ἀκολουθίας, κηρύγματα, ὁμιλίας καὶ διαλέξεις, ἤρχισεν οὐσιαστικῶς κατόπιν τῆς ἐξαπολύσεως Ἐγκυκλίου τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου κ. Μιχαήλ. Ἡ Ἐγκύκλιος ἔχει ὧδε :

> «Ὁ κόσμος, παρὰ τὰς ἐπιτυχίας εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν πεδίον, ἀντὶ μιᾶς εὐτυχοῦς ἐποχῆς, διέρχεται ἡμέρας χαλεπάς, τεταραγμένας καὶ ἀνησύχους, καὶ τοῦτο διότι ἡ ἀνθρωπότης ἔχασε τὸν προσανατολισμόν της.
>
> Τότε καὶ μόνον θὰ ἐπανεύρῃ τὸν δρόμον της αὕτη, ὅταν στραφῇ πρὸς τὸν Θεὸν Πατέρα, τὸν ὁποῖον ἐγνωρίσαμεν διὰ τοῦ Σωτῆρός μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μὲ τὴν ἐναρμόνισιν τῆς ζωῆς μας πρὸς τὸ θέλημα τοῦ οὐρανίου Πατρός, καὶ τὴν ὁλόψυχον ἀφοσίωσίν μας πρὸς τὸν Κύριον, μὲ πρότυπον τὸν θεῖον Ἀπόστολον.
>
> Αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη ὁδὸς καὶ κατεύθυνσις καὶ ἡ μόνη πορεία ποὺ πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, διὰ νὰ εὕρῃ τὴν εὐτυχίαν του».

***

Ἀπὸ τὸν Ἑσπερινὸν τῆς Δευτέρας, 21ης μέχρι 29ης Ἰουνίου, αἱ Ἑορταὶ διεξήχθησαν μὲ εὐρεῖαν συμμετοχὴν Κλήρου, λαοῦ καὶ ἰδίως τῆς νέας γενεᾶς, ἡ ὁποία — ὡς γράφουν ἐκεῖθεν — καυχᾶται, διότι εἰς τὴν γλῶσσάν των ἐκήρυξε καὶ ἔγραψε τὰς Ἐπιστολάς του ὁ κατ' ἐξοχὴν κῆρυξ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, καὶ αἰσθάνεται βαθυτάτην τὴν εὐθύνην τῆς διατηρήσεως τῆς πατρικῆς αὐτῆς κληρονομίας εἰς τὴν Μεγάλην Χώραν, ἡ ὁποία τὸ μεγαλεῖόν της ὀφείλει εἰς τὴν βαθεῖάν της ἀγάπην πρὸς τὸ πρόσωπον, τὸ ἔργον καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Ἀποστόλου.

Παιδούπολις τοῦ Χριστοῦ

Συμφώνως πρὸς τὸ πρόγραμμα τῆς Πνευματικῆς Διακονίας, τὴν Δευτέραν, 14ην Ἰουνίου, ἐγένετο ἡ ἔναρξις τῆς λειτουργίας τῆς Παιδουπόλεως Χριστοῦ Πρώτης, μὲ τὴν 1ην ὁμάδα ἐξ 110 ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν, 6—9 ἐτῶν. Ἡ ἔναρξις ἐγένετο μὲ ἁγιασμὸν τελεσθέντα ὑπὸ τοῦ Αἰδεσ. Ἱεροεπιστάτου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σακελλαρίου κ. Δημητρίου Βαφειάδου. Ἀπὸ μέρους τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος παρέστη ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Χρυσόστομος, διαβιβάσας τὰς Πατριαρχικὰς εὐχὰς πρὸς τὸ Συντονιστικὸν Συμβούλιον. Ἡ πρώτη αὕτη ὁμὰς θὰ παραθερίσῃ ἐκεῖ ἐπὶ ἕνα μῆνα. Θὰ ἀκολουθήσῃ δευτέρα καὶ τρίτη ὁμάς, ἐπίσης δι' ἕνα μῆνα ἑκάστη.

Θερινὴ Στέγη Ἐργαζομένου Κοριτσιοῦ

Ἀπὸ τῆς 15ης Ἰουνίου ἤρχισε καὶ ἡ λειτουργία τῆς Θερινῆς Στέγης Ἐργαζομένου Κοριτσιοῦ μὲ τὴν ἄνοδον εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν Χριστοῦ Πριγκήπου τῆς ὁμάδος ἐκ τριάκοντα νεανίδων. Θὰ γίνουν τὸ ὅλον ἓξ ὁμάδες, ἑκάστη τῶν ὁποίων θὰ παραθερίσῃ ἐπὶ δέκα πέντε ἡμέρας.

Θερινὴ ἐξοχὴ ἱεροῦ Κλήρου

Ἀπὸ τῆς 15ης Ἰουλίου ἤρχισεν ὁ παραθερισμὸς τῶν κληρικῶν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Ἁγίου Νικολάου Πριγκήπου, καθ' ὁμάδας ἐκ δέκα πέντε κληρικῶν, ἑκάστη τῶν ὁποίων θὰ παραμείνῃ εἰς τὴν ἐξοχὴν ἐπὶ δέκα πέντε ἡμέρας.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τὰ βιβλία τοῦ κ. Ν. Καζαντζάκη

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐξέδωκε τὸ κάτωθι ἀνακοινωθὲν ἐπὶ δύο βιβλίων τοῦ κ. Ν. Καζαντζάκη καὶ τοῦ συγγραφέως.

Τὸ ἀνακοινωθέν

«Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐξ αἰτίας τῶν τελευταίως ἐκδοθέντων βιβλίων τοῦ Ἕλληνος λογοτέχνου Νικολάου Καζαντζζάκη «Ὁ καπετὰν Μιχάλης» καὶ «Ὁ τελευταῖος πειρασμός», καὶ κατόπιν τῆς ἐκ τούτων προκληθείσης ἀναταραχῆς εἰς τὰς συνειδήσεις τῶν πιστῶν, ἔγνω ἐν τῇ ἁρμοδιότητι αὐτῆς, ὅπως λάβῃ τὰ ἐν τῇ ἑαυτῆς ἐξουσίᾳ πνευματικὰ μέτρα πρὸς διαφώτισιν μὲν καὶ προφύλαξιν τοῦ εὐσεβοῦς ποιμνίου, πρὸς ἀνάνηψιν δὲ καὶ διόρθωσιν τοῦ συγγραφέως.

Ἐπειδὴ ἀμφότερα τὰ βιβλία ταῦτα ἀποτελοῦν μυκτηρισμὸν πρὸς τὴν δογματικὴν καὶ ἠθικὴν διδασκαλίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἰδίᾳ δὲ τὸ δεύτερον διαστρέφει καὶ κακοποιεῖ τὴν θεόπνευστον Εὐαγγελικὴν διήγησιν καὶ θίγει κατὰ τρόπον ἀνερυθριάστως ἀσεβῆ καὶ ἀνίερον τὸ θεανδρικὸν τοῦ Κυρίου πρόσωπον, καὶ δὴ κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ σωτηρίου Πάθους, διὰ ταῦτα ἡ Ἱερὰ Σύνοδος πρὸς μὲν τὰ εὐσεβῆ τέκνα ἀπευθύνει τὴν πατρικὴν παραίνεσιν, ἵνα φεύγωσι τὰ βιβλία ταῦτα, ὡς οὐ μόνον μὴ συντελοῦντα εἰς οἰκοδομήν, ἀλλὰ διὰ τῆς σαγήνης τῆς τέχνης ἀνυπόπτως δηλητηριάζοντα τὰς ψυχάς.

Ὡς πρὸς δὲ τὸν συγγραφέα Νικόλαον Καζαντζάκην, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος παραπέμπει τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου καθοριζομένην δικαιοδοσίαν, ἤτοι διαβιβάζει

ταύτην εἰς τὴν οἰκείαν Ἐκκλησιαστικὴν Ἀρχήν, ἵνα αὕτη καλέσῃ τοῦτον εἰς ἀνασκευὴν καὶ ἀναίρεσιν τῶν ἐν τοῖς ὡς εἴρηται βιβλίοις αὐτοῦ βλασφημιῶν, ἐπιφυλάσσεται δὲ ἵνα κατόπιν τούτων ἐκδώσῃ καὶ περὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ συγγραφέως ἐτυμηγορίαν αὐτῆς.»

Μετάλλιον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Τὸ 1953 ἀπενεμήθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀργυροῦν μετάλλιον εἰς τὰ Νοσοκομεῖα Βαλουκλῆ. Ἡ τιμὴ αὕτη ἀνήκει εἰς τοὺς Μεγάλους Εὐεργέτας, τὴν Ὁμογένειαν, τὰς ἑκάστοτε Ἐφορείας τῶν Νοσοκομείων, τοὺς ἐν αὐτοῖς μοχθήσαντας ἰατρούς, καὶ τὴν ἀπὸ δύο αἰώνων ἐπωφελῆ δρᾶσιν αὐτῶν.

Αἱ λαξευταὶ Ἐκκλησίαι τῆς Καππαδοκίας

Εἰς μίαν ἀπὸ τὰς τελευταίας Συνεδρίας τοῦ Ἰουνίου τῆς Μεγ. Ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Ἀγκύρας, ὁ Ὑπουργὸς ἄνευ Χαρτοφυλακίου Ἐξοχώτατος Δόκτωρ Μουκερρὲμ Σαρὸλ διὰ μακρῶν ὡμίλησε περὶ τοῦ Τουρισμοῦ εἰς τὴν Χώραν καὶ τῆς σημασίας αὐτοῦ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, εἰπὼν μεταξὺ ἄλλων ὅτι ἡ Τουρκία κρύπτει, ἀπὸ ἀπόψεως τουριστικῆς, ἀνεκτιμήτους θησαυρούς, ἀλλ' ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦτο συνεπάγεται πλείστας ὅσας δυσκολίας, τὰς ὁποίας ἡ Κυβέρνησις, καταβάλλουσα πᾶσαν προσπάθειαν, θὰ ὑπερπηδήσῃ, εἰς τρόπον ὥστε· ἡ εἰς τὴν χώραν ἡμῶν ἀνάπτυξις τοῦ Τουρισμοῦ νὰ τύχῃ τῆς δεούσης ἀξιοποιήσεως.

Εἰς σχετικὴν πρὸς τὰς λαξευτὰς Ἐκκλησίας τῆς Καππαδοκίας ἐρώτησιν ἀπαντῶν ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. Ὑπουργός, ἐτόνισε τὰς ὑπὸ τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως τοῦ Τύπου καταβληθείσας προσπαθείας ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως γνωσθῶσιν ἀνὰ τὸν κόσμον αἱ μοναδικαὶ αὗται εἰς τὸ εἶδός των Ἐκκλησίαι, περὶ τῶν ὁποίων μάλιστα ἐξεδόθη ἰδιαίτερον τεῦχος, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Τὰ θαύματα τῆς Καππαδοκίας», καὶ ἕτερον τομίδιον, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ χαράδρα τοῦ Γκερεμέ». Ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐγυρίσθη ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου καὶ κινηματογραφικὴ ταινία διὰ τὸ Ἐξωτερικόν, εἰς Παρισίους δὲ ἐγένοντο τὰ ἐγκαίνια ἐκθέσεως ζωγραφικῆς, τὰ ἔργα τῆς ὁποίας ἦσαν ἐμπνευσμένα ἐκ τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Καππαδοκίας.

Ἡ Αὐτοῦ Ἐξοχότης δὲν παρέλειψεν ὡσαύτως νὰ ἀναφέρῃ ὅσα ἐγένοντο πρὸς βελτίωσιν τοῦ ὁδικοῦ δικτύου, χάρις εἰς τὸ ὁποῖον ἡ περιοχὴ Γκερεμὲ θὰ συνδεθῇ μὲ τὸ Προκόπιον (Οὔργκοὺπ) καὶ μὲ τὸ Νέβσεχιρ, δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν, διαβατῶν εἰς πᾶσαν ἐποχὴν τοῦ ἔτους.

ΣΥΜΕΩΝ ΒΑΛΛΙΑΣ
Ἄρχων Μ. Πρωτέκδικος τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Μετὰ ἀσθένειαν, ἐν ἡλικίᾳ 76 ἐτῶν, ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον τῇ 14ῃ Μαΐου ἐ. ἔ. ὁ Συμεὼν Βαλλιᾶς, Δικηγόρος, Ἄρχων Μέγας Πρωτέκδικος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ Μέλος τοῦ Νομικοῦ αὐτῆς Συμβουλίου.

Ὁ ἐκλιπὼν Ὀφφικιάλος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἐκλεκτὸς νομομαθής, διεκρίθη διὰ τὴν φιλογένειαν, τὸ ἀνώτερον τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὴν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἀφοσίωσιν αὐτοῦ, δι᾽ ὃ καὶ ἐτιμήθη ὑπ᾽ αὐτῆς διὰ τοῦ ὀφφικίου τοῦ Ἄρχοντος Μ. Πρωτεκδίκου. Ἡ Α. Θ. Παναγιότης περιέβαλε τὸν ἀείμνηστον διὰ πολλῆς ἀγάπης καὶ τιμῆς, καθὼς καὶ σύμπασα ἡ Ἱεραρχία καὶ ἡ κοινωνία.

Ὁ ἀποιχόμενος νομομαθὴς διετέλεσε Μέλος τοῦ Νομικοῦ Συμβουλίου τῶν Νοσοκομείων Βαλουκλῆ, ὡς καὶ Ἔφορος διαφόρων Ἱδρυμάτων ἡμῶν, ἀφήσας πανταχοῦ ἴχνη τῆς εὐεργετικῆς δράσεως αὐτοῦ καὶ μνήμην ἀγαθήν.

Ἡ κηδεία αὐτοῦ ἐγένετο τῇ 17ῃ)5) 1954 ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ τῆς Ἁγίας Τριάδος Σταυροδρομίου. Προέστη αὐτῆς ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως μετὰ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Εἰρηνουπόλεως καὶ τοῦ Θεοφιλ. Ἐπισκόπου Τρῳάδος. Ἡ Α. Θ. Παναγιότης παρέστη ἐν τῷ Ἱ. Βήματι συμπροσευχομένη. Ὁ προεξάρχων Ἀρχιερεὺς ἐξεφώνησε συγκινητικὸν λόγον, ἐξάρας τὰ προσόντα καὶ τὰς ὑπηρεσίας τοῦ ἀειμνήστου.

Ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ὁ Πανοσ. Μ. Πρωτοσύγκελλος, ἐπισκεφθείς, ἅμα τῇ ἐξαγγελίᾳ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, τοὺς οἰκείους τοῦ μεταστάντος κατ᾽ οἶκον, διεβίβασεν αὐτοῖς τὴν Πατριαρχικὴν συμπάθειαν, παρέστη δὲ καὶ κατὰ τὴν κηδείαν αὐτοῦ.

Τοῦ ἀειμνήστου Συμεὼν Βαλλιᾶ ἡ μνήμη εἴη αἰωνία !

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ε. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

Τὴν 25ην Ἰουνίου 1954 ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις ὅπου διέμενεν ὁ Ἀντώνιος Ε. Νικολόπουλος, Ἄρχων Μέγας Νομοφύλαξ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ὁ ἀείμνηστος ὑπηρέτησεν ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη ὡς Διδάσκαλος καὶ εἶτα ὡς Ἀρχειοφύλαξ τοῦ ἐνταῦθα Ἑλληνικοῦ Προξενείου. Ἀκέραιος τὸν χαρακτῆρα, ἀφωσιωμένος εἰς τὸ καθῆκον καὶ εὐγενὴς τοὺς τρόπους. Τὸ ὀφφίκιον ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν παρὰ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Βασιλείου τοῦ Γ΄. Ἡ κηδεία αὐτοῦ ἐγένετο τῇ 26ῃ τοῦ αὐτοῦ, προεξάρχοντος τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σπυρίδωνος, ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τοῦ Α΄. Νεκροταφείου Ἀθηνῶν, ἔνθα καὶ ἀπεδόθη εἰς τὴν μητέρα γῆν.

Ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης ἐξεδήλωσε τὴν συμπάθειαν Αὐτῆς τῷ κ. Κ. Ἀ. Νικολοπούλῳ, υἱῷ καὶ τοῖς λοιποῖς οἰκείοις αὐτοῦ, πρὸς οὓς καὶ ἡ «Ὀρθοδοξία» ἀπευθύνει βαθύτατα συλλυπητήρια.

Τοῦ ἀειμνήστου Ἄρχοντος Μεγάλου Νομοφύλακος Ἀντωνίου Ε. Νικολοπούλου ἡ μνήμη εἴη αἰωνία.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Ἀρχιμανδρίτου Παρθενίου Πολάκη, Τακτικοῦ Καθηγητοῦ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης : «Ἱστορικαὶ προϋποθέσεις τοῦ Πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως».

Ὁ βαθὺς καὶ προσεκτικὸς Συγγραφεὺς τοποθετεῖ καὶ διαπραγματεύεται τὸ λεπτὸν καὶ σπουδαῖον ζήτημα μὲ ἀληθινὴν ἐπιστημοσύνην καὶ ἀγάπην. Διὰ νὰ ἐκτιμηθῇ πρεπόντως ἡ στάσις τῆς Ἀνατολῆς ἔναντι τῶν ρωμαϊκῶν βλέψεων καὶ ἀξιώσεων, καὶ ἡ ἀλληλουχία τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, ἕνεκα τῶν ὁποίων προῆλθεν ἡ ἀπόφασις τῆς Τετάρτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, προβαίνει εἰς τὴν ἱστορικὴν ἀνασκόπησιν καὶ ἐξέτασιν τῶν γεγονότων εἰς τὰ ὁποῖα ὀφείλεται ἡ ἐξέχουσα θέσις ἐν τῇ οἰκουμενικῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἐπισκόπου Νέας Ρώμης. Καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἑξῆς συμπέρασμα :

Ὁ κανὼν ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐστράφη ἡ μῆνις τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας οὔτε νεωτερισμόν τινα εἰσῆγεν εἰς τὴν Ἀνατολήν, οὔτε καὶ τὴν ἱεραρχικὴν θέσιν τοῦ Ρώμης ὑπεβίβαζεν. Αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ἀνατολῆς ἤδη ἀπὸ χρόνων μακρῶν εἶχον κέντρον τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως, καὶ δι' αὐτῆς ἐρρύθμιζον τὰς ἀναφυομένας διαφοράς των. Τὸ πρεσβεῖον τιμῆς διὰ τοῦ ὁποίου ἠθέλησαν νὰ περιβάλωσιν αὐτὴν καὶ ἡ δευτέρα καὶ ἡ τετάρτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, δὲν ἀπέβλεπεν εἰς ἱκανοποίησιν ἀκαίρου «φιλοδοξίας». Οἱ Ἐπίσκοποι τῶν δύο τούτων Συνόδων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ καταπέσωσιν εἰς ὄργανα ἐγκαθιδρύσεως τοιαύτης «φιλοδοξίας», τῆς ὁποίας τὰς συνεπείας θὰ ἐδοκίμαζον αὐτοὶ πρῶτοι. Θὰ ἠδύνατό τις μᾶλλον νὰ εἴπῃ ὅτι φιλοδοξία ἦτο ἡ μὴ ἀνοχὴ ἄλλης Ἐκκλησίας ἐχούσης πρεσβεῖόν τι τιμῆς

Ὁ L. Duchesne ἀναγνωρίζει ὅτι πρακτικῶς ὁ κανὼν δὲν ἀπετέλει «μεγάλην καινοτομίαν», ἀφοῦ ἤδη ἀπὸ τριῶν γενεῶν ἐφηρμόζετο ὅ,τι ὁ κανὼν ὥριζεν. Καὶ ὁ P. Batiffol ὁμολογεῖ ὅτι δυσκόλως δικαιοῦται ἡ ἀντίστασις τοῦ Λέοντος, ἐπειδὴ ὁ κανὼν δὲν ἀφῄρει τὰ δικαιώματα τῶν ἀνατολικῶν μητροπόλεων ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ Ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπίσης δὲ καὶ ὁ G. Bardy δέχεται ὅτι οὐδὲν ἀπολύτως νέον ἀπεφάσισεν ἡ Σύνοδος, ἀλλ' ἠρκέσθη νὰ ἐπικυρώσῃ ὅ,τι ἤδη ὁ τρίτος κανὼν τῆς Συνόδου τοῦ 381 διηγόρευεν.

Ὁ Λέων παρουσίαζεν ἑαυτὸν ὑπερασπιστὴν τῶν ἐν Νικαίᾳ ἀποφασισθέντων περὶ τῆς σειρᾶς τῶν τριῶν μεγάλων μητροπόλεων. Ταυτοχρόνως ὅμως ἰσχυρίσθη ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἠδύνατο νὰ «αὐξηθῇ», ἐπειδὴ ὁ Θρόνος τῆς πόλεως ταύτης δὲν ἦτο ἀποστολικός. Ἡ Ἀνατολὴ ηὐμοίρει ἀποστολικῶν θρόνων, ἐν τούτοις ὁ Λέων οὐδένα τούτων ἐθεώρει ἰσοστάσιον καὶ ἰσότιμον πρὸς τὸν θρόνον τῆς Ρώμης, τὸν ὁποῖον ἐνεφάνιζεν οὐχὶ ὡς ἕνα τῶν ἀποστολικῶν θρόνων, ἀλλ' ὡς τὸν μόνον, ἕνεκα τοῦ Πέτρου. Ἑπομένως ὁ Λέων εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς «δεύτερον Πατριαρχεῖον» κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ B.—J. Kidd, ἔβλεπεν ἀντίπαλον τῆς ἰδίας του ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν ἤθελεν ἐξαπλουμένην ἐπὶ τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας

Καὶ ἡ μὲν ἀντίστασις αὕτη δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνακόψῃ τὴν δύναμιν τῆς πραγματικότητος. Ἡ ἐπίσημος ὅμως διεκδίκησις ἀξιώσεων, ἀπαραδέκτων εἰς τὴν Ἀνατολήν, διηύρυνε τὸ χάσμα τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καὶ ἔσυρε τὸν χρι-

στιανικὸν κόσμον εἰς συμφορὰς ἀνεπανορθώτους. Διὰ τῆς ἀποφάσεως τῆς τετάρτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐτίθετο τέρμα εἰς μακρὰν ἱστορικὴν διαδρομήν, πλήρη περιπετειῶν, σχισμάτων, ἀστόχων καὶ θλιβερῶν παρεμβάσεων, ἐπιμόνων ἀξιώσεων καὶ τάσεων ξένων πρὸς τὸ πνεῦμα καθ' ὃ ἐννόουν αἱ Ἐκκλησίαι τὸν σύνδεσμον αὐτὸν πρὸς ἀλλήλας. Ἡ ἄτεγκτος πορεία τῆς Ρώμης καὶ ἡ ἔλλειψις σαφοῦς ἐπιγνώσεως τῶν ὅρων τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ἀνατολῇ καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῆς συνετέλουν εἰς τὴν ἀποξένωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων ἀπὸ τῆς Ρώμης. Τὸ μέγα καὶ μακροχρόνιον σχῖσμα τῆς Ἀντιοχείας ἐσωφρόνισε τοὺς Ἀνατολικούς. Ἡ ἀπεγνωσμένη προσπάθεια τοῦ μ. Βασιλείου διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἑνότητος κατὰ τὰς οἰκουμενικὰς ἀρχὰς τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἀπέτυχεν.

Ἡ Νέα Ρώμη συγκεντρώνει πλέον τὰς ἐλπίδας τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀποβαίνει τὸ στήριγμα αὐτῶν καὶ ἐμψυχώνει εἰς τοὺς σκληροὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν αἱρέσεων καὶ τῶν βαρβάρων. Ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως εἶναι τὸ δημιούργημα τῆς χριστιανικῆς συνειδήσεως τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ ἀναπόφευκτος συνέπεια τῶν ἱστορικῶν ἀναγκῶν τοῦ νέου χριστιανικοῦ κόσμου.

Ἡ Ἀντιόχεια δύναται νὰ καυχᾶται διὰ τὴν πρωτοβουλίαν ταύτην. Καθὼς ἡ μεγάλη αὕτη πόλις ἐγένετο ἡ βάσις τῆς ἱστορικῆς πραγματώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπὶ σχεδίου Ἑλληνικοῦ, οὕτω ἐγένετο καὶ ἡ ἀφετηρία τῆς συγκεντρώσεως τοῦ χριστιανισμοῦ τούτου περὶ τὴν νέαν πρωτεύουσαν τοῦ χριστιανικοῦ ἀνατολικοῦ Κράτους. Οἱ Πατέρες τῆς Δευτέρας Οἰκουμενικῆς Συνόδου εἶναι θαυμαστοὶ διὰ τὴν ὀξυδέρκειαν αὐτῶν καὶ τὴν πεποίθησιν ἐπὶ τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἀποστολὴν τῆς πρωτευούσης ταύτης. Καθορίζοντες δὲ τὴν ἱεραρχικὴν θέσιν αὐτῆς, ἀνεγνώριζον τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα. Καὶ τῆς πραγματικότητος ταύτης καθιστῶντες κοινωνὸν τὸν Ἐπίσκοπον Ρώμης, ἐπεζήτουν τὴν ἑνότητα τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, διατυποῦντες ἐν θαυμαστῇ ὄντως ἐκθέσει τὰ ἱστορικὰ γεγονότα.

> «Οἷς ὡς ἐνθέσμως καὶ κανονικῶς παρ' ἡμῖν κεκρατηκόσι, καὶ τὴν ὑμετέραν συγχαίρειν παρακαλοῦμεν εὐλάβειαν, τῆς πνευματικῆς μεσιτευούσης ἀγάπης, καὶ τοῦ κυριακοῦ φόβου, πᾶσαν μὲν καταστέλλοντος ἀνθρωπίνην προσπάθειαν, τὴν δὲ τῶν Ἐκκλησιῶν οἰκοδομὴν προτιμοτέραν ποιοῦντος τῆς πρὸς τὸν καθ' ἕνα συμπαθείας ἢ χάριτος. Οὕτω γὰρ τοῦ τε τῆς πίστεως συμφωνηθέντος λόγου, καὶ τῆς χριστιανικῆς κυρωθείσης ἐν ἡμῖν ἀγάπης, παυσόμεθα λέγοντες τὸ παρὰ τῶν ἀποστόλων κατεγνωσμένον· Ἐγὼ μὲν εἰμι Παύλου, Ἐγὼ δὲ Ἀπολλώ, Ἐγὼ δὲ Κηφᾶ. Πάντες δὲ Χριστοῦ φανέντες, ὃς ἐν ἡμῖν οὐ μεμέρισται, Θεοῦ καταξιοῦντος, ἄσχιστον τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τηρήσομεν, καὶ τῷ βήματι τοῦ Κυρίου μετὰ παρρησίας παραστησόμεθα».
>
> (Συνοδικὸν παρὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου πρὸς τὸν Ρώμης Δάμασον καὶ τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Δύσεως.)

Μητροπολίτου Χίου Παντελεήμονος, δύο νεώτερα βιβλία : Α΄ «Ἀνθόνερα ἀπὸ τὴν Χίο». Β΄ «Σπορὰ καὶ θερισμός».

Καὶ τὰ δύο τυπωμένα ἀπὸ τὸ Τυπογραφεῖον τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Καὶ τὰ δύο γραμμένα μὲ τὴν γλυκύτητα καὶ τὴν χάρι καὶ τὸ εὐφάνταστο καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν ποὺ διακρίνει τὸν ἐκλεκτὸν Ἱεράρχην. Εἰς τὸ πρῶτο, εἰς πεντήκοντα τρία ἄρθρα περιέχονται περιστατικὰ τὰ ὁποῖα στηρίζονται εἰς τὰς ὡραίας παραδόσεις τοῦ λαοῦ, καὶ ἀποκατοπτρίζουν τὴν εὐγενῆ χιακὴν ψυχὴν Καὶ τὸ δεύτερον ἔχει σελίδας πλήρεις ἐξάρσεως.

Βασιλείου Σταυρίδου, Καθηγητοῦ τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης : Α΄ Ἀπὸ τὰς ἐκδόσεις τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς. Β΄.

Ἡ Ἱ. Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀμερικῆς, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν θρησκευτικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν καὶ τῆς Νέας Γενεᾶς καὶ τὴν γνωστοποίησιν τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως μεταξὺ τῶν μελῶν, τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν προβαίνει εἰς τὴν ἐκτύπωσιν ἱκανῶν μελετῶν, μὲ ὀλίγας ἢ πολλὰς σελίδας, εἰς τὴν Ἀγγλικήν.

Ἔχομεν ἀνὰ χεῖρας ὡρισμένας ἐκ τῶν ἐκδόσεων τοῦ Γραφείου τῆς Νεολαίας καὶ τῶν Δημοσίων Σχέσεων.

Τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς κ. Μιχαήλ, «Ἡ Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξος Πίστις», (σελ. 8), ὅπου δίδεται μία συνοπτικὴ ἔκθεσις τῆς Διοργανώσεως, τῆς Πίστεως καὶ τῆς Θ. Λατρείας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Τοῦ ἰδίου, «Τὸ Σχίσμα τῆς Ρ. Καθολικῆς ἀπὸ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, 1054—1954, (σελ 8), μία ἱστορικὴ ἀνασκόπησις τῶν χωριζουσῶν τὰς δύο Ἐκκλησίας διαφορῶν.

Ἡ ἐπανέκδοσις τοῦ πονήματος «Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία» τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, ὑπὸ τῆς ἐν Μπρούκλαϊν Θεολογικῆς Σχολῆς κατὰ πολὺ θὰ βοηθήσῃ τοὺς σκοποὺς τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς.

Τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Ἐλαίας κ. Ἀθηναγόρου, «Ἡ Χριστιανικὴ Ὀρθοδοξία καὶ ὁ Ρ Καθολικισμός», (σελ. 32). Κατ᾽ ἀρχὰς εἰσαγωγικῶς ἐξετάζονται ὡρισμέναι ἱστορικαὶ προϋποθέσεις καὶ κατόπιν παρατίθενται αἱ διαφοραὶ (δογματικαί, λειτουργικαί, διοικητικαί).

Τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Ναζιανζοῦ κ. Ἰεζεκιήλ, «Τὸ Μυστήριον τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος», (σελ. 32). Ἐνταῦθα ἐκτίθενται ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν περὶ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος, ὁ τρόπος τῆς τελέσεως τοῦ Μυστηρίου καὶ αἱ ἐπὶ τοῦ προκειμένου διαφοραὶ πρὸς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας.

Τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Ὀλύμπου κ. Δημητρίου, «Τὸ Μυστήριον τοῦ Χρίσματος», (σελ. 8). Καὶ

τοῦ Αἰδεσ. Πρεσβυτέρου κ. Τιμοθέου Ἀνδρέου, «Ἡ Ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, Μία Βιβλιογραφία» (σελ. 32). Τὸ περιεχόμενον τοῦ Βιβλιογραφικοῦ τούτου Καταλόγου καὶ ὁ ἐπιστημονικός του χαρακτὴρ εἶναι σημεῖα, τὰ ὁποῖα θὰ πρέπῃ νὰ προσέξῃ ὁ ἀναγνώστης.

Τὸν πρόλογόν του γράφει ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἐπακολουθοῦν τὰ γενικὰ ἔργα, τὰ δογματικὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τῶν Χριστιανικῶν Τεχνῶν, τῆς Θείας Λατρείας, τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, τῆς Διοργανώσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησία, τῶν σχέσεων τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου πρὸς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας καὶ τὰ διάφορα ἔργα.

Μέχρι σήμερον δὲν νομίζομεν νὰ ἔχῃ ἐκδοθῇ πληρέστερος καὶ τελειότερος κατάλογος τῶν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν σχετικῶν πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἐκδόσεων. (Ἴδε καὶ «Ὀρθοδοξίαν», ΚΘ΄. (1954), τ. 1. σελ. 117—8).

Ἡ Ἱ. Ἀρχιεπισκοπὴ εἶναι ἀξιέπαινος διὰ τὴν συγγραφικὴν ταύτην δρᾶσιν.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ
Καθηγητής

A HISTORY OF THE ECUMENICAL MOVEMENT 1517—1948 ed. by Ruth Rouse and Stephen Charles Neill. London : S. P. C. K., 1954, pp. XXIV—822.

Ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις ὡς μία ἐκδήλωσις τῆς ζωῆς τῶν Ἐκκλησιῶν, προσθέτει ἓν ἀκόμη κεφάλαιον εἰς τὴν Νεωτέραν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν. Ἀπὸ τοῦ Α΄. Παγκοσμίου Συνεδρίου Ζωῆς καὶ Ἐργασίας ἐν Στοκχόλμῃ, 1925, καὶ ἑξῆς, τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἤρχισε νὰ διδάσκηται ὡς ἰδιαίτερον μάθημα εἰς Θεολογικὰς Σχολὰς τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς. Εἰς τὴν ἡμετέραν Σχολὴν τῆς Χάλκης τὸ τοιοῦτον ἐθεσπίσθη κατὰ τὸ 1951. Μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸν τομέα τοῦτον προσέφερε τὸ Οἰκουμενικὸν Ἰνστιτοῦτον τοῦ Μποσσαί, τὸ ὁποῖον καὶ ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσιν τοῦ παρόντος τόμου.

Ἰδιαιτέρα Ἐπιτροπή, συσταθεῖσα κατὰ τὴν περίοδον τῆς διαμορφώσεως τοῦ Π. Σ. Ε., ἤρχισε νὰ προετοιμάζῃ τὸ γενικὸν σχέδιον διὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν τόμου. Ἡ κεντρικὴ ἰδέα, πέριξ τῆς ὁποίας θὰ ἐστρέφοντο ὅλα τὰ κεφάλαια ἦτο : «Αἱ σχέσεις τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ αἱ πρὸς ἕνωσιν προσπάθειαι». Ἡ συγγραφὴ τῶν ἐπὶ μέρους ἀνετέθη εἰς εἰδικὰ πρόσωπα. Καὶ ἡ κριτικὴ τῶν γραφομένων εἰς εὐρύτερον εἰσέτι κύκλον Θεολόγων. Καίτοι ἡ παροῦσα ἔκδοσις ἔχει τὴν μορφὴν συμποσίου, ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς τοιοῦτον, ἀλλὰ ὡς μία πραγματικὴ ἱστορία μὲ αὐστηρὰν διαρρύθμισιν, μὲ ἐσωτερικὴν ἑνότητα καὶ μὲ ἑνότητα, μέχρι τινός, ὕφους καὶ γλώσσης. Οἱ περισσότεροι τῶν συγγραφέων εἶναι γνωστοὶ ἀπὸ τοὺς κύκλους τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν. Συμμορφώνονται ὡς λέγομεν, εἰς τὸ γενικὸν σχεδιάγραμμα, ἀλλὰ δὲν δύνανται νὰ διαφύγουν τὸν προσωπικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα καὶ τὰ ἰδιαίτερά των συγγραφικὰ γνωρίσματα. Διὰ τοῦτο καὶ πολὺ ὀρθῶς, ὡς καὶ ἐν τῷ Προλόγῳ σημειοῦται σ. XXI, αὐτοὶ καὶ μόνοι εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ τὰ γραφόμενα καὶ τὰς ἀτομικάς των γνώμας.

Τὸ βιβλίον καλεῖται Ἱστορία τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως Ἀρχίζει δὲ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1517, ὅτε ὁ Λούθηρος ἀνήρτησε τὰς 95 Θέσεις αὐτοῦ εἰς τὸν Πανεπιστημιακὸν Ναὸν τῆς Βιττεμβέργης, ἔτος τὸ ὁποῖον ἐκλαμβάνεται ὡς ἀρχὴ τῆς Θρησκευτικῆς ἐν τῇ Δύσει Μεταρρυθμίσεως. Ὁ ὅρος Οἰκουμενικὴ

Κίνησις, ὡς ἀπὸ τοῦ τίτλου καὶ ἐξ ὡρισμένων κεφαλαίων καταφαίνεται, ἀναφέρεται εἰς γεγονότα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1517 καὶ ἑξῆς. Ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις, καθὼς τὴν ἐκλαμβάνομεν ἡμεῖς σήμερον, εἶναι γέννημα τοῦ αἰῶνός μας. Βεβαίως ὑπῆρξαν πρόσωπα καὶ προσπάθειαι κατὰ τοὺς νεωτέρους αἰῶνας πρὸς ἕνωσιν. Ἐρωτῶμεν ὅμως. Εἶναι ὀρθὴ ἡ χρῆσις τοῦ ὅρου τούτου διὰ τὰς προσπαθείας ταύτας ἢ θὰ ἔπρεπε μᾶλλον νὰ τὰς ὀνομάσωμεν Σχέσεις τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ νὰ τὰς θεωρήσωμεν ὡς μίαν εἰσαγωγὴν εἰς τὸν συνειδητὸν μετὰ τὸ 1920 Παγχριστιανικὸν πόθον πρὸς ἀλληλοκατανόησιν καὶ ἕνωσιν ; Τὸ δεύτερον χρονικὸν ὅριον 1948 εἶναι τὸ ἔτος τῆς συγκλήσεως τῆς Α΄. Συνελεύσεως τοῦ Π. Σ. Ε. ἐν Ἄμστερδαμ .

Ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις εἶναι καὶ πρέπει νὰ γίνῃ Παγχριστιανικὴ Κίνησις, περιλαμβάνουσα ἐντὸς τῶν κόλπων αὐτῆς ὄχι μόνον τοὺς Προτεστάντας καὶ τοὺς Ὀρθοδόξους ἀλλὰ καὶ τοὺς Καθολικούς. Ἡ συμβολὴ τῆς Ὀρθοδοξίας εἰς τὴν Κίνησιν ταύτην ἀρχίζει ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ γίνηται αἰσθητή. Παρὰ ταῦτα ἐξακολουθεῖ νὰ φέρῃ τὴν σφραγῖδα τοῦ Προτεσταντισμοῦ καὶ τῆς Δυτικῆς Σκέψεως Καὶ τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι κυρίως Ἱστορία τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Διὰ τὸν Ὀρθόδοξον ἀναγνώστην, τὸν μὴ κατέχοντα ἐπαρκῶς τὴν Ἱστορίαν τῆς Μεταρρυθμίσεως, ἡ παρακολούθησις τῶν ἐκτιθεμένων ἴσως νὰ μὴ γίνηται τόσον εὔκολος. Αἱ συνθῆκαι τῆς ζωῆς καὶ ἡ ἀλληλοκατανόησις ἔχουν ἀλλάξει κατὰ πολὺ τὴν παρὰ τοῖς Δυτικοῖς κρατοῦσαν περὶ ἡμῶν γνώμην καὶ ἡ κατὰ Ἀνατολὰς Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἕνεκα τῶν ἰδίων ἀκριβῶς λόγων καὶ τοῦ ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς γενομένου προσηλυτισμοῦ ἐρευνᾷ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ζωὴν τῶν Προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀφιεροῦνται δύο κεφάλαια εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν καὶ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐπὶ μέρους, πολλάκις ἐμφανίζεται ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία καὶ τὰ κατ' αὐτὴν θίγονται οὐχὶ μὲ πνεῦμα πολεμικὸν ἀλλὰ εἰρηνικόν. Ἄλλωστε καὶ τὸ βιβλίον εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ εἰρηνισμοῦ καὶ οὐχὶ τῆς πολεμικῆς.

Τὸ ἔργον ἀφιεροῦται εἰς τοὺς Μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ, μίαν ἐκ τῶν Θρησκευτικῶν Ὁμολογιῶν τῆς Ἀμερικῆς, οἵτινες καὶ ἐβοήθησαν οἰκονομικῶς εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ. Τὸν Πρόλογόν του γράφει ὁ Διευθυντὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἰνστιτούτου Ρ. φὸν Θάντεν.

Ἡ Εἰσαγωγὴ ὑπὸ τοῦ Στ. Μὰκ Νὴλ καὶ ὁμάδος συγγραφέων ἔχει ὡς θέμα τὴν Διαίρεσιν καὶ τὴν Ἀναζήτησιν τῆς Ἑνότητος πρὸ τῆς Μεταρρυθμίσεως (σελ. 1—24).

Καὶ ἐνταῦθα, καθὼς καὶ εἰς τὰς σημερινὰς συζητήσεις, ἡ ἀρχὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ ἐλαχίστου διέπει τὰ γραφόμενα. Ὁ Παῦλος καλεῖται ὁ Θεολόγος τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὰς τρεῖς περὶ αὐτῆς εἰκόνας τοῦ Νέου Ἀδάμ, τῆς Οἰκοδομῆς καὶ τοῦ Σώματος (σ. 4 καὶ ἑξῆς). Ἐρευνᾶται ἡ φύσις τῆς ἑνότητος καὶ τῶν διχογνωμιῶν κατὰ τὴν Ἀποστολικὴν Ἐποχήν. Συναντῶμεν ἐκφράσεις ὡς «ὁ συγγραφεὺς τῆς πρὸς Ἐφεσίους» (σ. 5) καὶ «ὁ συγγραφεὺς τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Ἰωάννου» (σ. 6), ὑποδεικνυούσας τὴν ἄγαν κριτικὴν ἔρευναν. Ὁ χαρακτὴρ τῆς Καθολικότητος τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸν Κανόνα, τὸ Σύμβολον καὶ τὴν Ἀποστολικὴν Διαδοχήν, ἐσυμβόλιζε τὴν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας μέχρι τοῦ ΙΣΤ΄. Αἰῶνος (σ. 7).

Μέχρι τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἡ ἑνότης τῆς Ἐκκλησίας ἐξεδηλοῦτο εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως, τῆς λατρείας καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ πνεύματος. Ἀπὸ τοῦ

Κωνσταντίνου καὶ ἑξῆς εἰσέρχεται καὶ ἕτερος παράγων, ὁ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Διοργανώσεως (σ. 8). Τὸ Πρωτεῖον τοῦ Ρώμης ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς διαμορφώσεως αὐτοῦ, οὐδόλως βοηθεῖ εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας. Ὅροι ὡς ἡ Ὀρθοδοξία, ἡ αἵρεσις καὶ τὸ σχίσμα κάμνουν τὴν ἐμφάνισίν των. Αἱ μὴ μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου ἐν κοινωνίᾳ εὑρισκόμεναι Ἐκκλησίαι τῆς Ἀνατολῆς ἀπεσχίσθησαν κατὰ τὸν Ε΄ Αἰῶνα. Εἰς τὴν Ἀρμενίαν ἐνωρὶς συναντῶμεν παραλλήλους Ἐπισκόπους τῆς αὐτῆς πόλεως μὲ μόνην τὴν διαφορὰν τῆς γλώσσης. (σ. 13).

Ἡ Περίοδος τοῦ Σχίσματος ἐξετάζεται ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῶν νεωτέρων ἀνακαλύψεων. Δὲν γνωρίζομεν κατὰ πόσον θὰ πρέπῃ νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἀπολύτως ὀρθὸν τὸ λεγόμενον ὅτι «διὰ τὸν Βυζαντινὸν ἑνότης ἦτο ἡ ἀναστήλωσις ὑπὸ τῆς Χριστιανικῆς Αὐτοκρατορίας τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτῆς θέσεως καὶ ἡ ἐπέκτασις τῆς δυνάμεως αὐτῆς ἐν τῇ Δύσει» (σ 19).

Ἡ Δύσις δύναται νὰ εἶναι ὑπερήφανος διὰ τὴν ἑνότητα αὐτῆς κατὰ τὸν Μεσαίωνα μὲ τὸ τελείως διαμορφωθὲν διοικητικὸν σύστημα, τὴν χρῆσιν τῆς Λατινικῆς γλώσσης καὶ τὴν ἄνθησιν τῆς Σχολαστικῆς φιλοσοφίας.

Τὸ ὅραμα τῆς Χριστιανικῆς ἑνότητος ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῶν μετέπειτα κεφαλαίων. Δὲν νομίζομεν ὅμως ὅτι καὶ τὴν μετάνοιαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας (σ. 24) ἔχοντες ὑπ' ὄψιν αὐτῶν οἱ Ὀρθόδοξοι συγγραφεῖς νὰ ἔγραψαν τὰ ἄρθρα των.

Κεφάλαιον 1. Ἡ Οἰκουμενικὴ Ἰδέαι καὶ προσπάθειαι πρὸς πραγμάτωσιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Τζ. Μὰκ Νὴλ 1517—1618, (σελ. 27—69).

Ἐνταῦθα ἐξετάζεται μ. ἄ. ὁ Λουθηρανισμός, ὁ Καλβινισμός, ἡ στάσις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ Ἀγγλικανισμός.

Πολὺ ὀρθῶς λέγεται διὰ τοὺς αἱρετικοὺς τοῦ Μεσαίωνος ὅτι ἔν τινι μέτρῳ ὑπῆρξαν οἱ πρόδρομοι, ἀλλ' ὅτι δὲν ἐγέννησαν τὴν Μεταρρύθμισιν. σ. 27). Διὰ τῆς Θρησκευτικῆς Μεταρρυθμίσεως τὸ πρόβλημα τοῦ χωρισμοῦ τῶν Ἐκκλησιῶν περιπλέκεται ἔτι περισσότερον. Προστίθενται νέοι παράγοντες, ὡς ὁ ἐθνισμός, αἱ πολιτικοκοινωνικαὶ συνθῆκαι καὶ αἱ νέαι πτυχαὶ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ προβλήματος (σ 29).

Εὐθὺς ἐν ἀρχῇ παρατίθενται δύο γνῶμαι περὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ : α΄.) ὅτι ἐν τῇ φύσει του φέρει τὰ αἴτια τοῦ χωρισμοῦ καὶ β΄.) ὅτι οἱ Μεταρρυθμισταὶ πάντοτε εἶχον ὑπ' ὄψιν αὐτῶν τὴν πραγματικότητα τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἀρχῆς τῆς Οἰκουμενικῆς ἑνότητος. Ὁ σ. φαίνεται νὰ ὑποστηρίζῃ τὴν β΄. γνώμην. Ἡ παραδοχὴ αὐτῆς ὅμως παραβλέπει τὴν ὑποκειμενικότητα τῶν γνωμῶν τῶν Μεταρρυθμιστῶν, τὰ ἀποτελέσματα, εἰς ἃ ἔφθασαν καὶ τὴν σημερινὴν πραγματικότητα.

Εἰς τὴν 47ην σελίδα λέγονται ὀλίγα τινὰ διὰ τὰς σχέσεις τοῦ Λουθήρου καὶ τῶν ἄλλων Μεταρρυθμιστῶν πρὸς τὰς Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας.

Οἱ Μεταρρυθμισταί, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν των διὰ τὴν ἀποκάθαρσιν καὶ τὴν συνδιαλλαγὴν μετὰ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των εἰς τὴν διαμόρφωσιν καὶ τὴν παγίωσιν τῶν ἀπεσχισμένων πλέον Ἐκκλησιῶν καὶ ἀπέβλεψαν μᾶλλον εἰς τὴν Παμπροτεσταντικὴν ἕνωσιν. Αἱ προσπάθειαι τοῦ Ἐράσμου, τοῦ Κράνμερ, τοῦ Καλβίνου κ. ἄ., ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου δυστυχῶς ἠστόχησαν.

Τὰ ἑπόμενα δύο κεφάλαια ἀναπτύσσουν τὰς Οἰκουμενικὰς Ἐνεργείας κα-

τὰ τοὺς δύο αἰῶνας ΙΖ´ καὶ ΙΗ´ εἰς τὴν Εὐρώπην ὑπὸ τοῦ M. Schmidt (σελ. 73—120) καὶ εἰς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν ὑπὸ τοῦ N. Sykes. (σελ. 123—167).

Ὁ Λούθηρος ἐδίδαξε τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν Βίβλον. Πολλοὶ ὅμως ἐκ τῶν Μεταρρυθμιστῶν εὑρέθησαν καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Οὐμανισμοῦ, τῆς πνευματικῆς θρησκείας καὶ τῆς Σχολαστικῆς Παραδόσεως. Κατὰ τὸν ΙΖ´ Αἰῶνα ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Ἠπείρῳ ἐνδιαφέρονται περισσότερον διὰ τὴν δογματικὴν ἑνότητα, ἐνῷ κατὰ τὸν ΙΗ´ διὰ τὴν ἑνότητα ἐν τῇ ζωῇ, τῇ εὐσεβείᾳ, τῇ Χριστιανικῇ ἠθικῇ καὶ τῇ Κοινοτικῇ ζωῇ (σελ. 73—4).

Ὁ Οὐμανισμὸς παρήγαγεν ὡρισμένους ἐκπροσώπους, οἵτινες εἰργάσθησαν διὰ τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπὶ καθωρισμένων σχεδίων. Τὴν Λουθηρανικὴν ὀρθοδοξίαν τοῦ ΙΖ´ Αἰῶνος ἠκολούθησε τὸ ρεῦμα τοῦ Πιετισμοῦ, ὅπερ ἐκάλυψε τὴν Εὐρώπην καὶ Ἀγγλίαν.

Ὁ Φίλιππος Σπένερ, ὁ κόμης Ζίνζενδορφ, ὁ Φράνκε, ὁ Ἀμὼς Κομήνιος καὶ ὁ Ζαμπλόνσκη εἶναι πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἀντιπροσωπεύουν τὰς εὐσεβιστικὰς τάσεις, τὴν καλλιτέρευσιν τῆς κοινωνίας καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως. Πρῶτοι οἱ Μοραβοί, ἐκτὸς τῶν Καθολικῶν ἤρχισαν τὰ ταξείδιά των καὶ τὰς Ἱεραποστολικὰς ἐνεργείας πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀφ' ἑτέρου εἰργάσθησαν διὰ τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. «Ὁ Πιετισμὸς θεωρεῖ ἑαυτὸν ὡς μίαν ἐκδήλωσιν τῆς Οἰκουμενικῆς πραγματικότητος, ἢ μᾶλλον ὡς τὴν ἐνσάρκωσιν τῆς Οἰκουμενικῆς ἰδέας» (σ. 100). Ἰδιαιτέραν θέσιν εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο κατέχει καὶ ὁ φιλόσοφος Λάιμπνιτζ. Τὰ γεγονότα τῶν δύο τούτων αἰώνων συνιστοῦν τὴν ἱστορίαν ἑνὸς διακαοῦς πόθου, ἀλλὰ καὶ μιᾶς ἐπαγγελίας (σ. 120).

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τρίτου κεφαλαίου λέγεται, ὅτι κύριον χαρακτηριστικὸν εἰς τὰς συζητήσεις τοῦ ΙΖ´ καὶ ΙΗ´ Αἰῶνος, ἦτο ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν οὐσιωδῶν καὶ μὴ τοιούτων ἄρθρων τῆς Χριστιανικῆς πίστεως καὶ τῶν Ὁμολογιακῶν ἀρχῶν (σ. 124).

Ἡ ἱστορία τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους πληροῦται ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας ἐναντίον τῶν Πουριτανῶν, τῶν Πεπτωκότων (Κογκρεγκασιοναλιστῶν, Βαπτιστῶν, Κουακέρων, Μεθοδιστῶν, Οὐνιταρίων, Πρεσβυτεριανῶν), τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀντιστρόφως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς πολλὰς προσπαθείας πρὸς συνεργασίαν, ἀμοιβαίαν βοήθειαν καὶ κατανόησιν. Ὁ Ἐπισκοπικὸς βαθμός, ἡ Ἀποστολικὴ Διαδοχή, ὁ δεσμὸς πρὸς τὴν ἀνωτάτην πολιτικὴν ἀρχὴν καὶ τὸ Βιβλίον τῶν Προσευχῶν εἶναι τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα συζητοῦνται.

Ἡ προσοχὴ τῶν κύκλων τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἐστράφη τόσον πρὸς τὰς Μετηρρυθμισμένας Ἐκκλησίας ὅσον καὶ πρὸς τὴν Ρωμαϊκὴν καὶ τὴν Ὀρθόδοξον. Ἡ ἵδρυσις τῆς Ἑταιρίας Λεβὰντ τὸ 1579 καὶ ἡ ἀποστολὴ Ἀγγλικανῶν Ἱερέων διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἐμπορευομένων καὶ ἄλλων Ἄγγλων, καθὼς καὶ οἱ κατὰ τόπους Διπλωμάται τῆς Ἀγγλικῆς Αὐτοκρατορίας, ἐβοήθησαν εἰς τὴν σύνδεσιν τῶν μετὰ τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιαστικῶν σχέσεων (σ. 136).

Ἐκ τῶν Ἀγγλικανῶν ὁ Ἰσαὰκ Μπασίρ, ὁ Σμίθ, ὁ Ἰωάννης Κόβελ κ. ἄ., ὄχι μόνον ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ καὶ κατέστησαν τὴν Ὀρθοδοξίαν διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν γνωστὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Ἡ ἰδία τακτικὴ ἐφαρμόζεται καὶ κατὰ τὸν ΙΗ´ Αἰῶνα. Ἡ ἵδρυσις τῶν

Ἑταιριῶν (Συνδέσμων) πρὸς Προαγωγὴν τῆς Χριστιανικῆς Γνώσεως, τὸ 1698, καὶ πρὸς Διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ 1701, κατὰ πολὺ ἐπέδρασνε εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας (σελ. 160—1).

Εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνάγονται καὶ αἱ ἐπαφαὶ τῶν Ἀνωμότων Ἄγγλων πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἀνατολήν. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο εἶχε ρωμαντικὸν μᾶλλον ἢ ρεαλιστικὸν τέλος (σ. 162).

Κεφάλαιον 4. Αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι καὶ ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις πρὸ τοῦ 1910 ὑπὸ Γεωργίου Φλορόφσκη. (σελ. 171—215).

Εἰσαγωγικὸν Σημείωμα εἰς τὰ Κεφάλαια τοῦ ΙΘ´ Αἰῶνος (σελ. 217—8).

Ὁ Αἰών, ὁ ὁποῖος συνδέει τοὺς προηγουμένους πρὸς τὸν Κ´ ἔχει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά : Εἶναι

1 — Μία ἐποχὴ τῆς πολιτικῆς ἐξαπλώσεως τῆς Δύσεως.

2.— Μία ἐποχὴ διεθνοῦς δράσεως καὶ ἀντιδράσεως.

3.— Μία ἐποχὴ τῶν Ἑταιριῶν καὶ τῶν Συνδέσμων.

4.— Μία ἐποχὴ τῆς μεταναστεύσεως καὶ τοῦ ἀποικισμοῦ.

5.— Μία ἐποχὴ τῶν ἐπαναστάσεων. Καὶ

6.— Μία ἐποχὴ τῶν βιομηχανικῶν ἐξεγέρσεων.

Κεφάλαιον 5. Ἡ Χριστιανικὴ Ἑνότης κατὰ τὸν ΙΖ´ Αἰῶνα ἐν Ἀμερικῇ, ὑπὸ D. H. Yoder (σελ. 221—59)

Ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ὁμάδων κατὰ τὸ 1890 ἔφθανε τὰς 143. Ὡρισμένα ἐκ τῶν αἰτίων τῆς καταστάσεως ταύτης ἦσαν : α´.) Ἡ μεταφύτευσις τῶν Εὐρωπαϊκῶν Σχισμάτων ἐπὶ τοῦ Ἀμερικανικοῦ ἐδάφους. β´.) Ἡ ψυχολογία τοῦ πρὸς τὰ δυτικὰ μετακινουμένου λαοῦ, ἡ ὁποία παρήγαγε τὸν ἄκρον ἀτομικισμὸν καὶ τὰ φαινόμενα τῆς Θρησκευτικῆς Ἀφυπνίσεως. γ´.) Ὁ χωρισμὸς Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας. Καὶ δ´.) Ἡ ἀθρόα μετανάστευσις τῶν Καθολικῶν, ἡ προκαλέσασα τὴν διαμάχην μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Προτεσταντῶν (σελ. 221—6).

Αἱ πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους σχέσεις τῶν Προτεσταντῶν ἐν Ἀμερικῇ ἦσαν ἀσυγκρίτως καλλίτεραι ἀπὸ τὰς πρὸς τοὺς Καθολικοὺς τοιαύτας. Αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι δυστυχῶς παρουσιάζουν τὴν εἰκόνα κεχωρισμένων ἐθνικῶν Ἐκκλησιῶν. «Ἴσως μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καὶ τὴν αὔξουσαν Ἀμερικανοποίησιν ἡ εἰκὼν ἄὕτη νὰ ἀλλάξῃ» (σ. 226). Μετὰ τὸ 1910 ὁ Ἱστορικὸς τῶν Οἰκουμενικῶν Σχέσεων πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του τὴν συνεργασίαν ὡρισμένων ἐκ τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐν τῷ Ὁμοσπονδιακῷ καὶ Ἐθνικῷ Συμβουλίῳ τῶν Ἐκκλησιῶν (αὐτόθι).

Διὰ τὴν κατανόησιν τῶν γεγονότων τοῦ ΙΖ´ Αἰῶνος ὁ συγγραφεὺς ὀρθῶς ὑποδεικνύει τὴν σημασίαν ὡρισμένων ἱστορικῶν ἐκδηλώσεων καὶ προσώπων ἀπὸ τοὺς προηγουμένους δύο αἰῶνας. Τοῦ Πουριτανισμοῦ ἐν Νέᾳ Ἀγγλίᾳ καὶ τῶν ἐκπροσώπων αὐτοῦ, τοῦ Θρησκευτικοῦ Ἐνθουσιασμοῦ, τῆς Α´ Θρησκευτικῆς Ἀφυπνίσεως, τοῦ Οὐΐλλιαμ Πὲνν καὶ τῆς ἱδρύσεως τῆς Πολιτείας τῆς Πενσυλβανίας καὶ τῆς Ἀμερικανικῆς Ἐπαναστάσεως.

Μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ´ Αἰῶνος ὁ διαμελισμὸς ἐν Ἀμερικῇ φθάνει εἰς τὸ κατακόρυφον. Ἀπὸ τοῦδε ὅμως καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἡ κεντρομόλος δύναμις ἐνεργεῖ διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἑνότητος καὶ συνεργασίας.

Ἡ Β´ Θρησκευτικὴ Ἀφύπνισις καὶ ἡ ἵδρυσις Διεθνῶν Ἑταιριῶν ἐπέδρασαν οὐκ ὀλίγον ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν σχέσεων.

Κατὰ τὸν ΙΘ΄ Αἰῶνα προεβλήθησαν τρία σχέδια ἑνώσεως. Τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, οἵτινες ἐκ ρυττον ἐπιστροφὴν εἰς τὴν πρωτόγονον Ἐκκλησίαν καὶ κατέληξαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν μιᾶς εἰσέτι Ὁμολογίας εἰς τὴν σειρὰν τῶν πολλῶν, τὸ δεύτερον τῆς Ὀργανικῆς Ἑνώσεως ὑπὸ τοῦ Ἐπισκοπελιανοῦ Οὐΐλλιαμ Χάντιγκτον καὶ τὸ τρίτον τοῦ Σμάκερ τῆς Ὁμοσπόνδου Ἑνώσεως. Πλέον καρποφόρον ἐκ τῶν τριῶν ἀπέβη τὸ τελευταῖον.

Αἱ Ὁμολογίαι τῆς Ἀμερικῆς ἔλαβον μέρος εἰς τὰ Παγκόσμια Ὁμολογιακὰ Συνέδρια. Τὸ τοιοῦτον θετικῶς ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἕνωσιν πολλῶν Ὁμολογιῶν Ἀρνητικῶς δὲ ἔβλαψε, διότι αἱ παγκόσμιαι αὗται Ὁμολογίαι ἀντικατέστησαν εἰς περιπτώσεις τινὰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν. (σ. 254—5).

Ἐπὶ τῆς Ἀμερικανικῆς σκηνῆς δεσπόζει καὶ ἡ φυσιογνωμία τοῦ Ἱστορικοῦ Φιλίππου Σάφφ, ὅστις διὰ τοῦ καλάμου καὶ τοῦ λόγου του ἠγωνίσθη διὰ τὸν σκοπὸν τῆς ἑνότητος.

Τέλος τὸ 1908 φθάνομεν εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, τὸ ὁποῖον ἐσχάτως ἔλαβε τὴν μορφὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ ἐν Ἀμερικῇ.

Ἡ Ἀμερικὴ μὲ τὸν πρακτικὸν αὐτῆς πολιτισμὸν συνέβαλεν εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς Κινήσεως Π. Τ., ἐνῷ παραδόξως πως ἡ Εὐρώπη παρὰ τὰς πολλὰς θεωρητικὰς καὶ θεολογικὰς ἐνασχολήσεις αὐτῆς, συνετέλεσεν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς Κινήσεως Ζ. Ε.

Κεφάλαιον 6. Αἱ προσεγγίσεις τῶν Ἐκκλησιῶν κατὰ τὸν ΙΘ΄ Αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Χ. Ρ. Τ. Μπράντρεθ Ο. Γκ. Σ. (σελ. 263—306)

Ὁ σ. εἰς τὸν Πρόλογόν του λέγει δύο τινὰ διὰ τὸν ΙΘ΄ Αἰῶνα, ὅτι ἦτο αἰὼν τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἐννοίας τῆς Ἐκκλησίας, τῆς στροφῆς δηλ. τῆς Θεολογικῆς Σκέψεως εἰς τὴν Ἐκκλησιολογίαν. (σ. 263).

Ἀναπτύσσεται ἡ διαμόρφωσις τῶν παγκοσμίων ἑνώσεων (κοινωνιῶν), ἑπτὰ τὸν ἀριθμόν, ἐπὶ τοῦ Ὁμολογιακοῦ ἐδάφους.

1.— Τῶν Ἀγγλικανικῶν Ἐκκλησιῶν διὰ τῶν Συνεδρίων τοῦ Λάμπεθ, τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ὁποίων συνεκλήθη τὸ ἔτος 1867.

2.— Τῶν Πρεσβυτεριανῶν (1875).

3.— Τῶν Μεθοδιστῶν (1881)

4.— Τῶν Παλαιοκαθολικῶν (1889) διὰ τῆς ἑνώσεως τῆς Οὐτρέχτης.

6.— Τῶν Βαπτιστῶν (1905).

Εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν Οἰκουμενικῶν Ἰδανικῶν (σχεδίων) τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν καὶ τάξεων ἐν αὐταῖς, βλέπομεν μ. ἄ. τὴν κατάστασιν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ.

Εἷς ἐκ τῶν καλλιτέρων φίλων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦτο ὁ J. M. Neale, ὅστις συνέγραψε τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν πολλὰ τεμάχια ἀπὸ τὴν Ὀρθόδοξον Ὑμνολογίαν. Ἵδρυσεν ἐπίσης καὶ τὸν σύνδεσμον τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Τὸ 1906 σχηματίζεται ἡ Ἕνωσις τῆς Ἀγγλικανικῆς καὶ τῶν Ἀνατολικῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ συγχωνεύεται ὁ Σύνδεσμος τοῦ Neale. Εἰδικότητα ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς ἀποκτοῦν καὶ ὡρισμένα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα διαμένουν ἐπ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα ἐνταῦθα, ὅπως ὁ Μπιρμπέκ, ὁ Ντάγκλας κ. ἄ.

«Πρὸς τὴν Ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν» ἐπιγράφεται τὸ τέταρτον σημεῖον τοῦ παρόντος κεφαλαίου. Περίεργος ἦτο ἡ ἵδρυσις τῆς Ἀγγλορωσσικῆς Ἐπισκοπῆς ἐν Ἱερουσαλήμ, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τῶν μελῶν καὶ τῶν δύο Αὐτοκρατοριῶν, ἥτις τελικῶς διεμορφώθη εἰς Ἀγγλικανικὴν Ἐπισκοπήν. Τοιαύτη παραμένει καὶ μέχρι τῆς σήμερον (σ. 290).

Ἀξιοπρόσεκτοι εἶναι αἱ πρὸς τὴν ἕνωσιν προσπάθειαι τῶν Παλαιοκαθολικῶν (σ. 201 καὶ ἑξῆς) μετ' ἄλλων Ἐκκλησιῶν καὶ ἰδιαιτέρως τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τῶν Ἀγγλικανῶν. Εἰς τοῦτο ἐβοήθησαν τὰ Συνέδρια τῆς Βόννης, αἱ ἑκατέρωθεν συγγραφαὶ καὶ ἡ Παλαιοκαθολικὴ Σχολὴ τῆς Βέρνης, ἥτις εὐχαρίστως ἐδέχετο Ὀρθοδόξους φοιτητὰς πρὸς συνέχισιν τῶν σπουδῶν αὐτῶν.

Αἱ μεταξὺ τῶν Ἀγγλικανῶν καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας σχέσεις οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἀπέδωκαν. Αἱ ἑκατέρωθεν συζητήσεις ἐπὶ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν διὰ τῆς Παπικῆς Ἐγκυκλίου Apostolicae Curae (Σεπτ. 1896) ἔφθασαν εἰς τὸ ἀντίθετον τοῦ ποθουμένου ἀποτέλεσμα (σ. 298) Καὶ αἱ ἐν Μαλίνες συνομιλίαι δὲν ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας.

(Συνεχίζεται)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ
Καθηγητής